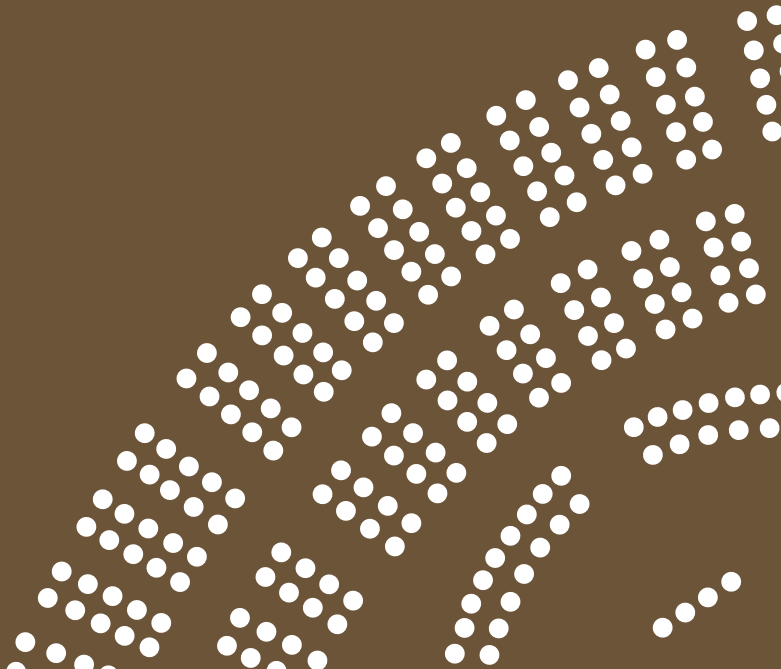

Sveriges grundlagar och riksdagsordningen

2023

Sveriges grundlagar och riksdagsordningen

Med inledning och sakregister

2023

Denna publikation kan beställas via riksdagens webbplats
www.riksdagen.se eller från:

Riksdagens tryckeriexpedition, 100 12 Stockholm
E-post order.riksdagstryck@riksdagen.se
Telefon 08-786 58 10
Lagtexterna finns dessutom på www.riksdagen.se

Produktion Riksdagsförvaltningen
Tryck Riksdagens Intertryckeri, Stockholm 2023

ISBN 978-91-7915-076-1

Förord

Sverige har liksom de flesta andra demokratiska stater en skriven författning. Den reglerar i vilken ordning riksdagen och regeringen tillsätts, och den anger hur dessa statsorgan ska arbeta. Fri åsiktsbildning och andra fri- och rättigheter har ett särskilt skydd i författningen.

I de flesta stater utgörs författningen av ett dokument.

Sverige har dock fyra grundlagar: regeringsformen, successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Regeringsformen är en övergripande grundlag som anger hur landet ska styras. I successionsordningen finns bestämmelser om hur Sveriges tron ärvs mellan medlemmar av ätten Bernadotte. Tryckfrihetsförordningen innehåller bestämmelser om yttrandefrihetens användning i tryckta medier och om offentlighetsprincipen. I yttrandefrihetsgrundlagen regleras yttrandefrihetens användning i andra medier än de tryckta. Regeringsformen kompletteras av riksdagsordningen som intar en mellanställning mellan grundlag och vanlig lag. I riksdagsordningen finns närmare bestämmelser om riksdagens arbete och arbetsformer.

För att en grundlag ska kunna ändras krävs att riksdagen fattar två likalydande beslut. Mellan det första och det andra beslutet ska det ha hållits val till riksdagen i hela riket, och den nyvalda riksdagen ska ha samlats. Riksdagsordningens huvudbestämmelser kan ändras antingen på samma sätt som en grundlag eller genom att ett beslut fattas med kvalificerad majoritet (minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter). Riksdagsordningens tillägsbestämmelser ändras på samma sätt som vanlig lag.

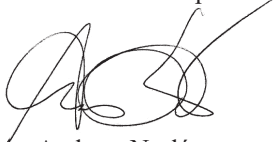
Efter att denna bok senast kom ut 2020 har vissa ändringar i sak genomförts i regeringsformen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och riksdagsordningen.

Boken inleds med en översikt över grundlagsutvecklingen i Sverige. Därefter redogörs för det huvudsakliga innehållet i grundlagarna och riksdagsordningen. Bokens mest omfattande del innehåller grundlagarna i den lydelse de har fr.o.m. den 1 januari 2023 och riksdagsordningen i den lydelse den har fr.o.m. den 1 september 2023. Boken avslutas med ett sakregister.

Bokens inledande avsnitt och sakregister har utarbetats av docenten i statskunskap Magnus Isberg, tidigare kanslichef i konstitutionsutskottet. Boken har uppdaterats 2023 av föredragandena Ann-Charlotte Bragsjö, Judit Farago Gontier och Jenny Jonasson samt utskottsrådet Kristina Örtenhed, samtliga vid konstitutionsutskottets kansli.

I år har det gått 50 år sedan riksdagen fattade det första beslutet om det som har gått till historien som 1974 års regeringsform, det vill säga den nu gällande regeringsformen (även om enbart den första paragrafen fortfarande kvarstår helt oförändrad sedan dess). Det andra beslutet fattades 1974 och den nya regeringsformen trädde i kraft den 1 januari 1975. Den nya regeringsformen innebar stora förändringar jämfört med föregångaren, 1809 års regeringsform, även om många av dessa förändringar i praktiken hade genomförts gradvis under 1900-talet. Det finns anledning att i annat sammanhang återkomma till detta jubileum och de förändringar den nya regeringsformen innebar.

Stockholm i september 2023

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Andreas Norlén
Riksdagens talman

Förkortningar

Allmänt

Bet.	Betänkande från riksdagsutskott
EG	Europeiska gemenskaperna
EU	Europeiska unionen
Framst.	Framställning från riksdagsorgan
Förs.	Förslag från riksdagsorgan
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
KU	Konstitutionsutskottet
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
RO	Riksdagsordningen
RS	Riksdagsstyrelsen
SFS	Svensk författningssamling
SO	Successionsordningen
SOU	Statens offentliga utredningar
TF	Tryckfrihetsförordningen
TK	Talmanskonferensen
ValL	Vallagen
YGL	Yttrandefrihetsgrundlagen
Ög	Övergångsbestämmelse

Utskotten

AU	arbetsmarknadsutskottet
CU	civilutskottet
FiU	finansutskottet
FöU	försvarsutskottet
JuU	justitieutskottet
KU	konstitutionsutskottet
KrU	kulturutskottet
MJU	miljö- och jordbruksutskottet
NU	näringsutskottet
SkU	skatteutskottet
SfU	socialförsäkringsutskottet
SoU	socialutskottet
TU	trafikutskottet
UbU	utbildningsutskottet
UU	utrikesutskottet

Innehållsförteckning

Grundlagsutvecklingen i Sverige	9
Varför en författning?	9
En blick tillbaka i historien.....	10
Den konstitutionella utvecklingen efter andra världskriget.....	14
Ny regeringsform och ny riksdagsordning.....	14
Fortsatt utredningsarbete.....	16
Total översyn av regeringsformen.....	18
Senare ändringar i regeringsformen m.m.....	20
Nya grundlagar för yttrandefriheten	21
Lagarnas huvudsakliga innehåll.....	24
Regeringsformen	24
Statsskickets grunder	24
Grundläggande fri- och rättigheter	26
Riksdagen	31
Statschefen	33
Regeringen	33
Lagar och andra föreskrifter	35
Finansmakten	38
Internationella överenskommelser och överlåtelse.....	40
Sverige och EU	41
Rättskipning och förvaltning	42
Riksdagens kontrollmakt	44
Kommunerna	46
Krig och krigsfara	47
Successionsordningen.....	48
Riksdagsordningen	49
Val och riksmöten	49
Ledning och planering av riksdagsarbetet.....	49
Kammarsammanträden	50
Ärendenas väckande	51
Ärendenas beredning	51
Ärendenas avgörande	53
Personal och förvaltning.....	53
Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.....	53
Friheten att framställa och distribuera meddelanden	53
Exklusivitetsprincipen.....	54
Förbud mot censur och andra hindrande åtgärder.....	55
Nyhetskällorna	55
Ansvarsbestämmelserna	57
Litteratur för vidareläsning.....	59
Regeringsformen.....	61
Successionsordningen	95
Riksdagsordningen.....	99
Tryckfrihetsförordningen	163
Yttrandefrihetsgrundlagen	199
Sakregister.....	221

Grundlagsutvecklingen i Sverige

Varför en författning?

För att en stat ska kunna fungera är det nödvändigt att medborgarna är överens om spelreglerna. Följs dessa uppfattas besluten som legitima. Lagbundenheten är en förutsättning för rättssäkerheten och för statskicketets bestånd. Den har av ålder gällt i Sverige. Redan i Upplandslagen från 1200-talets slut framhölls att land ska med lag byggas.

Det är naturligt att de grundläggande spelreglerna för hur de politiska besluten ska fattas samlas i ett dokument, en författning. Praktiskt taget alla länder har en sådan författning, som ofta kallas konstitution, i Sverige grundlag. Det finns dock undantag, varav det mest kända är Storbritannien. De brittiska spelreglerna finns i skilda lagar och i oskriven rätt, dvs. praxis.

Det vanligaste mönstret är alltså att samla en författning i ett dokument. Sverige har dock fyra grundlagar, nämligen regeringsformen (RF), successionsordningen (SO), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). De centrala bestämmelserna finns i regeringsformen, och det är den grundlag som mest motsvarar författningen i andra länder.

Man ska alltså vara överens om spelreglerna. Vid tillkomsten av den nuvarande regeringsformen framhölls också allmänt att det var angeläget med en bred anslutning i de grundläggande frågorna.

I nästan alla länder innehåller författningen regler som har till uppgift att främja en sådan bred anslutning. Därför är det omständigare att ändra i en författning än i en annan lag. Det kan exempelvis krävas två parlamentsbeslut med mellanliggande val till parlamentet, särskilt bred majoritet i parlamentet eller folkomröstning med krav på viss minimianslutning till förslaget eller också en kombination av dessa krav. Tanken bakom dessa regler som försvårar eller i varje fall förlänger proceduren är just att det ska finnas en bred anslutning till ett ändringsförslag för att det ska kunna antas. Därför är det nödvändigt att ge utrymme för eftertanke. Det kan också vara rimligt att folket i val eller genom en folkomröstning ska ha möjlighet att säga sin mening. Möjligheten att ändra en grundlag bör ”vara omgiven av försvårande formaliteter, nödvändiga för att avvålla icke nog betänkta försök och att förekomma förhastade beslut”, som redan 1809 års konstitutionsutskott uttryckte saken.

Spelreglerna i en författning avser vilka organ som fattar besluten, hur dessa organ bildas och hur de fördelar uppgifterna mellan sig: folket genom sina valda representanter i parlamentet eller genom folkomröstning, statschefen, regeringen, domstolarna eller förvaltningsmyndigheterna. Det är dessa grundläggande spelregler som ger förutsättningen för beslutens legitimitet. Det kan tillfogas att spelreglerna är särskilt väsentliga i tider av motsättningar och spänningar.

Men författningen får inte bara vara en formlära. Den får inte inskränka sig till att enbart ange vilka som fattar de politiska besluten. Den måste också i väsentliga avseenden gälla beslutens innehåll.

Det är vanligt att det finns allmänna principuttalanden i en författning, ofta i en inledning, en s.k. preambel. De sägs ligga till grund för författningen. Exempel på detta är satsen i regeringsformens inledande paragraf att all offentlig makt i Sverige utgår från folket och att den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Här kommer det ideologiska momentet in i bilden, och någon form av politisk trosbekännelse finns troligen i varje författning.

Det förekommer vidare att författningen slår fast allmänna mål för politiken, som när det sägs i regeringsformens inledningskapitel att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara ett grundläggande mål för den politiska verksamheten (1 kap. 2 § RF). Men här är det inte fråga om rättsregler i den meningen att de kan göras gällande inför domstol.

Att ge medborgarna ett skydd gentemot staten är en viktig uppgift för författningen. Tanken att människan har vissa naturliga fri- och rättigheter, som makthavare inte får förgripa sig på, har hållits levande ända sedan antiken. Fri- och rättighetsförklaringar eller motsvarande regler har blivit ett vanligt inslag i författningar. I 2 kap. RF finns bestämmelser om medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter.

En viktig uppgift för en författning är den informativa. Det är angeläget att författningen är så skriven att den i sina huvuddrag kan begripas av varje allmänintresserad medborgare. Den svenska regeringsformen reviderades 2010, bl.a. i det uttalade syftet att göra den tydligare och mer överskådlig.

Författningen har också en symbolisk funktion. Det är särskilt påtagligt i länder där författningen har tillkommit i en spänd och dramatisk situation, t.ex. Förenta staterna och Norge. Så är också den amerikanska författningen världens äldsta gällande författning och den norska den näst äldsta.

Sammanfattningsvis är författningen alltså själva grunden för alla beslut inom den offentliga sektorn. Alla söker sin legitimitet i författningen. Men därutöver har konstitutionen andra viktiga funktioner och då inte minst att värna om medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter.

En blick tillbaka i historien

Rimbert, som var ärkebiskop över Hamburg och Bremen under senare delen av 800-talet, berättar i sin biografi över Ansgar, Nordens apostel, om svearna. Det är en sed bland oss, hade svearnas kung sagt till Ansgar, att varje offentligt ärende mer beror på folkets enstämmiga vilja än på kungens makt.

Man kan alltid fråga sig om en sådan utsaga är äkta och i vad mån den stämmer med verkligheten. Men den pekar klart i riktning mot att föreställningen om det svenska samhället som en konstitutionell stat är gammal. Kravet på maktdelning, på konstitutionalism, har i svensk historia gått hand i hand med kravet på en skriven författning, en konstitution.

Sverige har haft en skriven författning med giltighet för hela riket sedan mitten av 1300-talet. Då tillkom landslagen, som kallas Magnus Erikssons landslag efter den då regerande kungen. I landslagens kungabalk finns bestämmelser om kungaval, om kungens plikter och rätt att under vissa förutsättningar utkräva skatter och folkets rätt att medverka i skattebesluten,

om val av rådherrar och om rådets uppgifter. Kungabalken svarar mot vår tids regeringsform.

Den svenska folkrepresentationen, från 1500-talets slut kallad riksdagen, utvecklades ur det kungavalsmöte och de lokala beskattningsnämnder som föreskrevs i kungabalken. Den utvecklades också ur de herremöten som kunde utvidgas till att omfatta alla grupper av politisk betydelse. Till dessa grupper räknades förutom adeln, prästerskapet och borgerskapet även de självägande bönderna, något som skilde Sverige från andra europeiska länder. Riksdagen sammanträdde inte regelbundet eller på eget initiativ utan sammankallades vid behov av kungen. Trots denna osjälvständighet fick riksdagen under 1500- och 1600-talen en alltmer central betydelse i statslivet. Sveriges första riksdagsordning bär årtalet 1617. Den säkrade ledningen av riksdagsarbetet i kungens hand.

Sverige blev under 1500-talet ett arvrike och därför kompletterades kungabalken med beslut av olika slag: med arvföreningar som reglerade tronföljden (den första 1544), med kungliga testamenten (det första 1560) och med kungaförsäkringar (den första 1594).

Det rådde ibland delade meningar i frågan om landslagens lagbundna styrelseskick kunde eller borde tillämpas. Ända fram till 1809 pågick det en strid mellan enväldets förespråkare och förespråkarna för landslagens krav på maktindelning.

Gustaf II Adolfs kungaförsäkran 1611 betecknar en kapitulation från kungamaktens sida, men hans regering präglades ändå i hög grad av att det var kungen som bestämde. Vid kungens fränfalle 1632 tillträdde en förmyndarregering för drottning Kristina. Till ledning för förmyndarregeringen utfärdades Sveriges första regeringsform 1634. Den var ett verk av en av landets största statsmän genom tiderna, Axel Oxenstierna. Denna regeringsform, som alltså inte upphävde kungabalken, är i hög grad att betrakta som en förvaltningsstadga. Svensk förvaltningstradition går i mångt och mycket tillbaka till 1634 års regeringsform.

När så en ny förmyndarperiod stod för dörren 1660, bestämdes det att regeringen skulle följa 1634 års regeringsform. Men tillägg gjordes. En viktig nyhet var att riksdagen, ständerna, skulle samlas vart tredje år. Riksdagen hade därmed för första gången blivit ett ordinarie statsorgan som inte endast samlades när kungen fann det nödvändigt.

Att regeringsformen borde vara något annat och mer än en förmyndarstadga var en tanke som låg nära till hands och hade sina förespråkare. Den borde gälla även annars. Detta stod i strid med Karl XI:s planer. Därför var en av de första åtgärder som kungen vidtog när det karolinska enväldet infördes 1680 att låta riksdagen förklara att kungen inte var bunden av någon regeringsform. Den kunde han ändra efter godtycke.

Med Karl XII:s död 1718 upphörde inte bara Sveriges ställning som stormakt utan även enväldet. Pendeln svängde nu åt andra hållet. Ett nytt statsskick tog form, betecknande nog kallat det frihetstida. Detta statsskick fängslade samtidens stora tänkare som Voltaire, Rousseau och Mably. Till grund för statsskicket låg en ny och mer fullständig regeringsform. Ett år senare, vid Ulrika Eleonoras abdikation till förmån för sin make Fredrik I, ersattes den av 1720 års regeringsform. Samtidigt kom nya kungaförsäkringar.

Det frihetstida statsskicket blev parlamentariskt. Det växte fram ett partisystem med två partier, hattar och mössor. Kungen lovade i sin försäkran att alltid instämma med rikens ständer ”såsom maktägande”. Han skulle enligt regeringsformen styra riket ”med och således icke utan, mindre emot rikens råde”. I rådet hade han två röster samt utslagsröst. Kom han i minoritet skulle han anta majoritetens beslut ”såsom efter all förmodan det säkraste och bästa”. Förslag till nya rådsmedlemmar upprättades av ett riksdagsutskott. Till en början fick kungen välja mellan tre namn, men denna valfrihet upphörde senare. Det utvecklades en metod som gav riksdagen möjlighet att avsätta en rådsmedlem, en metod som kallades att licentiera och utnyttjades när riksdagsmajoriteten skiftade efter ett val.

År 1723 kom en ny riksdagsordning som noggrant reglerade former och procedurer. Traditionerna i det nuvarande riksdagsarbetet, särskilt inom utskotten, har sina rötter i dessa regler från frihetstiden.

Även i övrigt är frihetstiden rik på konstitutionella innovationer. Sveriges första tryckfrihetsförordning tillkom 1766. I den förbjöds censuren, utom för teologiska skrifter, och lagfästes principen om allmänna handlingars offentlighet. Samtidigt drog man för första gången upp en klar skiljelinje mellan grundlag och annan lag. För en grundlagsändring skulle krävas beslut vid två riksmöten. Till grundlagarna hänfördes, förutom regeringsformen och riksdagsordningen, tryckfrihetsförordningen.

Med Gustav III:s trontillträde vreds klockan tillbaka. Vid kungens första revolution 1772 antogs en ny regeringsform. Den byggde på maktindelning mellan kung och riksdag. De delade lagstiftningsmakten, och kungen fick besluta om nya skatter men endast om riket anfölls. Kungen blev oberoende av rådet. Vid Gustav III:s andra revolution 1789 antogs en förenings- och säkerhetsakt. Den gjorde kungen praktiskt taget enväldig. Han fick rätt att sköta riksärendena på det sätt han fann ”nyttigast”, dvs. som han ville. En omedelbar följd blev att riksrådet upphörde att finnas till. Dess befattning med justitieärendena överfördes på en nyinrättad högsta domstol, där kungen hade två röster.

Gustav IV Adolfs inblandning i Napoleonkrigen ledde till förlusten av Finland och till 1809 års revolution. Kungen avsattes och det gustavianska enväldet fick ett brådstörtat slut. En ny regeringsform ersatte 1772 års regeringsform och 1789 års förenings- och säkerhetsakt. Men det kan stämma till eftertanke att 1772 års regeringsform och 1789 års förenings- och säkerhetsakt levde kvar ända till 1919 som grundval för Finlands statsskick.

Liksom 1772 års regeringsform byggde 1809 års version på makt-delningsprincipen. Kungen hade den styrande makten, och statsrådets roll var enbart rådgivande. Den lagstiftande makten delades mellan kung och riksdag vad gäller grundlag samt civil- och strafflag, s.k. samfällad lagstiftning. Den ekonomiska och administrativa lagstiftningen förblev däremot kungens område. Makten över skatter och budget lades i riksdagens hand, liksom en detaljerad kontrollmakt. Ett av riksdagens utskott, konstitutionsutskottet, fick i uppgift att övervaka statsrådets roll som rådgivare till kungen. Justitieombudsmannen, JO, som också valdes av riksdagen, skulle se till att myndigheterna följde de lagar som

riksdagen stiftade. Med anknytning till regeringsformen antogs ytterligare tre grundlagar, nämligen 1809 års successionsordning, 1810 års riksdagsordning och 1810 års tryckfrihetsförordning. Med valet 1810 av Jean Baptiste Bernadotte till tronföljare tillkom en ny successionsordning, som ännu gäller, och två år senare beslöts om en ny tryckfrihetsförordning.

1809 års regeringsform slog på nytt fast tryckfrihetens grunder, nämligen friheten från censur och andra ingripanden i förväg, ett krav på lagstöd för ingripanden och på domstolsprövning samt principen om allmänna handlingars offentlighet. Bortsett från tryckfriheten kom dock denna regeringsform att i huvudsak sakna regler om fri- och rättigheter. I dess berömda 16 §, som hade anor från medeltida kungaförsäkringar, inflöt några få principer till skydd för medborgarna. De uppfattades som ett krav på att medborgarna skulle vara lika inför lagen.

Den regeringsform som antogs 1809 fick många år på nacken och ersattes först 1975 av den nu gällande. Men under de 165 levnadsåren skedde flera stora och många små reformer.

En större reform ägde rum 1840 då Kunglig Majestäts kansli, en föregångare till dagens regeringskansli, indelades i departement. Departementscheferna blev inte bara föredragande för kungen och statsråden i konseljen utan också medlemmar av statsrådet.¹ Regeringsarbetet blev därigenom effektivare.

Den mest genomgripande förändringen under 1800-talet var representationsreformen som slutligen genomfördes 1866. Den hade varit på tal ända sedan den nya regeringsformens tillkomst 1809. Fyrståndsriksdagen ersattes av en tvåkammarriksdag, och en ny riksdagsordning antogs. Särskilt viktigt var att riksdagen fr.o.m. 1867 kom att sammanträda varje år. Från början sammanträdde den endast på våren men efter 1949 även på hösten.

Första kammarens 125, senare 150, ledamöter valdes av landstingen² och stadsfullmäktige i de större städer som stod utanför landstingen. Valen till första kammaren gällde under perioden 1866–1909 för nio år, under perioden 1909–1921 för sex år samt därefter för åtta år. Kammaren förnyades successivt med cirka en åttondel av ledamöterna varje år. Valen till landstingen och stadsfullmäktige skedde enligt en graderad röstskala som gav höginkomsttagare och förmögna fler röster. Detta i förening med starkt inskränkande valbarhetskrav ledde till att första kammaren i hög grad dominerades av godsägare samt högre ämbetsmän och officerare. Andra kammarens 190, senare 230, ledamöter valdes direkt av de röstberättigade männen. För rösträtt krävdes en inkomst eller egendom av en viss storlek. Valen ägde rum vart tredje år t.o.m. 1920, därefter vart fjärde år. I andra kammaren dominerade bönderna. För beslut i lagfrågor krävdes båda kamrarnas samstämmiga beslut. I skatte- och budgetfrågor var beslutsregeln densamma, men om kamrarna fattade olika beslut skedde en gemensam omröstning.

¹ Fram till 1974 var statsrådet också benämningen för hela ministären (numera regeringen) som kollektiv.

² Beteckningen för kommuner på regional nivå har numera ändrats från landsting till regioner (prop. 2018/19:162, bet. 2019/20:KU3, rskr. 2019/20:49).

Demokratiseringen av statskicket genomfördes i etapper under 1900-talets första decennier. Genom rösträttsreformen 1909 fick i princip alla män rösträtt till andra kammaren. Samtidigt infördes ett proportionellt valsysteem som byggde på ett partisystem som ännu var i sin linda. Tio år senare blev rösträtten till de kommunala församlingarna allmän och lika för både män och kvinnor. År 1921 fick slutligen kvinnorna rösträtt till riksdagen.

Oberoende och vid sidan av 1809 års regeringsform växte efter hand ett annat statskick fram. Kungen blev mer och mer tvingad att ta hänsyn till riksdagens uppfattning vid sitt val av statsråd. Makten över anslagen var riksdagens främsta påtryckningsmedel. Kungens rätt att själv avgöra regeringsärendena krympte för att till slut praktiskt taget försvinna. Statsråden blev regeringen. Utan att en rad i regeringsformen ändrades övergick Sverige till parlamentarism med en regering, vars styrka var beroende av det antal röster den disponerade över i riksdagen. Utvecklingen gick långsamt och inte utan motstånd. Det brukar sägas att parlamentarismen fick sitt definitiva genombrott 1917 med tillkomsten av koalitionsregeringen mellan liberaler och socialdemokrater.

Den konstitutionella utvecklingen efter andra världskriget

Ny regeringsform och ny riksdagsordning

Genom parlamentarismens införande hade regeringsformens maktbalanssystem förskjutits utan att lagtexten ändrades. Även andra förändringar av statskicket ägde rum i praxis. En lagprövningsrätt för domstolarna blev erkänd mot slutet av regeringsformens levnadstid. Med hänsyn till samhällets ökande komplexitet och den offentliga sektorns tillväxt blev riksdagen tvungen att syssla mindre med detaljer. Principbeslut blev på modet. Över huvud taget växte innehavet av regeringsmakten i betydelse, bl.a. därför att regeringen hade tillgång till utredningsapparaten.

Den socialdemokratiska dominansen i politiken under efterkrigstiden ledde till att oppositionen började rikta blickarna mot författningen. Syftet var att undersöka om man genom ändringar i denna kunde få en öppning till stånd. Folkomröstningsinstitutet var det första objektet för sökarljuset, tvåkammerssystemet det andra. Första kammaren med sina successiva val och sin åttaåriga valperiod ledde till en eftersläpning i kammaren. Det tog tid innan stabila förskjutningar bland väljarna fick genomslag. Denna eftersläpning hade under mellankrigstiden varit till fördel för de borgerliga partierna men blev från 1940-talets början gynnsam för Socialdemokraterna. Kammersystemet var emellertid intimt förknippat med valsysteem, och därmed drogs också detta in i debatten. Tiden blev mogen för att på klassiskt svenskt manér tillsätta en parlamentarisk utredning.

Den första utredningen, Författningsutredningen, tillsattes 1954 och lämnade sitt slutbetänkande 1963. Under arbetets gång blev utredningen enig på flera viktiga punkter. Bland annat lade den fram förslag till en helt

ny regeringsform och en helt ny riksdagsordning. Det gick inte, ansåg utredningen, att skriva in parlamentarismen i den gamla lagtexten på ett tillfredsställande sätt. Utredningen var också enig om att inte föreslå en övergång till majoritetsval, att begränsa utbyggnaden av folkomröstningsinstitutet, att fri- och rättigheterna skulle få ett särskilt kapitel i regeringsformen och att det fanns och borde finnas en lagprövningsrätt för domstolarna. Utredningen var emellertid oenig i två centrala politiska frågor, kammersystemet och valsystemet. Majoriteten ville gå över till ett enkammarssystem och en kombination av personval och partival. På grund av oenigheten kunde utredningens förslag inte läggas till grund för en total författningsreform.

En andra parlamentarisk utredning krävdes. Den fick namnet Grundlagberedningen och tillsattes 1966. I sin första etapp inriktade sig beredningen på att få till stånd en uppgörelse om kammars- och valsystemen och att provisoriskt skriva in parlamentarismen i den gamla grundlagstexten. Utgångsläget var att de borgerliga partierna inför valet 1964 hade enat sig om att förorda en riksdag med en kammare. Sedan Socialdemokraterna lidit stora förluster i kommunalvalet 1966 och därför kunde förvänta sig att mista majoriteten i första kammaren, gick även de över på enkammarlinjen. En förutsättning var dock att ett riksproportionellt valsystem infördes med hjälp av utjämningsmandat men med en spärr som fastställdes till 4 procent av rösterna i hela landet. Den ribban måste alltså ett parti klara för att bli representerat i riksdagen. I kompromissen ingick även en gemensam valdag för riksdagsvalen och de kommunala valen. Valperioden blev treårig.

Den s.k. partiella författningsreformen beslöts av riksdagen 1969. Val till den nya enkammarriksdagen med 350 ledamöter ägde rum hösten 1970. Den sammanträdde första gången i januari 1971. I samband med den totala författningsreformen minskades ledamotsantalet till 349. Skälet till minskningen var att undvika det tillstånd som riksdagen hamnade i under perioden 1974–1976 med lika antal mandat, 175, för vardera sidan i den politiska blockuppdelningen.

I Grundlagberedningens andra etapp gällde det att få fram en helt ny författning. Flera komplicerade frågor återstod att lösa. Vid ett sammanträde sommaren 1971 i Torekov blev beredningen överens om att monarkin skulle behållas och att statschefen endast skulle ha representativa uppgifter. Förslag till ny statsminister skulle läggas fram av riksdagens talman och underställas riksdagen i en omröstning. För ett underkännande skulle krävas att mer än hälften av ledamöterna röstade mot förslaget.

En annan stor tvistefråga inom beredningen var fri- och rättigheterna. De borgerliga ivrade för ett vidgat grundlagsskydd för de politiska fri- och rättigheterna. Socialdemokraterna betonade de sociala rättigheterna. I början av 1972 kom beredningen överens om att i kompromissens tecken ligga lågt i denna fråga. Kort därefter lämnade beredningen sitt slutbetänkande med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning.

En proposition med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning lämnades till riksdagen 1973. Förslaget antogs med vissa ändringar slutgiltigt följande år. Den 1 januari 1975 trädde 1974 års regeringsform och 1974 års riksdagsordning i kraft.

Fortsatt utredningsarbete

Frågan om grundlagsskyddet för fri- och rättigheterna var under behandlingen av den nya regeringsformen i riksdagen 1973 alltså tvistefråga. Många ansåg att det skydd som fanns i den nya regeringsformen var otillräckligt. Partierna kom överens om att en tredje parlamentarisk utredning borde tillsättas för att ytterligare överväga frågan.

Den nya utredningen, Fri- och rättighetsutredningen, lade två år senare fram ett förslag till bl.a. en total omskrivning av 2 kap. RF om de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessa utökades till antal och omfattning, och för inskränkningensmöjligheterna sattes restriktioner och spärrar. Lagprövningen fick därigenom större betydelse, och utredningen menade därför att den borde grundlagsfästas. De sociala rättigheterna bereddes ett visst skydd genom stadganden av målsättningskaraktär i 1 kap. RF. Utredningen var inte enig. Majoriteten utgjordes av representanterna för Centerpartiet och Socialdemokraterna. Övriga partiers representanter ansåg skyddet otillräckligt.

Fri- och rättighetsutredningens förslag genomfördes med vissa ändringar, bl.a. undantogs lagprövningsrätten. Samtidigt enades partierna om att en fjärde utredning skulle tillsättas för att ytterligare överväga frågan om rättighetsskyddet. Denna utredning, Rättighetsskyddsutredningen, blev 1978 i huvudsak enig om sitt förslag. Det innebar försvärande procedurregler i riksdagen för inskränkning av de centrala fri- och rättigheterna. Vidare skulle en utvidgning göras av den expertgranskning av förslag till lagstiftning som utförs av Lagrådet. Denna instans är sammansatt av domare från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten). Rättighetsskyddsutredningen, liksom den föregående, ansåg att lagprövningsrätten skulle grundlagsfästas och innehålla ett s.k. uppenbarhetsrekvisit. Det innebar att endast om felet var uppenbart skulle en föreskrift beslutad av riksdagen eller regeringen inte tillämpas. Enligt Rättighetsskyddsutredningen borde det också införas en möjlighet till beslutande folkomröstning om vilande grundlagsförslag. Utredningens förslag antogs i sin helhet av riksdagen 1979.

Representationsreformen 1969 hade visserligen beslutats i stor enighet, men inget parti var riktigt nöjt. Allteftersom erfarenheterna av enkammarriksdagen blev tydliga ansågs det angeläget med en översyn av vissa delproblem. Det gällde den korta valperioden, det förhållandevis höga ledamotsantalet, den ineffektiva möjligheten att upplösa riksdagen vid parlamentariska kriser, den gemensamma valdagen, möjligheten till personval och i grund och botten även själva valsyste­met.

Utredningarna blev många men resultaten få. Först på 1990-talet kom man fram till uppgörelser i några av frågorna. År 1994 beslutades att det fr.o.m. valet 1998 skulle finnas en möjlighet för väljarna att lämna en särskild personröst på den av partiets kandidater som man helst ville se invald, oberoende av placering på valsedeln. De kandidater som hade fått personröster som uppgick till minst 8 procent av partiets röstetal i valkretsen skulle i första hand få besätta de mandat som partiet vunnit i valkretsen. Från och med 2011 minskades spärren till 5 procent. Vid

partiledaröverläggningar hösten 1993 kom man överens om att förlänga valperioden till fyra år. Överenskommelsen grundlagsfästes 1994.

Diskussionen om grundlagsskyddet för fri- och rättigheterna hade heller inte avstannat. År 1992 tillsattes en femte utredning, Fri- och rättighetskommittén. Den föreslog i sitt följande år lämnade betänkande grundlagsbestämmelser om rätt till ersättning när staten eller en kommun inskränker en medborgares möjligheter att fritt använda sin mark eller sina byggnader, skydd för närings- och yrkesfriheten och rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola. Ett viktigt inslag i förslaget var att Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna skulle inkorporeras i den svenska rätten. Förslaget antogs av riksdagen 1994. Missnöjet kvarstod dock på sina håll med den utformning som egendomsskyddet hade fått och med att uppenbarhetsrekvisitet fanns kvar i lagprövningsbestämmelsen.

Även Sveriges anslutning till Europeiska gemenskaperna (numera Europeiska unionen, EU) 1995 ledde till grundlagsändringar. I regeringsformen insattes 1994 bestämmelser om val till Europaparlamentet och om överlåtelse av beslutanderätt till Europeiska gemenskaperna. Riksdagen skulle med tre fjärdedels majoritet, eller enligt samma regler som för grundlagsändringar, kunna överlämna beslutanderätt till EG ”så länge som dessa (gemenskaperna) har ett fri- och rättighetsskydd som motsvarar det som ges i denna regeringsform och i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna”. Samma år infördes en EU-nämnd för regeringens samråd med riksdagen i EU-frågor. Utskotten ålades något år senare att följa arbetet i EU på sina respektive områden. År 2002 infördes ytterligare en restriktion i överlåtandebestämmelsen. Endast beslutanderätt som inte rör principerna för statsskicket kan överlåtas.

Ett beslut av historiska proportioner var kyrkans skiljande från staten. De ändringar i regeringsformen som var nödvändiga för detta beslut gjordes 1998. Reformen trädde i kraft den 1 januari 2000.

I samband med 1998 års val ändrades också i grunden Riksbankens ställning. Beslutet innebar att banken i regeringsformen tillförsäkras ett skydd för sitt självständiga beslutsfattande i penningpolitiska frågor.

Det förhållandet att Sverige som praktiskt taget enda europeiska stat hade två statliga revisionsorgan, Riksdagens revisorer under riksdagen och Riksrevisionsverket under regeringen, var länge starkt omdiskuterat. Efter ett tioårigt utredningsarbete i tre olika kommittéer fattade riksdagen 2000 ett principbeslut om att inrätta en ny myndighet för den statliga revisionen som ersättning för såväl Riksdagens revisorer som Riksrevisionsverket. I spetsen för den nya myndigheten, Riksrevisionen, stod tre riksrevisorer som valdes av riksdagen för en mandatperiod på sju år utan möjlighet till omval. Deras oberoende när det gällde att genomföra revisionen garanterades av bestämmelser i regeringsformen som infördes 2002.

Inom riksdagen har ett mer eller mindre kontinuerligt utredningsarbete pågått beträffande riksdagens arbetsformer. Av vikt är den omläggning av budgetåret och budgetbehandlingen som beslutades 1994. Budgetåret sammanfaller sedan 1997 med kalenderåret, precis som inom EU. Budget-

propositionen ska lämnas på hösten, och finansutskottet har fått en förstärkt ställning. Rätten för ledamöterna att ställa frågor och interpellationer till statsråden förändrades grundligt 1996 efter flera års försöksverksamhet. En frågestund varje vecka med muntliga frågor från riksdagsledamöterna och direkta svar från statsråden infördes. Ledamöterna kan även när som helst under året ställa skriftliga frågor till statsråden som besvarar dem skriftligt. I utskottens uppgifter ingår sedan 2001 också att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut på sina områden. De många ändringarna ledde till att en revidering av hela riksdagsordningen genomfördes 2003. Genom ändringar som trädde i kraft 2007 stärktes utskottets roll i EU-arbetet, bl.a. genom en rätt till överläggningar med regeringen. Lissabonfördraget trädde i kraft 2009 och gav riksdagen en möjlighet att delta i kontrollen av att EU:s subsidiaritetsprincip följs.

I september 2014 trädde en ny riksdagsordning i kraft. Ändringarna var framför allt av redaktionellt och språkligt slag.

Total översyn av regeringsformen

Åren strax före och efter sekelskiftet 2000 kännetecknades av en livligare och mer principiellt inriktad konstitutionell debatt än på länge. Bränsle till denna debatt tillfördes genom undersökningar som genomfördes på såväl offentligt som privat initiativ. År 1997 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté, Demokratiutredningen, med uppgift att belysa de nya förutsättningar, problem och möjligheter som det svenska folkstyret stod inför under 2000-talet. Utredningen engagerade en rad samhällsforskare för att undersöka demokratiutvecklingen, och den publicerade inte mindre än 32 småskrifter och 13 forskarvolym. Utredningens slutbetänkande innehöll åtskilliga principiella ställningstaganden men bara ett fåtal slutsatser med bäring på konkreta konstitutionella frågeställningar.

År 2004 beslutade regeringen att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté (Grundlagsutredningen) med alla riksdagens dåvarande sju partier representerade. Utredningens uppgift var att göra en samlad översyn av regeringsformen (dir. 2004:96). Grundlagsutredningens arbete skulle framför allt koncentreras på att stärka och fördjupa den svenska folkstyrelsen, att öka medborgarnas förtroende för demokratins funktionssätt och att höja valdeltagandet. I direktiven framhölls att kommittén hade vida ramar för sitt arbete och att den i princip var oförhindrad att ta upp alla frågor som kunde anses falla inom ramen för uppdraget. Någon total författningsreform skulle det dock inte vara fråga om. Uppdraget omfattade inte de grundläggande principer för statsskicket som slås fast i regeringsformens inledande kapitel.

Grundlagsutredningen arbetade i stor utsträckning med expert- och referensgrupper och forskaruppdrag. Ett stort antal konferenser och seminarier anordnades för att samla information och stimulera intresset för författningsfrågor. Utredningen publicerade 14 rapporter under åren 2007 och 2008.

Utredningen avlämnade sitt betänkande En reformerad grundlag (SOU 2008:125) i december 2008. Grundlagsutredningen var i alla delar enig. Detta fick till följd att utredningens förslag passerade såväl regeringen

som riksdagen i allt väsentligt oförändrade (prop. 2009/10:80, bet. 2009/10:KU19, bet. 2010/11:KU4, rskr. 2010/11:21).

Utredningen gjorde en grundlig genomgång av regeringsformens struktur och språk. Kapitlet om rättskipning och förvaltning delades upp på två kapitel, ett om rättskipningen och ett annat om förvaltningen. Ett nytt kapitel om kommunerna infördes. Omflyttningar och uppdelningar av bestämmelserna gjordes i förtydligande syfte.

Utredningens förslag berörde praktiskt taget alla avsnitt i regeringsformen och anslutande lagstiftning, men ingen enskild ändring var av mer genomgripande slag. De viktigaste ändringarna redovisas i det följande.

Ett tydligt perspektiv i förslagen var betoningen av domstolarnas och domarnas roll i det konstitutionella systemet. Det föreslogs att domstolarna skulle få ett eget kapitel. Syftet med detta var att markera domstolarnas och domarnas särställning i det konstitutionella systemet. Kapitlets innehåll motsvarade, med några mindre förändringar, de bestämmelser om domstolarna och domarna som tidigare hade funnits i kapitlet om rättskipning och förvaltning. Grundlagsutredningen ansåg att regeringen alltjämt skulle utnämna de ordinarie domarna. Enligt utredningen borde det dock införas ett öppet förfarande för rekrytering av samtliga domare. Det föreslogs vidare att det i regeringsformen skulle slås fast att grunderna för förfarandet vid utnämningen av ordinarie domare ska regleras i lag. En förstärkning av förhandsgranskningen av lagförslagen föreslogs på så sätt att Lagrådet inte som tidigare borde utan ska granska i princip alla lagförslag inom ett utökat område av lagstiftningen. Vidare avslutades den långdragna diskussionen om uppenbarhetsrekvisitet på så sätt att det föreslogs att rekvisitet skulle tas bort ur lagprövningsbestämmelserna. Föreskrifter som beslutats av riksdagen och regeringen behövde alltså inte längre strida uppenbart mot grundlag eller någon annan överordnad författning eller ha tillkommit i uppenbar strid mot stadgad ordning för att kunna sättas åsido av en domstol eller ett annat offentligt organ. Slutligen kan nämnas att det föreslogs att bestämmelserna skulle förenklas när det gällde hur makten att besluta om lagar och andra föreskrifter fördelas mellan riksdagen och regeringen.

Den utbyggnad av fri- och rättighetsreglerna som skedde framför allt 1976, 1979 och 1994 fortsatte 2010. Det föreslogs att diskrimineringskyddet skulle utvidgas till att även avse sexuell läggning. Grundlagsutredningen ansåg vidare att det i regeringsformen skulle införas en bestämmelse om att en rättegång ska genomföras rättvist och inom skälig tid. Förebild för bestämmelsen var artikel 6 i Europakonventionen, men det föreslogs att bestämmelsen i regeringsformen skulle få ett bredare tillämpningsområde. Bestämmelsen om egendomsskydd ändrades, och det tydliggjordes att huvudprincipen är full ersättning vid expropriation och annat sådant förfogande. Ändringarna av regeringsformen 2010 omfattade också en bestämmelse som hade utarbetats av en annan kommitté, Integritetsskyddskommittén. Bestämmelsen innebar att var och en är skyddad gentemot det allmänna mot sådana betydande intrång i den personliga integriteten som sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.

Några av de föreslagna ändringarna hade det gemensamma syftet att stärka riksdagens ställning i förhållande till regeringen. Viktigast av dessa var förslaget om att införa en obligatorisk omröstning om statsministern efter varje val, om inte statsministern redan hade avgått. Tidigare kunde en regering sitta kvar efter ett val, oavsett utgången, om statsministern ansåg att det fanns parlamentariska förutsättningar för detta (det har dock alltid funnits möjlighet till misstroendeförklaring från riksdagens sida). Vidare föreslogs att förutsättningarna för konstitutionsutskottets granskning av regeringen skulle stärkas. Enligt förslaget skulle konstitutionsutskottet ges en uttrycklig rätt att få ut alla handlingar från regeringen som utskottet anser vara nödvändiga för sin granskning. Tidigare gällde denna skyldighet för regeringen endast protokollen i regeringsärendena och handlingar som hörde till dessa.

Den tidigare grundlagsregleringen av kommunernas ställning hade kritiserats för att vara alltför kortfattad och otydlig. Som svar på denna kritik föreslogs att kommunerna skulle få ett eget kapitel i den reviderade regeringsformen. Härigenom markerades kommunernas betydelse för det svenska samhällsskicket. I kapitlet samlades regler som tidigare hade funnits på olika ställen i regeringsformen. Men utredningen föreslog även nya bestämmelser. Bland annat föreslogs en bestämmelse om att en inskränkning i den kommunala självstyrelsen aldrig bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den. En länge omstridd fråga var grundlagsenligheten av den kommunala skatteutjämningen. Problemet löstes på så sätt att det föreslogs en bestämmelse av innebörden att kommunerna i lag får åläggas att bidra till kostnaden för andra kommuners angelägenheter. En förutsättning för ett sådant åläggande är att det syftar till att uppnå likvärdiga ekonomiska villkor mellan kommunerna.

Slutligen ska nämnas att det internationella perspektivet fick viss uppmärksamhet i revisionen av regeringsformen. En av de viktigaste förändringarna på det internationella området var att det föreslogs att medlemskapet i Europeiska unionen skulle skrivas in i inledningskapitlet. Bestämmelsen innehåller dock inte något om de konstitutionella konsekvenserna av medlemskapet. Det konstateras bara kort och gott att Sverige är medlem i Europeiska unionen. Av bestämmelsen följer vidare att Sverige även deltar i internationellt samarbete inom ramen för bl.a. Förenta nationerna och Europarådet.

Senare ändringar i regeringsformen m.m.

I samband med valet 2014 ändrades regeringsformen i begränsad omfattning (prop. 2013/14:48, bet. 2013/14:KU16, bet. 2014/15:KU2, rskr. 2014/15:19). Reglerna om proportionaliteten i valsystemet och förhandsanmälan av partier i val ändrades. Ett syfte med detta var att säkerställa att mandaten i riksdagen fördelas proportionellt så att fördelningen speglar hur väljarna faktiskt har röstat.

Regeringsformens bestämmelser om Riksrevisionen ändrades efter valet 2018 (framst. 2017/18:RS4, bet. 2017/18:KU15, bet. 2018/19:KU4, rskr. 2018/19:18–21). Ändringarna innebar bl.a. att bestämmelsen om riks-

revisorernas antal flyttades från regeringsformen till riksdagsordningen för att antalet riksrevisorer lättare ska kunna ändras i framtiden. I regeringsformen infördes också ett krav på kvalificerad majoritet för ett beslut av riksdagen om att skilja en riksrevisor från uppdraget. Vidare flyttades en bestämmelse om samverkans- och uppgiftsskyldighet till Riksrevisionen från vanlig lag till regeringsformen. Enligt bestämmelsen ska statliga myndigheter lämna den hjälp och de uppgifter och upplysningar som Riksrevisionen begär för granskningen. Andra som får granskas har en motsvarande skyldighet för den del av den egna verksamheten som granskas.

Under 2020 ändrades Riksrevisionens ledningsstruktur (framst. 2019/20:RS5, bet. 2019/20:KU6, rskr. 2019/20:160–162). I stället för en tredelad ledningsstruktur leds myndigheten numera av endast en riksrevisor. Därutöver väljer riksdagen en ställföreträdare för riksrevisorn med titeln riksrevisionsdirektör.

Nya grundlagar för yttrandefriheten

Tryckfriheten var utsatt för svåra påfrestningar under andra världskriget. Regeringen utnyttjade de legala möjligheter som fanns, enligt tryckfrihetsförordningen, att hindra pressens publicering och spridning av åsikter som kunde uppfattas som provocativa av de krigförande länderna, framför allt av Nazityskland. Men det stannade inte vid detta. Även genom rådgivning, som ofta innebar påtryckningar, försökte man styra nyhetsförmedlingen i pressen.

Det var därför naturligt att det i krigets slutskede tillsattes en utredning som fick till uppgift att se över den gällande tryckfrihetsförordningen som härstammade från 1812. Utredningen gick hårt åt krigsårens presspolitik, och avsikten med dess förslag var att förhindra inskränkningar av det slag som förekommit under dessa år. Resultatet av utredningen blev en helt ny tryckfrihetsförordning som antogs 1949 och trädde i kraft 1950.

Redan under den gamla tryckfrihetsförordningens tid hade principen om ensamansvar införts i lagen. Denna princip fick särskild betydelse för dagstidningar och andra periodiska skrifter, där i många fall flera personer medverkade. En person anmäls som utgivare och får bära ansvaret för eventuella brottsliga framställningar. Andra personer är fria från ansvar och kan därför vara anonyma, exempelvis journalister, teknisk personal och utomstående som medverkat som författare eller uppgiftslämnare.

I den nya tryckfrihetsförordningen utvidgades skyddet för uppgiftslämnare så att det också omfattade uppgifter som var avsedda att offentliggöras men aldrig publicerades. År 1976 kompletterades meddelarskyddet med ett förbud mot att efterforska källan. I rättspraxis utvecklades det s.k. repressalieförbudet. Med detta avses förbudet mot varje åtgärd som medför negativa konsekvenser för en offentligt anställd och som grundar sig på hans eller hennes medverkan till publicering i ett grundlagsskyddat medium. År 2010 skrevs detta förbud in i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

För ljudradion och televisionen fanns i början ingen särskild lagreglering. Brottsbalkens olika straffbestämmelser var enligt allmänna principer

tillämpliga på alla medverkande. Det fanns inga lagregler om ansvarsfrihet för uppgiftslämnare eller om rätt till anonymitet. Någon allmän rätt att sända program fanns inte heller, utan verksamheten förutsatte tillstånd. De statliga programföretagen hade i praktiken en monopolställning.

Särskilda lagar för ljudradio och tv – en radiolag och en radioansvarighetslag – infördes 1966. De var inte grundlagar. Kravet på tillstånd behölls. Det faktiska monopolet balanserades av en skyldighet för programföretaget att i sin verksamhet iaktta saklighet och opartiskhet, en skyldighet som inte hade någon motsvarighet i tryckfrihetsförordningen. I övrigt byggde reglerna till stor del på tryckfrihetsförordningens principer.

Frågan om grundlagsregler för andra medier än tryckta skrifter utreddes i omgångar, med början 1970. Arbetet var i främsta rummet inriktat på ljudradio och tv. Men det kom att gälla även andra medier, huvudsakligen sådana som var bundna till teknisk apparatur som filmer och andra mekaniska eller elektroniska ljud- och bildupptagningar. En mycket diskuterad fråga var om tryckfrihetsförordningen skulle omarbetas och omfatta även dessa medier eller om de skulle regleras genom en särskild grundlag, vid sidan av tryckfrihetsförordningen. Den senare linjen segrade, och 1991 antogs en ny grundlag, yttrandefrihetsgrundlagen. Den trädde i kraft 1992.

En yttrandefrihetsfråga med stor politisk sprängkraft under 1990-talet var barnpornografi-frågan. År 1998 beslöts att tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen inte skulle vara tillämpliga på skildringar av barn i pornografiska bilder. Härigenom möjliggjordes en utvidgning av det straffbara området när det gäller befattning med barnpornografi.

Den tekniska utvecklingen på informations- och medieområdena har lett till att ändringar i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen antagits 1998, 2002 och 2010. År 2014 antogs ändringar av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen som innebär att skrifter och tekniska upptagningar inte ska anses vara utgivna i Sverige – och därmed omfattas av tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen – endast på den grunden att de har skickats härifrån till enskilda mottagare i utlandet och alltså inte spritts i Sverige. Syftet var att utvidga möjligheten till internationellt rättsligt samarbete när det gäller vissa situationer där kopplingen till Sverige är svag.

Den 1 januari 2019 trädde nya lydelse av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen i kraft. Språket har genomgående moderniserats, och strukturen har setts över. Syftet har varit att underlätta förståelsen och tillämpningen av grundlagarna. Även vissa sakliga ändringar har gjorts. Bland annat har en möjlighet till ansvarsfrihet för utgivare i fråga om material i databaser, t.ex. en dagstidnings webbplats, som är äldre än ett år införts.

Regeringen föreslog också att det i grundlagarna skulle föras in bestämmelser som skulle göra det möjligt att förbjuda söktjänster som tillhandahåller personuppgifter om att enskilda har begått lagöverträdelse genom brott m.m. (prop. 2017/18:49). Vid riksdagsbehandlingen framhöll konstitutionsutskottet att grundlagsändringar normalt genomförs i brett samförstånd och att den breda enighet som brukar eftersträvas saknades när det gällde regeringens förslag om att det skulle bli möjligt att förbjuda sådana söktjänster. Mot denna bakgrund föreslog utskottet att riksdagen

skulle avslå den delen av regeringens förslag. Utskottet ansåg samtidigt att denna typ av söktjänster utgör ett allvarligt ingrepp i enskildas personliga integritet och föreslog därför att riksdagen skulle tillkännage för regeringen att den på nytt ska utreda frågan om att begränsa grundlagsskyddet för sådana söktjänster (bet. 2017/18:KU16). Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag, och regeringen gav genom tilläggsdirektiv 2018 års tryck- och yttrandefrihetskommitté i uppdrag att utreda frågan (dir. 2019:29). Kommittén lade i augusti 2020 fram sitt betänkande Ett ändamålsenligt skydd för tryck- och yttrandefriheten (SOU 2020:45). I betänkandet lämnades förslag som möjliggör ett förbud av söktjänster som offentliggör personuppgifter om lagöverträdelser.

Förslag med samma innebörd lämnades i regeringens proposition 2021/22:59 Ett ändamålsenligt skydd för tryck- och yttrandefriheten. Vid riksdagsbehandlingen delade konstitutionsutskottet regeringens bedömning att den nuvarande regleringen ger ett otillräckligt skydd för integritetskränkningar. Samtidigt konstaterade utskottet att utredningens förslag hade mött mycket stark remisskritik. Enligt utskottets uppfattning innebar de påtalade bristerna i den föreslagna regleringens förutsebarhet att regeringens förslag inte kunde anses utgöra en ändamålsenlig begränsning av det grundlagsskyddade området. Utskottet avstyrkte regeringens förslag om att begränsa grundlagsskyddet för vissa söktjänster (bet. 2021/22:KU14). Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2021/22:283).

Lagarnas huvudsakliga innehåll

Regeringsformen

Statsskicketets grunder

De grundläggande principerna för statsskicket kommer till uttryck i 1 kap. regeringsformen (RF) med rubriken Statsskicketets grunder. Enligt 1 kap. 1 § första stycket RF utgår all offentlig makt i Sverige från folket. I andra stycket sägs att den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Av tredje stycket följer att den offentliga makten utövas under lagarna.

Med utgångspunkt i regeringsformens portalparagraf presenteras här statsskicketets grundprinciper.

Demokrati

Folkstyrelsen sägs bygga på allmän och lika rösträtt och på fri åsiktsbildning. Med andra ord grundas folkstyrelsen på politisk demokrati, i betydelsen demokrati som en metod för att fatta beslut. Det betyder inte att regeringsformen är främmande för ett vidare demokratibegrepp. I kapitlets andra paragraf anges som målsättning att det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden (1 kap. 2 § RF). ”Det allmänna” betecknar dels normgivande organ som riksdagen och kommunala beslutande församlingar, dels verkställande organ som domstolar, regeringen, förvaltningsmyndigheter och privaträttsligt organiserade subjekt som utför förvaltningsuppgifter.

Representativt statsskick

Medborgarna deltar inte själva direkt i beslutsfattandet utan gör det indirekt genom sina valda representanter i riksdagen och de kommunala församlingarna. De politiska partierna är nödvändiga beståndsdelar i en demokrati. Vid regeringsformens tillkomst uttalades att den politiska verksamheten även i framtiden främst ska försiggå genom partier. De är fria föreningar, och man har velat undvika en lagreglering av deras verksamhet. En sådan reglering skulle kunna utgöra ett ingrepp i yttrande- och föreningsfriheten.

Folkomröstningar utgör undantag från det representativa statsskicket. Ända sedan 1922 har rådgivande folkomröstningar kunnat anordnas, och sedan 1980 finns det möjlighet till beslutande folkomröstning i en grundlagsfråga. Denna möjlighet har hittills inte använts. En rådgivande folkomröstning är rättsligt sett inte bindande för riksdagen men fungerar i allmänhet faktiskt så. En rådgivande folkomröstning har hittills anordnats sex gånger. Senaste gången var 2003 om införande av euron. Partierna hade före omröstningen förklarat att de skulle följa resultatet.

Parlamentarism

Parlamentarism innebär att regeringen ska ha parlamentets förtroende eller i varje fall tolereras av detta. En majoritet i parlamentet ska alltid kunna tvinga en regering att avgå, men regeringen har i Sverige liksom i de flesta andra parlamentariska länder ett motmedel, nämligen att utlysa extra val. Regeringens reella maktställning skiftar med dess underlag i parlamentet och med de partikonstellationer som finns. Har regeringen egen majoritet i parlamentet är makten koncentrerad till regeringen. Syftet är att regeringen, så länge den tolereras av parlamentet och inom den ram som parlamentets beslut bildar, ska kunna handla med kraft och snabbhet.

Kommunal självstyrelse

Folkstyrelsen förverkligas inte bara genom ett representativt och parlamentariskt statsskick utan också genom kommunal självstyrelse. Denna anses så väsentlig att grunddragen anges i regeringsformen – så svarar också kommunerna på lokal och regional nivå för en stor del av den offentliga sektorn.

I 14 kap. RF finns grundläggande bestämmelser om kommunerna.

Maktutövningens lagbundenhet

Enligt regeringsformens portalparagraf utövas den offentliga makten under lagarna. Här fastslås alltså den gamla principen om all maktutövningens lagbundenhet. Den gäller inte bara domstolar och förvaltningsmyndigheter utan även regeringen och riksdagen. Den gäller på det kommunala området i lika hög grad som på det statliga. Samma syfte har bestämmelsen att domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet (1 kap. 9 § RF).

Grundläggande mål för den offentliga verksamheten

Vissa grundläggande mål för politiken fastslås i andra paragrafen i inledningskapitlet, och den brukar därför kallas för målsättningsparagrafen (1 kap. 2 § RF). Innehållet i bestämmelsen är sådant att man får förutsätta att det accepteras av de allra flesta invånarna i Sverige.

Paragrafen föreskriver att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa. Det sägs vidare att det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.

Enligt målsättningsbestämmelsen ska det allmänna verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv. Det allmänna ska också verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet

i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska vidare motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Avslutningsvis framhålls att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

Sveriges grundlagar

I enlighet med en gammal tradition har Sverige flera grundlagar. Det är regeringsformen, successionsordningen (SO), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Tillsammans bildar de Sveriges konstitution. Det gemensamma för dessa grundlagar är att de stiftas på ett annat och mer komplicerat sätt än vanliga lagar. Regeringsformen är en övergripande grundlag som anger hur landet ska styras. Tryckfrihetsförordningen reglerar yttrandefrihetens användning i tryckta medier och offentlighetsprincipen. Yttrandefrihetsgrundlagen reglerar yttrandefrihetens användning i andra medier än de tryckta. Successionsordningen anger hur Sveriges tron ärvs mellan medlemmar av familjen Bernadotte.

Riksdagens och regeringens uppgifter

Endast riksdagen kan stifta lag, besluta om skatt och om användningen av statens medel (1 kap. 4 § RF). Det är också en uppgift för riksdagen att granska rikets styrelse och förvaltning.

Regeringen styr riket (1 kap. 6 § RF). Vad som närmare avses med detta framgår av olika bestämmelser i regeringsformen. I enlighet med parlamentarismens princip är regeringen ansvarig inför riksdagen.

Monarki

Regeringsformen har behållit den monarkiska statsformen. Kungen eller en drottning som innehar tronen är rikets statschef (1 kap. 5 § RF). Statschefen har ingen politisk makt.

Internationellt samarbete

Sveriges medlemskap i Europeiska unionen är grundlagsfäst (1 kap. 10 § RF). I samma paragraf anges också att Sverige deltar i internationellt samarbete inom ramen för Förenta nationerna och Europarådet samt i andra sammanhang.

Grundläggande fri- och rättigheter

Inledning

I 2 kap. RF finns bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter. De politiska friheterna definieras främst i de två första paragraferna (2 kap. 1 och 2 §§ RF). Ändamålet här är att garantera den fria åsiktsbildningen i politiska, religiösa och kulturella frågor från ingrepp från det allmänna. En annan grupp av regler är mer inriktade på att skydda individernas

kroppsliga integritet och rörelsefrihet (2 kap. 4–8 §§ RF). De följande tre paragraferna är inriktade på individernas rättssäkerhet (2 kap. 9–11 §§ RF). I de två efterföljande paragraferna förbjuds lag eller annan föreskrift som innebär diskriminering (2 kap. 12 och 13 §§ RF). Den följande paragrafen gäller rätten att vidta stridsåtgärder på arbetsmarknaden (2 kap. 14 § RF).

Regeringsformen är relativt återhållsam när det gäller bestämmelser om individens ekonomiska frihet. Men det finns regler om egendomsskydd i kombination med regler om allemansrätt (2 kap. 15 § RF). I de följande två bestämmelserna grundlagsfästs författares, konstnärers och fotografers upphovsrätt (2 kap. 16 § RF) samt näringsfrihet (2 kap. 17 § RF).

En rättighet av ett annat slag är rätten till kostnadsfri grundläggande utbildning. Den är inskriven i regeringsformen tillsammans med skyddet för forskningens frihet (2 kap. 18 § RF).

Ett centralt inslag i diskussionen om grundlagsregleringen av fri- och rättigheter är frågan om kontroll av att grundlagsreglerna verkligen följs. Under arbetet med regeringsformen sågs en möjlighet till rättslig prövning av lagstiftningen och annan normgivning genom domstolar som en nödvändighet. Å andra sidan betonades att en sådan prövning inte borde bli ett normalt inslag i rättslivet.

Resultatet blev att rättstillämpande myndigheter – och alltså inte bara domstolar – inte får tillämpa en föreskrift vars innehåll eller tillkomst strider mot grundlag eller annan överordnad författning. Den s.k. lagprövningen har betydelse också utanför fri- och rättigheternas område.

Regeringsformen och Europakonventionen

Vid sidan av grundlagsreglerna om fri- och rättigheter är Sverige anslutet till internationella konventioner på området, främst Europarådets konvention från 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) med tilläggsprotokoll. Rättsutvecklingen i Europadomstolen i Strasbourg visade efter hand att konventionens regler ingrep i den svenska rättsordningen, även efter tillkomsten av regeringsformens rättighetsregler. Europadomstolen har i ett antal mål slagit fast att Sverige brutit mot artikel 6 i konventionen, som föreskriver en rätt till ”en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag”. De fällande domarna berodde i stor utsträckning på att Europadomstolen gav uttrycket ”civil rights and obligations” en vidare innebörd än Sverige hade räknat med.

De många fällande domarna på denna punkt ledde till att riksdagen antog lagen om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut, numera ersatt av lagen (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut. Denna lag öppnar en möjlighet att hos Högsta förvaltningsdomstolen få till stånd en prövning av beslut av regeringen som berör en enskilds civila rättigheter eller skyldigheter i den mening som avses i artikel 6.1 i Europakonventionen. Andra beslut, som enligt Europakonventionen ska kunna domstolsprövas, får i stället överklagas hos allmän förvaltningsdomstol i vanlig ordning. Efter den första rättsprövningslagens tillkomst har antalet fällningar i mål från Sverige minskat.

Sverige har införlivat konventionen i dess helhet med svensk rätt genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. En fråga som diskuterades i motiven till beslutet var om konventionen skulle bli svensk grundlag eller vanlig lag. Regeringen valde alternativet vanlig lag men gav konventionen en särskild ställning. I regeringsformen infördes ett förbud mot lag eller annan föreskrift som står i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen (2 kap. 19 § RF). Framtida kollisioner i rättstillämpningen mellan konventionens bestämmelser och äldre eller nyare regler i svenska lagar och förordningar får lösas enligt vanliga lagtolkningsprinciper. Det innebär att en högre lag har företräde framför en lägre, en nyare lag framför en äldre och en speciallag framför en lag med mera allmänt tillämpningsområde. Två tolkningsprinciper underströks särskilt av konstitutionsutskottet: dels att utgångspunkten är att svenska lagar och förordningar är förenliga med Sveriges internationella åtaganden, s.k. fördragskonform tolkning, dels att en konvention om mänskliga rättigheter på grund av sin speciella karaktär bör få en särskild vikt i fall av konflikt med inhemska lagbestämmelser (bet. 1993/94:KU24 s. 17 f.).

Det kan i sammanhanget påminnas om att EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna i och med Lissabonfördraget 2009 är rättsligt bindande.

Beskrivning av rättigheterna

Vissa av de fri- och rättigheter som behandlas i 2 kap. RF är absoluta i den meningen att de inte kan begränsas på något annat sätt än genom en ändring i själva grundlagsbestämmelsen. Andra fri- och rättigheter kan begränsas genom andra typer av författningar, mestadels genom vanlig lag. För åtskilliga fall – bl.a. de centrala politiska friheterna – innehåller regeringsformen ganska utförliga beskrivningar av friheterna. Den anvisar också en möjlighet till ett särskilt förfarande i riksdagen för beslut om begränsningar. Regeringsformen drar dessutom upp riktlinjer som riksdagen ska följa vid sin prövning av innehållet i en föreslagen begränsning.

Till de absoluta fri- och rättigheterna hänförs följande:

1. Religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion (2 kap. 1 § första stycket 6 RF).
2. Skydd mot tvång att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller något annat sådant hänseende (2 kap. 2 § RF).
3. Skydd mot tvång att delta i en sammankomst för opinionsbildning eller i en demonstration eller annan meningsyttring (2 kap. 2 § RF).
4. Skydd mot tvång att tillhöra en politisk sammanslutning, ett trossamfund eller en annan sammanslutning för någon sådan åskådning som anges under 2 ovan (2 kap. 2 § RF).
5. Skydd mot att en anteckning om en svensk medborgare i ett allmänt register utan medborgarens samtycke grundas enbart på dennes politiska åskådning (2 kap. 3 § RF).
6. Förbud mot dödsstraff, mot kroppsstraff samt mot tortyr och mot medicinsk påverkan i syfte att tvinga fram eller hindra yttranden (2 kap. 4 och 5 §§ RF).

7. Förbud mot att svenska medborgare landsförvisas eller hindras att resa in i riket och vidare skydd mot att svenska medborgare fråntas sitt medborgarskap (2 kap. 7 § RF).
8. Rätten till domstolsprövning av ett frihetsberövande; i vissa fall kan prövningen ersättas med en prövning av en nämnd med en ordinarie domare som ordförande (2 kap. 9 § RF).
9. Förbud mot straff och andra brottspåföljder för en gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks (2 kap. 10 § första stycket RF).
10. Förbud mot att ta ut skatter och statliga avgifter i vidare mån än som följer av föreskrifter som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt- eller avgiftsskyldigheten (2 kap. 10 § andra stycket RF). Riksdagen kan besluta om undantag från förbudet under krig, krigsfara eller en svår ekonomisk kris.
11. Förbud mot att en domstol inrättas för en redan begången gärning eller för en viss tvist eller i övrigt för ett visst mål (2 kap. 11 § första stycket RF).
12. Rättegångar ska genomföras rättvist och inom skäligen tid (2 kap. 11 § andra stycket första meningen RF).

De fri- och rättigheter som kan begränsas genom lag och som omfattas av reglerna om det särskilda förfarandet är följande:

1. Yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på något annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (2 kap. 1 § första stycket 1 RF).
2. Informationsfrihet: frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden (2 kap. 1 § första stycket 2 RF).
3. Mötesfrihet: frihet att anordna och delta i sammankomster för upplysning, meningssytring eller något annat liknande syfte eller för framförande av ett konstnärligt verk (2 kap. 1 § första stycket 3 RF).
4. Demonstrationsfrihet: frihet att anordna och delta i demonstrationer på en allmän plats (2 kap. 1 § första stycket 4 RF).
5. Föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften (2 kap. 1 § första stycket 5 RF).
6. Skydd mot andra påtvingade kroppsliga ingrepp (bortsett från dem som nämns under de absoluta fri- och rättigheterna 6) (2 kap. 6 § första stycket RF).
7. Skydd mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång (2 kap. 6 § första stycket RF).
8. Skydd mot intrång i förtroliga förbindelser och meddelanden (2 kap. 6 § första stycket RF).
9. Skydd mot betydande intrång i den personliga integriteten som innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket RF).

10. Skydd mot frihetsberövanden och frihet att förflytta sig inom Sverige och lämna landet (2 kap. 8 § RF).
11. Rätt till en offentlig rättegång (2 kap. 11 § andra stycket andra meningen RF).

Reglerna om det särskilda förfarandet gäller även förslag om inskränkning i ansvarsfriheten för meddelare enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen (se 7 kap. 22 § tredje stycket TF respektive 5 kap. 4 § tredje stycket YGL) och i vissa andra fall enligt yttrandefrihetsgrundlagen (3 kap. 5 § YGL).

Regeringsformen ställer i allmänna ordalag upp vissa krav att beakta vid begränsning av de här uppräknade fri- och rättigheterna (2 kap. 21 § RF). Ändamålet med en begränsning måste vara godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Begränsningen får inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Vidare sägs att en begränsning inte får göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller någon annan sådan åskådning. För yttrande- och informationsfriheterna ges ytterligare detaljerade regler som måste följas vid beslut om begränsningar genom lag (2 kap. 23 § RF). För mötes- och demonstrationsfriheterna samt föreningsfriheten finns motsvarande regler (2 kap. 24 § RF).

Vid rättighetsbegränsning måste riksdagen också beakta förbudet mot diskriminering med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller sexuell läggning eller på grund av kön (2 kap. 12 och 13 §§ RF). Dessa förbud gäller vid lagstiftning över huvud taget och alltså inte bara vid rättighetsbegränsningar.

Bestämmelserna om det särskilda förfarandet i riksdagen (2 kap. 22 § RF) innebär att en minoritet som överstiger en sjättedel av de röstande som huvudregel kan framtvunga ett anstånd på minst tolv månader med ett beslut om ett lagförslag som rör någon av fri- och rättigheterna under punkterna 1–11 ovan. Vissa typer av begränsningar är undantagna från reglerna om det särskilda förfarandet (2 kap. 22 § andra stycket RF). Konstitutionsutskottet prövar för riksdagens del om det särskilda förfarandet är tillämpligt i fråga om ett visst lagförslag. Utskottet får inte avge en förklaring om att det inte är tillämpligt utan att höra Lagrådet (10 kap. 5 § tredje stycket RO).

Det särskilda förfarandet sågs vid sin tillkomst främst som ett sätt att stimulera till en så försiktig användning av den rättighetsbegränsande lagstiftningen att besluten skulle kunna vinna bred anslutning. Att förfarandet inte har tillämpats ofta kan ses som en bekräftelse på att syftet har uppnåtts.

Till de två nu behandlade grupperna av rättigheter kommer ett antal rättigheter som kan begränsas, i allmänhet genom lag och utan möjlighet att tillämpa det särskilda förfarandet. Hit hör rätten till fackliga stridsåtgärder (2 kap. 14 § RF) och skyddet för äganderätten och allemansrätten (2 kap. 15 § RF), upphovsrätten (2 kap. 16 § RF) och närings- och yrkesfriheten (2 kap. 17 § första stycket RF) samt rätten till utbildning och skyddet för forskningens frihet (2 kap. 18 § RF).

Dessa rättigheter kan få en stor del av sitt innehåll genom vanlig lag. Skyddet för rätten till fackliga stridsåtgärder kan inskränkas genom lag eller avtal (2 kap. 14 § RF). Skyddet mot att tvingas avstå sin egendom genom expropriation och mot att tåla inskränkningar i användningen av mark eller byggnader viker när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen (2 kap. 15 § första stycket RF). Den som tvingas att avstå från egendom ska få full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller en byggnad på ett sådant sätt att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att betydande skada uppkommer. Ersättningen i dessa fall ska bestämmas enligt grunder som anges i lag (2 kap. 15 § andra stycket RF). Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnader som görs av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl är rätten till ersättning dock inte garanterad i regeringsformen (2 kap. 15 § tredje stycket RF).

I bestämmelsen om närings- och yrkesfrihet heter det att begränsningar får införas endast för att skydda angelägna allmänna intressen (2 kap. 17 § RF). Där sägs också att sådana begränsningar aldrig får ha till syfte enbart att ekonomiskt gynna vissa personer eller företag. Regeln kan ses som ett visst skydd för den fria konkurrensen.

Rätten till kostnadsfri grundläggande utbildning är i strikt mening absolut (2 kap. 18 § första stycket RF). Men bara de barn som omfattas av den allmänna skolplikten har denna rätt, och skolplikten kan inte bara utvidgas utan också inskränkas genom vanlig lag.

Regeringsformens regler om fri- och rättigheter gäller till övervägande del för ”var och en”, dvs. även för utlänningar som vistas här. Vissa bestämmelser omfattar dock endast svenska medborgare, exempelvis skyddet mot åsiktsregistrering (2 kap. 3 § RF), skyddet mot landsförvisning eller annat hinder för att resa in i landet (2 kap. 7 § första stycket RF) och rörelsefriheten inom landet (2 kap. 8 § första stycket RF). När rättighetsskyddet gäller för både svenska och andra länders medborgare kan dock grundlagsskyddet vara svagare för andra länders medborgare än för svenska. Flera av fri- och rättigheterna kan begränsas för utländska medborgare genom lag utan att man tillämpar merparten av de bestämmelser som uppställer särskilda villkor för att en begränsning ska kunna godtas (2 kap. 25 § RF).

Riksdagen

Riksdagen består av en kammare med 349 ledamöter (3 kap. 2 § RF). De väljs samtidigt genom fria, hemliga och direkta val (3 kap. 1 § RF). Röstning sker på parti, men det finns möjlighet för väljarna att avge en särskild personröst genom att kryssa för en av kandidaterna på valsedeln. Rösträtt vid riksdagsval har varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i Sverige och som har fyllt 18 år senast på valdagen (3 kap. 4 § RF). För att kunna väljas gäller samma villkor som för rösträtt.

För val till riksdagen är landet indelat i 29 valkretsar (3 kap. 5 § RF, 4 kap. 2 § ValL). Av de 349 mandat är 310 fasta valkretsmandat som tilldelas valkretsarna i förhållande till antalet röstberättigade inom varje valkrets (3 kap. 6 § RF).

Valsystemet är proportionellt. Men det finns en spärr i systemet. Endast ett parti som har fått minst 4 procent av rösterna i hela riket är berättigat att delta i fördelningen av mandaten. Denna spärr kan emellertid forceras av ett parti som har fått minst 12 procent av rösterna i en valkrets. Partiet får då delta i fördelningen av mandaten i den valkretsen men inte i fördelningen av utjämningsmandaten, dvs. de mandat som ska svara för att tilldelningen av mandaten blir proportionell mot röstfördelningen mellan partierna i hela riket (3 kap. 7 § RF). Fyra procent av rösterna i hela riket svarar mot en tilldelning av 14 mandat.

Den metod som tillämpas vid fördelningen av mandaten mellan partierna är den jämkade uddatalsmetoden. Vid tilldelningen av de fasta mandaten inom en valkrets konkurrerar partierna med varandra med utgångspunkt i ett jämförelsetal. Detta beräknas så att ett partis röstetal divideras med det dubbla antalet erhållna mandat + 1, dvs. med 3, 5, 7 och så vidare, alltså alltid med ett udda tal, därav namnet på metoden. Men metoden är som det heter jämkad. Jämkningsmetoden innebär att vid konkurrens om det första mandatet, och så länge ett parti inte har tilldelats något mandat, är jämförelsetalet lika med partiets röstetal dividerat med 1,2. Detta försvårar främst för de mindre partierna att få sitt första mandat i valkretsen. Men detta kompenseras genom de 39 utjämningsmandaten. Dessa fördelas mellan partierna på ett sådant sätt att fördelningen av det totala antalet mandat blir proportionell mot partiernas röstetal i hela riket. Efter denna fördelning tillförs utjämningsmandaten valkretsarna allt efter partiernas jämförelsetal i valkretsarna (3 kap. 8 § RF, 14 kap. 3–5 §§ ValL).

För varje mandat som ett parti har fått utses en riksdagsledamot (3 kap. 9 § RF). I första hand går mandaten till de kandidater som fått personröster till ett antal som uppgår till minst 5 procent av partiets röstetal i valkretsen. Mandaten tilldelas kandidaterna på grundval av hur många personröster som de fått. Skulle ingen kandidat eller inte tillräckligt många kandidater ha fått ett tillräckligt antal personröster tilldelas mandaten kandidaterna i den ordning som de står på partiets valsedel, om endast en typ av valsedel finns. Har partiet gått fram med flera olika valsedlar i valkretsen blir förfarandet mer komplicerat (14 kap. 9 och 10 §§ ValL).

Ordinarie val till riksdagen hålls vart fjärde år den andra söndagen i september (3 kap. 3 § RF, 1 kap. 3 § ValL). Mellan de ordinarie valen kan regeringen förordna om extra val, dock inte under de tre första månaderna efter en nyvald riksdags första sammanträde (3 kap. 11 § RF). Mandaten gäller endast för den återstående delen av valperioden. Man låter alltså inte – vilket är vanligt i andra länder – en ny, hel valperiod löpa efter ett extra val. Det har inte fattats något regeringsbeslut om extra val under den nuvarande regeringsformens tid.

För ledamöterna finns ersättare (3 kap. 2 § RF). För varje ledamot utses i princip lika många ersättare som antalet mandat partiet har fått i valkretsen, dock minst tre. Ersättarna är alltså gruppersättare, inte personliga. En ledamot som är talman eller statsråd får inte utöva sitt riksdagsuppdrag; i ett sådant fall tjänstgör alltid en ersättare (4 kap. 13 § RF). Detsamma gäller om en ledamot har fått tjänstledigt i minst en månad (5 kap. 3 § RO).

Ett riksdagsval får överklagas hos Valprövningsnämnden som utses av riksdagen (3 kap. 12 § RF). Ordföranden i nämnden ska vara eller ha varit

ordinarie domare och får inte vara ledamot av riksdagen. Den som valts till riksdagsledamot utövar sitt uppdrag även om valet har överklagats. Skulle valet ändras efter överklagande, intar en ny ledamot sin plats så snart ändringen har meddelats officiellt.

Närmare bestämmelser om riksdagsvalen finns i vallagen (2005:837) och valförordningen (2005:874).

En riksdagsledamot arvoderas för sitt uppdrag och har även andra ekonomiska förmåner, som ekonomiskt omställningsstöd och inkomstgaranti (5 kap. 2 § RO).

Under mandatperioden får en riksdagsledamot eller ersättare inte lämna sitt uppdrag utan att riksdagen har medgett det (4 kap. 11 § RF). En ledamot som genom brott har visat sig uppenbart olämplig för uppdraget kan tvingas lämna uppdraget genom beslut av domstol.

En riksdagsledamot har ett visst skydd mot talan vid domstol; talan får inte väckas på grund av yttranden eller gärningar under utövandet av uppdraget utan att riksdagen har medgett det genom ett beslut med fem sjuättedelars majoritet (4 kap. 12 § RF).

Beträffande riksdagens arbete och arbetsformer hänvisas till avsnittet nedan om riksdagsordningen (RO).

Statschefen

Sverige är en monarki och har följaktligen en kung eller en drottning som statschef. Tronföljden regleras i successionsordningen. Statschefen måste vara svensk medborgare och ha fyllt 18 år (5 kap. 2 § RF).

Statschefen har ingen politisk makt. Hans eller hennes uppgifter ligger på det representativa och ceremoniella planet. Statschefen ska hållas informerad om rikets angelägenheter av statsministern (5 kap. 3 § RF). Det kan också anordnas särskilda informationskonsejer med statschefen som ordförande. Innan statschefen reser utomlands ska han eller hon samråda med statsministern.

Ett regeringsskifte äger rum vid en särskild konsej inför statschefen (6 kap. 6 § RF). Statschefen ska också förklara ett riksmöte öppnat (3 kap. 6 § RO) och vara ordförande i Utrikesnämnden (10 kap. 12 § andra stycket RF).

Enligt folkrättens regler mottas andra länders sändebud av statschefen, och det är statschefen som undertecknar de svenska ambassadörernas fullmakter att företräda Sverige i ett främmande land.

Om statschefen inte kan fullgöra sina uppgifter träder den närmast successionsberättigade medlemmen av kungahuset in för att som tillfällig riksföreståndare fullgöra statschefens uppgifter (5 kap. 4 § RF).

Regeringen

Regeringen består av statsministern och övriga statsråd (6 kap. 1 § RF). Statsråden tillsätts av statsministern. Det finns en nedre gräns för antalet statsråd. Minst fem statsråd måste nämligen delta i ett regeringssammanträde (7 kap. 4 § RF). Någon övre gräns finns inte. Ett statsråd ska vara svensk medborgare och får inte ha någon anställning (6 kap. 2 § RF). Statsrådet får inte heller ha något uppdrag eller utöva någon verksamhet som kan

rubba förtroendet för honom eller henne. Statsministern brukar utse en av de övriga regeringsledamöterna till sin ställföreträdare (6 kap. 10 § RF).

Regeringsbildningen m.m.

Om statsministern har avgått eller dött är det talmannens uppgift att lägga fram förslag till ny statsminister för riksdagen (6 kap. 4 § RF). Dessförinnan måste talmannen ha samrått med företrädare för varje partigrupp inom riksdagen och överlagt med de vice talmännen. Röstar mer än hälften av riksdagsledamöterna, dvs. minst 175 ledamöter, mot förslaget är det förkastat. I annat fall är det godkänt. De ledamöter som avstår från att rösta kan sägas acceptera talmannens förslag. Förkastas förslaget ska talmannen återkomma med ett annat eller samma förslag. Om talmannens förslag förkastats fyra gånger avbryts förfarandet och återupptas först sedan val till riksdagen hållits (6 kap. 5 § RF). Om ordinarie val inte ska hållas inom tre månader, hålls extra val inom samma tid.

Om ett riksdagsval har lett till regeringens avgång, är det den nya riksdagens talman som föreslår ny statsminister. Det är också den nya riksdagens talman som leder sonderingarna med partiernas företrädare. Men vid bestämmelsernas tillkomst förutsattes att den gamla riksdagens talman skulle kunna medverka i ett inledande skede, genom att ta emot den gamla statsministerns avskedsansökan och inleda förhandlingarna. Så har det också gått till i praktiken.

Efter varje val som inte omedelbart lett till statsministerns avgång ska riksdagen pröva om statsministern har tillräckligt stöd i riksdagen. Prövningen ska ske senast två veckor efter det att riksdagen har samlats. Om mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar nej ska statsministern entledigas (6 kap. 3 § RF).

Om riksdagen förklarar att statsministern eller något annat statsråd inte har riksdagens förtroende, ska talmannen entlediga honom eller henne. För en sådan förklaring fordras att mer än hälften av riksdagsledamöterna röstar för den (6 kap. 7 § och 13 kap. 4 § RF).

Statsministern kan avgå på grund av resultatet av en statsministeromröstning efter ett val, en misstroendeomröstning eller på egen begäran. I samtliga fall leder det till hela regeringens avgång. Detsamma blir följden om statsministern dör (6 kap. 9 § RF).

Ett annat statsråd kan avgå på grund av utgången av en misstroendeomröstning eller på egen begäran. Statsministern kan också entlediga ett statsråd (6 kap. 8 § RF). Om hela regeringen har avgått, sitter den kvar som en övergångsregering till dess en ny regering har tillträtt (6 kap. 11 § RF). Den enda formella begränsningen för en övergångsregering som regeringsformen anger är att den inte får besluta om extra val (3 kap. 11 § RF). I övrigt har en övergångsregerings handlingsfrihet inte ansetts lämpa sig för en grundlagsreglering (prop. 1973:90 s. 282). Enligt bl.a. den praxis som har utvecklats bör en övergångsregering i regel endast fatta beslut i frågor som är löpande eller brådskande. Ju längre tid en övergångsregering sitter, desto fler ärenden kan dock komma att behöva avgöras av övergångsregeringen.

Regeringsarbetet

Det finns två huvudtyper av regeringsärenden: styrelseärenden och förvaltningsärenden. Regeringen styr riket genom att avgöra styrelseärenden. Denna typ av ärenden är ofta politiskt betonade, exempelvis propositioner till riksdagen och överenskommelser med andra länder. Förvaltningsärendena är främst anställningsärenden och enskilda partsärenden. För beredning av regeringsärendena ska det finnas ett regeringskansli (7 kap. 1 § RF). Regeringskansliet ska också biträda regeringen och statsråden i deras verksamhet i övrigt. I Regeringskansliet ingår departement för olika verksamhetsgrenar. Regeringen fördelar ärendena mellan departementen, och statsministern utser bland statsråden chefer för departementen. Vid ett regeringssammanträde är departementschefen föredragande i de ärenden som hör till hans eller hennes departement (7 kap. 5 § RF). Statsministern kan dock besluta att ett ärende eller en grupp av ärenden som hör till ett visst departement ska föredras av något annat statsråd än departementschefen. Inom ett departement kan det finnas andra statsråd än departementschefen. Det förekommer också att ett statsråd sköter ärenden som tillhör flera departement. Dessutom har statsministern ett kansli som kallas för Statsrådsberedningen. Sedan 1997 utgör Regeringskansliet en enda myndighet med statsministern som chef.

När det gäller regeringsärendenas beredning föreskrivs endast att behövliga upplysningar och yttranden ska inhämtas från berörda myndigheter och kommuner (7 kap. 2 § RF). Dessutom ska sammanslutningar och enskilda få möjlighet att yttra sig i den omfattning som behövs.

Beslutsfattandet inom regeringen är kollektivt. Regeringsärenden avgörs av regeringen vid regeringssammanträden (7 kap. 3 § RF). Beslutsproceduren vid regeringssammanträdena är inte reglerad, och det finns inte heller några omröstningsregler.

Regeringssammanträdena är slutpunkten i en ofta lång kedja av interna överläggningar och beredningar av olika slag. Regeringen blir praktiskt taget alltid ense om besluten. Reservationsrätt finns dock (7 kap. 6 § RF). Regeringssammanträdena har karakteriserats som sammanträden av enbart formellt registrerande natur.

Den starka position i regeringen som regeringsformen ger statsministern är slående. Statsministern utser ensam övriga statsråd och fördelar uppgifterna mellan dem. När statsministern så önskar kan han eller hon entlediga ett annat statsråd. Om statsministern avgår faller hela regeringen.

Lagar och andra föreskrifter

Organ som kan besluta om föreskrifter

Föreskrifter meddelas av riksdagen genom lagar (8 kap. 1 § RF). Riksdagen är ensam lagstiftare. Även regeringen kan besluta om generella föreskrifter. Detta sker i form av förordningar. Statliga förvaltningsmyndigheter och kommuner kan också besluta om föreskrifter men endast om riksdagen eller regeringen har medgett det genom ett s.k. bemyndigande. Ett bemyndigande att meddela föreskrifter ska alltid ges i lag eller förordning.

Föreskrifter på skilda nivåer

Grundlagarna bildar den högsta nivån. Grundlagarna stiftas genom två likalydande beslut, och mellan besluten måste riksdagsval ha hållits (8 kap. 14 § RF). Folkomröstning om ett förslag till grundlagsändring ska anordnas om minst en tredjedel av riksdagsledamöterna, alltså minst 117 ledamöter, stöder folkomröstningsförslaget (8 kap. 16 § RF). Omröstningen ska hållas samtidigt med det val som ska föregå det andra beslutet. Om de som röstat mot grundlagsförslaget är fler än de som röstat för förslaget och de som röstat för förslaget till antalet också är fler än hälften av dem som har avgett godkända röster vid riksdagsvalet, är förslaget förkastat. I annat fall fortsätter riksdagens behandling av förslaget, och riksdagen kan då bifalla eller avslå förslaget. Hittills har ingen folkomröstning om en grundlagsfråga hållits.

På nivån närmast under grundlagarna finns riksdagsordningens huvudbestämmelser. De kan ändras på samma sätt som grundlagarna, alltså genom två beslut av riksdagen med ett val emellan, dock utan möjlighet till beslutande folkomröstning (8 kap. 17 § RF). Denna beslutsform kan emellertid ersättas med ett enda beslut fattat med kvalificerad majoritet. Om minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för beslutet har det antagits. Lagar som avser trossamfund och grunderna för Svenska kyrkan som trossamfund ändras på samma sätt som riksdagsordningens huvudbestämmelser.

På nästa nivå befinner sig föreskrifter som bara kan beslutas av riksdagen, det obligatoriska lagområdet. Den största gruppen är föreskrifter om enskildas personliga ställning och deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes, dvs. hela civilrätten (8 kap. 2 § första stycket 1 RF). Hit hör också bl.a. vissa viktiga offentlighetsrättsliga föreskrifter som är betungande för medborgarna, nämligen föreskrifter som avser annan rättsverkan av brott än böter, föreskrifter om skatter (med vissa undantag som anges nedan) och föreskrifter om konkurs eller utsökning (8 kap. 2 § första stycket 2 och 8 kap. 3 § första stycket RF). Dessutom ska riksdagen besluta genom lag när det gäller en rad andra förhållanden som anges särskilt på olika ställen i regeringsformen, exempelvis upphovsrätten, valen på alla nivåer, domstolsväsendet och kommunindelningen.

Nästa nivå är det s.k. fakultativa lagområdet. Här öppnar regeringsformen möjligheter för riksdagen att genom lag överlåta åt regeringen att besluta om föreskrifter, delegerad normgivning. Denna konstruktion är möjlig inom stora delar av den offentliga rätten inklusive kommunalrätten (8 kap. 3 § RF). Riksdagen kan också delegera normgivningsmakt direkt till kommunerna när det gäller avgifter och skatter som syftar till att reglera trafikförhållandena (8 kap. 9 § RF). Det senare fallet innebär ett undantag från principen att skatt endast kan beslutas av riksdagen. Detta undantag har tillkommit för att göra det möjligt för kommunerna att besluta om parkeringsavgifter och trängselskatt.

Regeringsformen säger nästan ingenting om vad som ska känneteckna de föreskrifter som regeringen eller kommunerna kan besluta om efter delegation. I förarbetena ansågs det inte vara möjligt att dra någon generell

gräns i grundlagen; frågan borde få avgöras av riksdagen från fall till fall (prop. 1973:90 s. 209). När det gäller mindre ingripande bestämmelser borde riksdagen kunna ge ganska vidsträckta bemyndiganden. I fall där viktigare medborgarintressen kunde beröras, borde riksdagen precisera de ramar inom vilka regeringen och kommunerna ska få röra sig. Riksdagen kan kräva att föreskrifter som regeringen beslutat om med stöd av ett bemyndigande underställs riksdagen för prövning (8 kap. 6 § RF).

Regeringen har också en kompetens direkt grundad på regeringsformen att besluta om föreskrifter (8 kap. 7 § RF). Det gäller för det första föreskrifter om verkställighet av lag, i huvudsak bestämmelser som kompletterar lagregler, främst på det administrativa planet. Sådana föreskrifter är oftast förvaltningsrättsliga, men de kan förekomma även inom civilrätten, straffrätten och processrätten.

En andra grupp av föreskrifter som regeringen kan besluta om utan särskilt bemyndigande från riksdagen är föreskrifter som inte enligt grundlag ska beslutas av riksdagen. Man talar här ofta om regeringens restkompetens. Det gäller i huvudsak administrativa föreskrifter, såsom instruktioner för statliga myndigheter. Men det gäller också exempelvis bestämmelser om avgifter, i huvudsak frivilliga avgifter utan samband med monopol eller myndighetsutövning.

Regeringsformen ger också möjlighet till vidaredelegation från regeringen till förvaltningsmyndigheter och kommuner, s.k. subdelegation (8 kap. 10 § RF). Det innebär att regeringen kan föra kompetensen vidare till en förvaltningsmyndighet eller till kommuner. Det kräver att riksdagen i lagtext har tillåtit en sådan vidareöverlåtelse. Regeringen kan också bemyndiga en förvaltningsmyndighet att meddela en föreskrift på de båda områden där regeringen har normgivningskompetens direkt grundad på regeringsformen (8 kap. 11 § RF).

Av principiell betydelse är att riksdagens normgivningskompetens alltid är överordnad. Det innebär att en behörighet för regeringen att besluta om föreskrifter i ett visst ämne inte hindrar riksdagen att genom lag besluta om föreskrifter i samma ämne (8 kap. 8 § RF).

Den formella lagkraften

En hörnpelare i regeringsformens reglering av normgivningskompetensen är bestämmelsen om den formella lagkraften (8 kap. 18 § RF). Vad som en gång har beslutats som lag kan inte upphävas eller ändras på annat sätt än genom en ny lag. Motsvarande gäller grundlagarna, riksdagsordningen och de ovannämnda föreskrifterna om trossamfund. Samma formkrav gäller här som i fråga om stiftandet. En förordning kan självfallet ändras eller upphävas genom en ny förordning. Motsvarande gäller i fråga om myndigheternas föreskrifter. För regeringens och myndigheternas föreskrifter gäller dock den nyssnämnda bestämmelsen om riksdagens överordnade kompetens. Riksdagen kan alltid genom lag ingripa genom att upphäva eller ändra föreskriften. Regeringen kan på motsvarande sätt ändra eller upphäva statliga förvaltningsmyndigheters föreskrifter.

Lagrådet

Lagförslag på de flesta lagstiftningsområden ska regeringen remittera till Lagrådet som består av ledamöter eller tidigare ledamöter från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen (8 kap. 20 och 21 §§ RF). Undantag kan göras för lagförslag där Lagrådets granskning skulle sakna betydelse på grund av frågans beskaffenhet eller fördröja lagstiftningsarbetet ”så att avsevärt men uppkommer”.

Lagrådet är indelat i avdelningar. Varje avdelning består normalt av tre ledamöter, minst en från vardera domstolen. Lagrådets uppgifter är att granska lagförslagets förhållande till grundlagarna och rättsordningen i övrigt (8 kap. 22 § RF). Lagrådet ska också granska hur lagförslagets bestämmelser förhåller sig till varandra, hur lagförslaget förhåller sig till rättssäkerhetens krav samt om lagförslaget är utformat så att lagen tillgodoser de angivna syftena och kan fungera i praktiken.

Även riksdagsutskottet ska begära yttranden av Lagrådet när ett utskott överväger att föreslå en ändring i regeringens lagförslag eller när ett utskott efter en motion eller på eget initiativ tar upp ett lagförslag som inte har väckts av regeringen. Det förekommer också att ett utskott begär ett yttrande när det inte delar regeringens uppfattning att Lagrådets yttrande inte behövs.

Lagrådsgranskningen innebär en betydelsefull kontroll, inte minst av om lagförslagen är förenliga med grundlagarna. Lagrådet är dock ett rådgivande organ och inte ett beslutande. Regeringen, och i sista hand riksdagen, kan välja att inte följa dess råd.

Finansmakten

Finansmakten, dvs. rätten att bestämma över statens inkomster och utgifter, intar en central plats bland statsfunktionerna. Innehavaren av denna makt har i sin hand ett instrument för inkomst- och resursfördelningen i samhället. Det kan användas i konjunkturpolitiskt, finanspolitiskt, regionalpolitiskt och allmänt välfärdspolitiskt syfte.

I Sverige är det riksdagen som innehar finansmakten. I 1 kap. RF sägs att riksdagen beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel ska användas (1 kap. 4 § RF). Formuleringen ger uttryck för den traditionella uppdelningen av finansmakten i två delfunktioner, beskattning och budgetbeslut. Budgetbesluten innefattar dels att beräkna statens inkomster, dels att fastställa anslag (9 kap. 3 § första stycket RF).

Beslut om skatter fattas, som redan framgått, i form av lag. Betungande avgifter beslutas av riksdagen genom lag, men besluten kan delegeras till regeringen eller till kommuner (8 kap. 3 § första stycket och 8 kap. 9 § första stycket 1 RF). Andra avgifter beslutas av regeringen genom förordning. Besluten om skatter och avgifter är sålunda frikopplade från budgetarbetet. Faktiskt finns det dock ett nära samband. Att beräkna statens inkomster ingår i budgetarbetet. Behovet av inkomster måste bedömas mot bakgrund av utgiftsbehovet och av lånemöjligheterna. Regeringen får inte utan medgivande från riksdagen ta upp lån eller göra andra ekonomiska åtaganden för staten (9 kap. 8 § andra stycket RF).

Riksdagen bestämmer också hur statens inkomster ska användas. Det sker genom att riksdagen anvisar anslag till angivna ändamål (9 kap. 3 §

RF). Anslagen tas upp i statens budget. Riksdagen kan dock besluta att statens inkomster får tas i anspråk för bestämda ändamål på annat sätt än genom beslut om anslag. Man brukar då tala om specialdestination.

Budgetperioden är ettårig och sammanfaller med kalenderåret. Riksdagen kan dock besluta om riktlinjer för statens verksamhet även för tid efter den följande budgetperioden (9 kap. 6 § RF).

I den ekonomiska vårpropositionen, som lämnas årligen senast den 15 april, dras riktlinjerna upp för den framtida ekonomiska politiken och budgetpolitiken (tilläggsbestämmelse 9.5.2 RO). Regeringens förslag till budget, budgetpropositionen, ska lämnas senast den 20 september (tilläggsbestämmelse 9.5.1 RO). Om det är val i september lämnas den senast två veckor efter riksmötets öppnande. I händelse av ett regeringsskifte på grund av valet gäller att budgetpropositionen ska lämnas inom tre veckor efter det att den nya regeringen har tillträtt, dock senast den 15 november.

För att åstadkomma en sammanhållen budgetbehandling använder riksdagen den s.k. rambeslutsprocessen. Den fungerar på följande sätt. Regeringens budgetproposition innehåller ett förslag till fördelning av utgifterna på 27 utgiftsområden och en beräkning av inkomsterna (9 kap. 5 § RO). Riksdagen fattar, på förslag av finansutskottet, ett beslut som fastställer beräkningen av inkomsterna på statens budget och för varje utgiftsområde det belopp som utgiftsområdets anslag högst får uppgå till (utgiftsram). Detta beslut fattas omkring den 20 november, när det inte är valår. För varje utgiftsområde fattas därefter ett beslut om anslagens fördelning (11 kap. 18 § RO). Summan av anslagen inom ett utgiftsområde får då inte överskrida ramen.

Regeringen förvaltar och förfogar över statens tillgångar (9 kap. 8 § första stycket RF), men dessa tillgångar får inte användas på något annat sätt än vad riksdagen har bestämt (9 kap. 7 § RF). Detta innebär dock inte att ett anslag måste förbrukas helt eller delvis. Den frågan får regeringen avgöra under parlamentariskt ansvar.

Efter budgetårets slut ska regeringen lämna en årsredovisning för staten till riksdagen (9 kap. 10 § RF).

Riksbanken är rikets centralbank och en myndighet under riksdagen (9 kap. 13 § RF). Den har ansvaret för penningpolitiken, medan ansvaret för övergripande valutapolitiska frågor vilar på regeringen (9 kap. 12 och 13 §§ RF). Till Riksbankens ansvarsområden hör bl.a. att utforma och genomföra penningpolitiken, att genomföra valutainterventioner, att inneha och förvalta en valutareserv och att främja ett väl fungerande betalningssystem. Ingen myndighet får bestämma hur Riksbanken ska besluta i frågor inom nämnda ansvarsområden (9 kap. 15 § RF). Inom dessa ansvarsområden får Riksbanken inte heller begära eller ta emot instruktioner från någon. Endast Riksbanken har rätt att ge ut sedlar och mynt (9 kap. 14 § RF). För att utöva insyn och kontroll över Riksbanken väljer riksdagen riksbanksfullmäktige som består av elva personer (9 kap. 16 § RF). Dessutom ska riksdagens finansutskott följa upp och utvärdera Riksbankens verksamhet (7 kap. 9 § RO). För själva ledningen av Riksbanken svarar en direktion som utses av fullmäktige. Direktionen består av fem personer och bland dessa fem utser fullmäktige en riksbankschef. Riksdagen prövar om ledamöterna i fullmäktige och direktionen ska beviljas ansvarsfrihet (9 kap. 16 § RF).

Internationella överenskommelser och överlåtelse

Överenskommelser med andra stater eller med mellanfolkliga organisationer ingås av regeringen (10 kap. 1 § RF). Riksdagen garanteras dock ett inflytande över de viktigare internationella överenskommelserna. Alla överenskommelser som kräver ett beslut av riksdagen för att kunna genomföras måste också godkännas av riksdagen (10 kap. 3 och 4 §§ RF). Även när det gäller andra överenskommelser av större vikt måste regeringen få riksdagens godkännande. I sådana fall kan dock – om rikets intresse kräver det – riksdagens godkännande ersättas med en överläggning i den parlamentariskt sammansatta Utrikesnämnden.

Regeringen ska fortlöpande hålla Utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden som kan få betydelse för landet och överlägga med nämnden om dessa så ofta som det behövs (10 kap. 11 § RF). I alla utrikesärenden av större vikt ska regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, ”om det kan ske”.

Statschefen är ordförande i Utrikesnämnden (10 kap. 12 § RF). Om statschefen har förhinder, träder statsministern in som ordförande. Talmannen är självskriven som ledamot, och i nämnden ingår ytterligare nio proportionellt valda riksdagsledamöter.

Inom Sverige gäller att offentligrättsliga funktioner såsom lagstiftning endast kan utövas av organ som kan stödja sin behörighet direkt på grundlag eller på ett bemyndigande som har stöd i grundlag. En allmän förutsättning är då att det beslutande organet är nationellt.

Det sagda innebär bl.a. att bestämmelser i internationella avtal för Sveriges del har sin giltighet begränsad till Sverige som stat. Om Sverige gör ett åtagande i ett sådant avtal, blir det inte bindande för svenska medborgare förrän det har införlivats med svensk rätt genom beslut av ett behörigt svenskt organ. Detta kan göras på olika sätt, exempelvis genom att avtalet skrivs om till en svensk författning eller genom att avtalstexten i svensk översättning eller – undantagsvis – i utländsk originaltext utfärdas som en svensk föreskrift.

Överlåtelse av beslutskompetens till ett utländskt eller internationellt organ förutsätter uttryckligt grundlagsstöd. I regeringsformen görs en skillnad mellan överlåtelse av beslutanderätt till EU och övriga överlåtelse. Överlåtelse till EU behandlas i nästa avsnitt. Vad beträffar övriga överlåtelse gäller att beslutanderätt som direkt grundar sig på regeringsformen endast kan överlåtas i begränsad omfattning när överlåtelse avser beslut om föreskrifter, användningen av statens tillgångar, rättskipnings- eller förvaltningsuppgifter eller ingående eller uppsägning av internationella överenskommelser eller förpliktelser. Vissa befogenheter kan över huvud taget inte överlåtas. Det gäller beslut om grundlagarna, riksdagsordningen, vallagen och lagar om begränsning av någon av fri- och rättigheterna enligt 2 kap. RF (10 kap. 7 § RF).

Rättskipnings- eller förvaltningsuppgifter som inte direkt grundar sig på regeringsformen kan överlåtas och då inte bara till mellanfolkliga organ utan även till en annan stat och till en utländsk eller internationell inrättning eller samfällighet (10 kap. 8 § RF). Här syftas bl.a. på samarbete med grannländer i frågor som tullbevakning och kriminalvård.

Beslut om överlåtelse av de nu nämnda befogenheterna kan fattas av riksdagen om minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för beslutet. Alternativt kan beslutet fattas enligt reglerna om grundlagsändring, dvs. genom två beslut i riksdagen med val emellan, med möjlighet också till en beslutande folkomröstning om minst en tredjedel av riksdagsledamöterna röstar för det.

Riksdagen kan besluta att framtida ändringar i en internationell överenskommelse som införlivats i svensk rätt automatiskt ska gälla i Sverige. En bestämmelse i regeringsformen gör detta möjligt. Ett krav i bestämmelsen är att den framtida ändringen är av begränsad omfattning (10 kap. 9 § RF). Beslutet fattas i samma ordning som gäller för andra överlåtelser.

Sverige och EU

När Sverige ansökte om inträde i Europeiska unionen (EU) stod det från början klart att de dåvarande reglerna om internationell överlåtelse av beslutsbefogenheter inte medgav en så vidsträckt överlåtelse som anslutningen krävde. Ett väsentligt drag hos EU är att unionens organ på de områden som överlåtelser omfattar ska kunna besluta om föreskrifter med omedelbar och direkt verkan i medlemsländerna. Sådana föreskrifter ska också sätta medlemsländernas egna föreskrifter åt sidan, i den mån dessa skulle kollidera med unionens regler.

Lösningen blev att genomföra en ändring av regeringsformen inriktad på just EU. Ett motiv till denna begränsning var att man inte ville öppna dörren för så vittgående befogenhetsöverlåtelser till andra internationella organ.

I grundlagstexten finns två viktiga villkor inskrivna för överlåtelser av beslutanderätt inom ramen för samarbetet i EU (10 kap. 6 § första stycket RF). Det första är att överlåtelserna inte får avse beslutanderätt som rör principerna för statskicket. Regleringen på denna punkt går tillbaka till uttalanden som konstitutionsutskottet gjorde vid införandet av bestämmelsen. Konstitutionsutskottet betonade då bl.a. att riksdagens ställning som det främsta statsorganet inte fick urholkas i väsentlig grad genom överlåtelse av normgivningsbefogenheter (bet. 1993/94:KU21 s. 27 f.). Utskottet pekade också på den fria åsiktsbildningens stora betydelse för vårt statskicke och på den viktiga roll som offentlighetsprincipen och meddelarfriheten spelar i detta sammanhang. Det andra villkoret är att unionen har ett fri- och rättighetsskydd motsvarande det som ges i regeringsformen och i Europakonventionen. Regleringen i grundlagen utgår från förutsättningen att EU:s rättsbildande organ inte kan tillägna sig någon kompetens utöver den som medlemsstaterna har givit dem genom anslutningsfördragen och genom senare fördrag.

För att riksdagen ska kunna överlåta beslutsbefogenheter inom ramen för samarbetet inom EU krävs en kvalificerad majoritet av samma slag som för andra befogenhetsöverlåtelser. Minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter måste stå bakom beslutet (10 kap. 6 § andra stycket RF). Alternativt finns möjligheten att fatta beslutet på

samma sätt som grundlagsbeslut, dvs. med två identiska beslut med riksdagsval mellan besluten.

Det finns ytterligare en specialbestämmelse med sikte på samarbetet i EU. Den innebär att riksdagen kan godkänna en överenskommelse inom ramen för detta samarbete även om överenskommelsen inte finns i slutligt skick (10 kap. 4 § RF).

I EU-frågor har regeringen en informations- och samrådsskyldighet mot riksdagen som är inskriven i regeringsformen (10 kap. 10 § RF). För samrådet har Sverige, med Danmark som förebild, inrättat en EU-nämnd som väljs inom riksdagen (se 7 kap. 3 och 14 §§ RO). Tanken är att statsråden inför möten i ministerrådet informerar nämndens ledamöter och får del av deras synpunkter. Förslag om att nämnden skulle kunna utfärda bindande direktiv för Sveriges agerande i rådet har avvisats av riksdagen. Däremot kan man enligt konstitutionsutskottet utgå från att regeringen inte kommer att företräda en ståndpunkt som står i strid med vad nämnden gett uttryck för (bet. 1994/95:KU22 s. 15). Praxis har utvecklats så att det inte anses vara tillräckligt att regeringen inte gör något som står i strid med EU-nämndens synpunkter utan i stället ska agera i enlighet med nämndens råd och ståndpunkter (förs. 2000/01:RS1 s. 137). Även utskotten ska följa arbetet i EU inom sina respektive ämnesområden (7 kap. 13 § RO). Regeringen är skyldig att överlägga med utskotten i de EU-frågor som utskotten bestämmer (7 kap. 12 § RO). Utskotten avger också utlåtanden till kammaren över vissa EU-dokument (9 kap. 20 § RO).

Genom Lissabonfördraget från 2009 tilldelades de nationella parlamenten uppgiften att kontrollera att förslag till lagstiftningsakter inom EU inte strider mot den s.k. subsidiaritetsprincipen, dvs. principen att unionen på de områden där den delar sin behörighet att fatta beslut med medlemsstaterna endast vidtar en åtgärd om och i den mån som målen för den planerade åtgärden inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna själva. Om riksdagen anser att ett förslag strider mot subsidiaritetsprincipen ska den avge ett motiverat yttrande till kommissionen, rådet och Europaparlamentet (9 kap. 20 § och 11 kap. 21 § RO). Om tillräckligt många av medlemsstaternas parlament gör samma bedömning ska förslaget till lagstiftningsakt omprövas.

Rättskipning och förvaltning

Rättskipningens och förvaltningens självständighet

I 11 och 12 kap. RF finns bestämmelser om rättskipningen och förvaltningen. Bestämmelserna är tämligen knapphändigt utformade. Domstolsorganisationen är dock mer utförligt beskriven (11 kap. 1 § första stycket RF) än den förvaltningsorganisation som lyder under regeringen (12 kap. 1 § RF). I det senare fallet nämns endast Justitiekanslern vid namn. Det sägs också att bestämmelser om domstolarnas rättskipningsuppgifter, om huvuddragen i deras organisation och om rättegången måste, i andra hänseenden än som berörs i regeringsformen, beslutas som lag (11 kap. 2 § RF).

Vissa av regeringsformens bestämmelser syftar främst till att värna domstolarnas och förvaltningsmyndigheternas självständighet. Riksdagen

får över huvud taget inte fullgöra rättskipnings- eller förvaltningsuppgifter i vidare mån än vad som följer av grundlag eller riksdagsordningen (11 kap. 4 § och 12 kap. 3 § RF). Vidare får varken riksdagen, regeringen eller någon myndighet ingripa i domstolars avgöranden (11 kap. 3 § RF). Inte heller får riksdagen, regeringen, en kommuns beslutande organ eller någon myndighet bestämma hur förvaltningsmyndigheter avgör ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda eller kommuner eller som rör tillämpning av lag (12 kap. 2 § RF). Utanför det område som täcks av denna bestämmelse har förvaltningsmyndigheter under regeringen en allmän lydadsplikt mot regeringen (12 kap. 1 § RF).

De ordinarie domarna har en självständig ställning som garanteras av till- och avsättningsförfarandena. Det är regeringen som utnämner de ordinarie domarna, och denna rätt kan inte delegeras (11 kap. 6 § RF). Domarutnämningarna ska beredas av en fristående nämnd bestående av fem ordinarie domare, två jurister verksamma utanför domstolväsendet och två representanter för allmänheten vilka väljs av riksdagen. Regeringen är inte bunden av nämndens förslag, men om regeringen vill utnämna en annan kandidat måste den först låta nämnden yttra sig. En ordinarie domare kan skiljas från sin anställning endast om han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen (11 kap. 7 § första stycket RF). En ordinarie domare får också skiljas från sitt uppdrag om han eller hon har uppnått gällande pensionsålder eller enligt lag är skyldig att avgå på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan.

Vid tillsättning av alla statliga anställningar, såväl i domstolar som i andra myndigheter, gäller principen att avseende endast ska fästas vid sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet (11 kap. 6 § andra stycket och 12 kap. 5 § andra stycket RF). ”Förtjänst” syftar på en efter hand förvärvad förtrogenhet med anställningens krav och mäts vanligen i tjänstgöringsår. ”Skicklighet” tar sikte på allmänna och speciella insikter av betydelse för anställningen. Skickligheten ska numera sättas främst om det inte finns skäl för annat.

Extraordinära rättsinstitut

I 11 och 12 kap. RF finns också bestämmelser om vissa extraordinära rättsinstitut, nämligen resning, återställande av försutten tid, dispens, nåd och abolition. Reglerna om resning och återställande av försutten tid inskränker sig till att ange vilka organ som kan besluta i dessa frågor (11 kap. 13 § RF). Dispens innebär en möjlighet att i det särskilda fallet göra undantag i gynnande riktning från en föreskrift. Regeringen får medge dispens från en föreskrift i en förordning eller från en bestämmelse som har meddelats med stöd av ett beslut av regeringen (12 kap. 8 § RF). Genom nåd får regeringen efterge eller mildra en brottspåföljd eller annan sådan rättsverkan av brott samt efterge eller mildra ett annat liknande myndighetsingrepp som avser en enskilds person eller egendom (12 kap. 9 § första stycket RF). Nära besläktad med benådningensinstitutet är rätten för regeringen att besluta om abolition, dvs. att besluta att vidare åtgärder för att utreda eller lagföra en brottslig gärning inte ska vidtas (12 kap. 9 § andra stycket RF). Abolitionsrätten kan endast utnyttjas när det finns synnerliga skäl.

Lagprövning

Domstolarna och andra offentliga organ har som en viktig konstitutionell uppgift att avgöra om de politiska organen har överskridit de gränser som grundlagarna drar upp för deras beslut om föreskrifter. De ska vid sin tillämpning av en föreskrift kontrollera att den inte står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning och att stadgad ordning har följts i alla väsentliga hänseenden vid regelns tillkomst (11 kap. 14 § och 12 kap. 10 § RF). Om så inte är fallet får föreskriften inte tillämpas. Detta förfarande kallas lagprövning (eller normprövning) och ska tillämpas på samma sätt oavsett om det är riksdagen, regeringen eller en myndighet som beslutat föreskriften. Men enligt lagprövningsbestämmelserna ska det särskilt beaktas att riksdagen är folkets främsta företrädare och att grundlag går före vanlig lag. Det är bara parterna i det aktuella ärendet som formellt omfattas av prövningsbeslutet. Ett beslut av t.ex. en domstol om att inte tillämpa en viss lagbestämmelse av det skälet att den strider mot en grundlag innebär inte att bestämmelsen upphävs eller på annat sätt begränsas. Om beslutet har fattats av någon av de högsta domstolarna innebär dock beslutet i praktiken att den aktuella lagbestämmelsen helt eller delvis förlorar sin rättsliga betydelse som ett resultat av beslutets prejudikatvärde. Det är inte möjligt att föra en talan som endast går ut på att en viss författning ska förklaras ogiltig därför att den är grundlagsstridig (abstrakt lagprövning eller abstrakt normprövning).

Riksdagens kontrollmakt

Redan riksdagens fortlöpande verksamhet med lag-, budget- och organisationsfrågor m.m. innebär en form av kontroll av den offentliga verksamheten. Varje sakbehandling förutsätter en bedömning av rådande förhållanden och därmed oftast en granskning av tidigare verksamhet på området. Inte minst utskotten har här en viktig uppgift. Härtill kommer den numera grundlagsfästa uppgiften för riksdagens utskott att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut inom sina respektive ämnesområden (4 kap. 8 § RF).

Ett centralt inslag i den parlamentariska kontrollen är reglerna om regeringens avgångsskyldighet. Dessa är konstruerade så att riksdagen kan förklara att ett statsråd inte har riksdagens förtroende (13 kap. 4 § RF). Ett statsråd som drabbas av en misstroendeförklaring ska entledigas (6 kap. 7 § RF). Är förklaringen riktad mot statsministern ska alla statsråden entledigas (6 kap. 9 § RF). Det är talmannen som fattar beslutet om entlediganden.

Det finns emellertid två inskränkningar i skyldigheten att avgå.

För det första ska talmannens beslut i regel anstå tills en vecka har förflutit från misstroendeförklaringen, och under den veckan kan regeringen upphäva verkan av förklaringen genom att besluta om extra val. Denna rätt har regeringen oavsett om misstroendeförklaringen gäller statsministern eller ett annat statsråd. Regeln om anstånd gäller dock inte i de fall då regeringen inte har rätt att besluta om extra val.

För det andra ska regeringsledamöterna, om de alla har entledigats, stanna kvar i sina befattningar tills en ny regering har tillträtt (6 kap. 11 § RF). Den gamla regeringen är då en övergångsregering.

En votering om en misstroendeförklaring följer en särskild procedur. Ett yrkande måste väckas av minst en tiondel av ledamöterna, dvs. av minst 35 ledamöter (13 kap. 4 § RF). Det ska inte beredas i utskott. För bifall krävs en absolut majoritet bland alla ledamöterna, dvs. minst 175 ledamöter. Riksdagen har röstat om misstroendeförklaring tretton gånger. En gång har riksdagen röstat ja till en misstroendeförklaring. Den 21 juni 2021 röstade riksdagen ja till en begäran om att rikta en misstroendeförklaring mot dåvarande statsminister Stefan Löfven (S).

En omröstning om riksdagens förtroende för regeringen kan komma till stånd utan denna procedur. Regeringen kan exempelvis förklara att den kommer att avgå eller besluta om extra val om den lider nederlag i riksdagens omröstning om ett visst förslag, det må gälla en lag eller en annan fråga. I ett sådant läge sägs regeringen ha ställt kabinettsfråga. En sådan situation inträffade den 15 februari 1990, då regeringen avgick sedan riksdagen hade avvisat regeringens förslag till bl.a. lönestopp och tvångsmedling. Efter det att regeringen hade förlorat en omröstning om statens budget den 3 december 2014 aviserade statsministern att regeringen avsåg att utlysa extra val. Efter den s.k. decemberöverenskommelsen valde dock regeringen att inte utlysa extra val.

En viktig del av riksdagens kontroll är den granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning som konstitutionsutskottet ska utföra och rapportera om till riksdagen (13 kap. 1 och 2 §§ RF). Tanken med denna granskning är att den i främsta rummet ska vara konstitutionellt och administrativt inriktad, inte politiskt. Granskningen syftar till att kontrollera om statsråden i sin tjänsteutövning och Regeringskansliet vid sin handläggning av regeringsärendena har följt gällande regler och utarbetad praxis. De regler som i första hand avses är procedur- och kompetensregler i regeringsformen och riksdagsordningen.

Konstitutionsutskottet ska minst en gång om året avge ett granskningsbetänkande. Numera sker det två gånger om året. På hösten redovisas den granskning av administrativt slag av regeringsarbetet som utskottet självt initierat (s.k. allmän granskning). Vårbetänkandet ägnas åt de granskningsärendena som anmälts av enskilda ledamöter (s.k. särskild granskning). Då granskar utskottet om anmälda statsråd har gjort något fel i sin tjänsteutövning. Vårbetänkandet blir regelmässigt underlag för en omfattande debatt i kammaren.

Konstitutionsutskottet har ännu en principiellt viktig funktion i kontrollen av regeringen, nämligen att fatta beslut i fråga om åtal mot statsråd (13 kap. 3 § RF). Statsråden handlar i sin verksamhet under ett allmänt straffrättsligt ansvar, men ansvar kan utdömas bara om ett statsråd genom ett brott ”grovt” har åsidosatt sin tjänsteplikt. Åtal väcks direkt i Högsta domstolen. Utskottet kan begära hjälp av Riksdagens ombudsmän (JO) med förundersökningen, och JO är också skyldig att utföra åtalet. Inget åtal har väckts under den nuvarande regeringsformens tid.

Till de parlamentariska kontrollinstituten kan man också hänföra frågeinstituten, dvs. interpellationer och frågor (13 kap. 5 § RF). Riksdagsledamöternas interpellationer och frågor ska riktas till ett statsråd och gälla statsrådets tjänsteutövning. Frågeinstituten regleras närmare i 8 kap. RO. Där framgår bl.a. att interpellationer besvaras muntligt av ansvarigt

statsråd och följs av en debatt där också andra ledamöter än den som ställt interpellationen kan delta. Frågor ställs antingen skriftligt och besvaras då skriftligt av statsråden eller muntligt vid en frågestund i kammaren och besvaras då direkt av ett statsråd.

Vissa kontrollinstitut är från riksdagens synpunkt mer indirekta och utförs av valda politiskt oberoende tjänstemän, nämligen riksdagens fyra ombudsmän (justitieombudsmännen, JO) och Riksrevisionens riksrevisor.

En justitieombudsman väljs för en tid av sex år med möjlighet till omval för tre år i taget. Riksdagen får även välja en eller flera ställföreträdande ombudsmän för en tid av två år. Även de ställföreträdande ombudsmännen kan väljas om. JO kontrollerar tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra föreskrifter (13 kap. 6 § RF, 13 kap. 2–4 §§ RO). Vem som helst kan anmäla klagomål mot myndigheter till JO, men ombudsmännen tar också själva initiativ till undersökningar. JO kan rikta kritik mot handläggningen av en fråga hos en domstol eller en förvaltningsmyndighet. Om ett brott har begåtts av en domare eller en annan tjänsteman i tjänsten kan han eller hon åtalas av JO. Ombudsmannainstitutionen har blivit förebild för likartade granskningsorgan i en lång rad andra länder.

Riksrevisionen har till uppgift att granska den verksamhet som bedrivs av staten men kan också åläggas att granska annan verksamhet (13 kap. 7 § RF). Under 2020 ändrades Riksrevisionens ledningsstruktur. Riksrevisionen leddes tidigare av tre riksrevisorerna men fr.o.m. den 1 april 2020 ledes myndigheten av endast en riksrevisor som är chef för myndigheten. Riksrevisorn väljs av riksdagen. Därutöver väljer riksdagen en ställföreträdare för riksrevisorn med titeln riksrevisionsdirektör. En riksrevisor väljs av riksdagen på sju år utan möjlighet till omval (13 kap. 8 § RF, 13 kap. 6 § RO). Riksrevisorn beslutar självständigt vad som ska granskas, hur granskningen ska bedrivas och om slutsatserna av granskningen (13 kap. 8 § RF). Granskningsrapporterna över effektivitetsrevisionen läggs fram för riksdagen (9 kap. 18 § RO). Regeringen redovisar i en skrivelse till riksdagen sina åtgärder med anledning av varje sådan granskningsrapport (9 kap. 19 § RO). Skrivelsen blir ett riksdagsärende med motionsrätt, utskottsbetänkande och kammarbeslut.

Kommunerna

Det representativa statskicketets principer ska tillämpas även inom den kommunala sektorn. Beslutanderätten i kommunerna på regional och lokal nivå utövas därför av valda församlingar (14 kap. 1 § RF).

Kommunal självstyrelse kan definieras som en princip att kommunerna själva ska bestämma över lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse. Vilka dessa angelägenheter är anges i lag. I lag anges också andra angelägenheter som kommunerna ska sköta på den kommunala självstyrelsens grund (14 kap. 2 § RF).

Den kommunala självstyrelsen kan inskränkas, men då ska en proportionalitetsprincip tillämpas. Det innebär att inskränkningen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den (14 kap. 3 § RF). Om det finns olika möjligheter att nå samma mål bör riksdagen av hänsyn till den kommunala självstyrelsen välja den reglering som inskränker den kommunala självbestämmanderätten minst.

Den kommunala självstyrelsen förutsätter att kommunerna har ekonomiska resurser. Den kommunala beskattningsrätten har därför ansetts så väsentlig att den grundlagsfästs (14 kap. 4 § RF).

Det har tidigare varit en omstridd fråga om skatteutjämning mellan kommuner är grundlagsenlig. Sedan 2010 anges uttryckligen i regeringsformen att kommunerna i lag får åläggas att bidra till kostnaden för andra kommuners angelägenheter (14 kap. 5 § RF). Villkoret är att åtgärden krävs för att uppnå likvärdiga ekonomiska förutsättningar i kommunerna.

Krig och krigsfara

Under krig och krigsfara kan det bli nödvändigt att riksdagen och regeringen ingriper särskilt snabbt för att lösa oväntade problem. Regeringsformen anvisar vissa möjligheter till sådana ingripanden, mestadels på så sätt att konstitutionella befogenheter överläts från riksdagen till regeringen (se exempelvis 8 kap. 3 och 4 §§ RF). När detta inte är möjligt finns andra utvägar. Man har diskuterat möjligheten att ändra grundlagen genom ett enda beslut fattat med kvalificerad majoritet (prop. 1948:230). En annan möjlighet är att handla utan uttryckligt grundlagsstöd och att med tillämpning av s.k. konstitutionell nödrätt överlåta större eller mindre delar av riksdagens kompetens till regeringen.

Dessa möjligheter har avvisats. Snabba beslut om grundlagsändringar skulle innebära risker för påtryckningar från utlandet och för otillräckligt övervägda ställningstaganden. Om man å andra sidan lutar till konstitutionell nödrätt, riskerar man att fattade beslut inte respekteras som legitima. Det kan dessutom bli lättare för landsförrädiska grupper att gripa makten.

I stället har man valt att i fredstid skapa konstitutionella regler som så långt det är möjligt medför att de offentliga organen kan agera inom grundlagens ram även i krislägen. Sådana regler är samlade i 15 kap. RF.

Riksdagen ska kallas till sammanträde om riket kommer i krig eller krigsfara (15 kap. 1 § RF). Riksdagens beslutskompetens kan emellertid överlåtas till en proportionellt sammansatt krigsdelegation (15 kap. 2 och 3 §§ RF). Denna består av talmannen och 50 andra ledamöter (13 kap. 11 § RO). Delegationen har vidsträckt kompetens och kan bl.a. fungera som organ i exil, dvs. utanför landets gränser.

Skulle både riksdagen och dess krigsdelegation under ett krig inte kunna fungera, kan regeringen överta riksdagens uppgifter, i den utsträckning det behövs för att skydda riket och slutföra kriget. Regeringen kan då fungera i exil både som lagstiftande och som styrande makt. Endast grundlagarna, riksdagsordningen och lag om val till riksdagen är undantagna från dess kompetens att besluta (15 kap. 5 § RF).

Uppgifter som normalt ligger på regeringen kan i stor omfattning överlåtas till underordnade myndigheter (15 kap. 8 § RF). Även för kommunerna medger regeringsformen vissa speciella arrangemang (15 kap. 12 § RF).

Regeringsformen innehåller en grundregel om hur svenska offentliga organ ska förhålla sig på ockuperat område (15 kap. 9 § RF). Där sägs att de ska handla på det sätt som bäst gagnar försvarsansträngningarna

och motståndsverksamheten samt civilbefolkningens skydd och svenska intressen i övrigt. Inte i något fall får ett offentligt organ besluta eller vidta någon åtgärd som i strid med folkrättens regler ålägger någon medborgare att lämna ockupationsmakten bistånd. Val till riksdagen och till beslutande kommunala församlingar får inte hållas på ockuperat område. Varken riksdagen, regeringen eller krigsdelegationen får fatta beslut på ockuperat område (15 kap. 3 och 9 §§ RF). Över huvud taget förbjuder regeringsformen riksdagens ledamöter och statsråden att utöva några befogenheter på ockuperat område.

Under krig bör statschefen följa regeringen (15 kap. 10 § RF). Om statschefen befinner sig på ockuperat område eller på en annan ort än regeringen får han eller hon inte fullgöra sina funktioner som statschef.

Kapitlet innehåller också regler som är anpassade till den nuvarande säkerhetspolitiska situationen och det förhållandet att Sverige deltar med militära förband i fredsbevarande styrkor och andra internationella uppdrag. I nära anknytning till FN-stadgans och folkrättens regler har regeringen rätten att sätta in rikets försvarsmakt för att möta ett väpnat angrepp mot Sverige eller för att hindra en kränkning av Sveriges territorium. När det gäller att hindra kränkningar av territoriet i fred eller under krig mellan främmande stater får regeringen uppdra åt försvarsmakten att använda våld i enlighet med internationell rätt (15 kap. 13 § RF). Däremot krävs riksdagens medgivande för att sända svenska väpnade styrkor till andra länder eller i övrigt sätta in sådana styrkor (15 kap. 16 § RF).

Successionsordningen

I successionsordningen (SO), som är en grundlag, finns bestämmelser om successionsrätten till Sveriges tron för manliga och kvinnliga efterkommande till kung Carl XVI Gustaf. Successionsordningen tillkom 1810 i samband med att den franske marskalken Jean Baptiste Bernadotte hade valts till kronprins i Sverige.

Sverige har numera fullt kognatisk tronföljd (1 § SO). Det innebär att såväl manliga som kvinnliga efterkommande till Carl XVI Gustaf har rätt att tillträda tronen. Äldre syskon och äldre syskons efterkommande har företräde framför yngre syskon och yngre syskons efterkommande.

Enligt 2 § i 1809 års regeringsform skulle kungen alltid vara av den rena evangeliska läran, sådan som den i den oförändrade augsburgska bekännelsen samt Uppsala mötes beslut 1593 var antagen och förklarad. I 4 § SO hänvisas när det gäller kungen till denna bestämmelse i 1809 års regeringsform. Det följer vidare av bestämmelsen att också prinsar och prinsessor av det kungliga huset ska ”uppfödas i samma lära och inom riket”. Den i familjen som inte bekänner sig till denna lära utesluts från all successionsrätt.

En prins eller en prinsessa av det kungliga huset får inte gifta sig om inte regeringen på begäran av kungen har lämnat sitt samtycke till giftermålet (5 § SO). Gifter sig en successionsberättigad prins eller prinsessa utan detta samtycke förlorar han eller hon sin successionsrätt. Så blir fallet även för prinsens eller prinsessans barn och efterkommande.

Tronföljaren får inte resa utomlands utan kungens vetskap och samtycke (7 § SO).

Riksdagsordningen

I 4 kap. regeringsformen (RF) finns vissa grundläggande bestämmelser om riksdagens arbete och arbetsformer. De viktigaste bestämmelserna i övrigt finns i riksdagsordningens (RO) huvudbestämmelser, medan detaljföreskrifterna placerats i dess tilläggsbestämmelser. En ändring av huvudbestämmelserna genomförs antingen genom ett beslut med kvalificerad majoritet eller i samma ordning som en grundlagsändring men utan möjlighet till folkomröstning. Tilläggsbestämmelserna ändras på samma sätt som vanlig lag.

Den nu gällande riksdagsordningen trädde i kraft den 1 september 2014. Den nya riksdagsordningen är framför allt en redaktionell och språklig omarbetning av 1974 års riksdagsordning i syfte att göra den mer konsekvent och överskådlig. Vissa ändringar i sak genomfördes också. Riksdagsordningen består av 14 kapitel.

Val och riksmöten

Riksdagen sammanträder till riksmöte varje år (4 kap. 1 § RF). Ordinarie val till riksdagen hålls i september vart fjärde år (3 kap. 3 § RF, 2 kap. 2 § RO). Efter ett val, ordinarie eller extra, samlas riksdagen till riksmöte på femtonde dagen efter valdagen. Det får dock ske tidigast på fjärde dagen efter det att valets utgång har kungjorts (3 kap. 10 § RF). Under ett år då ordinarie val till riksdagen inte hålls inleds ett nytt riksmöte på den dag i september som riksdagen fastställt vid föregående riksmöte (3 kap. 8 § RO).

Ett riksmöte öppnas vid ett särskilt sammanträde med kammaren. Vid detta sammanträde förklarar statschefen på talmannens begäran riksmötet öppnat. Statsministern avger därefter en regeringsförklaring, om det inte finns särskilda skäl för att avstå från detta, t.ex. ett regeringsskifte (3 kap. 6 § RO). Ett riksmöte pågår till dess att nästa riksmöte börjar (3 kap. 7 § RO).

Ledning och planering av riksdagsarbetet

Talmannen, riksdagens främste representant, väljs för en hel valperiod (4 kap. 2 § RF), dvs. normalt fyra år. Talmannen utses vid riksdagens första sammanträde under valperioden (3 kap. 3 § RO). Samtidigt väljs en förste, en andre och en tredje vice talman. Talmannen har betydelsefulla uppgifter. Han eller hon leder riksdagsarbetet (4 kap. 2 § RO) och kammarens sammanträden (6 kap. 3 § RO). Talmannen kan överlåta åt en vice talman att leda ett sammanträde. Talmannens uppdrag att leda riksdagens arbete innebär framför allt att ansvara för planeringen av detta. Vid kammarens sammanträden är talmannen ordförande. Talmannen ska vaka över att debattreglerna följs och att väckta förslag inte strider mot grundlagarna eller riksdagsordningen (11 kap. 7 § RO). I debatter i kammaren får

talmannen inte yttra sig i en sakfråga eller delta i omröstningarna (6 kap. 6 § RO). Talmannens uppdrag som ledamot utövas av en ersättare. Däremot får de vice talmännen, som inte har någon tjänstgörande ersättare, delta i en omröstning när de leder kammarens sammanträden. Talmannen föreslår ny statsminister (6 kap. 4 § RF). Talmannen är också ledamot av Utrikesnämnden (10 kap. 12 § RF) och, när ingen annan behörig person står till förfogande som statschef, tillfällig riksföreståndare (5 kap. 7 § RF).

Varje partigrupp utser en företrädare (gruppleddare) som ska samråda med talmannen om arbetet i kammaren (4 kap. 3 § RO). Talmannen är ordförande i riksdagsstyrelsen (tilläggsbestämmelse 4.4.1 RO). Riksdagsstyrelsen leder Riksdagsförvaltningen och överlägger om planeringen av riksdagsarbetet. Förutom talmannen ingår i riksdagsstyrelsen tio andra riksdagsledamöter som riksdagen utser proportionellt för valperioden.

Kammarsammanträden

I sammanträdeslokalen (plenisalen) är ledamöterna placerade efter valkrets, inte efter partitillhörighet, och varje ledamot har sin särskilda plats. Även för statsråden finns särskilda platser. Sammanträdena är offentliga. Det finns dock en möjlighet att hålla hemliga sammanträden, bl.a. om det utrikespolitiska läget skulle kräva det (4 kap. 9 § RF, 6 kap. 7 § RO).

Debatter äger rum med anledning av betänkanden och utlåtanden från utskott samt interpellationer. Talmannen kan efter samråd med gruppledarna också besluta att ”en debatt utan samband med annan handläggning” ska äga rum. Till denna kategori av s.k. särskilt anordnade debatter hör partiledardebatterna, de allmänpolitiska debatterna och debatter i aktuella ämnen (6 kap. 23 § RO).

En komplicerad och viktig fråga har varit om det ska finnas debattrestriktioner. Å ena sidan gäller den ur demokratisk synvinkel betydelsefulla grundsatsen att en ledamots yttrandefrihet inte bör beskäras, vare sig i fråga om antalet anföranden eller vad gäller anförandenas längd. Å andra sidan finns det risk för att debatttiden i kammaren ökar avsevärt. Enligt debattreglerna ska varje ledamot ha rätt att tala i minst fyra minuter i varje fråga (6 kap. 21 § RO). En ledamot som anmäler sig till en ärendedebatt senast dagen före debatten får tala längre men ska ange den beräknade tiden för anförandet (tilläggsbestämmelse 6.21.1 RO). Någon lagstadgad tidsbegränsning finns inte. Däremot begränsas debatttiden i första hand genom överenskommelser mellan partierna i samråd med talmannen. För interpellationsdebatterna finns särskilda debattregler (tilläggsbestämmelse 8.4.2 RO). I de särskilt anordnade debatterna bestämmer talmannen debattreglerna efter samråd med partigrupperna (tilläggsbestämmelse 6.23.1 RO). För alla debatter i riksdagen gäller att ingen talare får uttala sig nedlåtande om någon annan, använda personligen förolämpande uttryck eller i övrigt i ord eller handling uppträda på ett sätt som strider mot god ordning (6 kap. 16 § RO).

Vid kammarsammanträdena förs debattprotokoll (6 kap. 24 § RO). Dessa ska utan dröjsmål göras tillgängliga i läsbar form (snabbprotokoll), i den mån de inte innehåller uppgifter som omfattas av sekretess (tilläggsbestämmelse 6.24.1 RO).

Ärendenas väckande

Rätten att väcka ett ärende innebär en rätt att kräva ett beslut av riksdagen i ärendet. En sådan initiativrätt har regeringen (4 kap. 4 § RF) genom proposition eller skrivelse (9 kap. 2 och 7 §§ RO), varje riksdagsledamot (4 kap. 4 § RF) genom motion (9 kap. 10 § RO), utskotten genom utskottsinitiativ (9 kap. 16 § RO) och vissa riksdagsorgan genom framställning eller redogörelse (9 kap. 17 § RO). Mest vidsträckt initiativrätt har regeringen och de enskilda ledamöterna. De får väcka förslag i fråga om allt som kan komma under riksdagens prövning, om inte regeringsformen gör något undantag (4 kap. 4 § RF). Vissa EU-dokument blir också föremål för behandling av riksdagen (9 kap. 20 § RO).

Propositionerna och skrivelserna är några av riksdagens viktigaste arbetsmaterial. Under riksmötet 2017/18 lämnade regeringen drygt 300 propositioner och skrivelser till riksdagen. För riksmötet 2018/19 var motsvarande siffra drygt 160. En årligen återkommande proposition är budgetpropositionen. Men även motionerna är från arbetssynpunkt mycket väsentliga. Motionerna är i regel inte beredda på samma fullständiga sätt som propositionerna och kräver därför ofta ett visst utredningsarbete inom det berörda utskottet. Normalt väcks 3 000–4 000 motioner under ett riksmöte.

Riksdagsordningen anger tidsramar inom vilka propositioner och motioner måste väckas. Riksdagen fastställer när de propositioner som enligt regeringens mening bör behandlas under riksmötet senast ska lämnas till riksdagen. Regeringen kan dock lämna en proposition senare om den anser att det finns synnerliga skäl (9 kap. 3 § RO). Den ekonomiska vårpropositionen ska lämnas senast den 15 april varje år, och budgetpropositionen ska ett år som inte är ett valår lämnas senast den 20 september (tilläggsbestämmelser 9.5.1 och 9.5.2 RO).

Motioner med anledning av en proposition, en skrivelse från regeringen, en framställning eller en redogörelse från ett riksdagsorgan (följdmotioner) får väckas inom 15 dagar från den dag då initiativet anmälde i kammaren (9 kap. 12 § RO). Den allmänna motionstiden börjar vid riksmötets början och slutar när motionstiden med anledning av budgetpropositionen löpt ut. En motion under den allmänna motionstiden får avse vad som helst som kan komma under riksdagens prövning (9 kap. 11 § RO).

Ärendenas beredning

För riksdagsärendena råder beredningstvång. Det innebär att alla väckta ärenden remitteras till ett utskott för beredning (4 kap. 5 § RF, 10 kap. 2 § RO). Den helt dominerande utskottstypen är ständigt utskott. Som huvudprincip gäller att ärendena fördelas mellan utskotten med utgångspunkt i de ämnen ärendena avser (7 kap. 5 § RO). Ett utskott måste ta ställning till de förslag som framförs i ett remitterat ärende och lämna ett betänkande till kammaren över ärendet (10 kap. 2 § RO). Andra ärenden än budgetpropositionen får som huvudregel inte delas mellan utskott (7 kap. 6 § RO). Finns det aspekter på ett ärende som hör hemma i ett annat utskott kan det beredande utskottet begära ett yttrande från det andra utskottet

(10 kap. 7 § RO). Sådana yttranden är en vanlig form av samarbete mellan utskotten. Utskotten lämnar också utlåtanden till kammaren i vissa EU-frågor.

Det finns för närvarande 15 ständiga utskott i riksdagen. Konstitutionsutskottet och finansutskottet har särskilda uppgifter och är angivna redan i regeringsformen (4 kap. 3 § RF). Övriga utskott är namngivna först i riksdagsordningen (7 kap. 2 § RO och tilläggsbestämmelse 7.2.1 RO). Varje utskott ska bestå av ett udda antal ledamöter, lägst 15 (7 kap. 4 § RO). För närvarande är antalet 17. Härtill kommer minst lika många suppleanter. Utskotten väljs för riksdagens valperiod (7 kap. 2 § RO). Varje utskott väljs för sig. Valen genomförs praktiskt taget alltid med en för partierna gemensam lista. Vid fördelningen av platserna ser man till att partierna i huvudsak blir representerade i utskotten i förhållande till sin storlek i kammaren.

Vid budgetbehandlingen har finansutskottet ett stort ansvar och en samordnande roll. Utöver sin uppgift att bereda ärenden om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgeten samt följa upp och utvärdera Riksbankens verksamhet ska utskottet bereda förslagen till ramar för utgiftsområden (7 kap. 9 § RO). Utgiftsramarna fastställs av riksdagen och är bindande för utskotten. Vidare ska finansutskottet ha möjlighet att yttra sig innan ett annat utskott lämnar ett betänkande i ett ärende, om förslaget i betänkandet kan innebära betydande framtida återverkningar på de offentliga utgifterna och inkomsterna (10 kap. 4 § RO). Finansutskottets rätt att i ekonomisk-politiskt syfte väcka förslag i ett ämne som hör till ett annat utskotts beredningsområde bör ses i detta sammanhang (9 kap. 16 § RO).

En viktig regel för utskottsberedningen är att en statlig myndighet är skyldig att lämna upplysningar och lämna yttrande till ett utskott när utskottet begär det. En sådan begäran kan göras av en minoritet av minst fem ledamöter i utskottet (10 kap. 8 och 9 §§ RO). Regeringens informationsskyldighet är dock begränsad till främst EU-frågor. Om ett utskott avser att föreslå en ändring av en lag med anledning av en motion eller genom ett utskottsinitiativ ska utskottet inhämta behövliga upplysningar och yttranden, om inte utskottet finner synnerliga skäl mot det. Detta gäller också för förslag som påverkar statens budget, t.ex. genom att ett anslag föreslås höjas eller sänkas jämfört med regeringens budgetproposition (10 kap. 4 § RO).

Utskottssammanträdena är inte offentliga. Ett utskott kan dock ordna offentliga sammanträden för att skaffa upplysningar (7 kap. 17 § RO).

Vid oenighet inom ett utskott fattas beslutet genom omröstning. Ordföranden har utslagsröst vid lika röstetal. En ledamot som förlorat i en omröstning har reservationsrätt (10 kap. 11 § RO).

Utöver den formella ärendeberedningen ska utskotten följa EU-frågorna och kan ha överläggning med regeringen i EU-frågor (7 kap. 12 och 13 §§ RO). EU-nämnden är inget utskott och bereder inte ärenden för kammaren. Regeringen samråder med nämnden inför beslut i EU:s ministerråd (7 kap. 14 § RO).

Ärendenas avgörande

Ett betänkande eller utlåtande ska normalt vara tillgängligt för riksdagens ledamöter minst två vardagar innan det tas upp till debatt och avgörande (11 kap. 2 § RO). I debatten är varje ledamot och statsråd tillförsäkrad rätten att yttra sig (4 kap. 6 § RF). Ett stort antal ärenden är inte kontroversiella och då hålls inte alltid en debatt.

Ett ärende kan avgöras genom ja- och nejrop, s.k. acklamation, men varje ledamot kan alltid begära en omröstning. En omröstning ska också alltid genomföras om det krävs kvalificerad majoritet för beslut (11 kap. 8 § RO). Finns det fler än två yrkanden på samma beslutspunkt används eliminationsmetoden (11 kap. 10 § RO). Enligt denna tas yrkandena bort undan för undan på så sätt att två yrkanden alltid ställs mot varandra. Det som vinner går vidare till nästa omröstning till dess endast två yrkanden kvarstår till huvudvoteringen.

Omröstning sker öppet (11 kap. 10 § RO). Huvudregeln är att det yrkande vinner som har stöd av mer än hälften av de röstande (4 kap. 7 § RF). För vissa beslut gäller dock krav på kvalificerad majoritet eller någon annan särskild beslutsregel (11 kap. 14 § RO). I vissa procedurfrågor kan det vara en minoritet som bestämmer. Uppkommer lika röstetal i en huvudvotering uppskjuts ärendet och en ny omröstning sker vid ett följande sammanträde. Om det då blir lika röstetal igen kan ärendet återremitteras till utskottet eller avgöras genom lottning (11 kap. 12 § RO). En omröstning ska ske elektroniskt eller, när det inte kan ske, med namnprop eller genom uppresning (tilläggsbestämmelser 11.10.1–11.10.5 RO).

Huvudregeln är att ett ärende ska avgöras under den valperiod då det väcktes. Riksdagen kan dock besluta om uppskov till första riksmötet i nästa valperiod. Utskotten beslutar när ett ärende ska behandlas under valperioden. Ärenden som gäller statens budget för det närmast följande budgetåret måste dock avgöras före budgetårets ingång, om det inte utan olägenhet kan avgöras senare (11 kap. 15 § RO).

Personal och förvaltning

Högsta chef för riksdagens personal och förvaltning är riksdagsdirektören. Riksdagsdirektören är också den tjänsteman som närmast biträder riksdagsstyrelsen och talmannen i ledningen av riksdagens arbete. Riksdagsdirektören väljs av riksdagen för en period av fyra år med möjlighet till omval (14 kap. 4–8 §§ RO). Riksdagsförvaltningen ska ge stöd till arbetet i kammaren, utskotten och EU-nämnden samt bistå riksdagens ledamöter och organ med sakuppgifter för riksdagsarbetet (14 kap. 2 § RO).

Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen

Friheten att framställa och distribuera meddelanden

Det finns inga rättsliga möjligheter för en myndighet eller ett annat allmänt organ att – på grund av skrifternas innehåll – i förväg förbjuda eller hindra

den som så önskar från att trycka och sprida skrifter (1 kap. 1 och 8 §§, 4 kap. 1 § och 6 kap. 1 § TF). Även skrifter som är mångfaldigade genom en enklare och billigare teknik kan få samma rättsliga skydd som tryckta skrifter (1 kap. 2 § och 4 kap. 2 § TF). En i stort sett lika vidsträckt frihet gäller i fråga om filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar (1 kap. 1, 11 och 12 §§ och 3 kap. 10 § YGL).

För trådsändningar gäller principen om etableringsfrihet, och varje fysisk och juridisk person har rätt att sända program genom tråd (3 kap. 1 § YGL). Denna etableringsfrihet får bara inskränkas genom de undantag som anges i 3 kap. 2 § YGL. Några av de undantag som räknas upp är möjligheten att i lag meddela föreskrifter om skyldighet för nätinnehavare att i den utsträckning det behövs med hänsyn till allmänhetens intresse av tillgång till allsidig upplysning ge utrymme för vissa program och för tillhörande tjänster som utgörs av eller underlättar tillgången till textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik som syftar till att göra programmen tillgängliga för personer med funktionsnedsättning (s.k. vidaresändningsplikt) och till intresset av konkurrens i nätet. Vidare kan det i lag meddelas föreskrifter om en skyldighet för nätinnehavare att tillförsäkra mottagarkretsen ett inflytande över programvalet och för den som sänder program i tv, eller den som tillhandahåller ett sådant program genom överföring ur en databas, att göra sändningarna tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. I lag kan också meddelas föreskrifter om en skyldighet för den som sänder program i tv, eller tillhandahåller ett sådant program genom överföring ur en databas, att främja framställning av och tillgång till program med europeiskt ursprung. Det får i lag också meddelas föreskrifter om ingripanden mot fortsatt sändning av ett utbud som inriktas på våldsframställningar, pornografiska bilder eller hets mot folkgrupp. Vidare kan det i lag meddelas föreskrifter om villkor för att sända program för verksamhet som bedrivs med ett uppdrag att sända ljudradio eller tv i allmänhetens tjänst, under förutsättning att uppdraget finansieras med allmänna medel. Friheten att sända genom tråd innebär bl.a. att det allmänna inte kan ställa krav på tillstånd för sändningar av kabel-tv. Denna omständighet i kombination med tekniken med satellitsändningar har på längre sikt omöjliggjort ett monopolliknande system. Därmed har man även begränsat verkningarna av ett förbud mot reklam i tv.

För program som sänds på annat sätt än genom tråd (etersändningar) råder inte motsvarande etableringsfrihet som för trådsändningar (3 kap. 3 § YGL). Av tekniska skäl har det ansetts nödvändigt att reglera användningen av det begränsade frekvensutrymme som finns i etern. Rätten att sända program i etern får därför regleras genom lag som innehåller föreskrifter om tillstånd och villkor för att sända. Sådana föreskrifter finns i radio- och tv-lagen (2010:696). Det allmänna ska eftersträva att radiofrekvenserna tas i anspråk på ett sätt som leder till vidaste möjliga yttrande- och informationsfrihet (3 kap. 3 § YGL).

Exklusivitetsprincipen

Grundlagsskyddet innebär enligt både tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen att en myndighet eller ett allmänt organ inte får ingripa mot missbruk av yttrandefriheten eller mot medverkan till

detta utan stöd i dessa grundlagar (1 kap. 9 § TF, 1 kap. 14 § YGL). Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen är de enda lagar som kan tillämpas inom sitt område. Det betyder att riksdagen inte genom en vanlig lag kan inskränka tryckfriheten eller yttrandefriheten såsom den är reglerad i någon av dessa grundlagar.

Genom rättsutvecklingen har dock en gräns dragits upp mellan tryckfrihetsbrott och brott som begåtts med hjälp av tryckta skrifter som är straffbara av andra orsaker än missbruk av tryckfriheten. Bedrägliga eller vilseledande meddelanden i kommersiell reklam betraktas exempelvis inte som tryckfrihetsbrott utan hanteras inom ramarna för marknadsrätten. Genom uttryckliga regler i tryckfrihetsförordningen har vidare undantag från grundlagsskyddet gjorts, bl.a. i fråga om intrång i upphovsrätten samt regleringen av reklam för alkohol och tobak och av yrkesmässig kreditupplysningsverksamhet. Även krav på varningstexter eller annan produktinformation kan numera regleras i vanlig lag. Vidare kan det i lag meddelas föreskrifter om ansvar och ersättningsskyldighet för överträdelse av förbud mot att göra avbildningar, beskrivningar eller mätningar av eller inom byggnader, andra anläggningar, områden eller andra objekt som är av betydelse för Sveriges totalförsvar, om förbudet behövs med hänsyn till intresset av ett förstärkt skydd mot allvarlig brottslighet eller mot röjande av hemliga uppgifter som rör totalförsvaret, eller till intresset av att skydda allmänheten mot skada till följd av militär verksamhet (1 kap. 12 § TF, 1 kap. 18 § YGL).

Den långa debatten om barnpornografi ledde till att det som numera definieras som ”pornografiska bilder av personer vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som är under arton år” har lyfts ut ur grundlagarna (1 kap. 14 § TF, 1 kap. 21 § YGL). Barnpornografibrottet regleras enbart i brottsbalken (16 kap. 10 a–b §§). Även att inneha och att betrakta sådana bilder har kriminaliserats.

Förbud mot censur och andra hindrande åtgärder

Ett uttryckligt förbud mot censur och andra hindrande åtgärder – den centrala punkten i lagstiftningen om yttrandefrihet – finns både i tryckfrihetsförordningen och i yttrandefrihetsgrundlagen (1 kap. 8 § TF, 1 kap. 11 § YGL). Förbudet riktas mot myndigheter och andra allmänna organ. Grundlagarna hindrar inte generellt att den som har ansvaret för en framställning exempelvis ber en myndighet att granska framställningen före publiceringen. Ett undantag från censurförbudet är att det i lag får meddelas föreskrifter om s.k. biografcensur (1 kap. 12 § YGL). Vuxencensuren avskaffades 2011.

Nyhetskällorna

Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen värnar om källorna till nyheter och annan information genom ett par skilda komplex av rättsregler, nämligen dels om allmänna handlingars offentlighet, dels om skydd för uppgiftslämnare. Detta skydd innebär en frihet från straffrättsligt ansvar och en rätt att vara anonym.

Grundlagsreglerna om allmänna handlingars offentlighet finns i 2 kap. TF. De handlingar som förvaras hos myndigheterna är allmänna handlingar, oavsett om de har kommit in dit eller upprättats där och oberoende av sitt innehåll. Med handling förstås bl.a. en framställning i skrift eller bild, dvs. pappershandlingar. Även upptagningar som endast med tekniska hjälpmedel kan läsas eller avlyssnas betraktas som handlingar. I fråga om de handlingar som upprättas hos en myndighet gäller som en allmän regel att de blir allmänna i och med att de får sin slutliga utformning. Även utkast och förslag blir allmänna handlingar, om de arkiveras efter det att ett ärende avgjorts. Bestämmelserna ger ett visst utrymme för inofficiell korrespondens med en myndighetsperson, t.ex. ett statsråd. Det förutsätter att handlingen är avsedd för mottagaren endast i egenskap av innehavare av en annan ställning, exempelvis som politiker eller facklig funktionär, än som befattningshavare hos myndigheten (2 kap. 3–12 §§ TF).

En allmän handling är i princip offentlig, dvs. den ska hållas tillgänglig för den som vill ta del av den, vanligen i original (2 kap. 15 § TF). Den enskilde har också rätt att mot avgift få en avskrift eller kopia av den och får också själv avbilda eller kopiera den. Tryckfrihetsförordningen öppnar en möjlighet att i lag införa en skyldighet för myndigheter att lämna ut handlingar i elektronisk form (2 kap. 16 § TF). Myndigheten får som allmän princip inte fråga efter sökandens identitet eller motiv för att efterfråga en handling (2 kap. 18 § TF).

Alla frågor om tillgång till allmänna handlingar ska behandlas skyndsamt (2 kap. 15–17 och 19 §§ TF).

Allmänna handlingar får hållas hemliga. I tryckfrihetsförordningen anges de intressen som styr sekretessen (2 kap. 2 § TF). Utöver dessa får sekretess inte förekomma. Dessa intressen är

- rikets säkerhet eller dess förhållande till en annan stat eller en mellanfolklig organisation
- rikets centrala finanspolitik, penningpolitik eller valutapolitik
- myndigheternas verksamhet för inspektion, kontroll eller annan tillsyn
- intresset av att förebygga eller beivra brott
- det allmännas ekonomiska intresse
- skyddet för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden
- intresset av att bevara djur- eller växtarter.

Undantag från offentlighetsprincipen ska vara mer noga angivna i en särskild lag, offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), undantagsvis i andra lagar och då med hänvisning till offentlighets- och sekretesslagen.

Om en myndighet avslår en begäran att få ut en allmän handling, kan beslutet överklagas, i regel hos kammarrätten. Blir det avslag i första klagoinstansten kan klaganden gå vidare till Högsta förvaltningsdomstolen. Då krävs dock prövningstillstånd.

Offentlighets- och sekretesslagen innehåller ett principiellt förbud mot att avslöja en uppgift som omfattas av sekretess. Förbudet gäller vare sig detta sker muntligen, genom att en allmän handling lämnas ut eller på något annat sätt. Både handlingssekretess och tystnadsplikt gäller alltså.

Ansvarsfriheten för uppgiftslämnare (meddelarfriheten) slås fast både i tryckfrihetsförordningen (1 kap 7 §) och i yttrandefrihetsgrundlagen (1 kap. 10 §). Det i praktiken viktigaste fallet är att en statlig eller kommunal befattningshavare har lämnat ett meddelande för publicering som omfattas av sekretess till en behörig mottagare, en tidningsredaktion, en nyhetsbyrå eller liknande. Huvudregeln är att uppgiftslämnare då inte kan dömas för brott mot tystnadsplikten. Vissa undantag gäller (se 7 kap. 22 § TF och 5 kap. 4 § YGL). En liknande ansvarsfrihet gäller för den som anskaffar uppgifter för publicering.

Rätten till anonymitet skyddas på olika sätt. Det är straffbart för dem som sysslar med tillkomsten av tryckta skrifter eller av framställningar skyddade av yttrandefrihetsgrundlagen att röja uppgiftslämnare eller författare som önskar vara anonyma. Undantag från denna tystnadsplikt görs bara i speciella fall, bl.a. vid vittnesförhör inför domstol – om domstolen av hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse finner det vara av synnerlig vikt att uppgift om identiteten lämnas (3 kap. 4 § TF, 2 kap. 4 § YGL). I vissa mål viker tystnadsplikten under lindrigare förutsättningar. Så är fallet i mål om brott mot tystnadsplikt när ansvar kan inträda enligt de nyss nämnda undantagsreglerna (7 kap. 22 § TF, 5 kap. 4 § YGL). Det finns också ett förbud för en myndighet eller ett annat allmänt organ att efterforska en författares, utgivares eller meddelares identitet. Inte heller får en myndighet eller ett annat allmänt organ ingripa mot någon för att han eller hon har brukat sin tryckfrihet eller medverkat till bruket av den (3 kap. 5 och 6 §§ TF, 2 kap. 5 och 6 §§ YGL).

Ansvarsbestämmelserna

Ett viktigt moment i de två grundlagarnas skyddssystem är straffbestämmelsernas konstruktion. För tryck- och yttrandefrihetsbrotten gäller principen om dubbel täckning. Den innebär att en gärning måste vara straffbar både enligt grundlag och enligt vanlig lag – i praktiken brottsbalken – för att kunna föranleda ansvar i tryck- eller yttrandefrihetsmål (7 kap. 1 § TF, 5 kap. 1 § YGL). Innebörden av detta är att straffbarheten kan minskas genom en ändring i vanlig lag men inte vidgas utan att både grundlagen och den vanliga lagen ändras. De gärningar som anges i 7 kap. 2–20 §§ TF anses vara tryckfrihetsbrott om de begås i en tryckt skrift. I 5 kap. 1 § YGL finns en hänvisning till tryckfrihetsförordningens bestämmelser som innebär att de gärningar som anges där ska anses som yttrandefrihetsbrott om de begås i ett program eller en teknisk upptagning. Även olaga våldsskildring anses som yttrandefrihetsbrott under vissa närmare angivna förutsättningar (5 kap. 2 § YGL).

De flesta brottstyper som är nämnda i tryckfrihetsförordningen gäller brott mot rikets säkerhet. Några tillhör gruppen brott mot allmän ordning, nämligen uppvigling, hets mot folkgrupp och olaga våldsskildring. Brottet hets mot folkgrupp omfattar även hot och missaktning med anspelning på sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Vissa andra hotbrott är straffbara även när de begås genom yttranden i medier som täcks av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Endast förtal och förolämpning tillhör gruppen brott mot enskilda, och av

dessas har endast förtal, grovt förtal och förtal av avliden nämnvärd praktisk betydelse.

För brottspåföljderna gäller vanlig lag. Straffskalorna för tryck- och yttrandefrihetsbrott kan alltså både skärpas och lindras utan att grundlagarna ändras. Även skadestånden faller under regler i vanlig lag, dock med den skillnaden att skadestånd kan komma i fråga bara när den framställning som anses ha orsakat skada har visats vara brottslig (11 kap. TF, 9 kap. YGL). Ansvarig för skadestånd är inte bara den som är straffrättsligt ansvarig utan även ägaren eller förläggaren till den tryckta skriften respektive den som bedriver programverksamheten.

De särskilda ansvarighetsreglerna (8 kap. TF, 6 kap. YGL) bygger på principen om ensamansvar. Beträffande flertalet framställningar ligger ansvaret på den utgivare som ägaren utsett – så är det för periodiska skrifter, t.ex. tidningar (8 kap. 1 § TF), och för program och tekniska upptagningar som filmer och ljudupptagningar (6 kap. 1 § YGL). För icke periodiska skrifter, t.ex. böcker, ansvarar i regel författaren (8 kap. 6 § TF). I viss omfattning gäller allmänna straffrättsliga regler för etermedierna, nämligen i fråga om vissa typer av direktsändningar (1 kap. 16 § och 6 kap. 5 § YGL).

En nödvändig konsekvens av principen om ensamansvar är att den ansvarige inte kan fria sig genom att påstå sig inte ha känt till innehållet i framställningen eller inte ha gått med på att den publicerades. Grundlagarna löser problemet genom ett antagande som inte kan motbevisas. Den ansvarige ska anses ha haft kännedom om innehållet i framställningen och medgett offentliggörandet (8 kap. 14 § TF, 6 kap. 9 § YGL).

Allmänt åtal för tryck- eller yttrandefrihetsbrott kan i regel väckas endast av Justitiekanslern (JK) (9 kap. 2 § TF, 7 kap. 1 § YGL). När det gäller olaga våldsskildring, hets mot folkgrupp och vissa andra brott i tekniska upptagningar kan dock JK överlämna vissa åklagaruppgifter till allmän åklagare. Förtal och förolämpning ligger under enskilt åtal. JK får endast väcka åtal för sådana gärningar om målsäganden anmäler dem till åtal och åtal kan anses påkallat från allmän synpunkt. Prövningen ankommer på allmänna domstolar, dvs. med en tingsrätt som första instans. Endast omkring 25 tingsrätter är behöriga att ta upp målen. Före den egentliga domstolsprövningen görs en prövning i en jury om nio personer, om inte bägge parter avstår från det (det enda fallet av juryprövning i svensk rätt). Om juryn friar avbryts rättegången och friande dom meddelas. Fäller juryn, minst sex röster krävs då, går saken vidare till domstolen. Den kan fria eller bedöma saken mildare än juryn – men inte döma strängare. Juryn prövar bara själva skuldfrågan. Utmätningen av straff och eventuellt skadestånd är domstolens sak. Domen kan prövas i högre instans, oberoende av om den är fällande eller friande. Högre instans kan dock lika litet som tingsrätten gå utanför juryns skuldbedömning.

Litteratur för vidareläsning

Till kapitlet Grundlagsutvecklingen i Sverige

Avsnittet En blick tillbaka i historien

Brundin, M. & Isberg, M. (red.), Maktbalans och kontrollmakt. 1809 års händelser, idéer och författningsverk i ett tvåhundraårigt perspektiv, 2009.

Schück, H. m.fl., Riksdagen genom tiderna, 2 uppl., 1992.

Stjernquist, N., Tvåkammartiden. Sveriges riksdag 1867–1970, 1996.

Sveriges konstitutionella urkunder, med inledning av N. Stjernquist, "Land skall med lag byggas. Sveriges författningshistoria", 1999.

Avsnittet Den konstitutionella utvecklingen efter andra världskriget

Mattson, I. & Petersson, O. (red.), Svensk författningspolitik, Studentlitteratur AB, 4 uppl., 2015.

Petersson, O. m.fl., Demokratins grundlag. Demokratirådets rapport 2004, 2004.

Sterzel, F., Författning i utveckling: tjugo studier kring Sveriges författning, Iustus Förlag, 2 uppl., 2009.

Sterzel, F., Parlamentarismen i författningen, 2 uppl., 1999.

Sydow, B. von, Vägen till enkammarriksdagen: demokratisk författningspolitik i Sverige 1944–1968, Tiden, 1989.

Till kapitlet Lagarnas huvudsakliga innehåll

Avsnitten Regeringsformen, Successionsordningen och Riksdagsordningen

Algotsson, K.-G., Sveriges författning efter EU-anslutningen, SNS Förlag, 2000.

Bremdal, P., Riksdagens kontroll av regeringsmakten, Uppsala universitet, 2011.

Bull, T. & Sterzel, F., Regeringsformen – en kommentar, Studentlitteratur AB, 4 uppl., 2019.

Eka, A. m.fl., Regeringsformen – med kommentarer, Karnov Group, 2 uppl., 2018.

Holmberg, E. m.fl., Grundlagarna: regeringsformen, successionsordningen, riksdagsordningen, 3 uppl., 2012.

Nergelius, J., Svensk statsrätt, Studentlitteratur AB, 4 uppl., 2018.

SOU 2008:125 En reformerad grundlag, Betänkande från Grundlagsutredningen, Del 1–2.

Sterzel, F., Finansmakten i författningen, Studentlitteratur AB, 2 uppl., 2018.

Strömberg, H. & Lundell, B., Sveriges författning, Studentlitteratur AB, 23 uppl., 2019.

Warnling-Nerep, W. m. fl., Statsrättens grunder, Wolters Kluwer, 5 uppl., 2015.

Avsnittet Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen

Axberger, H-G., Yttrandefrihetsgrundlagarna: yttrandefrihetens gränser efter 2019 års grundlagsreform, 4 uppl., 2019.

Bohlin, A., Offentlighetsprincipen, 8 uppl., 2010.

Funcke, N., Tryckfriheten. Ordets män och statsmakterna, 2006.

SOU 2010:68 Ny yttrandefrihetsgrundlag? Yttrandefrihetskommittén presenterar tre modeller.

Strömberg, H. & Lundell, B. Handlingsoffentlighet och sekretess, 11 uppl., 2009.

Strömberg, H. & Axberger, H-G., Yttrandefrihetsrätt, 2004.

Wennberg, B. m.fl., Yttrandefrihetsgrundlagen, 3 uppl., 2003.

Regeringsformen¹

1 kap. Statsskicketts grunder

1 § All offentlig makt i Sverige utgår från folket.

Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.

Den offentliga makten utövas under lagarna.

2 § Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa.

Det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.

Det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.

Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. *Lag (2010:1408).*

3 § Regeringsformen, successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen är rikets grundlagar. *Lag (1991:1471).*

4 § Riksdagen är folkets främsta företrädare.

Riksdagen stiftar lag, beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel ska användas. Riksdagen granskar rikets styrelse och förvaltning. *Lag (2010:1408).*

5 § Konungen eller drottning som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron är rikets statschef. *Lag (2010:1408).*

6 § Regeringen styr riket. Den är ansvarig inför riksdagen. *Lag (1976:871).*

¹ Regeringsformen omtryckt 2022:1600.

7§ I riket finns kommuner på lokal och regional nivå. *Lag (2010:1408)*.

8§ För rättskipningen finns domstolar och för den offentliga förvaltningen statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter. *Lag (1976:871)*.

9§ Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. *Lag (2010:1408)*.

10§ Sverige är medlem i Europeiska unionen. Sverige deltar även inom ramen för Förenta nationerna och Europarådet samt i andra sammanhang i internationellt samarbete. *Lag (2010:1408)*.

2 kap. Grundläggande fri- och rättigheter

Opinionsfriheter

1§ Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad

1. yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor,

2. informationsfrihet: frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden,

3. mötesfrihet: frihet att anordna och delta i sammankomster för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk,

4. demonstrationsfrihet: frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats,

5. föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften, och

6. religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.

I fråga om tryckfriheten och motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och i vissa liknande överföringar, offentliga uppspelningar ur en databas samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar gäller tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

I tryckfrihetsförordningen finns också bestämmelser om rätt att ta del av allmänna handlingar. *Lag (2010:1408)*.

2§ Ingen får av det allmänna tvingas att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. Inte heller får någon av det allmänna tvingas att delta i sammankomst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttring eller att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning som avses i första meningen. *Lag (2010:1408)*.

3§ Ingen svensk medborgare får utan samtycke antecknas i ett allmänt register enbart på grund av sin politiska åskådning. *Lag (2010:1408)*.

Kroppslig integritet och rörelsefrihet

4§ Dödsstraff får inte förekomma. *Lag (2010:1408).*

5§ Var och en är skyddad mot kroppsstraff. Ingen får heller utsättas för tortyr eller för medicinsk påverkan i syfte att framtvunga eller hindra yttranden. *Lag (2010:1408).*

6§ Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i andra fall än som avses i 4 och 5 §§. Var och en är dessutom skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande.

Utöver vad som föreskrivs i första stycket är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. *Lag (2010:1408).*

7§ Ingen svensk medborgare får landsförvisas eller hindras att resa in i riket.

Ingen svensk medborgare som är eller har varit bosatt i riket får fråntas sitt medborgarskap. Det får dock föreskrivas att barn under arton år i fråga om sitt medborgarskap ska följa föräldrarna eller en av dem. *Lag (2010:1408).*

8§ Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövanden. Den som är svensk medborgare är även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna det. *Lag (2010:1408).*

Rättssäkerhet

9§ Om en annan myndighet än en domstol har berövat någon friheten med anledning av brott eller misstanke om brott, ska han eller hon kunna få frihetsberövandet prövat av domstol utan oskäligt dröjsmål. Detta gäller dock inte när det är fråga om att till Sverige flytta över verkställighet av en frihetsberövande påföljd enligt en dom i en annan stat.

Även den som av någon annan anledning än som anges i första stycket har blivit omhändertagen tvångsvis, ska kunna få omhändertagandet prövat av domstol utan oskäligt dröjsmål. Med prövning av domstol likställs i sådant fall prövning av en nämnd, om nämndens sammansättning är bestämd i lag och ordföranden i nämnden ska vara eller ha varit ordinarie domare.

Har prövningen inte uppdragits åt en myndighet som är behörig enligt första eller andra stycket, ska prövningen göras av allmän domstol. *Lag (2010:1408).*

10§ Ingen får dömas till straff eller annan brottspåföljd för en gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks. Inte heller får någon

dömas till svårare brottspåföljd för gärningen än den som var föreskriven då. Vad som föreskrivs här om brottspåföljd gäller även förverkande och annan särskild rättsverkan av brott.

Skatt eller statlig avgift får inte tas ut i vidare mån än som följer av föreskrifter som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt- eller avgiftsskyldigheten. Finner riksdagen att det finns särskilda skäl för det, får en lag dock innebära att skatt eller statlig avgift tas ut trots att lagen inte hade trätt i kraft när omständigheten inträffade, om regeringen eller ett riksdagsutskott då hade lämnat ett förslag om det till riksdagen. Med förslag jämställs ett meddelande i skrivelse från regeringen till riksdagen om att ett sådant förslag är att vänta. Vidare får riksdagen föreskriva undantag från första meningen, om riksdagen finner att det av särskilda skäl krävs i samband med krig, krigsfara eller svår ekonomisk kris. *Lag (2010:1408)*.

11 § Domstol får inte inrättas för en redan begången gärning och inte heller för en viss tvist eller i övrigt för ett visst mål.

En rättegång ska genomföras rättvist och inom skälig tid. Förhandling vid domstol ska vara offentlig. *Lag (2010:1408)*.

Skydd mot diskriminering

12 § Lag eller annan föreskrift får inte innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning. *Lag (2010:1408)*.

13 § Lag eller annan föreskrift får inte innebära att någon missgynnas på grund av sitt kön, om inte föreskriften utgör ett led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplik eller motsvarande tjänsteplikt. *Lag (2010:1408)*.

Stridsåtgärder på arbetsmarknaden

14 § En förening av arbetstagare samt arbetsgivare och en förening av arbetsgivare har rätt att vidta stridsåtgärder på arbetsmarknaden, om inte annat följer av lag eller avtal. *Lag (2010:1408)*.

Egendomsskydd och allemansrätt

15 § Vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.

Den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. Ersättningen ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnad som sker av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl gäller dock vad som följer av lag i fråga om rätt till ersättning.

Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits ovan. *Lag (2010:1408)*.

Upphovsrätt

16§ Författare, konstnärer och fotografer äger rätt till sina verk enligt bestämmelser som meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Näringsfrihet

17§ Begränsningar i rätten att driva näring eller utöva yrke får införas endast för att skydda angelägna allmänna intressen och aldrig i syfte enbart att ekonomiskt gynna vissa personer eller företag.

Samernas rätt att bedriva renskötsel regleras i lag. *Lag (2010:1408)*.

Utbildning och forskning

18§ Alla barn som omfattas av den allmänna skolplikten har rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola. Det allmänna ska svara också för att högre utbildning finns.

Forskningens frihet är skyddad enligt bestämmelser som meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Europakonventionen

19§ Lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. *Lag (2010:1408)*.

Förutsättningar för begränsningar av fri- och rättigheter

20§ Följande fri- och rättigheter får, i den utsträckning som medges i 21–24 §§, begränsas genom lag:

1. yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten, demonstrationsfriheten och föreningsfriheten (1 § första stycket 1–5),

2. skyddet mot annat kroppsligt ingrepp än som avses i 4 och 5 §§, mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot intrång i förtroliga försändelser och meddelanden samt i övrigt mot intrång som innebär övervakning och kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (6 §),

3. rörelsefriheten (8 §), och

4. offentligheten vid domstolsförhandling (11 § andra stycket andra meningen).

Efter bemyndigande i lag får de i första stycket angivna fri- och rättigheterna begränsas genom annan författning i de fall som anges i 8 kap. 5 § och i fråga om förbud att röja sådant som någon fått kännedom om i allmän tjänst eller under utövande av tjänsteplikt. I samma ordning får mötesfriheten och demonstrationsfriheten begränsas även i de fall som anges i 24 § första stycket andra meningen. *Lag (2010:1408)*.

21 § Begränsningar enligt 20 § får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. *Lag (2010:1408)*.

22 § Ett förslag till lag enligt 20 § ska, om det inte avslås av riksdagen, på yrkande av lägst tio av dess ledamöter vila i minst tolv månader från det att det första utskottsyttandet över förslaget anmäldes i riksdagens kammare. Riksdagen får dock anta förslaget direkt, om minst fem sjättedelar av de röstande enas om beslutet.

Första stycket gäller inte förslag till lag om fortsatt giltighet i högst två år av lag. Det gäller inte heller förslag till lag som enbart rör

1. förbud att röja sådant som någon har fått kännedom om i allmän tjänst eller under utövande av tjänsteplikt och vars hemlighållande är nödvändigt med hänsyn till något av de intressen som anges i 2 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen,

2. husrannsakan eller liknande intrång, eller

3. frihetsstraff som påföljd för viss gärning.

Konstitutionsutskottet prövar för riksdagens del om första stycket är tillämpligt i fråga om ett visst lagförslag. *Lag (2010:1408)*.

23 § Yttrandefriheten och informationsfriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. Vidare får friheten att yttra sig i näringsverksamhet begränsas. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten och informationsfriheten göras endast om särskilt viktiga skäl föranleder det.

Vid bedömandet av vilka begränsningar som får göras med stöd av första stycket ska särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Att meddela föreskrifter som utan avseende på yttrandens innehåll närmare reglerar ett visst sätt att sprida eller ta emot yttranden anses inte som en begränsning av yttrandefriheten och informationsfriheten. *Lag (2010:1408)*.

24 § Mötesfriheten och demonstrationsfriheten får begränsas av hänsyn till ordning och säkerhet vid sammankomsten eller demonstrationen eller till trafiken. I övrigt får dessa friheter begränsas endast av hänsyn till rikets säkerhet eller för att motverka farsot.

Föreningsfriheten får begränsas endast när det gäller sammanslutningar som ägnar sig åt eller understöder terrorism eller vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. *Lag (2022:1565)*.

25 § För andra än svenska medborgare här i riket får särskilda begränsningar göras genom lag i fråga om följande fri- och rättigheter:

1. yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten, demonstrationsfriheten, föreningsfriheten och religionsfriheten (1 § första stycket),

2. skyddet mot tvång att ge till känna åskådning (2 § första meningen),

3. skyddet mot kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§, mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot intrång i förtroliga försändelser och meddelanden samt i övrigt mot intrång som innebär övervakning och kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (6 §),

4. skyddet mot frihetsberövande (8 § första meningen),

5. rätten till domstolsprövning av frihetsberövande av annan anledning än brott eller misstanke om brott (9 § andra och tredje styckena),

6. offentligheten vid domstolsförhandling (11 § andra stycket andra meningen),

7. författares, konstnärers och fotografers rätt till sina verk (16 §),

8. rätten att driva näring eller utöva yrke (17 §),

9. skyddet för forskningens frihet (18 § andra stycket), och

10. skyddet mot ingrepp på grund av åskådning (21 § tredje meningen).

På sådana föreskrifter om särskilda begränsningar som avses i första stycket ska 22 § första stycket, andra stycket första meningen samt tredje stycket tillämpas. *Lag (2010:1408)*.

3 kap. Riksdagen

Riksdagens bildande och sammansättning

1 § Riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.

Vid sådant val sker röstning på parti med möjlighet för väljarna att lämna särskild personröst. *Lag (2014:1385)*.

2 § Riksdagen består av en kammare med 349 ledamöter. För ledamöterna ska det finnas ersättare. *Lag (2010:1408)*.

Ordinarie val

3 § Ordinarie val till riksdagen hålls vart fjärde år. *Lag (2010:1408)*.

Rösträtt och valbarhet

4 § Rösträtt vid val till riksdagen har varje svensk medborgare som är eller någon gång har varit bosatt i riket och har fyllt arton år.

Endast den som uppfyller villkoren för rösträtt kan vara ledamot av riksdagen eller ersättare för ledamot.

Frågan om någon har rösträtt avgörs på grundval av en före valet upprättad röstlängd. *Lag (2010:1408)*.

Valkretsar

5 § För val till riksdagen är riket indelat i valkretsar. *Lag (2010:1408)*.

Mandatfördelningen mellan valkretsarna

6 § Av mandatet i riksdagen är 310 fasta valkretsmandat och 39 utjämningsmandat.

De fasta valkretsmandaten fördelas mellan valkretsarna på grundval av en beräkning av förhållandet mellan antalet röstberättigade i varje valkrets och antalet röstberättigade i hela riket. Fördelningen fastställs för fyra år i sänder. *Lag (2010:1408)*.

Mandatfördelningen mellan partierna

7 § Mandaten fördelas mellan partier som anmält sitt deltagande i valet i enlighet med bestämmelser som meddelas i särskild lag.

Endast partier som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket får delta i fördelningen av mandatet. Ett parti som har fått färre röster får dock delta i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i en valkrets där partiet har fått minst tolv procent av rösterna. *Lag (2014:1385)*.

8 § De fasta valkretsmandaten fördelas på varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen.

Om ett parti vid fördelningen av fasta valkretsmandat enligt första stycket har fått fler mandat i hela riket än vad som motsvarar en proportionell representation i riksdagen för partiet ska överskjutande mandat återföras och fördelas mellan övriga partier enligt bestämmelser som meddelas i särskild lag.

Utgjänningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i riksdagen, med undantag av de fasta valkretsmandat som har tillfallit ett parti med mindre än fyra procent av rösterna, blir proportionell mot röstetalet i hela riket för de partier som deltar i fördelningen. Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått så många mandat som motsvarar den proportionella representationen i riksdagen för partiet, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat som det har fått. Sedan utjämningsmandaten har fördelats mellan partierna, tillförs de valkretsar.

Vid mandatfördelningen mellan partierna används uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,2. *Lag (2014:1385)*.

9 § För varje mandat som ett parti har fått utses en riksdagsledamot samt ersättare för honom eller henne. *Lag (2010:1408)*.

Valperiod

10 § Varje val gäller för tiden från det att den nyvalda riksdagen har samlats till dess den närmast därefter valda riksdagen samlas.

Den nyvalda riksdagen samlas på den femtonde dagen efter valdagen, dock tidigast på den fjärde dagen efter det att valresultatet har kungjorts. *Lag (2010:1408)*.

Extra val

11 § Regeringen får besluta om extra val till riksdagen mellan ordinarie val. Extra val ska hållas inom tre månader efter beslutet.

Efter val till riksdagen får regeringen inte besluta om extra val förrän tre månader har gått från den nyvalda riksdagens första sammanträde. Regeringen får inte heller besluta om extra val under den tid då dess ledamöter, efter det att samtliga har entledigats, uppehåller sina befattningar till dess en ny regering ska tillträda.

Bestämmelser om extra val i visst fall finns i 6 kap. 5 §. *Lag (2010:1408)*.

Överklagande av val

12 § Val till riksdagen får överklagas hos en av riksdagen utsedd valprövningsnämnd. Nämndens beslut får inte överklagas.

Den som har valts till riksdagsledamot utövar sitt uppdrag även om valet har överklagats. Ändras valet, intar en ny ledamot sin plats så snart ändringen har kungjorts. Det gäller också för ersättare.

Valprövningsnämnden består av en ordförande, som ska vara eller ha varit ordinarie domare och som inte får tillhöra riksdagen, och sex andra ledamöter. Ledamöterna väljs efter varje ordinarie val, så snart valet har vunnit laga kraft, för tiden till dess nytt val till nämnden har ägt rum. Ordföranden väljs särskilt. *Lag (2010:1408)*.

Ytterligare bestämmelser

13 § Ytterligare bestämmelser om det som anges i 3–12 §§ och om utseende av ersättare för riksdagsledamöterna meddelas i riksdagsordningen eller annan särskild lag. *Lag (2014:1385)*.

4 kap. Riksdagsarbetet

Riksmöte

1 § Riksdagen sammanträder till riksmöte varje år. Riksmötet hålls i Stockholm, om inte riksdagen eller talmannen bestämmer annat av hänsyn till riksdagens säkerhet eller frihet. *Lag (2010:1408)*.

Talmannen

2 § Riksdagen väljer inom sig för varje valperiod en talman samt en förste, en andre och en tredje vice talman. *Lag (2010:1408)*.

Utskotten

3 § Riksdagen väljer inom sig utskott, däribland ett konstitutionsutskott och ett finansutskott, enligt bestämmelser i riksdagsordningen. *Lag (2010:1408)*.

Rätten att väcka förslag

4 § Regeringen och varje riksdagsledamot får, i enlighet med bestämmelser i riksdagsordningen, väcka förslag i fråga om allt som kan komma under riksdagens prövning, om inte annat anges i denna regeringsform. *Lag (2010:1408)*.

Ärendenas beredning

5 § Ett ärende som har väckts av regeringen eller en riksdagsledamot bereds av ett utskott innan det avgörs, om inte annat anges i denna regeringsform. *Lag (2010:1408).*

Ärendenas avgörande

6 § När ett ärende ska avgöras i kammaren, får varje riksdagsledamot och varje statsråd yttra sig i enlighet med de närmare bestämmelser som meddelas i riksdagsordningen.

I riksdagsordningen meddelas också bestämmelser om jäv. *Lag (2010:1408).*

7 § Vid omröstning i kammaren gäller som riksdagens beslut den mening som mer än hälften av de röstande enas om, om inte något annat anges i denna regeringsform eller, när det gäller frågor som hör till förfarandet i riksdagen, i huvudbestämmelse i riksdagsordningen. Bestämmelser om förfarandet vid lika röstetal meddelas i riksdagsordningen. *Lag (2010:1408).*

Uppföljning och utvärdering

8 § Varje utskott följer upp och utvärderar riksdagsbeslut inom utskottets ämnesområde. *Lag (2010:1408).*

Offentlighet i kammaren

9 § Sammanträden i kammaren är offentliga.

Ett sammanträde får dock hållas inom stängda dörrar enligt bestämmelser i riksdagsordningen. *Lag (2010:1408).*

Ledamöternas ställning

10 § Riksdagsledamöter och ersättare får fullgöra uppdrag som ledamot utan att hindras av tjänsteuppgift eller annan sådan skyldighet. *Lag (2010:1408).*

11 § En riksdagsledamot eller en ersättare får inte lämna sitt uppdrag utan att riksdagen har medgett det.

När det finns anledning till det, ska Valprövningsnämnden självant pröva om en ledamot eller en ersättare är behörig enligt 3 kap. 4 § andra stycket. Den som förklaras obehörig är därmed skild från sitt uppdrag.

En ledamot eller en ersättare får i annat fall skiljas från uppdraget endast om han eller hon genom brott har visat sig uppenbart olämplig för uppdraget. Beslut om detta fattas av domstol. *Lag (2010:1408).*

12 § Talan får inte väckas mot den som utövar eller har utövat uppdrag som riksdagsledamot på grund av hans eller hennes yttranden eller gärningar under utövandet av uppdraget, utan att riksdagen har medgett det genom ett beslut som minst fem sjättedelar av de röstande har enats om. Utan ett sådant medgivande får en sådan person inte heller berövas friheten eller

hindras från att resa inom riket på grund av yttranden eller gärningar under utövandet av uppdraget.

Misstänks en riksdagsledamot för brott i annat fall, ska bestämmelser i lag om gripande, anhållande eller häktning tillämpas endast om han eller hon erkänner brottet eller har tagits på bar gärning eller om det är fråga om ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. *Lag (2010:1408)*.

13 § Under den tid som en riksdagsledamot är riksdagens talman eller tillhör regeringen utövas hans eller hennes uppdrag som riksdagsledamot av en ersättare. Riksdagen kan i riksdagsordningen föreskriva att en ersättare ska träda i en riksdagsledamots ställe när han eller hon är ledig.

Bestämmelserna i 10 § och 12 § första stycket gäller även för talmannen och hans eller hennes uppdrag.

För en ersättare som utövar uppdrag som riksdagsledamot gäller bestämmelserna om ledamot. *Lag (2010:1408)*.

Ytterligare bestämmelser

14 § Ytterligare bestämmelser om riksdagsarbetet meddelas i riksdagsordningen. *Lag (2010:1408)*.

5 kap. Statschefen

1 § Av 1 kap. 5 § framgår att konungen eller drottning som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron är rikets statschef. *Lag (2010:1408)*.

2 § Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare och har fyllt arton år. Han eller hon får inte samtidigt vara statsråd eller utöva uppdrag som talman eller riksdagsledamot. *Lag (2010:1408)*.

3 § Statschefen ska hållas underrättad om rikets angelägenheter av statsministern. När det behövs sammanträder regeringen i konselj under statschefens ordförandeskap.

Innan statschefen reser utomlands ska han eller hon samråda med statsministern. *Lag (2010:1408)*.

4 § Om konungen eller drottning som är statschef är förhindrad att fullgöra sina uppgifter, inträder enligt gällande tronföljd medlem av konungahuset, som inte är förhindrad, för att som tillfällig riksföreståndare fullgöra statschefens uppgifter. *Lag (2010:1408)*.

5 § Om konungahuset utslocknar väljer riksdagen en riksföreståndare som ska fullgöra statschefens uppgifter tills vidare. Riksdagen väljer samtidigt en vice riksföreståndare.

Detsamma gäller om konungen eller drottning som är statschef dör eller avgår och tronföljaren ännu inte har fyllt arton år. *Lag (2010:1408)*.

6§ Om konungen eller drottning som är statschef under en sammanhängande tid av sex månader inte har fullgjort eller kunnat fullgöra sina uppgifter, ska regeringen anmäla det till riksdagen. Riksdagen beslutar om konungen eller drottningen ska anses ha avgått. *Lag (2010:1408).*

7§ Riksdagen kan välja någon att efter regeringens förordnande tjänstgöra som tillfällig riksföreståndare när ingen med behörighet enligt 4 eller 5 § kan tjänstgöra.

Talmannen eller, om han eller hon har förhinder, vice talman tjänstgör efter regeringens förordnande som tillfällig riksföreståndare, när ingen annan behörig kan tjänstgöra. *Lag (2010:1408).*

8§ Konungen eller drottning som är statschef kan inte åtalas för sina gärningar. En riksföreståndare kan inte åtalas för sina gärningar som statschef. *Lag (2010:1408).*

6 kap. Regeringen

Regeringens sammansättning

1§ Regeringen består av statsministern och övriga statsråd.

Statsministern utses enligt bestämmelserna i 4–6 §§. Statsministern tillsätter övriga statsråd. *Lag (2010:1408).*

2§ Statsråden ska vara svenska medborgare.

Ett statsråd får inte inneha någon anställning. Han eller hon får inte heller inneha något uppdrag eller utöva någon verksamhet som kan rubba förtroendet för honom eller henne. *Lag (2010:1408).*

Statsministeromröstning efter val

3§ En nyvald riksdag ska senast två veckor efter det att den samlats genom omröstning pröva frågan om statsministern har tillräckligt stöd i riksdagen. Om mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar nej, ska statsministern entledigas.

Omröstningen ska inte hållas om statsministern redan har entledigats. *Lag (2010:1408).*

Regeringsbildningen

4§ När en statsminister ska utses, kallar talmannen företrädare för varje partigrupp inom riksdagen till samråd. Talmannen överlägger med vice talmännen och lämnar sedan förslag till riksdagen.

Riksdagen ska inom fyra dagar, utan beredning i utskott, pröva förslaget genom omröstning. Om mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar mot förslaget, är det förkastat. I annat fall är det godkänt. *Lag (2010:1408).*

5§ Förkastar riksdagen talmannens förslag, ska förfarandet enligt 4 § upprepas. Har riksdagen fyra gånger förkastat talmannens förslag, ska

förfarandet avbrytas och återupptas först sedan val till riksdagen har hållits. Om inte ordinarie val ändå ska hållas inom tre månader, ska extra val hållas inom samma tid. *Lag (2010:1408)*.

6§ När riksdagen har godkänt ett förslag om ny statsminister, ska han eller hon så snart det kan ske anmäla de övriga statsråden för riksdagen. Därefter äger regeringsskifte rum vid en särskild konselj inför statschefen eller, om statschefen har förhinder, inför talmannen. Talmannen ska alltid kallas till konseljen.

Talmannen utfärdar förordnande för statsministern på riksdagens vägnar. *Lag (2010:1408)*.

Entledigande av statsministern eller annat statsråd

7§ Förklarar riksdagen att statsministern eller något annat statsråd inte har riksdagens förtroende, ska talmannen entlediga statsrådet. Om regeringen kan besluta om extra val till riksdagen och gör det inom en vecka från misstroendeförklaringen, ska något entledigande dock inte ske.

I 3§ finns bestämmelser om entledigande av statsministern med anledning av en statsministeromröstning efter val. *Lag (2010:1408)*.

8§ Ett statsråd ska entledigas om han eller hon begär det, statsministern av talmannen och ett annat statsråd av statsministern. Statsministern får även i andra fall entlediga statsråd. *Lag (2010:1408)*.

9§ Om statsministern entledigas eller dör, ska talmannen entlediga de övriga statsråden. *Lag (2010:1408)*.

Ställföreträdare för statsministern

10§ Statsministern kan bland de övriga statsråden utse någon att i egenskap av ställföreträdare vid förhinder för statsministern fullgöra hans eller hennes uppgifter. Har någon ställföreträdare inte utsetts eller har också ställföreträdaren förhinder, fullgörs statsministerns uppgifter i stället av den av de tjänstgörande statsråden som har varit statsråd längst tid. Om två eller flera har varit statsråd lika länge, har den äldste av dem företräde. *Lag (2010:1408)*.

Övergångsregering

11§ Har regeringens samtliga ledamöter entledigats, uppehåller de sina befattningar till dess en ny regering har tillträtt. Har ett annat statsråd än statsministern entledigats på egen begäran, uppehåller han eller hon sin befattning till dess en efterträdare har tillträtt, om statsministern begär det. *Lag (2010:1408)*.

Förhinder för talmannen

12§ Om talmannen har förhinder övertar en vice talman de uppgifter som talmannen har enligt detta kapitel. *Lag (2010:1408)*.

7 kap. Regeringsarbetet

Regeringskansliet och dess uppgifter

1§ För att bereda regeringsärenden och för att biträda regeringen och statsråden i deras verksamhet i övrigt ska det finnas ett regeringskansli. I detta ingår departement för olika verksamhetsgrenar. Regeringen fördelar ärendena mellan departementen. Statsministern utser bland statsråden chefer för departementen. *Lag (2010:1408).*

Ärendenas beredning

2§ Vid beredningen av regeringsärenden ska behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. Upplysningar och yttranden ska också i den omfattning som behövs inhämtas från kommuner. Även sammanslutningar och enskilda ska i den omfattning som behövs ges möjlighet att yttra sig. *Lag (2010:1408).*

3§ Regeringsärenden avgörs av regeringen vid regeringssammanträde.

Regeringsärenden som gäller verkställighet inom försvarsmakten av författningar eller särskilda regeringsbeslut kan dock, i den omfattning som anges i lag, under statsministerns överinseende avgöras av chefen för det departement som ärendena hör till. *Lag (2010:1408).*

4§ Statsministern kallar övriga statsråd till regeringssammanträde och är ordförande vid sammanträdet. Minst fem statsråd ska delta i regerings-sammanträdet. *Lag (2010:1408).*

5§ Vid ett regeringssammanträde är departementschefen föredragande i de ärenden som hör till hans eller hennes departement. Statsministern kan dock förordna att ett ärende eller en grupp av ärenden, som hör till ett visst departement, ska föredras av ett annat statsråd än departementschefen. *Lag (2010:1408).*

Protokoll och skiljaktig mening

6§ Vid regeringssammanträden ska protokoll föras. Skiljaktiga meningar ska antecknas i protokollet. *Lag (2010:1408).*

7§ Författningar, förslag till riksdagen och andra beslut som ska expedieras ska för att bli gällande skrivas under eller på annat sätt bekräftas av statsministern eller ett annat statsråd på regeringens vägnar. Regeringen kan dock genom förordning föreskriva att en tjänsteman i särskilda fall ska få skriva under eller på annat sätt bekräfta beslut som ska expedieras.

Besluten ska bekräftas genom ett förfarande som uppfyller höga krav på säkerhet. *Lag (2022:1600).*

8 kap. Lagar och andra föreskrifter

1§ Föreskrifter meddelas av riksdagen genom lag och av regeringen genom förordning. Föreskrifter kan också, efter bemyndigande av riksdagen eller regeringen, meddelas av andra myndigheter än regeringen och av kommuner.

Ett bemyndigande att meddela föreskrifter ska alltid ges i lag eller förordning. *Lag (2010:1408)*.

Föreskrifter som meddelas genom lag

2§ Föreskrifter ska meddelas genom lag om de avser

1. enskildas personliga ställning och deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes,

2. förhållandet mellan enskilda och det allmänna under förutsättning att föreskrifterna gäller skyldigheter för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden,

3. grunderna för kommunernas organisation och verksamhetsformer och för den kommunala beskattningen samt kommunernas befogenheter i övrigt och deras åligganden,

4. trossamfund och grunderna för Svenska kyrkan som trossamfund,

5. rådgivande folkomröstning i hela riket och förfarandet vid folkomröstning i en grundlagsfråga, eller

6. val till Europaparlamentet.

Även av andra bestämmelser i denna regeringsform och av annan grundlag följer att föreskrifter av visst innehåll ska meddelas genom lag. *Lag (2010:1408)*.

Föreskrifter som meddelas av regeringen

3§ Riksdagen kan bemyndiga regeringen att meddela föreskrifter enligt 2§ första stycket 2 och 3. Föreskrifterna får dock inte avse

1. annan rättsverkan av brott än böter,

2. skatt, utom tull på införsel av varor, eller

3. konkurs eller utsökning.

Riksdagen kan i lag, som innehåller ett bemyndigande enligt första stycket, föreskriva även annan rättsverkan av brott än böter för överträdelse av en föreskrift som meddelas av regeringen med stöd av bemyndigandet. *Lag (2010:1408)*.

4§ Riksdagen kan bemyndiga regeringen att meddela föreskrifter enligt 2§ första stycket 1–3 om anstånd med att fullgöra förpliktelser. *Lag (2010:1408)*.

5§ Riksdagen kan i en lag bemyndiga regeringen att meddela föreskrifter om

1. när lagen ska träda i kraft,

2. när delar av lagen ska börja eller upphöra att tillämpas, eller

3. tillämpning av lagen i förhållande till ett annat land eller en mellanfolklig organisation. *Lag (2010:1408)*.

6§ Föreskrifter som regeringen meddelat med stöd av ett bemyndigande enligt denna regeringsform ska underställas riksdagen för prövning om riksdagen bestämmer det. *Lag (2010:1408)*.

7§ Regeringen får utöver vad som följer av 3–5 §§ meddela

1. föreskrifter om verkställighet av lag, och
2. föreskrifter som inte enligt grundlag ska meddelas av riksdagen.

Regeringens föreskrifter enligt första stycket får inte avse riksdagen eller dess myndigheter. Regeringen får inte heller med stöd av bestämmelsen i första stycket 2 meddela föreskrifter som avser den kommunala beskattningen. *Lag (2010:1408)*.

8§ Att regeringen får meddela föreskrifter i ett visst ämne hindrar inte att riksdagen meddelar föreskrifter i samma ämne. *Lag (2010:1408)*.

Föreskrifter som meddelas av andra än riksdagen och regeringen

9§ Riksdagen kan bemyndiga en kommun att meddela föreskrifter enligt 2 § första stycket 2 om föreskrifterna avser

1. avgifter, eller
2. skatt som syftar till att reglera trafikförhållanden i kommunen. *Lag (2010:1408)*.

10§ Om riksdagen enligt detta kapitel bemyndigar regeringen att meddela föreskrifter i ett visst ämne, kan riksdagen också medge att regeringen bemyndigar en förvaltningsmyndighet eller en kommun att meddela föreskrifter i ämnet. *Lag (2010:1408)*.

11§ Regeringen får bemyndiga en myndighet under regeringen eller någon av riksdagens myndigheter att meddela föreskrifter enligt 7 §. Ett bemyndigande till riksdagens myndigheter får dock inte avse förhållanden inom riksdagen eller dess myndigheter. *Lag (2010:1408)*.

12§ Föreskrifter som en myndighet under regeringen meddelat med stöd av ett bemyndigande enligt 10 eller 11 § ska underställas regeringen för prövning om regeringen bestämmer det. *Lag (2010:1408)*.

13§ Riksdagen kan bemyndiga Riksbanken att meddela föreskrifter inom dess ansvarsområden enligt 9 kap. och dess övriga uppgifter i fråga om det finansiella systemet, kontanter och andra betalningsmedel, fredstida krisituationer och höjd beredskap och internationell verksamhet.

Riksdagen kan bemyndiga riksdagens myndigheter att meddela föreskrifter som avser förhållanden inom riksdagen eller dess myndigheter. *Lag (2022:1566)*.

Stiftande av grundlag och riksdagsordningen

14§ Grundlag stiftas genom två likalydande beslut. Genom det första beslutet antas grundlagsförslaget som vilande. Det andra beslutet får inte

fattas tidigare än att det efter det första beslutet har hållits val till riksdagen i hela riket och den nyvalda riksdagen har samlats. Det ska dessutom gå minst nio månader mellan den tidpunkt då ärendet första gången anmäldes i riksdagens kammare och valet, om inte konstitutionsutskottet beslutar om undantag. Ett sådant beslut ska fattas senast vid ärendets beredning och minst fem sjättedelar av ledamöterna måste rösta för beslutet. *Lag (2010:1408)*.

15§ Riksdagen får inte såsom vilande anta ett förslag om stiftande av grundlag som är oförenligt med ett annat vilande grundlagsförslag, utan att samtidigt avslå det först antagna förslaget. *Lag (2010:1408)*.

16§ Folkomröstning om ett vilande grundlagsförslag ska hållas, om det yrkas av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för yrkandet. Ett sådant yrkande ska framställas inom femton dagar från det att riksdagen antog grundlagsförslaget som vilande. Yrkandet ska inte beredas i utskott.

Folkomröstningen ska hållas samtidigt med det val till riksdagen som avses i 14 §. Vid omröstningen får de som har rösträtt vid valet förklara om de godtar det vilande grundlagsförslaget eller inte. Förslaget är förkastat, om de som röstat mot förslaget är fler än de som röstat för förslaget och de som röstat mot till antalet är fler än hälften av dem som har avgett godkända röster vid riksdagsvalet. I annat fall tar riksdagen upp förslaget till slutlig prövning. *Lag (2010:1408)*.

17§ Riksdagsordningen stiftas på det sätt som anges i 14 § första–tredje meningarna och 15 §. Den kan också stiftas genom endast ett beslut, om minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för beslutet.

Tilläggsbestämmelser i riksdagsordningen meddelas dock i samma ordning som lag i allmänhet.

Första stycket tillämpas också vid stiftande av sådan lag som avses i 2 § första stycket 4. *Lag (2010:1408)*.

Ändring och upphävande av lag

18§ En lag får inte ändras eller upphävas på annat sätt än genom lag.

I fråga om ändring eller upphävande av grundlag eller riksdagsordningen tillämpas 14–17 §§. Vid ändring eller upphävande av sådan lag som avses i 2 § första stycket 4 tillämpas 17 § första stycket. *Lag (2010:1408)*.

Utfärdande och kungörande av föreskrifter

19§ En beslutad lag ska utfärdas av regeringen så snart som möjligt. En lag med sådana föreskrifter om riksdagen eller dess myndigheter som inte ska tas in i grundlag eller riksdagsordningen kan dock utfärdas av riksdagen.

Lagar ska kungöras så snart som möjligt. Detsamma gäller förordningar, om inte annat anges i lag. *Lag (2010:1408)*.

Lagrådet

20 § För att lämna yttranden över lagförslag ska det finnas ett lagråd, där det ingår domare eller, vid behov, tidigare domare i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen. Närmare bestämmelser om Lagrådets sammansättning och tjänstgöring meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

21 § Yttrande från Lagrådet inhämtas av regeringen eller, enligt vad som närmare anges i riksdagsordningen, av ett riksdagsutskott eller ett annat riksdagsorgan.

Ett yttrande ska inhämtas innan riksdagen beslutar

1. grundlag om tryckfriheten eller om motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och vissa liknande överföringar, offentliga uppspelningar ur en databas samt tekniska upptagningar,

2. lag om begränsning av rätten att ta del av allmänna handlingar,

3. lag som avses i 2 kap. 14–16 §§, 20 § eller 25 §,

4. lag om behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad,

5. lag om kommunal beskattning eller lag som innebär åligganden för kommunerna,

6. lag som avses i 2 § första stycket 1 eller 2 eller lag som avses i 11 eller 12 kap., eller

7. lag som ändrar eller upphäver en lag enligt 1–6.

Bestämmelserna i andra stycket gäller dock inte, om Lagrådets granskning skulle sakna betydelse på grund av frågans beskaffenhet eller skulle fördröja lagstiftningsfrågans behandling så att avsevärt men uppkommer. Föreslår regeringen att riksdagen ska meddela lag i något av de ämnen som avses i andra stycket och har Lagrådets yttrande dessförinnan inte inhämtats, ska regeringen samtidigt redovisa skälen för detta för riksdagen. Att Lagrådet inte har hörts över ett lagförslag utgör aldrig hinder mot att lagen tillämpas. *Lag (2022:1529)*.

22 § Lagrådets granskning ska avse

1. hur förslaget förhåller sig till grundlagarna och rättsordningen i övrigt,

2. hur förslagets föreskrifter förhåller sig till varandra,

3. hur förslaget förhåller sig till rättssäkerhetens krav,

4. om förslaget är utformat så att lagen kan antas tillgodose de syften som har angetts, och

5. vilka problem som kan uppstå vid tillämpningen. *Lag (2010:1408)*.

9 kap. Finansmakten

Beslut om statens inkomster och utgifter

1 § Riksdagen beslutar om skatter och avgifter till staten samt om statens budget. *Lag (2010:1408)*.

Förslag till budget

2§ Regeringen lämnar en budgetproposition till riksdagen. *Lag (2010:1408)*.

Beslut om budget

3§ Riksdagen beslutar om budget för det följande budgetåret eller, om det finns särskilda skäl, för en annan budgetperiod. Riksdagen beslutar därvid om en beräkning av statens inkomster och om anslag för bestämda ändamål.

Riksdagen kan besluta att ett särskilt anslag ska utgå för en annan tid än budgetperioden.

Riksdagen kan besluta att statens inkomster får tas i anspråk för bestämda ändamål på annat sätt än genom beslut om anslag. *Lag (2010:1408)*.

4§ Under budgetperioden kan riksdagen besluta om en ny beräkning av statens inkomster och om nya eller ändrade anslag. *Lag (2010:1408)*.

5§ Om riksdagen inte har beslutat om en budget före budgetperiodens början, beslutar riksdagen i den omfattning som behövs om anslag för tiden till dess en budget har beslutats. Riksdagen kan uppdra åt finansutskottet att fatta ett sådant beslut på riksdagens vägnar.

Om riksdagen inte har beslutat om anslag enligt första stycket för ett visst ändamål, ska den senaste budgeten, med de ändringar som följer av andra beslut av riksdagen, gälla till dess anslag beslutats. *Lag (2010:1408)*.

Riktlinjebeslut

6§ Riksdagen kan besluta om riktlinjer för statens verksamhet även för tid efter den följande budgetperioden. *Lag (2010:1408)*.

Användning av anslag och inkomster

7§ Anslag och inkomster får inte användas på annat sätt än vad riksdagen har bestämt. *Lag (2010:1408)*.

Statens tillgångar och åtaganden

8§ Regeringen förvaltar och förfogar över statens tillgångar, om de inte avser riksdagens myndigheter eller i lag har avsatts till särskild förvaltning.

Regeringen får inte utan att riksdagen har medgett det ta upp lån eller göra andra ekonomiska åtaganden för staten. *Lag (2010:1408)*.

9§ Riksdagen beslutar om grunder för förvaltningen av och förfogandet över statens tillgångar. Riksdagen kan också besluta att en åtgärd av ett visst slag inte får vidtas utan att riksdagen har medgett det. *Lag (2010:1408)*.

Årsredovisning för staten

10§ Regeringen lämnar efter budgetperiodens slut en årsredovisning för staten till riksdagen. *Lag (2010:1408)*.

Ytterligare bestämmelser om budgeten

11 § Ytterligare bestämmelser om riksdagens och regeringens befogenheter och skyldigheter i fråga om budgeten meddelas i riksdagsordningen eller särskild lag. *Lag (2010:1408)*.

Valutapolitiken

12 § Regeringen har ansvaret för övergripande valutapolitiska frågor. Övriga bestämmelser om valutapolitiken meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Riksbanken

13 § Riksbanken är rikets centralbank och en myndighet under riksdagen. Riksbanken ansvarar för att

1. utforma och genomföra penningpolitiken,
2. genomföra valutainterventioner,
3. inneha och förvalta en valutareserv,
4. främja ett väl fungerande betalningssystem, och
5. utföra andra grundläggande uppgifter som följer av särskild lag. *Lag (2022:1566)*.

14 § Endast Riksbanken har rätt att ge ut sedlar och mynt. Föreskrifter om utgivning och giltighet av sedlar och mynt meddelas genom lag. *Lag (2022:1566)*.

15 § Ingen myndighet får bestämma hur Riksbanken ska besluta i frågor som den ansvarar för enligt 13 §. Inom dessa ansvarsområden får Riksbanken inte heller begära eller ta emot instruktioner från någon. *Lag (2022:1566)*.

16 § Riksbanken har elva fullmäktige, som väljs av riksdagen. Riksbanken leds av en direktion, som utses av fullmäktige.

Riksdagen prövar om ledamöterna i fullmäktige och direktionen ska beviljas ansvarsfrihet. Om riksdagen vägrar en fullmäktig ansvarsfrihet är han eller hon därmed skild från sitt uppdrag. Fullmäktige får skilja en ledamot av direktionen från anställningen endast om ledamoten inte längre uppfyller de krav som ställs för att han eller hon ska kunna utföra sina uppgifter eller om han eller hon gjort sig skyldig till allvarlig försummelse.

Föreskrifter om val av fullmäktige och om Riksbankens ledning och verksamhet meddelas genom lag. *Lag (2022:1566)*.

10 kap. Internationella förhållanden

Regeringens behörighet att ingå internationella överenskommelser

1 § Överenskommelser med andra stater eller med mellanfolkliga organisationer ingås av regeringen. *Lag (2010:1408)*.

2§ Regeringen får ge en förvaltningsmyndighet i uppdrag att ingå en internationell överenskommelse i en fråga där överenskommelsen inte kräver riksdagens eller Utrikesnämndens medverkan. *Lag (2010:1408)*.

Riksdagens godkännande av internationella överenskommelser

3§ Riksdagens godkännande krävs innan regeringen ingår en för riket bindande internationell överenskommelse som

1. förutsätter att en lag ändras eller upphävs eller att en ny lag stiftas, eller

2. i övrigt gäller ett ämne som riksdagen ska besluta om.

Om det riksdagsbeslut som avses i första stycket 1 eller 2 ska fattas enligt en särskild ordning, ska denna följas även vid riksdagens godkännande av överenskommelsen.

Även i andra fall krävs riksdagens godkännande innan regeringen ingår en för riket bindande internationell överenskommelse, om överenskommelsen är av större vikt. Regeringen kan dock avstå från att inhämta riksdagens godkännande, om rikets intresse kräver det. Regeringen ska då i stället överlägga med Utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås. *Lag (2010:1408)*.

4§ En överenskommelse som avses i 3§ och som ingås inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen kan godkännas av riksdagen, även om överenskommelsen inte finns i slutligt skick. *Lag (2010:1408)*.

Andra internationella förpliktelser samt uppsägning

5§ Bestämmelserna i 1–4§§ tillämpas även på andra former av internationella förpliktelser för riket än överenskommelser samt på uppsägning av internationella överenskommelser eller förpliktelser. *Lag (2010:1408)*.

Överlåtelse av beslutanderätt inom EU-samarbetet

6§ Inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen kan riksdagen överlåta beslutanderätt som inte rör principerna för statsskicket. Sådan överlåtelse förutsätter att fri- och rättighetskyddet inom det samarbetsområde till vilket överlåtelsen sker motsvarar det som ges i denna regeringsform och i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Riksdagen kan besluta om sådan överlåtelse, om minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för det. Riksdagens beslut kan också fattas i den ordning som gäller för stiftande av grundlag. Överlåtelse kan beslutas först efter riksdagens godkännande av överenskommelse enligt 3§. *Lag (2010:1408)*.

Överlåtelse av beslutanderätt utanför EU-samarbetet

7§ I andra fall än de som avses i 6§ kan beslutanderätt som direkt grundar sig på denna regeringsform och som avser meddelande av

föreskrifter, användningen av statens tillgångar, rättskipnings- eller förvaltningsuppgifter eller ingående eller uppsägning av internationella överenskommelser eller förpliktelser, i begränsad omfattning överlåtas till en mellanfolklig organisation för fredligt samarbete, till vilken riket är eller ska bli anslutet, eller till en mellanfolklig domstol.

Beslutanderätt som avser frågor om stiftande, ändring eller upphävande av grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen eller frågor om begränsning av någon av de fri- och rättigheter som avses i 2 kap. får inte överlåtas enligt första stycket.

Riksdagen fattar beslut om överlåtelse i den ordning som anges i 6 § andra stycket. *Lag (2010:1408).*

8§ Rättskipnings- eller förvaltningsuppgifter som inte direkt grundar sig på denna regeringsform kan, i andra fall än de som avses i 6 §, genom beslut av riksdagen överlåtas till en annan stat, till en mellanfolklig organisation eller till en utländsk eller internationell inrättning eller samfällighet. Riksdagen får i lag bemyndiga regeringen eller någon annan myndighet att i särskilda fall besluta om en sådan överlåtelse.

Innefattar uppgiften myndighetsutövning, fattar riksdagen beslut om överlåtelse eller bemyndigande i den ordning som anges i 6 § andra stycket. *Lag (2010:1408).*

Framtida ändringar i internationella överenskommelser

9§ Föreskrivs i lag att en internationell överenskommelse ska gälla som svensk rätt, får riksdagen besluta att även en framtida, för riket bindande ändring i överenskommelsen ska gälla som svensk rätt. Ett sådant beslut får endast avse framtida ändringar av begränsad omfattning. Beslutet fattas i den ordning som anges i 6 § andra stycket. *Lag (2010:1408).*

Riksdagens rätt till information och samråd om EU-samarbetet

10§ Regeringen ska fortlöpande informera riksdagen och samråda med organ som utses av riksdagen om vad som sker inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen. Närmare bestämmelser om informations- och samrådsskyldigheten meddelas i riksdagsordningen. *Lag (2010:1408).*

Utrikesnämnden

11§ Regeringen ska fortlöpande hålla Utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden som kan få betydelse för riket och överlägga med nämnden om dessa så ofta som det behövs. I alla utrikesärenden av större vikt ska regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, om det kan ske. *Lag (2010:1408).*

12§ Utrikesnämnden består av talmannen samt nio andra ledamöter, som riksdagen väljer inom sig. Närmare bestämmelser om Utrikesnämndens sammansättning meddelas i riksdagsordningen.

Utrikesnämnden sammanträder på kallelse av regeringen. Regeringen är skyldig att sammankalla nämnden om minst fyra av nämndens ledamöter

begär överläggning i en viss fråga. Ordförande vid sammanträde med nämnden är statschefen eller, om han eller hon har förhinder, statsministern.

Ledamot av Utrikesnämnden och den som i övrigt är knuten till nämnden ska visa varsamhet i fråga om meddelanden till andra om vad han eller hon har fått kännedom om i denna egenskap. Ordföranden kan besluta om ovillkorlig tystnadsplikt. *Lag (2010:1408)*.

Statliga myndigheters underrättelseskyldighet

13§ Chefen för det departement som har hand om utrikesärendena ska hållas underrättad, när en fråga som är av betydelse för förhållandet till en annan stat eller till en mellanfolklig organisation uppkommer hos en statlig myndighet. *Lag (2010:1408)*.

Mellanfolkliga brottmålsdomstolar

14§ Bestämmelserna i 2 kap. 7 §, 4 kap. 12 §, 5 kap. 8 §, 11 kap. 8 § och 13 kap. 3 § utgör inte hinder mot att Sverige uppfyller sina åtaganden med anledning av Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen eller i förhållande till andra mellanfolkliga brottmålsdomstolar. *Lag (2010:1408)*.

11 kap. Rättskipningen

Domstolarna

1§ Högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna är allmänna domstolar. Högsta förvaltningsdomstolen, kammarrätterna och förvaltningsrätterna är allmänna förvaltningsdomstolar. Rätten att få ett mål prövat av Högsta domstolen, Högsta förvaltningsdomstolen, hovrätt eller kammarrätt kan begränsas genom lag.

Andra domstolar inrättas med stöd av lag. I 2 kap. 11 § första stycket finns bestämmelser om förbud mot inrättande av domstolar i vissa fall.

I Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen får endast den som är eller har varit ordinarie domare i någon av domstolarna tjänstgöra som ledamot. Vid övriga domstolar ska det finnas ordinarie domare. Undantag härifrån får dock göras i lag i fråga om domstolar som har inrättats för handläggningen av en viss bestämd grupp eller vissa bestämda grupper av mål. *Lag (2010:1408)*.

2§ Bestämmelser om domstolarnas rättskipningsuppgifter, om huvudragen i deras organisation och om rättegången, i andra hänseenden än som berörs i denna regeringsform, meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Rättskipningens självständighet

3§ Ingen myndighet, inte heller riksdagen, får bestämma hur en domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur en domstol i övrigt ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Ingen annan myndighet får heller bestämma hur dömande uppgifter ska fördelas mellan enskilda domare. *Lag (2010:1408)*.

4§ Rättskipningsavgifter får inte fullgöras av riksdagen i vidare mån än vad som följer av grundlag eller riksdagsordningen. *Lag (2010:1408)*.

5§ Rättstvister mellan enskilda får inte utan stöd av lag avgöras av andra myndigheter än domstolar. *Lag (2010:1408)*.

Utnämningen av ordinarie domare

6§ Ordinarie domare utnämns av regeringen.

Vid utnämningen ska avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Bestämmelser om grunderna för förfarandet vid utnämningen av ordinarie domare meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Ordinarie domares rättsställning

7§ Den som har utnämnts till ordinarie domare får skiljas från anställningen endast om

1. han eller hon genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen, eller

2. han eller hon har uppnått gällande pensionsålder eller enligt lag är skyldig att avgå på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan.

Om det krävs av organisatoriska skäl, får den som har utnämnts till ordinarie domare förflyttas till en annan jämställd domaranställning. *Lag (2010:1408)*.

8§ Åtal för brott i utövningen av en anställning som ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen väcks i Högsta domstolen.

Högsta förvaltningsdomstolen prövar om en ledamot av Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning. Om en sådan talan avser en ledamot av Högsta förvaltningsdomstolen, prövas den av Högsta domstolen.

Talan enligt första och andra styckena väcks av riksdagens ombudsman eller justitiekanslern. *Lag (2010:1408)*.

9§ Har en ordinarie domare skilts från anställningen genom beslut av en annan myndighet än en domstol, ska han eller hon kunna begära att beslutet prövas av domstol. Vid en sådan prövning ska ordinarie domare ingå i domstolen. Detta gäller också beslut varigenom en ordinarie domare har avstängts från utövning av sin anställning, ålagts att genomgå en läkarundersökning eller meddelats en disciplinpåföljd. *Lag (2010:1408)*.

10§ Grundläggande bestämmelser om ordinarie domares rättsställning i övrigt meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Krav på medborgarskap

11§ Ordinarie domare ska vara svenska medborgare. I övrigt får krav på svenskt medborgarskap för behörighet att utöva rättskipningsavgifter

uppställas endast i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag. *Lag (2010:1408)*.

Andra anställda vid domstolarna

12 § För andra anställda vid domstolarna än de ordinarie domarna tillämpas 12 kap. 5–7 §§. *Lag (2010:1408)*.

Resning och återställande av försutten tid

13 § Resning i ett avgjort ärende samt återställande av försutten tid beviljas av Högsta förvaltningsdomstolen eller, om det anges i lag, av en lägre förvaltningsdomstol, när det gäller ett ärende för vilket regeringen, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet är högsta instans. I annat fall beviljas resning och återställande av försutten tid av Högsta domstolen eller, om det anges i lag, av en annan domstol som inte är en förvaltningsdomstol.

Närmare bestämmelser om resning och återställande av försutten tid får meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Lagprövning

14 § Finner en domstol att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning får föreskriften inte tillämpas. Detsamma gäller om stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid föreskriftens tillkomst.

Vid prövning enligt första stycket av en lag ska det särskilt beaktas att riksdagen är folkets främsta företrädare och att grundlag går före lag. *Lag (2010:1408)*.

12 kap. Förvaltningen

Den statliga förvaltningsorganisationen

1 § Under regeringen lyder Justitiekanslern och andra statliga förvaltningsmyndigheter som inte enligt denna regeringsform eller annan lag är myndigheter under riksdagen. *Lag (2010:1408)*.

Förvaltningens självständighet

2 § Ingen myndighet, inte heller riksdagen eller en kommuns beslutande organ, får bestämma hur en förvaltningsmyndighet i ett särskilt fall ska besluta i ett ärende som rör myndighetsutövning mot en enskild eller mot en kommun eller som rör tillämpningen av lag. *Lag (2010:1408)*.

3 § Förvaltningsuppgifter får inte fullgöras av riksdagen i vidare mån än vad som följer av grundlag eller riksdagsordningen. *Lag (2010:1408)*.

Överlämnande av förvaltningsuppgifter

4 § Förvaltningsuppgifter kan överlämnas åt kommuner.

Förvaltningsuppgifter kan även överlämnas åt andra juridiska personer

och enskilda individer. Innefattar uppgiften myndighetsutövning, får ett överlämnande göras endast med stöd av lag. *Lag (2010:1408)*.

Särskilda bestämmelser om statligt anställda

5§ Arbetstagare vid förvaltningsmyndigheter som lyder under regeringen anställs av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer.

Vid beslut om statliga anställningar ska avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. *Lag (2010:1408)*.

6§ Riksdagens ombudsmän och riksrevisorerna ska vara svenska medborgare. Detsamma gäller justitiekanslern. I övrigt får krav på svenskt medborgarskap för behörighet att inneha en anställning eller utöva ett uppdrag hos staten eller en kommun uppställas endast i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag. *Lag (2010:1408)*.

7§ Grundläggande bestämmelser om statligt anställdas rättsställning i andra hänseenden än de som berörs i denna regeringsform meddelas i lag. *Lag (2010:1408)*.

Dispens och nåd

8§ Regeringen får medge undantag från föreskrifter i förordningar eller från bestämmelser som har meddelats med stöd av beslut av regeringen, om inte annat följer av lag eller beslut om utgiftsanslag. *Lag (2010:1408)*.

9§ Regeringen får genom nåd efterge eller mildra en brottspåföljd eller en annan sådan rättsverkan av brott samt efterge eller mildra ett annat liknande ingrepp som avser enskildas person eller egendom och som har beslutats av en myndighet.

Om det finns synnerliga skäl, får regeringen besluta att vidare åtgärder för att utreda eller lagföra en brottslig gärning inte ska vidtas. *Lag (2010:1408)*.

Lagprövning

10§ Finner ett offentligt organ att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning får föreskriften inte tillämpas. Detsamma gäller om stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid föreskriftens tillkomst.

Vid prövning enligt första stycket av en lag ska det särskilt beaktas att riksdagen är folkets främsta företrädare och att grundlag går före lag. *Lag (2010:1408)*.

13 kap. Kontrollmakten

Konstitutionsutskottets granskning

1§ Konstitutionsutskottet ska granska statsrådets tjänsteutövning och

regeringsärendenas handläggning. Utskottet har rätt att för granskningen få ut protokollen över beslut i regeringsärenden, handlingar som hör till dessa ärenden samt regeringens övriga handlingar som utskottet finner nödvändiga för sin granskning.

Andra utskott och varje riksdagsledamot får hos konstitutionsutskottet skriftligen väcka frågor om statsrådets tjänsteutövning eller handläggningen av regeringsärenden. *Lag (2010:1408)*.

2 § När det finns skäl till det, dock minst en gång om året, ska konstitutionsutskottet meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning har funnit värt att uppmärksamma. Riksdagen kan med anledning därav göra en framställning till regeringen. *Lag (2010:1408)*.

Åtal mot statsråd

3 § Den som är eller har varit statsråd får dömas för brott i utövningen av statsrådstjänsten endast om han eller hon genom brottet grovt har åsidosatt sin tjänsteplikt. Åtal beslutas av konstitutionsutskottet och prövas av Högsta domstolen. *Lag (2010:1408)*.

Misstroendeförklaring

4 § Riksdagen kan förklara att ett statsråd inte har riksdagens förtroende. Ett yrkande om en sådan misstroendeförklaring ska väckas av minst en tiondel av riksdagens ledamöter för att tas upp till prövning. För en misstroendeförklaring krävs att mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för den.

Ett yrkande om misstroendeförklaring tas inte upp till prövning om det väcks under tiden från det att ordinarie val har ägt rum eller beslut om extra val har meddelats till dess den genom valet utsedda riksdagen samlas. Ett yrkande avseende ett statsråd som efter att ha entledigats uppehåller sin befattning enligt 6 kap. 11 § får inte i något fall tas upp till prövning.

Ett yrkande om misstroendeförklaring ska inte beredas i utskott. *Lag (2010:1408)*.

Interpellationer och frågor

5 § En riksdagsledamot får framställa interpellationer och frågor till ett statsråd i angelägenheter som rör statsrådets tjänsteutövning i enlighet med de närmare bestämmelser som meddelas i riksdagsordningen. *Lag (2010:1408)*.

Riksdagens ombudsmän

6 § Riksdagen väljer en eller flera ombudsmän (justitieombudsmän), som i enlighet med den instruktion som riksdagen beslutar ska utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra föreskrifter. En ombudsman får föra talan i de fall som anges i instruktionen.

Domstolar och förvaltningsmyndigheter samt anställda hos staten eller kommuner ska lämna de upplysningar och yttranden som en ombudsman begär. Sådan skyldighet har även andra som står under en ombudsmans tillsyn. En ombudsman har rätt att få tillgång till domstolars och förvaltningsmyndigheters protokoll och handlingar. Allmän åklagare ska på begäran biträda en ombudsman.

Närmare bestämmelser om ombudsmännen meddelas i riksdagsordningen och i annan lag. *Lag (2010:1408)*.

Riksrevisionen

7§ Riksrevisionen är en myndighet under riksdagen med uppgift att granska den verksamhet som bedrivs av staten. Bestämmelser om att Riksrevisionens granskning kan avse också annan än statlig verksamhet meddelas i lag.

Statliga myndigheter ska lämna den hjälp och de uppgifter och upplysningar som Riksrevisionen begär för granskningen. Andra som får granskas har en motsvarande skyldighet beträffande den del av den egna verksamheten som granskas. *Lag (2018:1903)*.

8§ Riksrevisionen leds av en eller flera riksrevisorer, som väljs av riksdagen. Riksdagen får skilja en riksrevisor från uppdraget endast om riksrevisorn inte längre uppfyller de krav som gäller för uppdraget eller om riksrevisorn har gjort sig skyldig till allvarlig försummelse. Minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter måste enas om beslutet att skilja en riksrevisor från uppdraget.

En riksrevisor beslutar självständigt, med beaktande av de bestämmelser som finns i lag, vad som ska granskas. Riksrevisorn beslutar vidare självständigt hur granskningen ska bedrivas och om slutsatserna av sin granskning. *Lag (2018:1903)*.

9§ Ytterligare bestämmelser om Riksrevisionen meddelas i riksdagsordningen och i annan lag. *Lag (2010:1408)*.

14 kap. Kommunerna

1§ Beslutanderätten i kommunerna utövas av valda församlingar. *Lag (2010:1408)*.

2§ Kommunerna sköter lokala och regionala angelägenheter av allmänt intresse på den kommunala självstyrelsens grund. Närmare bestämmelser om detta finns i lag. På samma grund sköter kommunerna även de övriga angelägenheter som bestäms i lag. *Lag (2010:1408)*.

3§ En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den. *Lag (2010:1408)*.

4§ Kommunerna får ta ut skatt för skötseln av sina angelägenheter. *Lag (2010:1408).*

5§ Kommunerna får i lag åläggas att bidra till kostnaden för andra kommuners angelägenheter, om det krävs för att uppnå likvärdiga ekonomiska förutsättningar. *Lag (2010:1408).*

6§ Föreskrifter om grunderna för ändring i rikets indelning i kommuner meddelas i lag. *Lag (2010:1408).*

15 kap. Krig och krigsfara

Inkallande av riksdagen

1§ Kommer riket i krig eller krigsfara ska regeringen eller talmannen kalla riksdagen till sammanträde. Den som utfärdar kallelsen kan besluta att riksdagen ska sammanträda någon annanstans än i Stockholm. *Lag (2010:1408).*

Krigsdelegationen

2§ Är riket i krig eller krigsfara, ska en inom riksdagen utsedd krigsdelegation träda i riksdagens ställe, om förhållandena kräver det.

Om riket är i krig, meddelas beslut att krigsdelegationen ska träda i riksdagens ställe av Utrikesnämndens ledamöter enligt närmare bestämmelser i riksdagsordningen. Innan beslut meddelas ska samråd ske med statsministern, om det är möjligt. Hindras nämndens ledamöter av krigsförhållandena att sammanträda, meddelas beslutet av regeringen. Om riket är i krigsfara, meddelas beslutet av Utrikesnämndens ledamöter i förening med statsministern. För ett sådant beslut krävs att statsministern och sex av nämndens ledamöter röstar för det.

Krigsdelegationen och regeringen kan i samråd eller var för sig besluta att riksdagen ska återta sina befogenheter. Beslutet ska fattas så snart förhållandena medger det.

Bestämmelser om krigsdelegationens sammansättning meddelas i riksdagsordningen. *Lag (2010:1408).*

3§ Medan krigsdelegationen är i riksdagens ställe utövar den riksdagens befogenheter. Den får dock inte fatta beslut som avses i 11 § första stycket första meningen eller andra eller fjärde stycket.

Krigsdelegationen beslutar själv om formerna för sin verksamhet. *Lag (2010:1408).*

Regeringsbildning och regeringens arbetsformer

4§ Är riket i krig och kan regeringen till följd av detta inte fullgöra sina uppgifter, kan riksdagen besluta om bildande av regering och om regeringens arbetsformer. *Lag (2010:1408).*

Regeringens befogenheter

5§ Är riket i krig och kan varken riksdagen eller krigsdelegationen till följd av detta fullgöra sina uppgifter, ska regeringen fullgöra dessa i den utsträckning det behövs för att skydda riket och slutföra kriget.

Regeringen får inte med stöd av första stycket stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen. *Lag (2010:1408)*.

6§ Är riket i krig eller krigsfara eller råder sådana extraordinära förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, kan regeringen med stöd av bemyndigande i lag genom förordning meddela sådana föreskrifter i visst ämne som enligt grundlag annars ska meddelas genom lag. Om det behövs med hänsyn till försvarsberedskapen, kan regeringen även i annat fall med stöd av bemyndigande i lag genom förordning bestämma att en i lag meddelad föreskrift om rekvisition eller annat sådant förfogande ska börja eller upphöra att tillämpas.

I en lag med ett sådant bemyndigande ska det noga anges under vilka förutsättningar bemyndigandet får utnyttjas. Bemyndigandet medför inte rätt att stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen. *Lag (2010:1408)*.

Begränsningar av fri- och rättigheter

7§ Är riket i krig eller omedelbar krigsfara, ska 2 kap. 22 § första stycket inte tillämpas. Detsamma gäller om krigsdelegationen i annat fall har trätt i riksdagens ställe. *Lag (2010:1408)*.

Befogenheter för andra myndigheter än regeringen

8§ Är riket i krig eller omedelbar krigsfara, kan regeringen med stöd av riksdagens bemyndigande besluta att uppgift som enligt grundlag ska fullgöras av regeringen i stället ska fullgöras av en annan myndighet. Ett sådant bemyndigande får inte omfatta någon befogenhet enligt 5 eller 6 §, om det inte endast är fråga om beslut att en lag i ett visst ämne ska börja tillämpas. *Lag (2010:1408)*.

Förhållanden under ockupation

9§ Riksdagen eller regeringen får inte fatta beslut på ockuperat område. På sådant område får inte heller utövas befogenhet som någon har i egenskap av riksdagsledamot eller statsråd.

Varje offentligt organ ska på ockuperat område handla på det sätt som bäst gagnar försvarsansträngningarna och motståndsverksamheten samt civilbefolkningens skydd och svenska intressen i övrigt. Inte i något fall får ett offentligt organ meddela ett beslut eller vidta en åtgärd som i strid mot folkrättens regler ålägger någon av rikets medborgare att lämna ockupationsmakten bistånd.

Val till riksdagen eller beslutande kommunala församlingar får inte hållas på ockuperat område. *Lag (2010:1408)*.

Statschefen

10 § Är riket i krig, bör statschefen följa regeringen. Om statschefen befinner sig på ockuperat område eller på annan ort än regeringen, ska han eller hon anses hindrad att fullgöra sina uppgifter som statschef. *Lag (2010:1408).*

Val till riksdagen

11 § Är riket i krig, får val till riksdagen hållas endast efter beslut av riksdagen. Är riket i krigsfara, när ordinarie val ska hållas, kan riksdagen besluta att skjuta upp valet. Ett sådant beslut ska omprövas inom ett år och därefter med högst ett års mellanrum. Beslut som avses i detta stycke blir gällande endast om minst tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter röstar för det.

Om riket till någon del är ockuperat, när val ska hållas, beslutar riksdagen de jämkningar av reglerna i 3 kap. som behövs. Undantag får dock inte göras från 3 kap. 1, 4, 5, 7–9 och 12 §§. Vad som sägs om riket i 3 kap. 5 §, 7 § andra stycket och 8 § andra stycket ska i stället gälla den del av riket för vilken val ska hållas. Minst en tiondel av alla mandaten ska vara utjämningsmandat.

Ordinarie val, som till följd av första stycket inte hålls på föreskriven tid, ska hållas så snart det kan ske sedan kriget eller krigsfaran har upphört. Regeringen och talmannen ska i samråd eller var för sig se till att de åtgärder som behövs för detta blir vidtagna.

Har ordinarie val till följd av denna paragraf hållits på en annan tid än när det annars skulle ha ägt rum, ska riksdagen bestämma tiden för därefter följande ordinarie val till den månad under fjärde eller femte året efter det först nämnda valet, då ordinarie val ska hållas enligt riksdagsordningen. *Lag (2010:1408).*

Beslutanderätten i kommunerna

12 § Om riket är i krig eller krigsfara eller om det råder sådana extraordinära förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i, utövas beslutanderätten i kommunerna på det sätt som anges i lag. *Lag (2010:1408).*

Rikets försvar

13 § Regeringen får sätta in rikets försvarsmakt i enlighet med internationell rätt för att möta ett väpnat angrepp mot riket eller för att hindra en kränkning av rikets territorium.

Regeringen får uppdra åt försvarsmakten att använda våld i enlighet med internationell rätt för att hindra kränkning av rikets territorium i fred eller under krig mellan främmande stater. *Lag (2010:1408).*

Krigsförklaring

14 § Förklaring att riket är i krig får, utom vid ett väpnat angrepp mot riket, inte ges av regeringen utan riksdagens medgivande. *Lag (2010:1408).*

Vapenstillestånd

15§ Regeringen får ingå överenskommelse om vapenstillestånd utan att inhämta riksdagens godkännande och utan att rådgöra med Utrikesnämnden, om uppskov med överenskommelsen skulle innebära fara för riket. *Lag (2010:1408)*.

Insättande av väpnade styrkor

16§ Regeringen får sända svenska väpnade styrkor till andra länder eller i övrigt sätta in sådana styrkor för att fullgöra en internationell förpliktelse som har godkänts av riksdagen.

Svenska väpnade styrkor får i övrigt sändas till andra länder eller sättas in om

1. det är medgett i lag som anger förutsättningarna för åtgärden, eller
2. riksdagen medger det i ett särskilt fall. *Lag (2010:1408)*.

Övergångsbestämmelser

1974:152

1. Genom denna regeringsform upphäves den äldre regeringsformen. Den äldre regeringsformen skall dock med nedan angivna undantag tillämpas i stället för den nya regeringsformen till utgången av det år under vilket riksdagen slutlig antager denna samt, i de fall som angives nedan, även därefter.

6. Äldre författning eller föreskrift gäller fortfarande trots att den inte har tillkommit i den ordning som skulle ha iakttagits vid tillämpning av denna regeringsform. Ett bemyndigande, som har beslutats av Konungen och riksdagen gemensamt eller av riksdagen ensam, får utnyttjas även efter den under 1 angivna tidpunkten, tills riksdagen bestämmer något annat.

Bestämmelserna i 8 kap. 18 § i denna regeringsform ska gälla i fråga om äldre författning, som har tillkommit genom beslut av Konungen och riksdagen gemensamt eller genom beslut av riksdagen ensam. *Lag (2014:1385)*.

7. Bestämmelser i äldre lag eller annan författning om Konungen eller Kungl. Maj:t skall [...] gälla regeringen, såvida det icke följer av författning eller i övrigt framgår av omständigheterna att konungen personligen, Högsta domstolen, Regeringsrätten eller kammarrätt åsyftas.

Föreskrift som enligt äldre lag eller annan författning skall beslutas av Konungen och riksdagen gemensamt skall i stället beslutas genom lag.

8. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses där eljest föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna regeringsform, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

14. Genom denna regeringsform görs ej ändring i vad som hittills gällt enligt 2 § i den äldre regeringsformen. *Lag (1985:864)*.

1976:871

1. Ändringarna i regeringsformen träder i kraft den 1 januari 1977.
2. Utan hinder av 2 kap. 13 § behåller äldre föreskrifter, som innebär särbehandling på grund av kön, sin giltighet tills vidare. En sådan föreskrift får ändras, även om ändringen innebär fortsatt särbehandling. *Lag (2014:1385)*.
3. *har upphävts genom lag (1998:1700)*.
4. Utan hinder av 2 kap. 1 § 3 och 14 § första stycket får det i lag föreskrivas att filmer och videogram inte får förevisas offentligt om de inte dessförinnan har godkänts för sådan visning. I lag får det också föreskrivas att offentlig uppspelning av rörliga bilder ur en databas inte får ske, om inte bilderna dessförinnan har godkänts för sådan uppspelning. *Lag (2010:1408)*.
5. Äldre författning eller föreskrift äger fortsatt giltighet utan hinder av att den icke har tillkommit i den ordning som skulle ha iaktagits vid tillämpningen av regeringsformen i dess nya lydelse.

1979:933

1. Ändringarna i regeringsformen träder i kraft den 1 januari 1980.
2. Äldre föreskrift om skatt eller avgift skall tillämpas utan hinder av 2 kap. 10 § andra stycket.

2010:1408

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2011.
2. För tiden längst fram till och med den 31 december 2015 behåller äldre föreskrifter, som innebär betydande intrång i den personliga integriteten, sin giltighet utan hinder av 2 kap. 6 § andra stycket. Sådana föreskrifter får fram till dess ändras även om ändringen innebär att intrånget består.
3. Utan hinder av 2 kap. 12 § behåller äldre föreskrifter, som innebär särbehandling på grund av sexuell läggning, sin giltighet tills vidare. Sådana föreskrifter får ändras även om ändringen innebär fortsatt särbehandling.
4. Utan hinder av 11 kap. 3 § behåller äldre föreskrifter om fördelning av dömande uppgifter mellan domare sin giltighet tills vidare.
5. Äldre föreskrifter och bemyndiganden gäller fortfarande utan hinder av att de inte har tillkommit i den ordning som anges i regeringsformen i dess nya lydelse.
6. Om det i en lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i regeringsformen i dess nya lydelse, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2014:1385

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.
2. Bestämmelserna i 3 kap. 1, 7, 8 och 13 §§ i den nya lydelsen tillämpas första gången vid ordinarie val till riksdagen 2018.

Successionsordningen¹

Vi CARL, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung &c. &c. &c., arvinge till Norge, hertig till Schleswig Holstein, Stormarn och Ditmarsen, greve till Oldenburg och Delmenhorst &c. &c., gøre veterligt: att, sedan Rikens Ständer enhälligt antagit och fastställt den successionsordning, varefter den högborne furstes, Svea rikets utkorade kronprins, hans kungl. höghet prins JOHAN BAPTIST JULII manliga bröstarvingar skola äga rätt till den svenska tronen, samt Sveriges rikets styrelse tillträda, och denna grundlag till Vårt nådiga gillande blivit överlämnad, have Vi, i kraft av den enligt 85 § i regeringsformen Oss tillkommande rättighet, velat denna av Rikens Ständer samtyckta successionsordning härmed antaga, gilla och bekräfta, alldeles såsom den ord för ord härefter följer:

Successionsordning,

varefter den högborne furstes, Svea rikets utkorade kronprins, hans kungl. höghets, prins JOHAN BAPTIST JULII av Ponte-Corvo manliga bröstarvingar skola äga rätt till den kungl. svenska tronen, samt att Svea rikets styrelse tillträda; av Konung och Rikens Ständer gjord och fastställt på urtima riksdagen i Örebro den 26 september 1810.

Vi efterskrivne Svea rikets Ständer, grevar, friherrar, biskopar, ridderskap och adel, klerkeri, borgerskap och menige allmoge, som nu här i Örebro till allmän urtima riksdag församlade äro, gøre veterligt: att, sedan den högborne fursten, Svea rikets utkorade kronprins, hans kungl. höghet prins CARL AUGUST utan manlige bröstarvingar avlidit, och vi även genom den, under den 21 augusti 1810, upprättade förening och valakt, utkorat den högborne furste, prins JOHAN BAPTIST JULIUS av Ponte-Corvo, till Svea rikets kronprins, att på de villkor, så väl nyssnämnda valakt, som ock högbemälde furstes till avgivande av oss föreskrivna försäkran förstå och innehålla, Hans Kungl. Maj:t Vår nu regerande allernådigste Konung och Herre, Carl den XIII:e, efter dess dödliga frånfälle (varmed den Högste Guden nådeligen länge fördröje) i regeringen över Svea rike samt detsamma underlydande länder efterträda, till Sveriges Konung krönas och hyllas, samt riket styra; alltså hava vi för hans kungl. höghets JOHAN BAPTIST JULII, furstens av Ponte-Corvo, äkta manliga bröstarvingar, härmed velat upprätta och fastställa denna ordning för successionen till Sveriges krona och regering, på sätt och med villkor här nedanför uttryckligen stadgas.

§ 1. Successionsrätt till Sveriges tron tillkommer manliga och kvinnliga efterkommande till kronprins Johan Baptist Julii, sedermera Konung Karl XIV Johans, avkomling i rätt nedstigande led, Konung Carl XVI Gustaf. Äldre syskon och äldre syskons efterkommande ha därvid företräde framför yngre syskon och yngre syskons efterkommande. *Lag (1979:935).*

¹ Successionsordningen omtryckt 1979:935.

§ 2. Vad i denna successionsordning är stadgat om Konungen skall, om Drottning är statschef, gälla henne. *Lag (1979:935)*.

§ 3. upphävd genom lag (1979:935).

§ 4. Såsom 2 § i 1809 års regeringsform uttryckligen stadgar, att Konung alltid skall vara av den rena evangeliska läran, sådan som den, uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är, sålunda skola ock prinsar och prinsessor av det kungl. huset uppfödas i samma lära och inom riket. Den av kungl. familjen som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten. *Lag (1979:935)*.

§ 5. Prins och prinsessa av det kungl. huset må ej gifta sig, med mindre regeringen på hemställan av Konungen därtill lämnat samtycke. Sker det ändock, have han eller hon förverkat arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande. *Lag (1979:935)*.

§ 6. upphävd genom lag (1979:935).

§ 7. Tronföljaren må ej anträda resa utrikes utan Konungens vetskap och samtycke. *Lag (1921:21)*.

§ 8. Prins och prinsessa av kungl. svenska huset må ej, utan Konungens och riksdagens samtycke, bliva regent i utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte. Sker annorlunda, vare han eller hon samt efterkommande ej berättigade att succedera till svenska tronen. *Lag (1979:935)*.

§ 9. upphävd genom lag (1974:154).

Till yttermera visso, att vi allt detta föreskrivna så belevat och beslutit, have vi samtliga Svea rikets Ständer detta underskrivit och beseplat; som skedde i Örebro den tjugusjätte dagen i september månad, år efter Kristi börd, ett tusende åttahundra och på det tionde.

På ridderskapets och
adelns vägnar:
CLAES FLEMING
h.t. lantmarskalk.
(L. S.)

På prästståndets
vägnar:
JAC. AX. LINDBLOM
talman.
(L. S.)

På borgareståndets
vägnar:
J. WEGELIN
n.v. talman.
(L. S.)

På bondeståndets
vägnar:
LARS OLSSON
n.v. talman.
(L. S.)

Detta allt, som föreskrivet står, vele Vi ej allenast själve för oryggelig grundlag antaga, utan bjude och befalle jämväl i nåder, att alle de, som Oss och Våre efterträdare samt riket med huldhet, lydno och hörsamhet förbundne äre, böra denna successionsordning erkänna, iakttaga, efterleva och hörsamma. Till yttermera visso have Vi detta med egen hand underskrivit och bekräftat, samt Vårt kungl. insegel låtit veterligen hänga här nedanföre, som skedde i Örebro, den tjugosjätte dagen i september månad, året efter Vår Herres och Frälsares Jesu Kristi börd, det ett tusende åttahundra och på det tionde.

CARL
(L. S.)

Riksdagsordningen

1 KAP. INLEDANDE BESTÄMMELSER

Riksdagsordningens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om riksdagen.

Bestämmelser om val till riksdagen, riksdagsarbetet och riksdagens uppgifter finns i regeringsformen.

Lagen är indelad i huvudbestämmelser och tilläggsbestämmelser. Regler om stiftande och ändring av riksdagsordningens bestämmelser finns i 8 kap. 17 § regeringsformen.

Riksdagsordningens indelning

2 § Riksdagsordningen innehåller 14 kapitel. Dessa är

- inledande bestämmelser (1 kap.),
- val till riksdagen (2 kap.),
- riksmöten (3 kap.),
- ledning och planering av riksdagsarbetet (4 kap.),
- riksdagens ledamöter (5 kap.),
- kammaren (6 kap.),
- utskotten och EU-nämnden (7 kap.),
- interpellationer och frågor till statsråd (8 kap.),
- ärendenas väckande (9 kap.),
- ärendenas beredning (10 kap.),
- ärendenas avgörande (11 kap.),
- val inom riksdagen (12 kap.),
- riksdagsorgan och nämnder (13 kap.), och
- Riksdagsförvaltningen (14 kap.).

Definitioner

3 § I denna lag avses med

– *valperiod*: Den period som motsvarar tiden från det att en nyvald riksdag har samlats till dess den närmast därefter valda riksdagen samlas.

– *riksmöte*: Den period som riksdagen sammanträder.

– *ålderspresident*: Den närvarande ledamot som har varit ledamot av riksdagen längst tid. Om två eller flera ledamöter har tillhört riksdagen lika länge har den äldste av dem företrädare.

– *gruppledare*: Den särskilda företrädare som en partigrupp, som vid valet till riksdagen har fått minst 4 procent av rösterna i hela riket ska utse för att samråda med talmannen enligt denna lag.

– *arbetsplenium*: Ett sammanträde med kammaren under vilket överläggning om och avgörande av betänkanden och utlåtanden från utskott kan ske.

2 KAP. VAL TILL RIKSDAGEN

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om val till riksdagen.

Tidpunkt för ordinarie val

2 § Ordinarie val till riksdagen hålls i september.

Extra val

Tilläggsbestämmelse 2.2.1

Bestämmelser om extra val till riksdagen finns i 3 kap. 11 § och 6 kap. 5 § regeringsformen.

Ytterligare bestämmelser om val

3 § Ytterligare bestämmelser om val till riksdagen finns i regeringsformen och i lag.

3 KAP. RIKSMÖTEN

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om

- riksmötet som följer efter ett val till riksdagen (2–5 §§),
- riksmötets öppnande (6 §), och
- övrigt om riksmöten (7–9 §§).

Riksmötet som följer efter ett val till riksdagen

Riksmötets inledning

2 § Riksmötet inleds genom att en nyvald riksdag sammanträder i enlighet med bestämmelserna i 3 kap. 10 § regeringsformen.

Tidpunkt för det första sammanträdet efter ett val

Tilläggsbestämmelse 3.2.1

Kammarens första sammanträde under ett riksmöte efter ett val inleds kl. 11.00. Ledamöterna ska underrättas om tidpunkten för det sammanträdet.

Första sammanträdet

3 § Vid det första sammanträdet med kammaren efter ett val till riksdagen ska i nedan nämnd ordning

1. Valprövningsnämndens berättelse om granskning av bevis om val av ledamöter och ersättare föredras,
2. ledamöterna ropas upp,
3. talman samt en förste, en andre och en tredje vice talman väljas för valperioden, och
4. en valberedning utses för valperioden.

Ordförande vid det första sammanträdet efter ett val

Tilläggsbestämmelse 3.3.1

Ålderspresidenten leder sammanträdet med kammaren fram till dess att talmannen och de vice talmännen har valts.

Förfarande vid val av talman

4§ Riksdagen ska, enligt 4 kap. 2 § regeringsformen, välja en talman samt en förste, en andre och en tredje vice talman. De väljs var för sig i nu nämnd ordning. Valen gäller till valperiodens slut.

Om det bara finns en nominerad kandidat ska valet genomföras med acklamation.

Om det finns fler än en nominerad kandidat, och valet av talman sker med slutna sedlar enligt bestämmelserna i 12 kap., är den vald som får mer än hälften av rösterna. Om en sådan röstövertikt inte uppnås ska ett nytt val genomföras. Om inte heller då någon får mer än hälften av rösterna ska ett tredje val genomföras mellan de två som vid den andra omröstningen fick flest röster. Vid den tredje omröstningen är den vald som får de flesta rösterna. *Lag (2018:605).*

Förfarande för att utse valberedning

5§ Varje partigrupp, som motsvarar ett parti som vid valet till riksdagen fick minst 4 procent av rösterna i hela riket, ska besätta en plats i valberedningen. Därutöver fördelas tio platser proportionellt mellan dessa partigrupper. Ledamöterna tillsätts med tillämpning av det förfarande som anges i 12 kap. 14 §.

Antal ledamöter i valberedningen

Tilläggsbestämmelse 3.5.1

Talmannen fastställer det antal ledamöter som respektive partigrupp ska tillsätta i valberedningen. Vid den proportionella fördelningen tillämpas den beräkningsgrund som anges i 12 kap. 8 § tredje stycket.

Riksmötets öppnande

Särskilt sammanträde för riksmötets öppnande

6§ Riksdagen ska senast på riksmötets tredje dag hålla ett särskilt sammanträde för riksmötets öppnande. Statschefen förklarar på talmannens begäran riksmötet öppnat. Vid förhinder för statschefen förklarar talmannen riksmötet öppnat.

Vid sammanträdet avger statsministern en regeringsförklaring, om det inte finns särskilda skäl för honom eller henne att avstå från detta.

Tidpunkt för sammanträde för riksmötets öppnande

Tilläggsbestämmelse 3.6.1

Efter ett val till riksdagen äger sammanträdet för riksmötets öppnande rum kl. 14.00 den andra dagen under riksmötet.

Har det inte varit något val till riksdagen äger sammanträdet rum den första dagen vid samma tidpunkt.

Talmannen får bestämma en annan tidpunkt för sammanträdet.

Övrigt om riksmöten

Riksmötets längd

7§ Ett riksmöte pågår till dess nästa riksmöte inleds.

Övriga riksmöten under valperioden

8§ Under år då det inte hålls ordinarie val till riksdagen, ska ett nytt riksmöte inledas den dag i september som kammaren har fastställt under det föregående riksmötet.

Förslag om tidpunkt för inledande sammanträde

Tilläggsbestämmelse 3.8.1

Talmannen lämnar efter samråd med gruppledarna förslag till kammaren inför beslut enligt 8 §. *Lag (2021:1118)*.

Namnupprop vid övriga riksmöten

Tilläggsbestämmelse 3.8.2

Talmannen får besluta att ledamöterna ska ropas upp vid det första sammanträdet med kammaren även under övriga riksmöten under valperioden. Om namnupprop inte har hållits ska en förteckning över vilka som är ledamöter vid riksmötets början bifogas kammarens protokoll.

Nytt riksmöte efter extra val

9§ Har beslut om extra val fattats före den fastställda dagen för att inleda ett riksmöte, ska ett nytt riksmöte enligt 8 § inledas bara om den riksdag som valts genom det extra valet samlats före den 1 juli samma år.

4 KAP. LEDNING OCH PLANERING AV RIKSDAGSARBETET

Kapitlets innehåll

1§ I detta kapitel finns bestämmelser om ledning och planering av riksdagsarbetet.

Talmannen och de vice talmännen

2§ Talmannen eller, i hans eller hennes ställe, någon av de vice talmännen leder riksdagsarbetet.

Gruppledare

3§ Varje partigrupp som avses i 3 kap. 5 § ska utse en särskild företrädare (gruppledare) som ska samråda med talmannen om arbetet i kammaren i enlighet med bestämmelser i denna lag.

Partigrupperna ska utse en eller flera personliga ersättare för grupp-
ledaren (vice gruppleadare). *Lag (2021:1118)*.

Information om beslut som har fattats efter samråd

Tilläggsbestämmelse **4.3.1**

Beslut som har fattats efter samråd ska göras tillgängliga för ledamöterna.
Det ska ske enligt den ordning som talmannen bestämmer.

Riksdagsförvaltningen

4§ Riksdagsförvaltningen leds av en styrelse.

Bestämmelser om Riksdagsförvaltningens uppgifter finns i 14 kap.

Riksdagsstyrelsen

Tilläggsbestämmelse **4.4.1**

Riksdagsstyrelsen leder Riksdagsförvaltningen och överlägger om
planeringen av riksdagsarbetet.

Riksdagsstyrelsen består av talmannen som ordförande och tio andra
ledamöter som riksdagen väljer inom sig för en valperiod. Riksdagen väljer
även tio ersättare för de valda ledamöterna av riksdagsstyrelsen.

Riksdagsstyrelsens sammanträden

Tilläggsbestämmelse **4.4.2**

Riksdagsstyrelsen sammanträder på kallelse av talmannen. Om talmannen
är förhindrad att närvara vid ett sammanträde, inträder någon av de vice
talmännen som ordförande. En frånvarande ledamots plats intas av en
ersättare som tillhör samma partigrupp.

Riksdagsstyrelsen sammanträder inom stängda dörrar. Om styrelsen
vill inhämta upplysningar av någon som inte tillhör styrelsen, får den kalla
honom eller henne till ett sammanträde.

De vice talmännen, de av gruppleadarna som inte är ledamöter av
styrelsen och riksdagsdirektören får delta i styrelsens överläggningar.

Ordförandekonferensen

5§ Ordförandekonferensen överlägger i frågor av gemensamt intresse för
verksamheten i kammaren, utskotten och EU-nämnden.

Ordförandekonferensen får sammanfatta resultatet av sina över-
läggningar i slutsatser. *Lag (2021:1118)*.

Ordförandekonferensens sammansättning

Tilläggsbestämmelse **4.5.1**

Ordförandekonferensen består av talmannen som ordförande, de vice
talmännen samt utskottens och EU-nämndens ordförande.

Om talmannen är förhindrad att närvara vid ett sammanträde, inträder
någon av de vice talmännen som ordförande. *Lag (2021:1118)*.

Information om slutsatserna

Tilläggsbestämmelse 4.5.2

Slutsatserna av överläggningarna i ordförandekonferensen ska göras tillgängliga för utskotten och EU-nämnden. *Lag (2021:1118)*.

5 KAP. RIKSDAGENS LEDAMÖTER

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om uppdraget som riksdagsledamot.

Bestämmelser om uppdraget finns även i 4 kap. 10–13 §§ regeringsformen.

Arvode

2 § En ledamot har rätt till arvode för sitt uppdrag av allmänna medel. Ytterligare bestämmelser om arvode och ekonomiska villkor samt om återkrav och jämkning av arvode och andra ersättningar för ledamöter och ersättare finns i lag. *Lag (2021:1118)*.

Registrering av åtaganden och ekonomiska intressen

Tilläggsbestämmelse 5.2.1

Bestämmelser om registrering av ledamöters åtaganden och ekonomiska intressen finns i lagen (1996:810) om registrering av riksdagsledamöters åtaganden och ekonomiska intressen.

Registrering och hantering av gåvor

Tilläggsbestämmelse 5.2.2

Bestämmelser om registrering och hantering av gåvor mottagna av ledamöter finns i lagen (2016:1117) om registrering och hantering av gåvor mottagna av riksdagsledamöter. *Lag (2016:1119)*.

Ledighet från uppdraget

3 § En ledamot kan efter ansökan få ledigt från sitt uppdrag. Om en ledamot får ledigt för en tid av minst en månad, ska ledamotens uppdrag utövas av en ersättare under den tid ledamoten är ledig.

Prövning av ledighetsansökan

4 § Talmannen beslutar om ledighet från uppdraget som ledamot med den begränsning som framgår av andra stycket.

Kammaren beslutar om ledighet för andra skäl än sjukdom eller föräldraledighet om ledigheten avser en period om en månad eller längre.

Om en ansökan om ledighet ges in under en period då kammaren inte sammanträder och om denna period är längre än en månad, får dock talmannen besluta om ledigheten ska beviljas.

Innehåll i ansökan om ledighet

Tilläggsbestämmelse 5.4.1

En ansökan om ledighet ska vara skriftlig, innehålla de skäl som ansökan grundas på och avse en bestämd tid. Ansökan ska ges in till Riksdagsförvaltningen.

Ersättare

5§ När en ersättare ska inträda i stället för talmannen, en ledamot som tillhör regeringen eller en ledig ledamot, ska talmannen kalla ersättaren till tjänstgöring. Talmannen ska då följa den ordning mellan ersättarna som har fastställts enligt lag. Om det finns särskilda skäl, får talmannen frågå denna ordning.

Meddelande till ersättare

Tilläggsbestämmelse 5.5.1

En ersättare som ska utöva uppdrag som ledamot ska få ett meddelande om vilken ledamot som han eller hon ersätter och om tiden för förordnandet. En ersättare kan få ett särskilt meddelande med besked om när uppdraget upphör.

Ersättares ställning vid ledamots avgång

6§ Om en ledig ledamot lämnar sitt uppdrag, fortsätter den tjänstgörande ersättaren att utöva sitt uppdrag till dess att en ny ledamot har utsetts.

Åtal eller frihetsberövande

7§ För att talan ska få väckas mot en ledamot eller ett ingripande ska få göras i en ledamots personliga frihet krävs i vissa fall enligt 4 kap. 12 § första stycket regeringsformen riksdagens medgivande. Detta gäller även i fråga om tidigare ledamöter.

En ansökan om riksdagens medgivande ska av åklagare, eller annan som vill väcka talan, ges in till talmannen.

Om ansökan är så ofullständig att den inte kan läggas till grund för riksdagens prövning eller om sökanden inte har gjort troligt att han eller hon är behörig att väcka talan eller begära denna åtgärd hos en myndighet, ska talmannen avvisa ansökan. I annat fall ska talmannen anmäla den vid ett sammanträde med kammaren.

Ansökan om medgivande

Tilläggsbestämmelse 5.7.1

En ansökan som avses i 7 § ska vara skriftlig och innehålla de omständigheter som ansökan grundas på.

6 KAP. KAMMAREN

Kapitlets innehåll

- 1 § I detta kapitel finns bestämmelser om
- planering och ledning av sammanträden (2–6 §§),
  - sammanträden (7–14 §§),
  - rätten att yttra sig vid sammanträden (15–19 §§),
  - ärendedebatter (20–22 §§),
  - särskilda debatter (23 §), och
  - vissa gemensamma frågor (24–27 §§).

Planering och ledning av sammanträden

Planering

2 § Talmannen beslutar om planeringen av arbetet i kammaren och om när kammaren ska sammanträda.

Samråd inför planering

Tilläggsbestämmelse 6.2.1

Talmannen ska inför ett beslut enligt 2 § samråda med gruppledarna. *Lag (2021:1118)*.

Talmannen

3 § Talmannen leder kammarens sammanträden.

Biträde till talmannen

Tilläggsbestämmelse 6.3.1

Vid ledningen av kammarens sammanträden biträds talmannen av en kammarsekreterare.

Vice talman

4 § Talmannen får överlåta åt en vice talman att leda ett sammanträde.

Ålderspresident

5 § Ålderspresidenten leder ett sammanträde om talmannen och samtliga vice talmän har förhinder.

Talmannens opartiskhet

6 § Vid överläggning i ett ämne som är upptaget på föredragningslistan får talmannen inte yttra sig i sakfrågan. Detsamma gäller den vice talman eller ålderspresident som leder ett sammanträde.

Sammanträden

Offentlighet vid sammanträden

7 § Ett sammanträde i kammaren ska vara offentligt enligt bestämmelserna i 4 kap. 9 § regeringsformen.

Kammaren får besluta att ett sammanträde ska hållas inom stängda dörrar, om det krävs med hänsyn till rikets säkerhet eller i övrigt till förhållandet till en annan stat eller en mellanfolklig organisation.

Om regeringen vid ett sammanträde ska lämna information till riksdagen, får även regeringen besluta om stängda dörrar på de grunder som anges i andra stycket.

Tystnadsplikt

8 § En ledamot får inte obehörigen röja vad som har framkommit vid ett sammanträde i kammaren som hållits inom stängda dörrar. Kammaren får besluta att i ett särskilt fall helt eller delvis upphäva tystnadsplikten. *Lag (2018:94).*

Kallelse

9 § Kammaren sammanträder på kallelse av talmannen om inte annat föreskrivs i regeringsformen eller i denna lag.

En kallelse ska anslås senast kl. 18.00 dagen före sammanträdet och minst 14 timmar i förväg. Om det finns synnerliga skäl, får kallelsen anslås senare. I så fall får sammanträdet hållas endast om mer än hälften av riksdagens ledamöter medger det.

Innehållet i en kallelse

10 § Det ska framgå av en kallelse om sammanträdet är ett arbetsplenum.

Övriga uppgifter i kallelsen

Tilläggsbestämmelse 6.10.1

Om ett val ska genomföras vid ett sammanträde, ska det anges i kallelsen.

Avbrott i kammarens arbete efter ett beslut om extra val

11 § Om regeringen har beslutat om extra val, får talmannen på begäran av regeringen besluta att kammaren inte ska sammanträda under återstoden av valperioden.

Extra sammanträde

12 § Talmannen får besluta att kalla kammaren till sammanträde under en period då arbete i kammaren inte pågår. Ett sådant beslut ska fattas om regeringen eller minst 115 av ledamöterna begär det.

Ett sammanträde ska hållas inom tio dagar från det att en begäran om det har framställts. Ett sammanträde får hållas först sedan ledamöterna har erhållit skälig tid att inställa sig från det att de underrättats om kallelsen.

Ett sammanträde för arbetsplenum under en period då arbetsplenum inte ingår i kammarens planering får hållas inom kortare tid än 48 timmar från det att ledamöterna underrättades om kallelsen endast om minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för att ärendet får avgöras.

Meddelande om tid för extra sammanträde

Tilläggsbestämmelse **6.12.1**

Tidpunkten för det första sammanträdet som avses i 12 § ska offentliggöras.

Föredragningslista

13 § Talmannen ska till varje sammanträde upprätta en föredragningslista över vad som ska behandlas under sammanträdet. Undantag får göras för sådant som antas bli behandlat inom stängda dörrar. Föredragningslistan ska göras tillgänglig för ledamöterna.

Det ska framgå av föredragningslistan om sammanträdet är ett arbetsplenum.

Vid sammanträdet ska ärenden och val behandlas i den ordning som de har tagits upp på föredragningslistan.

Yrkanden m.m. som ska tas upp först på föredragningslistan

Tilläggsbestämmelse **6.13.1**

Prövning av ett yrkande om folkomröstning i en grundlagsfråga, en fråga enligt 6 kap. 3 § regeringsformen om statsministern har tillräckligt stöd i riksdagen, ett förslag till ny statsminister eller ett yrkande om misstroendeförklaring, ska tas upp som första punkt på föredragningslistan. Om mer än en sådan prövning ska äga rum vid ett sammanträde, ska de tas upp i den ordning de nu har angetts. Talmannen får bestämma en annan ordning mellan prövning av en fråga enligt 6 kap. 3 § regeringsformen och prövning av ett yrkande om misstroendeförklaring. *Lag (2021:1118)*.

Vad som ska tas upp på föredragningslistan

Tilläggsbestämmelse **6.13.2**

Utöver vad som framgår av 6.13.1 ska följande tas upp på föredragningslistan:

1. val,
2. propositioner, skrivelser från regeringen, framställningar och redogörelser från riksdagsorgan, motioner och EU-dokument som ska hänvisas till utskott,
3. betänkanden och utlåtanden från utskott som ska bordläggas, debatteras eller avgöras och om ett utskott eller talmannen har föreslagit att ett ärende ska avgöras efter kortare tid än som avses i 11 kap. 2 § första stycket,
4. beslut och information om att sammansättningen av ledamöter ändras,
5. andra beslut som ska fattas av kammaren,
6. meddelande om att en särskilt anordnad debatt ska äga rum,
7. protokollsutdrag från utskott enligt 10 kap. 3 § tredje stycket, och
8. övriga frågor i den omfattning som talmannen bestämmer.

Vidare bör ett meddelande om att ett statsråd kommer att lämna muntlig information tas upp på föredragningslistan. Om det är möjligt ska även ett yrkande om att ett lagförslag ska vila i tolv månader tas upp på föredragningslistan. *Lag (2018:1932)*.

Beslut om avslutning och ajournering av ett sammanträde

14§ Beslut att ett sammanträde ska avslutas eller att ett uppehåll ska göras i ett pågående sammanträde fattas av kammaren utan föregående överläggning.

Rätten att yttra sig vid sammanträden

Yttranderätten

15§ Varje ledamot och statsråd får, med de undantag som föreskrivs i denna lag, fritt yttra sig i alla frågor som är under behandling och om lagligheten av allt som sker vid sammanträdet.

Begränsningar i yttranderätten

16§ Den som har ordet ska begränsa sitt anförande till det ämne som behandlas. Om någon bryter mot bestämmelsen och inte rättar sig efter talmannens påpekande, får talmannen ta ordet från honom eller henne under den pågående överläggningen.

Ingen får vid ett sammanträde uttala sig nedlåtande om någon annan eller använda personligen förolämpande uttryck eller i övrigt i ord eller handling uppträda på ett sätt som strider mot god ordning. Om någon bryter mot bestämmelsen, får talmannen ta ordet från honom eller henne under den pågående överläggningen.

Ordningsregler

Tilläggsbestämmelse 6.16.1

Talmannen får efter samråd med gruppledarna besluta om ordningsregler för kammaren.

Statschefens ämbetsförklaring

17§ Statschefen får avge ämbetsförklaring inför kammaren.

Muntlig information från regeringen

18§ Regeringen får lämna information till riksdagen muntligen genom ett statsråd vid ett sammanträde med kammaren.

Jäv

19§ Ingen får delta i behandlingen av ett ärende vid ett sammanträde i kammaren, om ärendet rör honom eller henne eller någon närstående personligen.

Ett statsråd får delta i överläggningen i kammaren i ett ärende som rör statsrådets tjänsteutövning.

Ärendedebatter

Uppläggningsen av debatterna

20§ Talmannen ska samråda med gruppledarna om uppläggningsen av kammarens överläggningar.

Debattrestriktioner

21 § Riksdagen får i en tilläggsbestämmelse begränsa antalet anföranden som en talare får hålla under överläggningen i en fråga och tiden för varje anförande. I begränsningen får det göras skillnad mellan olika kategorier av talare.

I samband med överläggningen i en viss fråga får kammaren på förslag av talmannen besluta om en begränsning av det slag som avses i första stycket. Beslutet fattas utan föregående överläggning.

Var och en som vill yttra sig i en fråga ska dock få tala i minst fyra minuter.

Anmälan till debatt

Tilläggsbestämmelse **6.21.1**

Ett anförande av en ledamot som inte har föranmält sig får inte överstiga fyra minuter, om inte talmannen medger längre tid. Ett nytt anförande från någon som tidigare haft ordet för anförande vid överläggningen i en viss fråga får inte överstiga två minuter.

En föranmälan ska göras till Riksdagsförvaltningen senast kl. 16.30 vardagen före det sammanträde då överläggningen ska inledas. Anmälan ska innehålla den beräknade tiden för anförandet.

Första och andra styckena gäller inte när en interpellation eller en fråga besvaras.

Talarordningen

22 § Talmannen bestämmer ordningen mellan dem som föranmält att de vill yttra sig under överläggningen i en viss fråga. De som begär ordet under överläggningen yttrar sig i anmälningsordning.

Oberoende av talarordningen och utan föranmälan får talmannen medge att

1. ett statsråd som inte tidigare har hållit ett anförande ska få ordet för ett anförande, och

2. ett statsråd eller en ledamot som redan har hållit ett anförande ska få ordet för en replik med anledning av en föregående talares anförande.

Talmannen får, efter samråd med gruppledarna, inför en viss överläggning besluta att ett statsråd eller en ledamot kan få ordet för replik innan han eller hon har hållit sitt anförande. I ett sådant beslut får det göras skillnad mellan olika kategorier av talare.

Statsråds möjlighet till anförande

Tilläggsbestämmelse **6.22.1**

Oberoende av talarordningen och utan föranmälan kan ett statsråd som inte tidigare har hållit ett anförande vid överläggningen i en viss fråga få ordet för ett anförande om högst tio minuter.

Replik

Tilläggsbestämmelse 6.22.2

En replik ska begäras under pågående anförande.

Tiden för en replik får inte överstiga två minuter, om inte talmannen av särskilda skäl medger en utsträckning av tiden till fyra minuter. Varje talare kan få avge två repliker på samma anförande. Har talmannen redan beviljat en talare rätt till replik, får talaren yttra sig innan ett statsråd håller ett anförande som bryter talarordningen.

Instämmande

Tilläggsbestämmelse 6.22.3

Under överläggningen i en fråga får en ledamot, oberoende av talarordningen, instämma med föregående talare utan att ange skäl för detta.

Särskilda debatter

Särskilt anordnad debatt

23 § Talmannen får efter samråd med gruppledarna besluta att en debatt utan samband med annan handläggning ska äga rum vid ett sammanträde med kammaren. En sådan debatt får begränsas till ett särskilt ämne eller delas in i avsnitt efter ämne och begränsas till olika kategorier av talare. *Lag (2021:1118).*

Tid för anföranden i en särskilt anordnad debatt

Tilläggsbestämmelse 6.23.1

Talmannen bestämmer efter samråd med gruppledarna om tider för anföranden i en särskilt anordnad debatt.

Vissa gemensamma frågor

Protokoll

24 § Vid sammanträdena ska fullständiga protokoll föras. Ingen får tala utanför protokollet. Vid justering av ett protokoll får beslut inte ändras.

Kammarens protokoll och de handlingar som hör till protokollet ska göras tillgängliga i den omfattning uppgifterna inte omfattas av sekretess.

Snabbprotokoll

Tilläggsbestämmelse 6.24.1

Ett yttrande vid ett sammanträde ska utan dröjsmål göras tillgängligt i läsbar form (snabbprotokoll). Om talaren inte har gjort någon anmärkning mot snabbprotokollet senast kl. 12.00 den tredje vardagen efter sammanträdet, anses han eller hon ha godkänt det.

Om talaren justerar snabbprotokollet, bör han eller hon signera det.

Justering av protokoll

Tilläggsbestämmelse 6.24.2

Ett protokoll justeras av kammaren inom tre veckor efter sammanträdet. Ett protokoll som inte kan justeras inom den tiden, justeras inom en månad eller vid den tidpunkt som talmannen bestämmer.

Vid justeringen får en ledamot begära ändring av protokollet i fråga om ett yttrande som en annan ledamot har godkänt enligt 6.24.1.

Plats i plenisalen

25 § För varje ledamot ska det finnas en särskild plats i plenisalen. Det ska också finnas särskilda platser för talmannen, de vice talmännen och statsråd.

Placering i plenisalen

Tilläggsbestämmelse 6.25.1

I plenisalen placeras ledamöterna valkretsvis.

Plats för yttrande i plenisalen

Tilläggsbestämmelse 6.25.2

Den som yttrar sig i plenisalen ska tala från någon av talarstolarna eller från en ledamotsplats.

Åhörare

26 § I plenisalen ska det finnas särskilda platser för åhörare.

Ordningsregler för åhörare

Tilläggsbestämmelse 6.26.1

Åhörare ska på uppmaning lämna in ytterkläder och väskor samt föremål som kan användas för att störa ordningen i plenisalen. Den som inte följer en sådan uppmaning får vägras tillträde till åhörarplatserna. Under besöket i plenisalen förvaras de inlämnade tillhörigheterna i särskilda utrymmen.

Bestämmelser om säkerhetskontroll finns i lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler.

Åhörare som stör ordningen

27 § Åhörare som uppträder störande får genast utvisas. Om oordning uppstår bland åhörarna, får talmannen utvisa samtliga åhörare.

7 KAP. UTSKOTTEN OCH EU-NÄMNDEN

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om

- val (2–4 §§),
- utskottens uppgifter och fördelningen av ärenden (5–11 §§),
- EU-frågor (12–14 a §§), och
- sammanträden (15–21 §§). *Lag (2018:1932)*.

Val

Utskott

2 § För varje valperiod ska riksdagen inom sig välja ett konstitutionsutskott, ett finansutskott och ett skatteutskott samt så många övriga utskott som behövs för riksdagsarbetet. Valet gäller till valperiodens slut.

Riksdagen kan även under valperioden välja utskott för längst den tid som återstår av valperioden.

Vilka utskott som ska väljas

Tilläggsbestämmelse 7.2.1

Riksdagen ska senast på åttonde dagen efter det första sammanträdet med kammaren under en valperiod välja följande 15 utskott i nedan nämnd ordning:

1. konstitutionsutskott (KU),
2. finansutskott (FiU),
3. skatteutskott (SkU),
4. justitieutskott (JuU),
5. civilutskott (CU),
6. utrikesutskott (UU),
7. försvarsutskott (FöU),
8. socialförsäkringsutskott (SfU),
9. socialutskott (SoU),
10. kulturutskott (KrU),
11. utbildningsutskott (UbU),
12. trafikutskott (TU),
13. miljö- och jordbruksutskott (MJU),
14. näringsutskott (NU), och
15. arbetsmarknadsutskott (AU).

Val av ytterligare utskott

Tilläggsbestämmelse 7.2.2

Om riksdagen väljer ytterligare utskott, ska det utskottets huvudsakliga arbetsuppgifter anges.

EU-nämnd

3§ För varje valperiod ska riksdagen inom sig välja en nämnd för Europeiska unionen (EU-nämnden) för samråd enligt 10 kap. 10§ regeringsformen.

Ledamöter i utskott och EU-nämnd

4§ Utskotten och EU-nämnden ska bestå av ett udda antal ledamöter, lägst 15.

Vid EU-nämndens sammanträden har varje partigrupp rätt att ersätta en ledamot med en ledamot av berört utskott. Denna rätt har dock inte en partigrupp som redan har en ledamot eller suppleant i nämnden som samtidigt är ledamot av det berörda utskottet.

Beslut om antal ledamöter

Tilläggsbestämmelse **7.4.1**

Antalet ledamöter i utskotten och i EU-nämnden fastställs av riksdagen på förslag av valberedningen.

Utskottens uppgifter och fördelningen av ärenden

Ärendefördelningen mellan utskotten

5§ Riksdagen föreskriver i tilläggsbestämmelse enligt vilka grunder som ärenden ska fördelas mellan utskotten, utöver vad som framgår av 8, 9 och 10 §§. Ärenden som hör till ett och samma ämnesområde ska hänvisas till samma utskott.

Riksdagen får bestämma att det ska finnas ett utskott för beredning av ärenden om sådana lagar som avses i 8 kap. 2§ första stycket 1 regeringsformen, oberoende av ämnesområde.

Utskottens ämnesområden

Tilläggsbestämmelse **7.5.1**

I bilagan till denna lag anges utskottens ämnesområden, utöver vad som framgår av 8, 9 och 10 §§.

Delning av ärenden mellan utskott

6§ Budgetpropositionen får delas mellan två eller flera utskott. Andra ärenden får delas endast om det finns särskilda skäl.

Sammansatta utskott

7§ Två eller flera utskott får besluta att gemensamt bereda ett ärende i ett sammansatt utskott genom deputerade.

Konstitutionsutskottets uppgifter och ämnesområden

8§ Konstitutionsutskottet ska bereda ärenden som rör grundlagarna och riksdagsordningen.

Utskottet ska följa tillämpningen i riksdagen av subsidiaritetsprincipen enligt 9 kap. 20 § andra stycket och en gång om året meddela kammaren sina iakttagelser.

Ytterligare bestämmelser om utskottets uppgifter finns i regeringsformen och denna lag.

Finansutskottets uppgifter och ämnesområden

9 § Finansutskottet ska bereda ärenden om

1. allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för beslut om statens budget, och

2. Riksbankens verksamhet.

Utskottet ska dessutom

1. bereda förslag till beslut om statens budget enligt 11 kap. 18 § tredje och femte styckena,

2. granska beräkningen av statens inkomster och årsredovisningen för staten,

3. sammanställa riksdagens beslut om statens budget, och

4. följa upp och utvärdera Riksbankens verksamhet.

Ytterligare bestämmelser om utskottets uppgifter finns i regeringsformen och denna lag. *Lag (2022:1567).*

Skatteutskottets ämnesområden

10 § Skatteutskottet ska bereda ärenden om statliga och kommunala skatter.

Avvikelser från ärendefördelningen

11 § Riksdagen får avvika från de grunder som har fastställts för fördelningen av ärenden mellan utskott, med undantag för 8 § första stycket, om det i ett särskilt fall är påkallat av hänsyn till sambandet mellan olika ärenden, ett ärendes särskilda beskaffenhet eller arbetsförhållandena.

Under samma förutsättningar som anges i första stycket får ett utskott överlämna ett ärende till ett annat utskott, om det mottagande utskottet samtycker till det. I samband med överlämnandet får det överlämnande utskottet yttra sig över ärendet till det mottagande utskottet.

EU-frågor

Regeringens överläggningar med utskotten om EU-frågor

12 § Regeringen ska överlägga med utskotten i de frågor om arbetet i Europeiska unionen som utskotten bestämmer.

Om minst fem av ledamöterna i ett utskott begär det, ska utskottet besluta att överlägga med regeringen enligt första stycket. Utskottet får avslå en sådan begäran om en överläggning skulle fördröja frågans behandling så att avsevärt men skulle uppkomma. Utskottet ska i så fall i sitt protokoll redovisa skälen till att begäran har avslagits.

Utskottens skyldighet att följa arbetet inom EU

13 § Utskotten ska följa arbetet i Europeiska unionen inom sina ämnesområden.

Regeringens samråd med EU-nämnden

14 § Regeringen ska underrätta EU-nämnden om frågor som ska beslutas i Europeiska unionens råd. Regeringen ska också rådgöra med nämnden om hur förhandlingarna i rådet ska föras inför besluten i rådet.

Regeringen ska rådgöra med nämnden inför möten och beslut i Europeiska rådet. *Lag (2018:1932)*.

Interparlamentariskt samarbete i EU

14 a § Riksdagen deltar genom utskottens och EU-nämndens ledamöter i det interparlamentariska samarbetet mellan de nationella parlamenten i Europeiska unionens medlemsstater och med Europaparlamentet. *Lag (2018:1932)*.

Sammanträden

När utskott och EU-nämnden ska sammanträda

15 § Utskotten och EU-nämnden sammanträder när riksdagsarbetet kräver det.

Kallelse

Tilläggsbestämmelse 7.15.1

Utskotten och EU-nämnden sammanträder första gången på kallelse av talmannen inom två dagar efter valet av utskottet eller nämnden. Därefter sammanträder utskotten och EU-nämnden på kallelse av ordföranden. Ordföranden ska kalla till sammanträde om minst fem ledamöter av utskottet eller nämnden begär det.

En kallelse ska skickas till samtliga ledamöter och suppleanter. Kallelsen bör anslås senast kl. 18.00 dagen före sammanträdet.

För ändamål som avses i 9 kap. 5 § regeringsformen ska talmannen sammankalla finansutskottet också på begäran av regeringen.

Ledning av sammanträde innan ordförande har valts

Tilläggsbestämmelse 7.15.2

Ålderspresidenten i utskottet eller i EU-nämnden leder sammanträdet innan en ordförande har valts.

Utskottssammanträden samtidigt som kammarsammanträden

Tilläggsbestämmelse 7.15.3

Endast om utskottet har fattat ett enhälligt beslut i förväg, får utskottet sammanträda under arbetsplenum eller val i kammaren. Dock får ett sådant sammanträde inte vara offentligt enligt 17 §. I övrigt får ett utskottssammanträde äga rum samtidigt med att kammaren sammanträder.

Protokoll

Tilläggsbestämmelse 7.15.4

Protokoll ska föras vid sammanträden i utskott och i EU-nämnden.

Yttranden i EU-nämnden

Tilläggsbestämmelse 7.15.5

Vad som yttras vid regeringens samråd med EU-nämnden ska nedtecknas i läsbar form. *Lag (2018:1932)*

Sammanträden inom stängda dörrar

16 § Utskotten och EU-nämnden ska sammanträda inom stängda dörrar.

Utskotten och EU-nämnden får medge att även någon annan än en ledamot, en suppleant eller en tjänsteman i utskottet eller EU-nämnden får närvara vid ett sammanträde inom stängda dörrar. För EU-nämnden och för överläggningar i utskott i EU-frågor enligt 12 § krävs inget beslut för att ett statsråd, eller en tjänsteman som åtföljer statsrådet, ska få närvara.

Deltagande på distans

Tilläggsbestämmelse 7.16.1

Om det finns synnerliga skäl får riksdagen eller talmannen besluta att deltagande på distans vid utskottssammanträden får medges. Om ett sådant beslut har fattats får ett utskott medge att en ledamot eller en suppleant deltar på distans vid ett sammanträde.

Om det finns särskilda skäl får EU-nämnden medge att en ledamot eller en suppleant deltar på distans vid ett sammanträde.

En ledamot eller en suppleant som deltar på distans ska anses närvarande vid sammanträdet.

Den som leder sammanträdet får inte delta på distans. *Lag (2020:487)*.

Offentligt sammanträde

17 § Ett utskott får besluta att ett sammanträde i den del det avser inhämtande av upplysningar eller överläggning i EU-frågor enligt 12 § ska vara offentligt.

EU-nämnden får besluta att ett sammanträde, eller del av ett sammanträde, ska vara offentligt.

Vid en offentlig del av ett sammanträde i ett utskott eller i EU-nämnden är en företrädare för en statlig myndighet inte skyldig att lämna uppgifter för vilka sekretess gäller hos myndigheten.

Uptagning av ljud eller bild vid offentliga sammanträden

Tilläggsbestämmelse 7.17.1

Ljud- eller bildupptagning vid en offentlig del av ett sammanträde i ett utskott eller i EU-nämnden får göras om inte utskottet eller nämnden beslutar annat.

Åhörare

18 § Vid en offentlig del av ett sammanträde i ett utskott eller i EU-nämnden ska det finnas särskilda platser för åhörare.

Ordningsregler för åhörare

Tilläggsbestämmelse **7.18.1**

Åhörare ska på uppmaning lämna in ytterkläder och väskor samt sådana föremål som kan användas för att störa ordningen vid sammanträdet. Den som inte följer en sådan uppmaning får vägras tillträde till sammanträdet. De inlämnade tillhörigheterna förvaras under besöket i särskilda utrymmen.

Bestämmelser om säkerhetskontroll finns i lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler.

Åhörare som stör ordningen

19 § Åhörare som uppträder störande får genast utvisas. Om oordning uppstår bland åhörarna, får ordföranden utvisa samtliga åhörare.

Tystnadsplikt

20 § En ledamot eller en suppleant i ett utskott eller EU-nämnden får inte obehörigen röja vad som enligt beslut av regeringen, utskottet eller EU-nämnden ska omfattas av sekretess till skydd för rikets säkerhet eller av annat synnerligen viktigt skäl som rör förhållandet till en främmande stat eller en mellanfolklig organisation. *Lag (2018:94)*.

Jäv

21 § Ingen får närvara vid behandlingen av ett ärende i ett utskott, om ärendet rör honom eller henne eller någon närstående personligen.

8 KAP. INTERPELLATIONER OCH FRÅGORTILL STATSRÅD

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om

- interpellationer (2–4 §§),
- skriftliga frågor (5–7 §§), och
- frågestund (8 §).

Interpellationer

Interpellationers innehåll

2 § En interpellation ska vara skriftlig och ställas till ett visst statsråd. Den ska ha ett bestämt innehåll och vara försedd med en motivering.

Beslut om interpellationer

3 § Talmannen beslutar om en interpellation får ställas. Om talmannen finner att en interpellation strider mot grundlag eller denna lag, ska han eller hon besluta att interpellationen inte får ställas och ange skäl för detta beslut.

Om kammaren begär att interpellationen ska få ställas, ska saken hänvisas till konstitutionsutskottet för avgörande. Talmannen ska tillåta att interpellationen ställs om utskottet har förklarat att den inte strider mot grundlag eller denna lag.

Den praktiska hanteringen av interpellationer

Tilläggsbestämmelse **8.3.1**

En interpellation ska ges in till Riksdagsförvaltningen.

Talmannen ska utan dröjsmål vid ett sammanträde med kammaren anmäla sitt beslut att interpellationen ska eller inte ska få ställas. Om talmannen har beslutat att interpellationen får ställas, ska talmannen överlämna interpellationen till statsrådet utan dröjsmål.

Interpellationen ska redovisas i riksdagens protokoll.

Återkallelse av interpellationer

Tilläggsbestämmelse **8.3.2**

En interpellation får återkallas till dess att statsrådet har besvarat den.

Svar på interpellationer

4 § En interpellation ska besvaras i ett anförande av ett statsråd inom två veckor från det att den har överlämnats till statsrådet. Om planeringen av kammarens arbete medför att interpellationer inte kan besvaras en viss vecka, förlängs svarstiden till dess att planeringen medger att svar lämnas.

Om ett svar inte lämnas inom den tid som har angetts i första stycket eller om ett svar inte kommer att lämnas, ska statsrådet meddela kammaren skälen för detta. Meddelandet får inte följas av överläggning.

En interpellation faller om den inte har besvarats under den valperiod då den väcktes.

När svar ska lämnas

Tilläggsbestämmelse **8.4.1**

Talmannen bestämmer efter samråd med statsrådet vid vilket sammanträde svaret ska lämnas. Om svaret inte kan lämnas inom den tid som anges i 4 § första stycket ska talmannen även samråda med interpellanten innan talmannen bestämmer vid vilket sammanträde svaret ska lämnas.

Utkastet till svar på en interpellation får göras tillgängligt för ledamöterna i förväg. *Lag (2018:605)*.

Interpellationsdebatt

Tilläggsbestämmelse 8.4.2

Ett anförande för besvarande av en interpellation får vara högst sex minuter. Statsrådet kan därutöver få ordet för ytterligare tre anföranden, varav de två första får vara högst fyra minuter vardera och det tredje högst två minuter.

Interpellanten kan få ordet för högst tre anföranden, varav de två första får vara högst fyra minuter vardera och det tredje högst två minuter.

Andra talare kan få ordet för högst två anföranden, varav det första får vara högst fyra minuter och det andra högst två minuter.

En talare ska anmäla sig senast under första omgången. *Lag (2018:605).*

Skriftliga frågor

Innehållet i skriftliga frågor

5§ En skriftlig fråga till ett statsråd får innehålla en kort inledande förklaring. Frågan ska ha ett bestämt innehåll.

Beslut om skriftliga frågor

6§ Talmannen beslutar om en skriftlig fråga får ställas. Om talmannen finner att en skriftlig fråga strider mot grundlag eller denna lag, ska han eller hon besluta att frågan inte får ställas och ange skäl för detta beslut.

Om kammaren begär att frågan ska få ställas, ska saken hänvisas till konstitutionsutskottet för avgörande. Talmannen ska tillåta att frågan ställs om utskottet har förklarat att den inte strider mot grundlag eller denna lag.

Den praktiska hanteringen av skriftliga frågor

Tilläggsbestämmelse 8.6.1

En skriftlig fråga ska ges in till Riksdagsförvaltningen.

Talmannen ska utan dröjsmål vid ett sammanträde med kammaren anmäla sitt beslut att frågan ska eller inte ska få ställas. Om talmannen har beslutat att frågan får ställas, ska talmannen överlämna frågan till statsrådet utan dröjsmål.

Återkallelse av skriftliga frågor

Tilläggsbestämmelse 8.6.2

En skriftlig fråga får återkallas till dess att statsrådet har besvarat den.

Svar på skriftliga frågor

7§ En skriftlig fråga besvaras skriftligen av ett statsråd. Om ett svar inte lämnas inom den tid som anges i tilläggsbestämmelse, ska statsrådet meddela Riksdagsförvaltningen när frågan kommer att besvaras eller att den inte kommer att besvaras.

Tidsfrister för svar på skriftliga frågor

Tilläggbestämmelse 8.7.1

En skriftlig fråga som ges in senast en torsdag kl. 10.00 besvaras senast kl. 12.00 följande onsdag. Om riksdagsarbetet kräver det, får talmannen efter samråd med gruppledarna besluta att svar i stället ska lämnas inom 14 dagar efter att frågan framställdes.

Det skriftliga svaret lämnas till Riksdagsförvaltningen, som överlämnar svaret till den ledamot som har ställt frågan.

Återgivande av skriftliga frågor och svar

Tilläggbestämmelse 8.7.2

Skriftliga frågor och statsrådets svar på frågorna ska redovisas i riksdagens protokoll.

Frågestund

Muntliga frågor

8§ En muntlig fråga till ett statsråd ställs vid en frågestund som anordnas i kammaren. Frågan ska ha ett bestämt innehåll.

Frågan besvaras omedelbart av ett statsråd.

Talmannen beslutar om vem som ska få ordet vid en frågestund och får besluta om en begränsning av anförandena till högst en minut.

Planering av frågestunder

Tilläggbestämmelse 8.8.1

En frågestund anordnas varje torsdag under de veckor som kammaren sammanträder.

Om riksdagsarbetet kräver det, får talmannen besluta att frågestunden ska anordnas någon annan dag än en torsdag eller ställas in.

Regeringskansliet ska i god tid i förväg anmäla till Riksdagsförvaltningen vilka statsråd som kommer att vara närvarande vid en frågestund. Meddelande om detta lämnas till ledamöterna på det sätt som talmannen bestämmer.

9 KAP. ÄRENDENAS VÄCKANDE

Kapitlets innehåll

1§ I detta kapitel finns bestämmelser om

- ärenden som väcks av regeringen (2–9 §§),
- ärenden som väcks av ledamöter (10–15 §§),
- ärenden som väcks av riksdagsorgan (16–19 §§),
- ärenden som väcks genom dokument från EU och dokument inom ramen för det interparlamentariska samarbetet i EU (20 §),
- information om EU (21–23 §§),
- andra frågor som riksdagen har att hantera (24 och 25 §§), och
- vissa gemensamma frågor (26 och 27 §§). *Lag (2018:1932).*

Ärenden som väcks av regeringen

Propositioner

2 § Regeringen lämnar förslag till riksdagen genom propositioner.

En proposition ska innehålla regeringens protokoll i ärendet, en redovisning av ärendets beredning och skälen för regeringens förslag. Propositioner med lagförslag ska i förekommande fall innehålla Lagrådets yttrande.

Avlämnande av proposition

Tilläggsbestämmelse **9.2.1**

En proposition ska ges in till Riksdagsförvaltningen. Den anmäls vid ett sammanträde med kammaren efter det att den har gjorts tillgänglig för ledamöterna.

När propositioner ska lämnas

3 § Riksdagen beslutar på förslag av talmannen när propositioner som enligt regeringen bör behandlas under det pågående riksmötet senast ska lämnas. Om en särskild tidpunkt föreskrivs i denna lag, gäller den tidpunkten.

En tidpunkt som beslutats enligt första stycket gäller inte

1. om regeringen genom en proposition underställer riksdagen en utfärdad förordning för prövning enligt lag, eller
2. om regeringen anser att det finns synnerliga skäl att lämna en proposition senare.

Samråd för att undvika anhopning av arbete

4 § Regeringen bör lämna propositioner på sådana tider att en anhopning av arbete hos riksdagen undviks. Regeringen ska samråda med talmannen om detta.

Propositioner om statens budget

5 § Regeringen ska lämna en proposition med förslag till statens inkomster och utgifter för det kommande budgetåret (budgetproposition). Budgetåret sammanfaller med kalenderåret.

Budgetpropositionen ska innehålla en finansplan och ett förslag till beslut om statens budget. I förslaget till statens budget ska utgifterna hänföras till utgiftsområden som anslagen ska fördelas på, om inte riksdagen med stöd av 11 kap. 18 § genom lag har beslutat något annat.

Endast om regeringen anser att det finns synnerliga ekonomisk-politiska skäl, får en proposition om statens inkomster eller utgifter för det närmast följande budgetåret lämnas efter budgetpropositionen.

En proposition med förslag om ett nytt eller väsentligen höjt anslag eller om riktlinjer enligt 9 kap. 6 § regeringsformen för statens verksamhet för längre tid än anslaget till verksamheten avser bör innehålla en uppskattning av de framtida kostnaderna för det ändamål som förslaget avser. Om ett förslag till anslag grundar sig på en plan för en längre tid än den för vilken anslaget har beräknats i propositionen, bör planen redovisas.

Avlämnande av budgetproposition

Tilläggsbestämmelse **9.5.1**

Budgetpropositionen ska lämnas senast den 20 september.

De år då val till riksdagen hålls i augusti eller september ska budgetpropositionen i stället lämnas senast

– tre veckor efter det att riksdagen vid omröstning enligt 6 kap. 3 § regeringsformen har funnit att statsministern har tillräckligt stöd i riksdagen, eller

– tre veckor efter det att en ny regering har tillträtt, om ett regeringsskifte har ägt rum.

Trots bestämmelserna i andra stycket får budgetpropositionen inte lämnas senare än den 15 november under år då den dagen infaller måndag-torsdag och i andra fall inte senare än den torsdag som infaller närmast före den 15 november. Budgetpropositionen behöver aldrig lämnas tidigare än den 20 september. *Lag (2021:1118)*.

Ekonomisk vårproposition

Tilläggsbestämmelse **9.5.2**

Regeringen ska årligen senast den 15 april lämna en proposition med förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken (ekonomisk vårproposition).

Utgiftsområden

Tilläggsbestämmelse **9.5.3**

Statens utgifter ska hänföras till följande utgiftsområden: 1 Rikets styrelse, 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, 3 Skatt, tull och exekution, 4 Rättsväsendet, 5 Internationell samverkan, 6 Försvar och samhällets krisberedskap, 7 Internationellt bistånd, 8 Migration, 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning, 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom, 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn, 13 Integration och jämställdhet, 14 Arbetsmarknad och arbetsliv, 15 Studiestöd, 16 Utbildning och universitetsforskning, 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid, 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik, 19 Regional utveckling, 20 Klimat, miljö och natur, 21 Energi, 22 Kommunikationer, 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel, 24 Näringsliv, 25 Allmänna bidrag till kommuner, 26 Statsskuldräntor m.m. och 27 Avgiften till Europeiska unionen.

Beslut i fråga om vilka ändamål och verksamheter som ska innefattas i ett utgiftsområde fattas i samband med beslut med anledning av den ekonomiska vårpropositionen. *Lag (2023:507)*.

Ytterligare bestämmelser om budgetprocessen

Tilläggsbestämmelse **9.5.4**

Ytterligare bestämmelser om budgetprocessen finns i budgetlagen (2011:203).

Propositioner med förslag till ändringar i statens budget

6 § Regeringen får, med det undantag som anges i andra stycket, vid högst två tillfällen lämna en proposition med förslag till ändringar i statens budget för det löpande budgetåret.

Endast om regeringen anser att det finns särskilda skäl får propositioner med förslag till ändringar i statens budget lämnas vid andra tillfällen.

Avlämnande av proposition med förslag till ändringar i statens budget

Tilläggsbestämmelse **9.6.1**

En sådan proposition som avses i 6 § första stycket lämnas i anslutning till budgetpropositionen eller den ekonomiska vårpropositionen.

Skrivelser

7 § Regeringen får lämna information till riksdagen genom skrivelser.

Avlämnande av skrivelse

Tilläggsbestämmelse **9.7.1**

En skrivelse från regeringen ska ges in till Riksdagsförvaltningen. Den anmäls vid ett sammanträde med kammaren efter det att den har gjorts tillgänglig för ledamöterna.

Skrivelse om åtgärder med anledning av riksdagens beslut

8 § Regeringen ska varje år i en skrivelse till riksdagen redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit med anledning av de riksdagsskrivelser som överlämnats till regeringen.

Kommittéberättelse

9 § Regeringen ska varje år i en skrivelse till riksdagen redovisa verksamheten inom de kommittéer som har tillsatts på grund av regeringens beslut.

Ärenden som väcks av ledamöter

Motioner

10 § Ledamöter lämnar förslag till riksdagen genom motioner.

I en motion får inte förslag i skilda ämnen sammanföras.

Avlämnande av motion

Tilläggsbestämmelse **9.10.1**

En motion ska ges in till Riksdagsförvaltningen senast kl. 16.30 den sista dagen som motionen får lämnas. Den bör innehålla uppgift om vilken partigrupp som motionären tillhör.

Motionen anmäls vid ett sammanträde med kammaren.

Allmän motionstid

11 § Motioner i fråga om allt som kan komma under riksdagens prövning får väckas en gång per år (allmän motionstid).

Den allmänna motionstiden pågår, om inte riksdagen på förslag av talmannen bestämmer annat, från början av ett riksmöte som inleds under augusti, september eller oktober och så länge som motioner får lämnas med anledning av budgetpropositionen.

Följdmotioner

12 § En motion med anledning av en proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse (följdmotion) får väckas inom ramen för ärendet senast den femtonde dagen efter den dag då ärendet anmäldes i kammaren.

Ändrad motionstid

13 § Om en proposition eller en framställning måste behandlas skyndsamt får riksdagen, på förslag av regeringen eller det riksdagsorgan som lämnat framställningen, besluta om kortare motionstid om det finns synnerliga skäl.

Riksdagen får på förslag av talmannen besluta att förlänga motionstiden om det finns särskilda skäl.

Förslag om förlängd motionstid

Tilläggsbestämmelse 9.13.1

Ett förslag om förlängning av motionstiden lämnas senast vid tidpunkten för det andra sammanträdet efter det att propositionen, skrivelsen, framställningen eller redogörelsen anmäldes i kammaren. Ett beslut om förlängning fattas senast vid nästa sammanträde.

Följdmotioner efter att behandlingen av ett ärende har skjutits upp

14 § Följdmotioner får, med anledning av att behandlingen av en proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse har skjutits upp från en valperiod till nästa, väckas inom sju dagar från början av den nya valperioden.

Motion med anledning av en händelse av större vikt

15 § Motioner med anledning av en händelse av större vikt får väckas gemensamt av minst tio ledamöter, om händelsen inte kunde förutses eller beaktas under den allmänna motionstiden eller någon annan motionstid som anges i detta kapitel.

Ärenden som väcks av riksdagsorgan

Utskottsinitiativ

16 § Ett utskott får väcka förslag hos riksdagen i ett ämne som hör till dess beredningsområde (utskottsinitiativ). Ett utskottsinitiativ tas genom ett utskottsbetänkande enligt de bestämmelser som gäller för betänkanden i allmänhet.

Finansutskottet får i ekonomisk-politiskt syfte väcka förslag även i ett ämne som hör till ett annat utskotts beredningsområde.

Riksdagsorgans framställningsrätt

17§ Riksdagsorganen riksdagsstyrelsen, Riksbankens fullmäktige och direktion, Riksdagens ombudsmän och Riksrevisionen får göra framställningar hos riksdagen i frågor som rör riksdagsorganets kompetens, organisation, personal eller verksamhetsformer.

Riksdagen får föreskriva att riksdagsstyrelsen, Riksbankens fullmäktige och direktion samt Riksdagens ombudsmän även i andra fall får göra framställningar hos riksdagen.

Särskilda bestämmelser om redogörelser till riksdagen från ett riksdagsorgan finns i lag.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller förutom riksrevisorn även riksrevisionsdirektören. Ytterligare föreskrifter om sådana framställningar finns i lag. *Lag (2020:104)*.

Beredning av framställningar

17a§ Innan riksdagsstyrelsen gör en framställning hos riksdagen ska den inhämta behövliga upplysningar och yttranden. *Lag (2021:1118)*.

Yttrande från Lagrådet

17b§ Innan riksdagsstyrelsen gör en framställning hos riksdagen ska den under de förutsättningar som anges i 8 kap. 21 § regeringsformen inhämta yttrande från Lagrådet. Styrelsen får, utöver de skäl som anges i 8 kap. 21 § tredje stycket regeringsformen, avstå från att inhämta yttrande från Lagrådet om styrelsen bedömer att ett sådant yttrande i stället bör inhämtas av berört utskott inom ramen för beredningen av styrelsens framställning.

Om riksdagsstyrelsen inte har inhämtat ett yttrande från Lagrådet ska styrelsen i sin framställning redovisa skälen för detta. *Lag (2022:1530)*.

Avlämnande av framställning eller redogörelse

Tilläggsbestämmelse **9.17.1**

En framställning eller en redogörelse från ett riksdagsorgan ska ges in till Riksdagsförvaltningen. Den anmäls vid ett sammanträde med kammaren efter det att den har gjorts tillgänglig för ledamöterna.

Framställningar från riksdagsstyrelsen

Tilläggsbestämmelse **9.17.2**

Riksdagsstyrelsen får göra framställningar hos riksdagen i frågor som gäller riksdagsarbetets bedrivande, hör till styrelsens handläggning eller gäller den ekonomiadministrativa lagstiftningen för Riksdagsförvaltningen, Riksdagens ombudsmän och Riksrevisionen.

Innan riksdagsstyrelsen gör en framställning som gäller den ekonomiadministrativa lagstiftningen för Riksdagsförvaltningen, Riksdagens ombudsmän och Riksrevisionen ska berörda myndigheter ges tillfälle att yttra sig.

Styrelsen får även i andra fall göra framställningar hos riksdagen i frågor som gäller riksdagen eller dess organ om framställningarna grundar sig på förslag från utredningar som styrelsen har tillsatt på riksdagens uppdrag.

Redogörelse om åtgärder med anledning av riksdagens beslut

Tilläggsbestämmelse 9.17.3

Riksdagsstyrelsen ska årligen i en redogörelse redovisa vilka åtgärder styrelsen har vidtagit med anledning av de riksdagsskrivelser som överlämnats till styrelsen.

Framställningar från Riksbankens fullmäktige och direktion

Tilläggsbestämmelse 9.17.4

Riksbankens fullmäktige och direktion får göra framställningar hos riksdagen inom sina ansvarsområden.

Framställningar från riksdagens ombudsmän

Tilläggsbestämmelse 9.17.5

Var och en av riksdagens ombudsmän får göra framställningar hos riksdagen med anledning av frågor som har uppkommit i hans eller hennes tillsynsverksamhet. Ytterligare föreskrifter om sådana framställningar finns i lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO). *Lag (2023:500)*.

Redogörelser från riksrevisorn

Tilläggsbestämmelse 9.17.6

Riksrevisorn får lämna redogörelser till riksdagen avseende revisionsberättelserna över årsredovisningen för staten, Riksbanken och Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond. *Lag (2020:104)*.

Riksrevisorns rapporter

18§ Riksrevisorn lämnar sina granskningsrapporter över effektivitetsrevisionen till riksdagen. Riksrevisorn lämnar också den årliga rapporten med de viktigaste iakttagelserna vid effektivitetsrevisionen och den årliga revisionen till riksdagen.

Rapporterna ska ges in till Riksdagsförvaltningen. De anmäls vid ett sammanträde med kammaren efter det att de har gjorts tillgängliga för ledamöterna.

Den årliga rapporten och de granskningsrapporter som rör den verksamhet som bedrivs av Riksdagsförvaltningen och myndigheter under riksdagen lämnas som redogörelser.

Övriga rapporter ska överlämnas till regeringen och berörda utskott av talmannen. *Lag (2020:104)*.

Regeringens skrivelser med anledning av riksrevisorns rapporter

19§ För varje granskningsrapport som har överlämnats till regeringen ska regeringen i en skrivelse till riksdagen redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av iakttagelser i rapporten. Om regeringen har vidtagit eller avser att vidta likartade åtgärder på grund av iakttagelserna i flera rapporter, får regeringen lämna en skrivelse som omfattar flera rapporter till riksdagen.

Regeringens skrivelse ska lämnas till riksdagen inom fyra månader från det att regeringen har tagit emot rapporten. Vid beräkning av fristen ska juli och augusti månader inte räknas in.

Ärenden som väcks genom dokument från EU och dokument inom ramen för det interparlamentariska samarbetet i EU

EU-ärenden

20 § Talmannen får efter samråd med gruppledarna bestämma att dokument från Europeiska unionen, med undantag för förslag till rättsakter, och dokument inom ramen för det interparlamentariska samarbetet i unionen ska granskas av riksdagen.

Riksdagen ska pröva om ett utkast till en av unionens lagstiftningsakter strider mot subsidiaritetsprincipen.

Riksdagen ska godkänna eller avslå initiativ från Europeiska rådet om att bemyndiga rådet att ändra beslutsordningen på ett visst område eller i ett visst fall från enhällighet till kvalificerad majoritet eller från ett särskilt lagstiftningsförfarande till det ordinarie lagstiftningsförfarandet. Riksdagen ska också godkänna eller avslå förslag från Europeiska kommissionen om att ange vilka aspekter av familjerätten som har gränsöverskridande följder och som kan bli föremål för lagstiftningsakter som antas med det ordinarie lagstiftningsförfarandet. *Lag (2018:1932)*.

Information om EU

Information från regeringen om samarbetet i EU

21 § Regeringen ska enligt 10 kap. 10 § regeringsformen fortlöpande informera riksdagen om vad som sker inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen.

Regeringen ska redovisa sitt agerande i Europeiska unionen för riksdagen och varje år i en skrivelse till riksdagen redovisa verksamheten i Europeiska unionen.

Information från regeringen om dokument från EU

22 § Regeringen ska informera riksdagen om sin syn på de dokument som Europeiska unionens institutioner har överlämnat till riksdagen och som regeringen bedömer som betydelsefulla.

Information från unionens institutioner om arbetet i EU

23 § Riksdagen får skriftlig information om arbetet i Europeiska unionen från unionens institutioner i enlighet med fördragen och de till fördragen hörande protokollen.

Andra frågor som riksdagen har att hantera

Anmälan av vilande beslut och undantag från en tidsfrist

24 § Konstitutionsutskottet ska anmäla vilande beslut i ärenden som rör grundlag eller riksdagsordningen till kammaren för slutligt beslut. Om den ordning som gäller för grundlagsändring eller ändring av riksdagsordningen enligt en bestämmelse i regeringsformen ska tillämpas i något annat fall, ska ett vilande beslut i ärendet anmälas av berört utskott.

Konstitutionsutskottet ska anmäla ett beslut om undantag från den tidsfrist som gäller för framläggande av förslag som ska antas enligt 8 kap. 14 § regeringsformen till kammaren.

Yrkande om folkomröstning i en grundlagsfråga eller om misstroendeförklaring

25 § Ett yrkande om folkomröstning i en grundlagsfråga eller om misstroendeförklaring ska läggas fram vid ett sammanträde med kammaren. Yrkandet ska lämnas skriftligen så snart det har framställts.

Vissa gemensamma frågor

Återkallelser

26 § Fram till dess att ett utskott har avgett ett betänkande i ett ärende får en proposition, skrivelse, framställning, redogörelse eller motion återkallas genom en skrivelse till riksdagen. Ett förslag som vilar minst tolv månader enligt 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen får återkallas till dess utskottet har avgett ett nytt betänkande enligt 10 kap. 6 § tredje stycket.

Om en proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse återkallas, faller de följdmotioner som har väckts.

Om en proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse har återkallats, får motioner väckas med anledning av återkallelsen inom sju dagar från det att återkallelsen anmäldes i kammaren.

Hanteringen av återkallelser

Tilläggsbestämmelse 9.26.1

En återkallelse av en proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse ska göras i en skrivelse som ges in till Riksdagsförvaltningen.

En återkallelse av en motion ska ges in skriftligen till Riksdagsförvaltningen.

Talmannen avskriver propositioner, skrivelser, framställningar, redogörelser och motioner som har återkallats eller fallit på grund av återkallelsen. Avskrivningsbeslutet anmäls i kammaren.

Beräkning av lagstadgad tid

27 § Vad som i allmänhet gäller om beräkning av lagstadgad tid ska tillämpas också på tid då en åtgärd enligt en bestämmelse i detta kapitel senast ska vidtas.

10 KAP. ÄRENDENAS BEREDNING

Kapitlets innehåll

1§ I detta kapitel finns bestämmelser om utskottens beredning och behandling av ärenden.

Beredningstvång och bordläggning

2§ Propositioner, skrivelser, framställningar, redogörelser, motioner och EU-dokument som avses i 9 kap. 20§ ska hänvisas av kammaren till ett utskott för beredning. Detsamma gäller ansökningar som avses i 5 kap. 7§ om medgivande av åtal eller frihetsberövande, som har anmälts i kammaren.

Innan ett ärende hänvisas till ett utskott ska det bordläggas vid ett sammanträde med kammaren, om kammaren inte beslutar om omedelbar hänvisning.

Behandlingstvång

3§ Utskotten ska avge betänkanden till kammaren över de propositioner, skrivelser, framställningar, redogörelser och motioner som har hänvisats till dem eller överlämnats från ett annat utskott.

Utskotten ska avge utlåtanden till kammaren över de EU-dokument som avses i 9 kap. 20§ första och tredje styckena och som har hänvisats till dem eller överlämnats från ett annat utskott.

När det gäller ärenden om subsidiaritetsprövning enligt 9 kap. 20§ andra stycket ska ett utskott, om det finner att utkastet strider mot subsidiaritetsprincipen, avge ett utlåtande till kammaren med förslag om att riksdagen ska avge ett motiverat yttrande till Europaparlamentets, rådets och kommissionens ordförande. Utskottet ska också avge ett utlåtande till kammaren, om minst fem ledamöter av utskottet begär det. I annat fall ska utskottet genom ett protokollsutdrag till kammaren anmäla att utkastet inte strider mot subsidiaritetsprincipen.

Beredning av ärenden som har väckts inom riksdagen

4§ Innan ett utskott helt eller delvis tillstyrker ett motionsförslag om att riksdagen ska anta en lag, eller väcker ett sådant förslag genom ett utskottsinitiativ, ska utskottet inhämta behövliga upplysningar och yttranden om inte utskottet finner synnerliga skäl mot det. Detta gäller också för förslag som påverkar statens budget. Om utskottet inte har inhämtat upplysningar eller yttranden, ska utskottet i sitt betänkande redovisa skälen för detta.

Innan ett utskott helt eller delvis tillstyrker ett motionsförslag eller väcker ett förslag genom ett utskottsinitiativ ska finansutskottet ges tillfälle att yttra sig om förslaget kan innebära mer betydande framtida återverkningar på de offentliga utgifterna och inkomsterna.

Yttrande från Lagrådet

5§ Bestämmelser om utskotts skyldighet att inhämta yttrande från Lagrådet finns i 8 kap. 21§ regeringsformen.

Om utskottet inte har inhämtat yttrande från Lagrådet ska utskottet i sitt betänkande redovisa skälen för detta.

Konstitutionsutskottet får avge förklaring att 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen inte är tillämpligt i fråga om ett visst lagförslag endast efter att Lagrådet har yttrat sig.

Behandling av uppskjutna och vilande ärenden

6§ Betänkanden i ärenden som har skjutits upp till nästa valperiod enligt bestämmelserna i 11 kap. 15, 16 och 20 §§ ska avges av de utskott som har valts av den nyvalda riksdagen.

Ett utskott ska tillsammans med anmälan till kammaren av ett vilande beslut enligt 9 kap. 24 § lämna ett betänkande i ärendet.

Om ett lagförslag har vilat i minst tolv månader enligt 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen, ska utskottet avge ett nytt betänkande i ärendet.

Beslut av finansutskottet

Tilläggsbestämmelse 10.6.1

Beslut av finansutskottet i en fråga som avses i 9 kap. 5 § regeringsformen ska meddelas regeringen genom en skrivelse från utskottet.

Samarbete mellan utskott

7§ Ett utskott får ge ett annat utskott tillfälle att yttra sig i ett ärende eller en fråga som berör det andra utskottets beredningsområde.

Statliga myndigheters skyldighet att lämna upplysningar och avge yttrande till ett utskott

8§ En statlig myndighet ska lämna upplysningar och avge yttrande till ett utskott som begär det, om inte annat följer av 7 kap. 17 § tredje stycket. En myndighet som inte lyder under riksdagen får hänskjuta en sådan begäran till regeringen för avgörande.

Regeringens skyldighet enligt denna paragraf att lämna upplysningar och avge yttrande till ett utskott är begränsad till dels frågor om arbetet inom Europeiska unionen, dels de av riksrevisorns och riksrevisionsdirektörens granskningsrapporter över effektivitetsrevisionen som har överlämnats till regeringen. *Lag (2020:770)*.

Minoritetsskydd i utskott

9§ Ett utskott ska inhämta upplysningar eller ett yttrande enligt 4, 7 eller 8 § om minst fem av dess ledamöter begär det vid behandlingen av ett ärende. Om frågan gäller arbetet inom Europeiska unionen eller sådana rapporter från riksrevisorn eller riksrevisionsdirektören som avses i 9 kap. 18 § och 13 kap. 5 § får en sådan begäran framställas utan samband med behandlingen av ett ärende.

Om minst fem av ledamöterna i ett utskott begär det, ska ett utskott som fått tillfälle att yttra sig till ett annat utskott, enligt 7 §, avge ett yttrande.

Utskottet får avslå en begäran om upplysningar eller ett yttrande enligt första eller andra stycket, om den har framställts vid behandlingen

av ett ärende och utskottet finner att den begärda åtgärden skulle fördröja ärendets behandling så att avsevärt men skulle uppkomma. Utskottet ska i sitt betänkande eller utlåtande redovisa skälen till att en sådan begäran har avslagits. Har en begäran enligt andra stycket avslagits ska utskottet redovisa skälen i sitt protokoll. *Lag (2020:770)*.

Behövliga upplysningar i vissa EU-ärenden

10 § Utskotten ska vid beredning av ett utlåtande enligt 3 § andra stycket inhämta behövliga upplysningar från regeringen.

Regeringen ska inom två veckor från den dag då utskottet begär det informera om sin bedömning av tillämpningen av subsidiaritetsprincipen i det aktuella utkastet till lagstiftningsakt enligt 3 § tredje stycket.

Omröstning och reservationsrätt i utskotten

11 § En omröstning inom ett utskott ska göras öppet. Om det blir lika röstetal, gäller ordförandens mening.

En ledamot som har förlorat vid en omröstning inom ett utskott får till utskottets betänkande eller utlåtande lämna en reservation med ett yrkande. Gäller omröstningen utskottets ställningstagande i ett yttrande till ett annat utskott, får ledamoten lämna en avvikande mening till yttrandet. Betänkandet, utlåtandet eller yttrandet får dock inte fördröjas på grund av detta.

Särskilt yttrande

12 § I ett betänkande, utlåtande eller yttrande till ett annat utskott får en ledamot förklara sitt ställningstagande i ett särskilt yttrande.

11 KAP. ÄRENDENAS AVGÖRANDE

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om

- förutsättningar för att ett ärende ska kunna avgöras (2–6 §§),
- förfarandet vid beslut av kammaren (7–14 §§),
- när ärenden ska avgöras (15–17 §§),
- särskilda förfaranden för vissa ärenden (18–20 §§), och
- meddelanden om riksdagens beslut (21 §).

Förutsättningar för att ett ärende ska kunna avgöras

Betänkandens och utlåtandens tillgänglighet

2 § Ett betänkande eller utlåtande från ett utskott ska vara tillgängligt för ledamöterna senast två vardagar före den dag då ärendet ska behandlas.

Betänkandet eller utlåtandet ska anmälas i kammaren och bordläggas vid ett sammanträde innan ärendet avgörs.

Riksdagen får på förslag av utskottet eller talmannen besluta att ärendet får avgöras trots att ärendet har varit tillgängligt kortare tid än vad som anges i första stycket.

Tidpunkt för betänkandens och utlåtandens tillgänglighet

Tilläggsbestämmelse 11.2.1

Betänkandet eller utlåtandet ska vara tillgängligt för ledamöterna senast kl. 15.00 den dag som anges i 2 § första stycket.

Förslag om avgörande av ett ärende som har varit tillgängligt kortare tid

Tilläggsbestämmelse 11.2.2

Ett förslag enligt 2 § tredje stycket ska anmälas i kammaren i samband med att betänkandet eller utlåtandet behandlas. Innan talmannen väcker ett sådant förslag ska han eller hon samråda med utskottets ordförande och vice ordförande.

Bordläggning och tid för avgörande av vissa ärenden

3 § Ett yrkande om folkomröstning i en grundlagsfråga eller om misstroendeförklaring ska bordläggas vid det sammanträde då det framställs och därefter vid ytterligare ett sammanträde innan det får avgöras. Ärendet ska avgöras senast vid det tredje sammanträdet efter det då yrkandet framställdes.

Ett förslag av talmannen till ny statsminister ska bordläggas vid det sammanträde då det framställs och därefter vid ytterligare ett sammanträde innan det får avgöras. Ärendet ska i enlighet med bestämmelserna i 6 kap. 4 § andra stycket regeringsformen avgöras senast på fjärde dagen efter den dag då förslaget framställdes.

Framläggande av yrkanden

4 § Ett utskott yrkar bifall till sitt förslag i ett ärende genom ett betänkande eller utlåtande.

En ledamot som vill yrka bifall till eller avslag på ett förslag till beslut som behandlas i ett betänkande eller ett utlåtande ska lägga fram yrkandet under överläggningen.

Återförvisning och hänvisning till ett annat utskott

5 § Ett ärende, i vilket ett utskott har avgett ett betänkande eller ett utlåtande, ska återförvisas av kammaren till utskottet för ytterligare beredning, om minst en tredjedel av de röstande ansluter sig till ett yrkande om det. Återförvisning enligt denna paragraf får inte ske mer än en gång i samma ärende.

Kammaren får hänvisa ärendet till ett annat utskott för ytterligare beredning. Om det samtidigt finns ett yrkande om detta och ett yrkande om återförvisning, ska yrkandet om återförvisning prövas först. Om återförvisning beslutas, faller yrkandet om hänvisning till ett annat utskott.

Förutsättningar för ärendenas avgörande

6 § Ett ärende i vilket överläggning äger rum får inte tas upp till avgörande förrän kammaren på talmannens förslag har funnit att överläggningen är avslutad.

Ett betänkande eller utlåtande från ett utskott får tas upp till avgörande endast vid ett sammanträde som i kallelsen och på föredragningslistan har angetts som arbetsplenium.

Förfarandet vid beslut av kammaren

Ställande av proposition till beslut

7§ Talmannen ställer proposition till beslut utifrån de yrkanden som har lagts fram under överläggningen.

Om talmannen finner att ett yrkande strider mot grundlag eller mot denna lag, ska han eller hon besluta att inte ställa proposition och ange skäl för detta beslut. Om kammaren begär proposition, ska saken hänvisas till konstitutionsutskottet för avgörande. Om utskottet har förklarat att ett yrkande inte strider mot grundlag eller mot denna lag, ska talmannen ställa proposition.

Vad som föreskrivs i andra stycket om prövning av ett yrkandes grundlagsenlighet gäller inte frågan om 2 kap. 22§ första stycket regeringsformen är tillämpligt på ett visst lagförslag.

Avgörande

8§ Ett ärende avgörs med acklamation eller, om en ledamot begär det, genom omröstning.

Om en särskild beslutsregel enligt 14§ ska tillämpas, ska ärendet avgöras genom omröstning.

Avgörandet av ett ärende ska, om det behövs, delas upp på skilda beslut.

Avgörande genom acklamation

9§ När ett ärende ska avgöras genom acklamation, ska talmannen ställa proposition på de yrkanden som har lagts fram under överläggningen och som kan ställas mot varandra.

Propositionen avfattas så att den kan besvaras med ja eller nej. Talmannen tillkännager hur beslutet har blivit enligt hans eller hennes uppfattning och bekräftar det med ett klubbslag, om inte omröstning begärs av någon ledamot.

Avgörande genom omröstning

10§ När ett ärende ska avgöras genom omröstning ska de yrkanden som har lagts fram under överläggningen ställas mot varandra. Det yrkande som enligt talmannens uppfattning har bifallits med acklamation, eller det yrkande som talmannen bestämmer, utgör huvudförslag vid omröstningen. Mot huvudförslaget ställs ett annat yrkande som motförslag.

Om det finns fler än ett yrkande som kan ställas mot huvudförslaget, ska kammaren först i ett eller flera förberedande beslut avgöra vilket yrkande som ska vara motförslag i huvudomröstningen.

Omröstningen sker öppet. I enlighet med bestämmelsen i 4 kap. 7§ regeringsformen är riksdagens beslut det förslag som stöds av mer än hälften av de röstande, om inte något annat anges i regeringsformen eller

i denna lag. Talmannen tillkännager hur omröstningen har utfallit och bekräftar beslutet med ett klubbslag.

Omröstningsförfarandet

Tilläggsbestämmelse 11.10.1

Omröstning sker vid en i förväg fastställd tidpunkt eller efter särskild förvarning.

När en omröstning ska ske, ska talmannen upprätta en omröstningsproposition. Om en särskild beslutsregel enligt 14 § ska tillämpas i ett visst fall, ska det anges i omröstningspropositionen. Omröstningspropositionen ska läsas upp och underställas kammaren för godkännande.

Omröstning ska ske elektroniskt eller, när det inte kan ske, med namnupprop.

Rösträkning vid elektronisk omröstning

Tilläggsbestämmelse 11.10.2

Vid en elektronisk omröstning registreras hur varje ledamot har röstat.

Rösträkning vid omröstning med namnupprop

Tilläggsbestämmelse 11.10.3

Vid en omröstning med namnupprop ska talmannen uppmana två ledamöter att föra anteckningar över omröstningen. De vice talmännen ropas upp först och därefter övriga ledamöter valkretsvis. Något av följande svar ska avges: ja, nej, avstår. Vid röstningen registreras hur varje ledamot har röstat.

Omröstning genom uppresning

Tilläggsbestämmelse 11.10.4

Om talmannen finner det lämpligt, får omröstning i stället ske genom uppresning. Om resultatet av uppresningen är oklart eller om en ledamot begär rösträkning, ska omröstning ske elektroniskt eller med namnupprop.

Förfarandet vid omröstning med uppresning

Tilläggsbestämmelse 11.10.5

Vid en omröstning med uppresning uppmanar talmannen först de ledamöter som vill rösta ja att resa sig och därefter de ledamöter som vill rösta nej att resa sig.

Lika röstetal i förberedande omröstning

11 § Om det blir lika röstetal vid en förberedande omröstning om vilket yrkande som ska vara motförslag, avgörs utgången genom lottning.

Lika röstetal i huvudomröstning

12 § Om det blir lika röstetal i en huvudomröstning, ska ärendet i sin helhet bordläggas för en ny omröstning vid nästa beslutstillfälle.

Om det blir lika röstetal vid nästa omröstning, ska talmannen ställa proposition på förslag om återförvisning av ärendet till utskottet för

ytterligare beredning. Ärendet ska återförvisas om minst hälften av de röstande förenar sig om detta. Återförvisas inte ärendet ska det avgöras genom lottning.

Efter återförvisning ska ärendet på nytt tas upp till behandling i sin helhet. Om det blir lika röstetal vid huvudomröstningen, ska ärendet avgöras genom lottning.

Återförvisning av ett lagstiftningsärende som har avgjorts genom delbeslut

13§ Om avgörandet i ett lagstiftningsärende har delats upp på två eller flera beslut, får kammaren omedelbart efter det sista delbeslutet på förslag av talmannen eller en ledamot besluta att ärendet ska återförvisas till utskottet för ytterligare beredning. Om riksdagen beslutar om återförvisning, har delbesluten fallit.

Återförvisning enligt denna paragraf får inte ske mer än en gång i samma ärende.

Beslut med särskild beslutsregel

14§ Finns det fler än ett förslag till beslut för vilka är föreskrivet annan ordning än för beslut i allmänhet, ska kammaren först välja ett av förslagen med tillämpning av vad som gäller för beslut i allmänhet. Därefter avgörs om det valda förslaget ska antas eller förkastas, enligt den beslutsregel som gäller för förslaget. Förfarandet tillämpas även när det är fråga om flera lagförslag som är oförenliga inbördes och ett yrkande har lagts fram om att något av dem ska vila i minst tolv månader enligt 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen.

Om det samtidigt finns två eller flera yrkanden om folkomröstning i fråga om samma vilande grundlagsförslag eller om misstroendeförklaring mot samma statsråd, ska endast en omröstning äga rum.

När ärenden ska avgöras

Tidsram för ärendenas avgörande

15§ Ett ärende ska avgöras under den valperiod då det har väckts. Riksdagen får dock besluta att behandlingen får skjutas upp till det första riksmötet i nästa valperiod.

Ett ärende som gäller statens budget för närmast följande budgetår ska avgöras före budgetårets början om det inte utan olägenhet för beslut om statens budget kan avgöras senare.

Beslut om uppskov

Tilläggsbestämmelse 11.15.1

Beslut om att behandlingen av ett ärende får skjutas upp till det första riksmötet i nästa valperiod fattas av riksdagen på förslag av berört utskott. Riksdagen får även utan sådant förslag besluta om uppskov.

Uppskov med avgörande av ärenden i särskilda fall

16§ Ett ärende som har väckts under en period då kammaren inte sammanträder vilken sträcker sig fram till det första riksmötet i nästa valperiod ska anses uppskjutet till det första riksmötet i nästa valperiod. Detsamma gäller om kammaren inte sammanträder på grund av ett beslut av talmannen med anledning av ett extra val.

Slutligt beslut i ett ärende som har vilat över ett val

17§ Ett ärende som har vilat över ett val i enlighet med bestämmelserna i 8 kap. 14–17 §§ regeringsformen ska avgöras vid det första riksmötet i den valperiod då slutligt beslut enligt bestämmelserna först får fattas, om inte förslaget i ärendet dessförinnan förkastas. Riksdagen får besluta att skjuta upp avgörandet till ett annat riksmöte. Ärendet ska dock avgöras slutligt före nästa ordinarie val till riksdagen.

I fråga om uppskov i samband med extra val ska bestämmelserna i 16 § tillämpas.

Om ett vilande förslag till grundlagsändring eller till ett annat beslut som fattas i samma ordning har förkastats vid en folkomröstning, ska det berörda utskottet anmäla detta till kammaren.

Förslag till beslut om uppskov i ett ärende som har vilat över ett val

Tilläggsbestämmelse 11.17.1

Beslut om uppskov med slutligt beslut i ett ärende som har vilat över ett val i enlighet med bestämmelserna i 17 § första stycket fattas på förslag av det berörda utskottet.

Särskilda förfaranden för vissa ärenden

Beslut om statens budget

18§ Beslut om statens budget ska fattas enligt andra–sjätte styckena, om inte riksdagen genom lag har beslutat något annat.

Statens budget för det närmast följande budgetåret beslutas i två steg.

I ett första steg fastställs genom ett enda beslut

1. en beräkning av inkomsterna på statens budget,
2. för varje utgiftsområde det belopp som utgiftsområdets anslag högst får uppgå till (utgiftsram),
3. en beräkning av andra betalningar som påverkar statens lånebehov, och
4. beslut med anledning av de budgetpolitiska mål som riksdagen har beslutat att använda.

Sedan ett beslut enligt tredje stycket har fattats fastställs i ett andra steg genom ett enda beslut för varje utgiftsområde anslag och bemyndiganden om ekonomiska åtaganden.

Ändringar i statens budget beslutas genom ett enda beslut. Endast om ändringarna är mycket omfattande får beslut fattas i två steg, enligt tredje och fjärde styckena.

Lagförslag som har en tydlig anknytning till statens budget och som lämnas i eller i anslutning till en proposition om statens budget ska ingå i något av besluten i tredje–femte styckena. *Lag (2018:1210)*.

Preliminära inkomstberäkningar och utgiftsramar

Tilläggsbestämmelse 11.18.1

I ett beslut enligt 18 § tredje stycket fastställs också preliminära inkomstberäkningar och utgiftsramar för det andra och tredje tillkommande budgetåret.

Yrkande om att ett lagförslag ska vila

19 § Ett yrkande enligt 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen att ett lagförslag ska vila i minst tolv månader får läggas fram när utskottets betänkande över förslaget har bordlagts.

Om det samtidigt finns ett yrkande enligt första stycket och ett yrkande om att förslaget ska förkastas, ska yrkandet om att förslaget ska förkastas prövas innan förslaget ställs under omröstning om omedelbart antagande.

Skriftligt yrkande om att ett lagförslag ska vila

Tilläggsbestämmelse 11.19.1

Ett yrkande om att ett lagförslag ska vila i minst tolv månader ska läggas fram skriftligen.

Omröstning om att ett lagförslag ska vila

Tilläggsbestämmelse 11.19.2

Finns ett yrkande om att ett lagförslag ska vila i minst tolv månader, och uppnås vid omröstningen inte den majoritet som krävs för omedelbart antagande av förslaget, ska förslaget hänvisas till konstitutionsutskottet för prövning enligt 2 kap. 22 § tredje stycket regeringsformen, om inte konstitutionsutskottet redan har yttrat sig i ärendet.

Om konstitutionsutskottet har förklarat att förfarandet är tillämpligt, ska riksdagen på nytt pröva om förslaget ska avslås eller omedelbart antas. I annat fall återförvisas det till det utskott som har berett ärendet.

Avgörande av vilande lagförslag

20 § Ett lagförslag som har vilat i tolv månader enligt 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen ska prövas före utgången av följande kalenderår.

Om ett annat lagförslag har ett nära samband med ett lagförslag som vilar enligt den i första stycket nämnda bestämmelsen, får riksdagen på förslag av berört utskott besluta att det ska avgöras inom den tid som gäller för prövningen av det vilande lagförslaget.

Om ett ärende som avses i denna paragraf inte kan avgöras inom föreskriven tid till följd av beslut om extra val, ska det avgöras snarast möjligt efter det att den nyvalda riksdagen har sammanträtt.

Meddelanden om riksdagens beslut

Riksdagens skrivelser

21 § Om ett riksdagsbeslut kräver verkställighet, ska det organ som har att verkställa beslutet underrättas genom en skrivelse. Riksdagens beslut med anledning av en proposition eller en framställning ska alltid genom en skrivelse meddelas regeringen respektive det riksdagsorgan som har lämnat framställningen.

Ett beslut om ett motiverat yttrande rörande subsidiaritetsprincipen ska meddelas Europaparlamentets, rådets och kommissionens ordförande genom en skrivelse.

Ett beslut om avslag enligt 9 kap. 20 § tredje stycket på ett initiativ eller ett förslag ska meddelas Europeiska rådets, rådets och kommissionens ordförande genom en skrivelse.

Undertecknande av riksdagens skrivelser

Tilläggsbestämmelse **11.21.1**

Riksdagens skrivelser undertecknas av talmannen.

12 KAP. VAL INOM RIKSDAGEN

Kapitlets innehåll

1 § I detta kapitel finns bestämmelser om

- utgångspunkter för val och valbarhet (2–5 §§),
- formerna för val (6–10 §§),
- överklagande (11 och 12 §§),
- vad som sker om uppdraget som riksdagsledamot upphör (13–15 §§), och
- val inom utskott och andra riksdagsorgan (16 och 17 §§).

Utgångspunkter för val och valbarhet

Valberedningen

2 § Val inom riksdagen ska beredas av en särskild valberedning, utsedd inom riksdagen, om inte något annat är föreskrivet.

Val som inte ska beredas av valberedningen

Tilläggsbestämmelse **12.2.1**

Valberedningen bereder inte val av riksföreståndare, vice riksföreståndare, person som ska inträda som tillfällig riksföreståndare, talman och vice talmän. Valberedningen bereder inte heller val som enligt någon bestämmelse i denna lag ska beredas i särskild ordning.

Kallelse till sammanträden

Tilläggsbestämmelse 12.2.2

Valberedningen sammanträder samma dag som den utses på kallelse av talmannen. Därefter sammanträder valberedningen på kallelse av ordföranden.

Bestämmelserna i 7 kap. 16 §, tilläggsbestämmelserna 7.15.1 andra stycket och 7.15.2–7.15.4 tillämpas också på valberedningen.

Krav på svenskt medborgarskap

3 § Endast den som är svensk medborgare får inneha uppdrag som tillsätts genom val av riksdagen.

Skyldighet att kvarstå i uppdrag

4 § Den som har valts till ett uppdrag får inte lämna uppdraget utan att riksdagen medger det.

Tidpunkt för val och valens giltighet

5 § Ett val som avser tid motsvarande riksdagens valperiod ska genomföras snarast efter valperiodens början och gälla till dess att riksdagen genomför ett nytt val under nästa valperiod, om inte annat är föreskrivet.

Formerna för val

Val av innehavare av ett visst uppdrag

6 § Ska en innehavare av ett visst uppdrag väljas för sig, ska valet genomföras med acklamation.

Om någon ledamot begär det, ska valet ske med slutna sedlar. Vid val av en person är den vald som har fått flest röster, om inte annat är föreskrivet i denna lag. Vid lika röstetal ska valet avgöras genom lottning. Bestämmelser om förfarandet vid val med slutna sedlar finns i tilläggsbestämmelser.

Om det organ eller den grupp som berett valet har lagt fram ett enhälligt förslag, ska valet med slutna sedlar ske först vid ett följande sammanträde.

Val av flera personer på gemensam lista

7 § Vid val som avser två eller flera personer får valberedningen lägga fram en gemensam lista. Listan ska innehålla namn på så många personer som valet avser och ska godkännas av alla ledamöter som har deltagit i valberedningens sammanträde eller av alla utom en.

Talmannen ska framställa förslag om den gemensamma listan för kammaren och, vid bifall, förklara de på listan upptagna personerna valda.

Val med slutna sedlar ska ske, om det begärs av minst så många riksdagsledamöter som motsvarar den kvot som man får, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, ska den avrundas till närmaste högre hela tal. Detta val ska äga rum vid ett följande sammanträde.

Val med slutna sedlar

8§ Ett val ska ske med slutna sedlar, om inte annat följer av 6 eller 7 § eller av annan huvudbestämmelse i denna lag.

Om två eller flera personer ska väljas genom val med slutna sedlar, fördelas platserna proportionellt mellan varje gruppering av riksdagsledamöter som uppträder under gemensam beteckning vid valet (proportionellt val).

Platserna fördelas mellan grupperingar genom att en plats i taget tilldelas den gruppering som för varje gång får det högsta jämförelsetalet. Jämförelsetalet är lika med grupperingens röstetal, så länge grupperingen inte har tilldelats någon plats. Därefter beräknas jämförelsetalet genom att grupperingens röstetal delas med det antal platser som grupperingen har tilldelats, ökat med 1. Vid lika jämförelsetal ska avgörandet ske genom lottning.

Förfarande vid val med slutna sedlar

Tilläggsbestämmelse **12.8.1**

Vid val med slutna sedlar ska talmannen uppmana tre ledamöter att biträda när valsedlarna öppnas och granskas samt två att föra anteckningar över valet.

Ledamöterna ropas upp i den ordning som anges i tilläggsbestämmelse 11.10.3 och lämnar sin valsedel till talmannen.

Sedan samtliga godkända valsedlar har lästs upp av talmannen och antecknats av kammarsekreteraren och de två ledamöterna, jämförs anteckningarna över valet.

Talmannen fastställer resultatet av valet och tillkännager det för kammaren.

Förfarande vid flera val med slutna sedlar

Tilläggsbestämmelse **12.8.2**

Om två eller flera val med slutna sedlar ska genomföras, får talmannen, om inte en ledamot yrkar annat, bestämma att valsedlarna i samtliga val ska lämnas innan sammanräkning görs i något av valen.

Valsedelns form och ogiltighet

Tilläggsbestämmelse **12.8.3**

Valsedlarna ska vara enkla, slutna och omärkta samt lika till storlek, material och färg. De får innehålla uppgift om det val de gäller.

En valsedel är ogiltig om den är försedd med något kännetecken som uppenbarligen har förts på valsedeln med avsikt.

Om en ledamot i ett val har lämnat mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Om sedlarna har samma innehåll, ska dock en av valsedlarna betraktas som giltig vid sammanräkningen.

Valsedeln vid proportionellt val

Tilläggsbestämmelse 12.8.4

Vid proportionellt val ska det på valsedeln finnas en beteckning i ord för en viss gruppering av riksdagsledamöter. Efter denna beteckning förs namnen upp i en följd under varandra.

En valsedel är ogiltig om den

1. saknar beteckning för en gruppering av riksdagsledamöter,
2. innehåller mer än en beteckning, eller
3. saknar namn på en valbar kandidat.

Ett namn på en valsedel ska anses obefintligt om

1. kandidaten inte är valbar,
2. namnet är överstruket,
3. det inte klart framgår vem som avses, eller
4. ordningen mellan namnet och något annat namn på valsedeln inte klart framgår.

Ordningföljden mellan kandidatnamnen inom varje gruppering av riksdagsledamöter ska bestämmas genom att ett jämförelsetal beräknas för dem med tillämpning av heltalsmetoden enligt 14 kap. 10 § vallagen (2005:837). Om flera kandidater får lika stora jämförelsetal, ska valet avgöras genom lottning.

Valsedeln vid val av en person

Tilläggsbestämmelse 12.8.5

Vid val av en person ska det på valsedeln finnas ett kandidatnamn.

En valsedel är ogiltig om

1. den innehåller två eller flera kandidatnamn,
2. den innehåller namnet på en kandidat som inte är valbar,
3. namnet är överstruket,
4. det inte klart framgår vem som avses, eller
5. den innehåller en beteckning på en gruppering av riksdagsledamöter.

Suppleantval

9§ Vid val som avser två eller flera personer ska också suppleanter väljas till minst samma antal som de ordinarie ledamöterna, om inte annat är föreskrivet. Vad som gäller för val av ordinarie ledamöter tillämpas även på suppleanter.

Efter ett val till ett organ får riksdagen besluta om ändring av antalet suppleanter så länge det inte understiger antalet ordinarie ledamöter.

Utän att antalet suppleanter i ett utskott eller i EU-nämnden utökas får en ersättare som har kallats till tjänstgöring utses till suppleant i ett utskott eller i EU-nämnden om den lediga riksdagsledamoten tillhör utskottet eller nämnden. Då tillämpas det förfarande som anges i 14 §.

Val av utökat antal suppleanter

Tilläggsbestämmelse 12.9.1

Frågor om att välja ett större antal suppleanter än som ursprungligen valts bereds av valberedningen.

Suppleantval som föranleds av en utökning av antalet suppleanter ska ske så snart det kan ske.

Antal suppleanter

Tilläggsbestämmelse 12.9.2

Suppleanter ska väljas till samma antal som de ordinarie ledamöterna, om inte annat är föreskrivet eller särskilt beslutas.

Suppleanternas tjänstgöring

10 § En frånvarande ledamots plats i ett organ intas av en suppleant som hör till samma partigrupp, om inte annat är föreskrivet. Om detta inte kan ske, har suppleanterna företräde i den ordning som de har valts eller, om valet har skett med gemensam lista, i den ordning som de har förts upp på listan.

Överklagande

Överklagande av val med slutna sedlar

11 § Val med slutna sedlar får överklagas av en riksdagsledamot till Valprövningsnämnden. Valet gäller även om det har överklagats.

Former för överklagande

Tilläggsbestämmelse 12.11.1

Ett överklagande ska vara skriftligt och vara ställt till Valprövningsnämnden men ges in till Riksdagsförvaltningen. Överklagandet ska ha kommit in till Riksdagsförvaltningen inom fem dagar från den dag då resultatet av valet meddelades i kammaren.

När tiden för överklagande har gått ut, ska talmannen vid ett sammanträde med kammaren tillkännage samtliga överklaganden som har kommit in. Talmannen ska bestämma när förklaring över överklagandena ska ha kommit in till Valprövningsnämnden.

När förklaringstiden har gått ut, ska talmannen genast sända skrivelserna med överklaganden till Valprövningsnämnden. Talmannen bör skyndsamt lämna ett yttrande över överklagandena till Valprövningsnämnden.

Valprövningsnämndens beslut

Tilläggsbestämmelse 12.11.2

Om en föreskrift i 6 § andra stycket, 8 § eller tilläggsbestämmelserna 12.8.1–12.8.5 har blivit åsidosatt vid ett val, ska Valprövningsnämnden upphäva valet och förordna om omval.

Omval ska förordnas endast om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången.

Om felet kan avhjälpas genom förnyad sammanräkning eller någon annan mindre ingripande åtgärd, ska Valprövningsnämnden i stället uppdraga åt talmannen att vidta denna rättelse.

Förvaring av valsedlar m.m.

Tilläggsbestämmelse 12.11.3

Valsedlar och annat valmaterial ska förvaras under betryggande säkerhet till dess att valet har vunnit laga kraft.

Nytt val efter överklagande

12 § Har en ny ledamot tagit plats i riksdagen med anledning av att utgången av ett val till riksdagen har blivit ändrad efter ett överklagande, ska val som riksdagen har genomfört dessförinnan under valperioden göras om, om det begärs av minst tio riksdagsledamöter.

Vad som sker om uppdraget som riksdagsledamot upphör

Obehörighet

13 § När en riksdagsledamot lämnar riksdagen eller utses till talman eller till statsråd upphör de uppdrag som förutsätter ledamotskap av riksdagen och som ledamoten är vald till av riksdagen, om inte annat är föreskrivet.

Om en riksdagsledamot lämnar sin partigrupp, upphör ledamotens uppdrag i ett organ eller en delegation som anges i en tilläggsbestämmelse till denna paragraf. *Lag (2021:1118)*.

Uppdrag som upphör när en ledamot lämnar sin partigrupp

Tilläggsbestämmelse 12.13.1

De uppdrag som avses i 13 § andra stycket är uppdrag i

- utskott,
- EU-nämnden,
- delegationen till den gemensamma parlamentariska kontrollgruppen för Europeiska unionens byrå för samarbete inom brottsbekämpning (Europol),
- delegationen till den parlamentariska församlingen vid Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE),
- delegationen till Europarådets parlamentariska församling,
- konvent för fördragsändringar inom Europeiska unionen,
- krigsdelegationen,
- Nordiska rådets svenska delegation,
- Riksbankens fullmäktige,
- riksdagens råd för Riksrevisionen,
- Riksdagens överklagandenämnd,
- riksdagsstyrelsen,
- Utrikesnämnden, och
- valberedningen. *Lag (2021:1118)*.

Val av efterträdare i ett organ

14 § Om någon som har valts till ett organ, som vid valperiodens början tillsattes genom val av två eller flera personer, lämnar sitt uppdrag i förtid, ska den eller de partigrupper som han eller hon var vald för, till talmannen

anmäla en efterträdare. Talmannen förklarar den anmälda efterträdaren vald. Om en sådan anmälan inte görs eller om mer än en person anmäls, utser talmannen en efterträdare.

Kompletteringsval

15§ Om en plats blir ledig i förtid och det ursprungliga valet avsåg endast en person, ska val för den återstående tiden hållas. Vid kompletteringsvalet ska samma förfarande tillämpas som vid det ursprungliga valet.

Val inom utskott och andra riksdagsorgan

Val av ordförande i ett organ

16§ Ett organ vars ledamöter helt eller delvis väljs av riksdagen väljer inom sig en ordförande och en eller flera vice ordförande, om inte annat är föreskrivet.

Val inom ett riksdagsorgan

17§ Val inom ett organ som avses i 16§ ska ske med acklamation eller, om någon ledamot begär det, med slutna sedlar. Vid lika röstetal ska valet avgöras genom lottning.

Valsedelns form

Tilläggsbestämmelse 12.17.1

Valsedlarna ska vara enkla, slutna och omärkta samt lika till storlek, material och färg.

13 KAP. RIKSDAGSORGAN OCH NÄMNDER

Kapitlets innehåll

1§ I detta kapitel finns bestämmelser om

- riksdagens ombudsmän (2–4 §§),
- Riksrevisionen (5–8 §§),
- Utrikesnämnden och krigsdelegationen (9–12 §§),
- nämnder (13–17 §§),
- delegationer till mellanfolkliga organisationer (18 §),
- andra uppdrag som tillsätts genom val av riksdagen (20–23 §§), och
- åtal (24 §). *Lag (2021:1118)*.

Riksdagens ombudsmän

Ombudsmännens organisation och uppgifter

2§ Riksdagen ska enligt 13 kap. 6§ regeringsformen välja ombudsmän som ska utöva tillsyn över tillämpningen av lagar och andra författningar i offentlig verksamhet.

Riksdagens ombudsmän ska vara fyra, en chefsjustitieombudsman och tre justitieombudsmän. Chefsjustitieombudsmannen är administrativ chef. Riksdagen får även välja en eller flera ställföreträdande ombudsmän. En ställföreträdande ombudsman ska ha tjänstgjort som riksdagens ombudsman eller ska ha avgått med ålderspension från en anställning som justitieråd i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen.

Riksdagens ombudsmän samt ställföreträdande ombudsmän får inte inneha anställning eller uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för ombudsmannens opartiskhet i arbetet eller som kan skada verksamhetens anseende. *Lag (2023:500)*.

Konstitutionsutskottets samråd med ombudsmännen

Tilläggsbestämmelse **13.2.1**

Konstitutionsutskottet ska, om någon av riksdagens ombudsmän begär det, samråda med en ombudsman om arbetsordningen eller i andra frågor av organisatorisk art. Sådant samråd får även hållas på initiativ av konstitutionsutskottet. *Lag (2023:500)*.

Ombudsmännens anmälningsskyldighet

Tilläggsbestämmelse **13.2.2**

Riksdagens ombudsmän samt ställföreträdande ombudsmän ska till riksdagen skriftligen anmäla anställning, uppdrag eller verksamhet som kan antas påverka utförandet av uppdraget som ombudsman. *Lag (2023:500)*

Val av ombudsmän

3 § Riksdagens ombudsmän samt ställföreträdande ombudsmän väljs var för sig. Vid val med slutna sedlar tillämpas samma förfarande som vid val av talman enligt 3 kap. 4 § tredje stycket.

Ett val av en ny ombudsman gäller från valet eller den senare tidpunkt som riksdagen bestämmer till dess att ett nytt val har genomförts under sjätte året därefter och den som då valts har tillträtt uppdraget. Valet ska aldrig gälla längre än till utgången av det sjätte året.

Ett omval av en ombudsman gäller från omvalet eller den senare tidpunkt som riksdagen bestämmer till dess att ett nytt val har genomförts under tredje året därefter och den som då valts har tillträtt uppdraget. Omvalet ska aldrig gälla längre än till utgången av det tredje året.

Andra stycket gäller även när en ombudsman väljs till chefsjustitieombudsman.

Ett val av en ställföreträdande ombudsman gäller för en tid av två år från valet eller den senare tidpunkt som riksdagen bestämmer. *Lag (2023:500)*.

Beredning av val av ombudsmän

Tilläggsbestämmelse **13.3.1**

Konstitutionsutskottet ska bereda val av riksdagens ombudsmän och ställföreträdande ombudsmän.

Entledigande av ombudsman

4§ Riksdagen får på begäran av konstitutionsutskottet entlediga en ombudsman eller en ställföreträdande ombudsman som inte har riksdagens förtroende.

Om en ombudsman avgår i förtid, ska riksdagen snarast välja en efterträdare för en ny sexårsperiod. *Lag (2023:500)*.

Riksrevisionen

Riksrevisionens organisation och uppgifter

5§ Riksdagen ska enligt 13 kap. 8§ regeringsformen välja en eller flera riksrevisorer.

Riksdagen väljer endast en riksrevisor. Riksdagen väljer också en riksrevisionsdirektör att vara riksrevisorns ställföreträdare.

Om riksrevisorn har uppdragit åt riksrevisionsdirektören att i riksrevisorns ställe avgöra ett granskningsärende, beslutar riksrevisionsdirektören självständigt hur granskningen ska bedrivas och om slutsatserna av den. Riksrevisionsdirektören får lämna granskningsrapporten över ett sådant ärende till riksdagen.

Om riksrevisorn förklarat sig jävigt, får riksrevisionsdirektören efter samråd med riksrevisorn besluta att inleda en granskning. Riksrevisionsdirektören beslutar även i ett sådant fall självständigt hur granskningen ska bedrivas samt om slutsatserna av den och får lämna granskningsrapporten till riksdagen.

Om riksrevisorns uppdrag upphör i förtid får konstitutionsutskottet välja en tillförordnad riksrevisor för tiden till dess att en ordinarie riksrevisor har valts och tillträtt. Vad som i denna lag sägs om riksrevisor gäller även en tillförordnad riksrevisor.

Riksrevisorn eller riksrevisionsdirektören får inte vara i konkurs, underkastad näringsförbud eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7§ föräldrabalken. De får inte heller inneha anställning eller uppdrag eller utöva verksamhet som kan påverka självständigheten i deras ställning. *Lag (2020:104)*.

Samråd

Tillägsbestämmelse 13.5.1

Konstitutionsutskottet ska, på eget initiativ eller på begäran av riksrevisorn eller riksrevisionsdirektören, samråda med riksrevisorn eller riksrevisionsdirektören om Riksrevisionens arbetsordning eller andra frågor av organisatorisk art. *Lag (2020:104)*.

Val av riksrevisor och riksrevisionsdirektör

6§ Riksrevisorn och riksrevisionsdirektören väljs var för sig. Vid val med slutna sedlar tillämpas samma förfarande som vid val av talman enligt 3 kap. 4§ tredje stycket.

Valen av riksrevisor respektive riksrevisionsdirektör gäller från valet eller den senare tidpunkt som riksdagen bestämmer till dess att ett nytt val har genomförts under sjunde året därefter och den då valde har tillträtt

uppdraget. Valet ska aldrig gälla längre än till utgången av det året. En riksrevisor kan inte väljas om.

Om det finns särskilda skäl, kan valet av riksrevisionsdirektör också gälla för en viss kortare tid än sju år. *Lag (2020:104)*.

Beredning av val av riksrevisor och riksrevisionsdirektör

Tilläggsbestämmelse 13.6.1

Konstitutionsutskottet ska bereda val av riksrevisor och riksrevisionsdirektör. *Lag (2020:104)*.

Riksrevisorernas och riksrevisionsdirektörens anmälningsskyldighet

Tilläggsbestämmelse 13.6.2

Riksrevisorn och riksrevisionsdirektören ska skriftligen anmäla följande förhållanden till riksdagen:

1. innehav och ändring i innehavet av finansiella instrument som anges i 1 kap. 1 § lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument,
2. avtal av ekonomisk karaktär med tidigare arbetsgivare, såsom avtal om löne- eller pensionsförmån som utges under tid som omfattas av uppdraget i Riksrevisionen,
3. avlönad anställning som inte är av endast tillfällig karaktär,
4. inkomstbringande självständig verksamhet som bedrivs vid sidan av uppdraget som riksrevisor respektive riksrevisionsdirektör,
5. uppdrag hos en kommun eller en region, om uppdraget inte är av endast tillfällig karaktär, och
6. andra anställningar och uppdrag eller annat ägande som kan antas påverka uppdragets utförande. *Lag (2020:104)*.

Entledigande av riksrevisor och riksrevisionsdirektör

7 § Riksdagen får enligt 13 kap. 8 § regeringsformen skilja en riksrevisor från uppdraget. Begäran om detta görs av konstitutionsutskottet.

Konstitutionsutskottet får besluta om en särskild utredning av omständigheter som kan ligga till grund för att skilja en riksrevisor från uppdraget.

Om en riksrevisors uppdrag upphör i förtid, ska riksdagen snarast välja efterträdare för en ny sjuårsperiod. *Lag (2019:26)*.

7 a § Riksdagen får skilja en riksrevisionsdirektör från uppdraget endast om riksrevisionsdirektören inte längre uppfyller de krav som gäller för uppdraget eller grovt har åsidosatt sina åligganden. Ett sådant beslut fattas på begäran av konstitutionsutskottet. *Lag (2020:104)*.

Riksdagens råd för Riksrevisionen

8 § Riksdagen väljer för valperioden riksdagens råd för Riksrevisionen.

Rådet består av en riksdagsledamot från varje partigrupp som avses i 3 kap. 5 §.

Riksdagen väljer bland rådets ledamöter en ordförande och en eller flera vice ordförande. Ordföranden och varje vice ordförande väljs var för sig. *Lag (2019:26)*.

Val av riksdagens råd för Riksrevisionen

Tilläggsbestämmelse 13.8.1

Konstitutionsutskottet och finansutskottet ska bereda val av riksdagens råd för Riksrevisionen.

Av det sammantagna antalet ledamöter och suppleanter i rådet ska hälften nomineras av konstitutionsutskottet bland dess ledamöter och suppleanter och den andra hälften av finansutskottet bland dess ledamöter och suppleanter. Nomineringen av ordförande och en eller flera vice ordförande ska göras med minst en person från vardera utskottet.

Utskotten får lägga fram en gemensam lista om förslaget är enhälligt.
Lag (2021:1118).

Utrikesnämnden och krigsdelegationen

Utrikesnämnden

9 § Riksdagen väljer för valperioden ledamöter i Utrikesnämnden enligt bestämmelserna i 10 kap. 12 § regeringsformen.

I Utrikesnämnden är de vice talmännen suppleanter för talmannen. Antalet valda suppleanter ska vara nio.

Sammanträden i Utrikesnämnden

10 § Utrikesnämnden sammanträder inom stängda dörrar. Statsministern får medge att även någon annan än en ledamot, en suppleant, ett statsråd eller en tjänsteman är närvarande.

Protokoll vid Utrikesnämndens sammanträden

Tilläggsbestämmelse 13.10.1

Vid Utrikesnämndens sammanträden ska protokoll föras. Sekreterare hos nämnden förordnas av regeringen.

Suppleanter i Utrikesnämnden ska alltid underrättas om nämndens sammanträden.

Försäkran om tystnadsplikt

Tilläggsbestämmelse 13.10.2

En ledamot, suppleant eller tjänsteman ska första gången han eller hon är närvarande vid ett sammanträde med Utrikesnämnden avge försäkran om att följa åtagande om tystnadsplikt enligt 10 kap. 12 § regeringsformen.

Krigsdelegationen

11 § Riksdagen ska enligt 15 kap. 2 § regeringsformen välja en krigsdelegation inom sig.

Krigsdelegationen består av talmannen som ordförande och av 50 andra ledamöter, som riksdagen väljer för riksdagens valperiod. Delegationen väljer inom sig vice ordförande enligt 12 kap. 16 §. En riksdagsledamot är behörig att vara ledamot i krigsdelegationen även om han eller hon tillhör regeringen. Suppleanter ska inte utses till krigsdelegationen.

Om en ledamot får varaktigt förhinder när delegationen har trätt i riksdagens ställe, utses en annan riksdagsledamot till ersättare på det sätt som anges i 12 kap. 14 §.

Förberedelse av krigsdelegationens arbete

Tilläggsbestämmelse 13.11.1

Krigsdelegationens ordförande och vice ordförande ska förbereda delegationens verksamhet för den händelse att delegationen träder i riksdagens ställe.

Krigsdelegationens sammanträden

Tilläggsbestämmelse 13.11.2

Bestämmelserna i 7 kap. 16 och 20 §§ samt tilläggsbestämmelserna 7.15.1 andra stycket och 7.15.3–7.15.4 tillämpas på krigsdelegationen när den inte är i riksdagens ställe. *Lag (2021:1118)*.

Förordnande att krigsdelegationen ska träda i riksdagens ställe

12 § För beslut att krigsdelegationen ska träda i riksdagens ställe enligt 15 kap. 2 § regeringsformen sammanträder Utrikesnämndens ledamöter på kallelse av talmannen eller, vid förhinder för talmannen, en vice talman, eller på kallelse av två av nämndens övriga ledamöter.

Förhandlingarna leds av talmannen, av en vice talman eller, om ingen av dem är närvarande, av ålderspresidenten.

Om det vid omröstning till beslut blir lika röstetal, gäller ordförandens mening.

Nämnder

Valprövningsnämnden

13 § Riksdagen ska välja en valprövningsnämnd och till nämnden välja ordförande och ledamöter enligt bestämmelserna i 3 kap. 12 § regeringsformen.

Riksdagen väljer särskilt en ersättare för ordföranden. Bestämmelserna i 3 kap. 12 § regeringsformen om ordföranden tillämpas också på ersättaren.

Vid val med slutna sedlar av ordföranden eller ersättare för ordföranden tillämpas samma förfarande som vid val av talman enligt 3 kap. 4 § tredje stycket. *Lag (2018:605)*.

Statsrådsarvodesnämnden

14 § Statsrådsarvodesnämnden består av en ordförande och två andra ledamöter. De väljs var för sig av riksdagen efter ett ordinarie val till riksdagen för tiden till dess att ett nytt val till nämnden har ägt rum. Suppleanter ska inte utses.

Om en ledamot av sjukdom eller annan orsak blir förhindrad att utföra sitt uppdrag, väljer riksdagen en person i hans eller hennes ställe så länge hindret varar.

Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner

14 a § Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner består av en ordförande och fyra andra ledamöter, varav en ska vara ordförandens ersättare. De väljs var för sig av riksdagen året före ett ordinarie val till riksdagen för tiden till dess att ett nytt val till nämnden har ägt rum. Suppleanter ska inte utses.

Ordföranden och hans eller hennes ersättare ska vara eller ha varit ordinarie domare. Minst en av de övriga ledamöterna ska ha varit statsråd, och minst en av dem ska ha varit statssekreterare. *Lag (2020:770).*

Beredning av val till Statsrådsarvodesnämnden

Tilläggsbestämmelse **13.14.1**

Konstitutionsutskottet ska bereda val av ledamöter till Statsrådsarvodesnämnden.

Beredning av val till Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner

Tilläggsbestämmelse **13.14 a.1**

Konstitutionsutskottet ska bereda val av ledamöter till Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner. *Lag (2020:770).*

Riksdagens arvodesnämnd

15 § Riksdagens arvodesnämnd består av en ordförande och två andra ledamöter. De väljs var för sig av riksdagen efter ett ordinarie val till riksdagen för tiden till dess att ett nytt val till nämnden har ägt rum. Suppleanter ska inte utses.

Riksdagen väljer särskilt en ersättare för ordföranden. Valet av ersättare gäller för samma tid som för ordföranden.

Ordföranden och hans eller hennes ersättare ska vara eller ha varit ordinarie domare. *Lag (2021:1118).*

Beredning av val till Riksdagens arvodesnämnd

Tilläggsbestämmelse **13.15.1**

Konstitutionsutskottet ska bereda val av ledamöter till Riksdagens arvodesnämnd.

Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorn

16 § Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorn består av en ordförande och två andra ledamöter. De väljs var för sig av riksdagen efter ett ordinarie val till riksdagen för tiden till dess att ett nytt val till nämnden har ägt rum. Suppleanter ska inte utses.

Om en ledamot av sjukdom eller annan orsak blir förhindrad att utföra sitt uppdrag, väljer riksdagen en person i hans eller hennes ställe så länge hindret varar. *Lag (2020:770).*

Beredning av val till Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorn

Tilläggsbestämmelse **13.16.1**

Konstitutionsutskottet ska bereda val av ledamöter till Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorn. *Lag (2020:770)*.

Riksdagens överklagandenämnd

17 § Riksdagens överklagandenämnd består av en ordförande, som ska vara eller ha varit ordinarie domare och inte vara ledamot av riksdagen, och fyra andra ledamöter, valda inom riksdagen. Ordföranden väljs särskilt. Val till överklagandenämnden avser riksdagens valperiod.

För ordföranden ska det finnas en ersättare. Bestämmelser om ordföranden ska tillämpas även på ersättaren.

Vid val med slutna sedlar av ordföranden eller ersättare för ordföranden i överklagandenämnden tillämpas samma förfarande som vid val av talman enligt 3 kap. 4 § tredje stycket. *Lag (2018:605)*.

Delegationer till mellanfolkliga organisationer

Val och beslut om delegationer och årlig redogörelse

18 § Om det har träffats en internationell överenskommelse om att riksdagen bland sina ledamöter ska välja ledamöter i en delegation till en mellanfolklig organisation, får bestämmelser om detta införas i en tilläggsbestämmelse till denna paragraf. Delegationer som väljs av kammaren ska årligen lämna en redogörelse för sin verksamhet till riksdagen.

Talmannen får efter samråd med gruppledarna

– besluta att riksdagsledamöter ska delta i ett internationellt parlamentariskt samarbete som inte bygger på en sådan överenskommelse som anges i första stycket,

– utse ledamöter i delegationen, och

– besluta hur den ska redovisa sin verksamhet.

Lag (2021:1118).

Nordiska rådet

Tilläggsbestämmelse **13.18.1**

Riksdagen väljer årligen 20 ledamöter i Nordiska rådets svenska delegation. Delegationen väljs efter riksmötets inledande för tiden till dess att ett nytt val av delegationen har ägt rum. *Lag (2021:1118)*.

Europarådet

Tilläggsbestämmelse **13.18.2**

Riksdagen väljer sex ledamöter i den svenska delegationen till Europarådets parlamentariska församling. Delegationen väljs för tiden från den 1 november samma år som val till riksdagen ägt rum till motsvarande tidpunkt efter nästa val.

En ledamot av eller en suppleant i delegationen som har lämnat riksdagen i samband med ett riksdagsval får kvarstå under den återstående delen av delegationens valperiod. *Lag (2021:1118)*.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa

Tilläggsbestämmelse **13.18.3**

Riksdagen väljer åtta ledamöter i den svenska delegationen till den parlamentariska församlingen vid Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE). Delegationen väljs för riksdagens valperiod. *Lag (2021:1118)*.

19 § Har upphävts genom lag (2021:1118).

Andra uppdrag som tillsätts genom val av riksdagen

Riksföreståndare

20 § Om val av riksföreståndare, vice riksföreståndare eller en person som ska tjänstgöra som tillfällig riksföreståndare enligt 5 kap. 5 och 7 §§ regeringsformen ska ske med slutna sedlar, tillämpas förfarandet som gäller för val av talman enligt 3 kap. 4 § tredje stycket. Valet gäller till dess riksdagen beslutar annat. *Lag (2018:605)*.

Riksbankens fullmäktige

21 § Val av fullmäktige i Riksbanken enligt 9 kap. 16 § regeringsformen avser riksdagens valperiod. *Lag (2023:174)*.

Hinder mot att vara ledamot i Riksbankens fullmäktige

Tilläggsbestämmelse **13.21.1**

En ledamot i fullmäktige i Riksbanken får inte

1. vara statsråd,
2. vara ledamot av Riksbankens direktion,
3. vara ledamot eller suppleant i styrelsen för en bank eller ett annat företag som står under Finansinspektionens tillsyn, eller
4. inneha en annan anställning eller ett annat uppdrag som gör honom eller henne olämplig för uppdraget som fullmäktig.

En ledamot får inte heller vara underårig, i konkurs, underkastad näringsförbud eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Om en ledamot tar en sådan anställning eller ett sådant uppdrag som kan strida mot bestämmelserna i första stycket, ska riksdagen på förslag av finansutskottet entlediga ledamoten från uppdraget i fullmäktige. De anställningar eller uppdrag som en ledamot tar ska anmälas till riksdagen.

Ledamöter i konvent för fördragsändringar inom Europeiska unionen

22 § Riksdagen ska inom sig välja ledamöter och suppleanter i konvent som inrättas för att förbereda fördragsändringar inom Europeiska unionen. Om ett riksdagsval äger rum under tiden som ett konvent arbetar, ska riksdagen efter riksdagsvalet genomföra ett nytt val av ledamöter och suppleanter i

konventet. Vid valet tillämpas i övrigt bestämmelserna i 3 kap. 5 §, 12 kap. 6–8 och 11 §§ samt för suppleanternas tjänstgöring 12 kap. 10 §.

Konventsledamöter ska lämna information om konventets arbete vid sammanträden med kammaren.

Delegation till den gemensamma parlamentariska kontrollgruppen för Europol

22 a § Riksdagen väljer fyra ledamöter i en delegation till den gemensamma parlamentariska kontrollgruppen för Europeiska unionens byrå för samarbete inom brottsbekämpning (Europol). Delegationen väljs för riksdagens valperiod.

Delegationen ska årligen lämna en redogörelse för sin verksamhet till riksdagen. *Lag (2018:1932)*

Ytterligare bestämmelser

23 § Riksdagen får meddela närmare bestämmelser för riksdagens organ samt utse representanter i visst fall.

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond

Tilläggsbestämmelse 13.23.1

Riksdagen fastställer stadgar för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond och väljer tolv ledamöter i stiftelsens styrelse i enlighet med 3 § i stiftelsens stadgar (RFS 1988:1).

Stiftelsen ska årligen lämna en redogörelse för sin verksamhet till riksdagen.

Domarnämnden

Tilläggsbestämmelse 13.23.2

Riksdagen väljer i enlighet med bestämmelserna i 4 § lagen (2010:1390) om utnämning av ordinarie domare två ledamöter som representerar allmänheten i Domarnämnden och en personlig ersättare för var och en av dem.

Åtal

Åtal mot befattningshavare

24 § Åtal mot nedan angivna befattningshavare för ett brott begånget i utövningen av hans eller hennes uppdrag eller anställning får beslutas

1. endast av finansutskottet när det gäller åtal mot en fullmäktig i Riksbanken eller en ledamot av Riksbankens direktion, och

2. endast av konstitutionsutskottet när det gäller åtal mot en ledamot av riksdagsstyrelsen, Valprövningsnämnden eller Riksdagens överklagandenämnd, mot en av riksdagens ombudsmän, riksrevisorn, riksrevisionsdirektören eller mot riksdagsdirektören.

Bestämmelserna i första stycket om åtal mot en ledamot av Riksbankens direktion ska inte tillämpas i fråga om ett brott begånget i utövningen av Riksbankens beslutanderätt enligt lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering. *Lag (2020:104)*.

14 KAP. RIKSDAGSFÖRVALTNINGEN

Kapitlets innehåll

- 1 § I detta kapitel finns bestämmelser om
- Riksdagsförvaltningen (2 och 3 §§),
  - Riksdagsförvaltningens ledning (4–7 §§), och
  - överklagande (8 §).

Riksdagsförvaltningen

Riksdagsförvaltningens uppgifter

2 § Riksdagsförvaltningen ska ge stöd till arbetet i kammaren, utskotten och EU-nämnden samt bistå riksdagens ledamöter och organ med sakuppgifter för riksdagsarbetet.

Riksdagsförvaltningen ska därutöver, när det gäller riksdagen och riksdagens myndigheter, i den omfattning riksdagen bestämmer

1. ansvara för centrala förhandlingar med de fackliga organisationerna samt företräda riksdagens myndigheter i sådana tvister,

2. upprätta förslag till anslag på statens budget, dock inte för Riksrevisionen,

3. i övrigt handlägga frågor om förvaltningen inom riksdagen och frågor om förvaltning av ekonomisk natur inom riksdagens myndigheter, utom Riksbanken,

4. besluta om föreskrifter och allmänna råd i sådana frågor som avses i 1–3, och

5. besluta om föreskrifter och allmänna råd om registrering och gallring av allmänna handlingar samt arkiv- och dokumenthantering. *Lag (2018:605)*.

Kanslier för utskotten och EU-nämnden

Tilläggsbestämmelse 14.2.1

Utskotten och EU-nämnden biträds av kanslier som ingår i Riksdagsförvaltningen.

Chefen för ett kansli ska vara svensk medborgare.

Instruktion för Riksdagsförvaltningen

3 § Riksdagen beslutar om instruktion för Riksdagsförvaltningen.

Riksdagsförvaltningens ledning

Riksdagsdirektör

4 § Riksdagsdirektören är chef för Riksdagsförvaltningen, låter föra protokollet vid sammanträden med kammaren, expedierar riksdagens beslut, är sekreterare i krigsdelegationen och biträder i övrigt talmannen i riksdagsarbetet.

Val av riksdagsdirektör

5§ Riksdagen väljer riksdagsdirektör. Valet äger rum vid början av riksmötet närmast efter ett ordinarie val till riksdagen. Valet gäller från valtillfället, eller annan tidpunkt som riksdagen beslutar, för tiden till dess ett nytt val av riksdagsdirektör har genomförts och den då valde har tillträtt tjänsten.

Vid val med slutna sedlar är den vald som får tre fjärdedelar eller fler av de avgivna rösterna. Om en sådan röstövertikt inte uppnås, sker ett nytt val. Om inte heller då någon får tre fjärdedelar eller fler av de avgivna rösterna, bereds valet på nytt.

Beredning av val av riksdagsdirektör

Tilläggsbestämmelse **14.5.1**

Valet av riksdagsdirektör ska beredas av en grupp bestående av talmannen och gruppledarna.

Avskedande av riksdagsdirektör

6§ Riksdagen får på begäran av riksdagsstyrelsen avskeda en riksdagsdirektör som grovt har åsidosatt sina åligganden mot riksdagen.

Tillförordnad riksdagsdirektör

7§ Om riksdagen står utan riksdagsdirektör, ska riksdagen välja en tillförordnad riksdagsdirektör för tiden till dess att en ordinarie riksdagsdirektör har valts och tillträtt.

Överklagande

Överklagande av förvaltningsbeslut

8§ Beslut av ett riksdagsorgan i ett förvaltningsärende som får överklagas enligt särskilda bestämmelser, prövas av allmän förvaltningsdomstol i de fall som riksdagen bestämmer och i övriga fall av Riksdagens överklagandenämnd.

Övergångsbestämmelser

2014:801

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2014, då riksdagsordningen (1974:153) ska upphöra att gälla.

2. Om det i lag eller annan författning hänvisas till bestämmelser i riksdagsordningen (1974:153) som har ersatts genom bestämmelser i denna lag, ska i stället de nya bestämmelserna tillämpas.

3. Föreskrifter som har meddelats med stöd av riksdagsordningen (1974:153) och som gäller när denna lag träder i kraft ska anses meddelade enligt denna lag.

4. Beslut som har fattats med stöd av riksdagsordningen (1974:153) ska anses fattade med stöd av denna lag.

5. Val som har genomförts med stöd av riksdagsordningen (1974:153) ska anses genomförda med stöd av denna lag.

6. Ärenden som väckts inom riksdagen före den 1 september 2014 men ännu inte avgjorts ska handläggas enligt denna lag.

2015:382

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2015.

2. Lagen tillämpas första gången i fråga om statens budget för 2016.

2018:678

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

2. I stället för vad som anges i 13 kap. 14 a § första stycket andra meningen sker val av ledamöter första gången 2018.

2020:104

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2020.

2. Uppdraget för dem som är riksrevisorer när lagen träder i kraft fortsätter utan hinder av den nya lagen.

3. Lagen börjar tillämpas när riksrevisorernas antal nedgått under två.

2023:500

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2023.

2. Bestämmelserna i 13 kap. 3 § i den nya lydelsen tillämpas första gången i fråga om val som genomförs efter ikraftträdandet. I fråga om val som genomförts före ikraftträdandet ska bestämmelserna i 13 kap. 3 § i den tidigare lydelsen tillämpas.

Bilaga (tilläggsbestämmelse 7.5.1)

1. Konstitutionsutskottet ska bereda ärenden om
  - a) lagstiftning i konstitutionella och allmänt förvaltningsrättsliga ämnen,
  - b) lagstiftning om radio, television och film,
  - c) yttrandefrihet, opinionsbildning och religionsfrihet,
  - d) press- och partistöd,
  - e) Riksrevisionen, såvitt avser val av riksrevisor och riksrevisionsdirektören, skiljande av riksrevisor respektive riksrevisionsdirektören från uppdraget, åtal mot riksrevisor och riksrevisionsdirektören, Riksrevisionens årsredovisning och revision av Riksrevisionen,
  - f) riksdagen och riksdagens myndigheter i övrigt utom Riksbanken,
  - g) länsförvaltningen och rikets administrativa indelning,
  - h) den kommunala självstyrelsen,
  - i) medgivande från riksdagen att väcka talan mot en riksdagsledamot eller att ingripa i en ledamots personliga frihet, samt
  - j) anslag inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse.

2. Finansutskottet ska bereda ärenden om
  - a) penning-, kredit-, valuta- och statsskuldspolitiken,
  - b) kredit- och fondväsendet,
  - c) det affärsmässiga försäkringsväsendet,
  - d) Riksrevisionen i den mån ärendena inte tillhör konstitutionsutskottets beredning,
  - e) den kommunala ekonomin,
  - f) statliga arbetsgivarfrågor, statlig statistik, redovisning, revision och rationalisering,
  - g) statens egendom och upphandling i allmänhet,
  - h) förvaltningsekonomiska frågor i övrigt som inte rör enbart ett visst ämnesområde,
  - i) budgettekniska frågor, samt
  - j) anslag inom utgiftsområdena 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, 25 Allmänna bidrag till kommuner, 26 Statsskuldräntor m.m. samt 27 Avgiften till Europeiska unionen.

3. Skatteutskottet ska bereda ärenden om
  - a) skatteförfarandet,
  - b) folkbokföring,
  - c) exekutionsväsendet, samt
  - d) anslag inom utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution.

4. Justitieutskottet ska bereda ärenden om

- a) domstolarna,
- b) arrendenämnderna och hyresnämnderna,
- c) åklagarväsendet,
- d) polisväsendet,
- e) rättsmedicinen,
- f) kriminalvården,
- g) brottsbalken, rättegångsbalken och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i dessa balkar, samt h) anslag inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet.

5. Civilutskottet ska bereda ärenden om

- a) äktenskaps-, föräldra-, ärvda-, jorda-, handels- och utsökningsbalkarna och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i dessa balkar, i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
- b) försäkringsavtalsrätt,
- c) associationsrätt,
- d) skadeståndsrätt,
- e) transporträtt,
- f) konkursrätt,
- g) konsumentpolitik,
- h) internationell privaträtt,
- i) lagstiftning av annat allmänt civilrättsligt slag,
- j) bostadsförsörjning och annan bostadspolitik,
- k) plan- och bygglagstiftningen samt andra frågor som har nära samband med denna,
- l) vattenrätt,
- m) expropriation, fastighetsbildning och lantmäteriväsendet, samt
- n) anslag inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik.

6. Utrikesutskottet ska bereda ärenden om

- a) rikets förhållande till och överenskommelser med andra stater och mellanfolkliga organisationer,
- b) internationellt utvecklingssamarbete,
- c) utrikeshandel i övrigt och internationellt ekonomiskt samarbete, allt i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- d) anslag inom utgiftsområdena 5 Internationell samverkan och 7 Internationellt bistånd.

7. Försvarsutskottet ska bereda ärenden om

- a) totalförsvaret,
- b) samhällets räddningstjänst,
- c) åtgärder för att minska samhällets sårbarhet,
- d) kärnteknisk säkerhet och strålskydd,
- e) sjö- och kustövervakning, allt i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- f) anslag inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap.

8. Socialförsäkringsutskottet ska bereda ärenden om

- a) socialförsäkringsbalken och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i denna, i den mån ärendena inte hör till ett annat utskotts beredningsområde,
- b) familjeförmåner,
- c) förmåner vid sjukdom och arbetsskada,
- d) förmåner vid ålderdom,
- e) förmåner till efterlevande,
- f) bostadsstöd,
- g) sjuklön,
- h) socialavgifter,
- i) migration,
- j) svenskt medborgarskap, samt
- k) anslag inom utgiftsområdena 8 Migration, 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning, 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom och 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn.

9. Socialutskottet ska bereda ärenden om

- a) omsorger om barn och ungdom i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
- b) omsorg om äldre och personer med funktionsnedsättning,
- c) åtgärder mot missbruk och andra socialtjänstfrågor,
- d) alkoholpolitiska åtgärder,
- e) hälso- och sjukvård,
- f) sociala ärenden i övrigt, samt
- g) anslag inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg.

10. Kulturutskottet ska bereda ärenden om

- a) allmänna kultur- och bildningsändamål,
- b) kulturarv,
- c) folkbildning,
- d) ungdomsverksamhet,
- e) internationellt kulturellt samarbete,
- f) idrotts- och friluftsvksamhet,
- g) tillsyn och reglering av spelmarknaden,
- h) trossamfundet i den mån de inte tillhör konstitutionsutskottets beredning,
- i) radio och television i den mån de inte tillhör konstitutionsutskottets beredning, samt
- j) anslag inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

11. Utbildningsutskottet ska bereda ärenden om

- a) skolväsendet, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet,
- b) högre utbildning, forskning och rymdfrågor,
- c) studiestöd, samt
- d) anslag inom utgiftsområdena 15 Studiestöd och 16 Utbildning och universitetsforskning.

12. Trafikutskottet ska bereda ärenden om

- a) vägar och vägtrafik,
- b) järnvägar och järnvägstrafik,
- c) hamnar och sjöfart,
- d) flygplatser och luftfart,
- e) post,
- f) elektroniska kommunikationer,
- g) it-politik, samt
- h) anslag inom utgiftsområde 22 Kommunikationer.

13. Miljö- och jordbruksutskottet ska bereda ärenden om

- a) jordbruk, skogsbruk, trädgårdsnäring, jakt och fiske,
- b) vädertjänst,
- c) naturvård,
- d) miljövård i övrigt som inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- e) anslag inom utgiftsområdena 20 Klimat, miljö och natur samt 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

14. Näringsutskottet ska bereda ärenden om

- a) allmänna riktlinjer för näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor,
- b) industri och hantverk,
- c) handel,
- d) immaterialrätt,
- e) energipolitik,
- f) regional utvecklingspolitik,
- g) statlig företagsamhet,
- h) pris- och konkurrensförhållanden i näringslivet, samt
- i) anslag inom utgiftsområdena 19 Regional utveckling, 21 Energi och 24 Näringsliv.

15. Arbetsmarknadsutskottet ska bereda ärenden om

- a) arbetsmarknadspolitik med arbetslöshetsförsäkring,
- b) arbetslivspolitik med arbetsrätt, arbetsmiljö och frågor som rör lönebildning,
- c) integration,
- d) åtgärder mot diskriminering i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
- e) jämställdhet mellan kvinnor och män i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning, samt
- f) anslag inom utgiftsområdena 13 Integration och jämställdhet och 14 Arbetsmarknad och arbetsliv.

Tryckfrihetsförordningen¹

1 kap. Tryckfriheten

1 § Tryckfriheten syftar till att säkerställa ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande.

Tryckfriheten innebär en frihet för var och en att i tryckt skrift uttrycka tankar, åsikter och känslor samt att offentliggöra allmänna handlingar och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Tryckfriheten innebär också en rätt för var och en att ge ut skrifter utan att en myndighet eller ett annat allmänt organ hindrar detta i förväg. Åtal för en skrifts innehåll får väckas först efter det att den har getts ut och då vid en domstol. Ingen får straffas för en skrifts innehåll i andra fall än om innehållet strider mot tydlig lag som är meddelad för att bevara allmänt lugn men som inte håller tillbaka allmän upplysning.

När tryckfriheten utövas ska bestämmelser i denna grundlag som skyddar enskildas rätt och allmän säkerhet iakttas.

För tryckfriheten får inga andra begränsningar finnas än de som följer av denna grundlag. *Lag (2018:1801)*.

Tillämpningsområde

Olika typer av skrifter

2 § Denna grundlag är tillämplig på skrifter som har framställts i tryckpress.

Grundlagen ska också tillämpas på skrifter som har mångfaldigats genom fotokopiering eller någon liknande teknik, om

1. utgivningsbevis gäller för skriften, eller
2. skriften är försedd med en beteckning som visar att den är mångfaldigad och i anslutning till beteckningen tydliga uppgifter om vem som har mångfaldigat skriften och om ort och år för detta.

Vad som sägs i denna grundlag om skrifter som har framställts i tryckpress och om tryckning gäller, om inte annat anges, även skrifter och mångfaldigande som avses i andra stycket.

Även bilder, med eller utan åtföljande text, anses vid tillämpning av grundlagen som skrifter. *Lag (2018:1801)*.

Tryckta skrifter

3 § En skrift anses som en tryckt skrift när den är utgiven.

En skrift anses utgiven när den har lämnats ut till försäljning eller för spridning på annat sätt i Sverige. Detta gäller dock inte en myndighets tryckta handlingar, om de inte är tillgängliga för var och en.

¹Tryckfrihetsförordningen omtryckt 2022:1524.

En skrift ska inte anses utlämnad för spridning i Sverige enbart på den grunden att den skickas härifrån till mottagare i utlandet. *Lag (2018:1801)*.

Periodiska skrifter

4§ Med en periodisk skrift avses en tryckt skrift som enligt utgivningsplanen ska ges ut under en bestämd titel och vid särskilda tider komma ut med minst fyra nummer eller häften årligen. Dessutom innefattas löpsedlar och bilagor som hör till skriften.

Har utgivningsbevis meddelats, anses skriften som periodisk till dess att beviset återkallas eller förklaras ha upphört. *Lag (2018:1801)*.

Bilagor i form av program eller tekniska upptagningar

5§ Om ägaren till en periodisk skrift sprider eller låter sprida skriftens innehåll eller delar av detta i form av ett program som avses i yttrandefrihetsgrundlagen och som sänds eller som tillhandahålls ur en databas som avses i 1 kap. 4§ den grundlagen, ska programmet anses vara en bilaga till skriften vid tillämpning av denna grundlag. Detta gäller dock endast om

1. innehållet görs tillgängligt på ett sätt som är särskilt anpassat till personer med funktionsnedsättning,
2. innehållet återges oförändrat, och
3. det anges hur innehållet har disponerats.

Vad som anges i första stycket gäller även när innehållet sprids i en teknisk upptagning som avses i yttrandefrihetsgrundlagen.

Bestämmelser om rätt till sändningar finns i 3 kap. yttrandefrihetsgrundlagen. *Lag (2018:1801)*.

6§ Om en författare, utgivare eller förläggare som är ansvarig enligt 8 kap. för en tryckt skrift som inte är periodisk sprider eller låter sprida skriftens innehåll eller delar av detta i form av ett program som avses i yttrandefrihetsgrundlagen och som tillhandahålls ur en databas som avses i 1 kap. 4§ den grundlagen, ska programmet anses vara en bilaga till skriften vid tillämpning av denna grundlag. Detta gäller dock endast om innehållet återges oförändrat och det anges att innehållet är en bilaga enligt denna bestämmelse. *Lag (2018:1801)*.

Grundläggande bestämmelser

Meddelarfrihet och anskaffarfrihet

7§ Det står var och en fritt att meddela uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att de ska göras offentliga i en tryckt skrift (meddelarfrihet). Denna frihet avser uppgifter som lämnas till

- en författare eller någon annan upphovsman till en framställning i en tryckt skrift,
- skriftens utgivare eller redaktion, eller
- ett företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter.

Det står också var och en fritt att anskaffa uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att göra dem offentliga i en tryckt skrift eller att meddela uppgifter som avses i första stycket (anskaffarfrihet).

För dessa friheter får inga andra begränsningar finnas än de som följer av denna grundlag. *Lag (2018:1801)*.

Censurförbud och förbud mot andra hindrande åtgärder

8§ En skrift får inte före tryckningen granskas av en myndighet eller ett annat allmänt organ. Förbud mot tryckning får inte förekomma.

Det är inte heller tillåtet för en myndighet eller ett annat allmänt organ att, på grund av skriftens innehåll, hindra tryckning eller utgivning av en skrift, om åtgärden inte har stöd i denna grundlag. Detsamma gäller i fråga om hinder mot spridning av en skrift bland allmänheten. *Lag (2018:1801)*.

Exklusivitetsprincipen

9§ För att någon ska kunna åtalas eller dömas till ansvar eller ersättningskyldighet för missbruk av tryckfriheten eller medverkan till sådant missbruk krävs stöd i denna grundlag. Detsamma gäller för att en tryckt skrift ska kunna konfiskeras eller tas i beslag. *Lag (2018:1801)*.

Instruktion för tillämpningen

10§ Den som ska döma över missbruk av tryckfriheten eller på annat sätt vaka över att denna grundlag efterlevs bör alltid ha i åtanke att tryckfriheten är en grundval för ett fritt samhällsskick, alltid uppmärksamma ämnet och tanken mera än uttrycket, liksom syftet mera än framställningssättet samt i tvacksamma fall hellre fria än fälla. *Lag (2018:1801)*.

Undantag från grundlagen

Vissa frågor som får regleras i lag

11§ Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om upphovsmäns rätt till litterära eller konstnärliga verk, om upphovsrätten närstående rättigheter och om förbud mot att återge ett verk på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen. *Lag (2018:1801)*.

12§ Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om

1. förbud mot kommersiella annonser vid marknadsföring av alkoholdrycker eller tobaksvaror,

2. förbud mot kommersiella annonser som används vid marknadsföring av andra varor än tobaksvaror eller av tjänster, om det i annonsen förekommer ett varukännetecken som är i bruk för en tobaksvara eller som enligt gällande bestämmelser om varumärken är registrerat eller inarbetat för en tobaksvara,

3. förbud mot kommersiella annonser som har meddelats till skydd för hälsa eller miljö enligt en förpliktelse som följer av medlemskapet i Europeiska unionen eller Europeiska atomenergigemenskapen,

4. krav att införa och på ett visst sätt utforma varningstext, innehållsdeklaration eller annan liknande produktinformation om syftet är skydd för hälsa eller miljö eller konsumentskydd,

5. förbud mot offentliggörande i yrkesmässig kreditupplysningsverksamhet av kreditupplysning som innebär otillbörligt intrång i enskilds personliga integritet eller som innehåller oriktig eller missvisande uppgift, om ersättningsskyldighet för sådant offentliggörande, om krav på berättigat behov hos den som beställer kreditupplysningen, om skyldighet att lämna information till den som avses med upplysningen och om rättelse av oriktig eller missvisande uppgift,

6. ansvar och ersättningsskyldighet som avser det sätt på vilket en uppgift har anskaffats, eller

7. ansvar och ersättningsskyldighet för överträdelse av förbud mot att göra avbildningar, beskrivningar eller mätningar av eller inom byggnader, andra anläggningar, områden eller andra objekt som är av betydelse för Sveriges totalförsvar, om förbudet behövs med hänsyn till intresset av ett förstärkt skydd mot allvarlig brottslighet eller mot röjande av hemliga uppgifter som rör totalförsvaret, eller till intresset av att skydda allmänheten mot skada till följd av militär verksamhet. *Lag (2022:1524).*

13§ Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om förbud mot offentliggörande av personuppgifter

1. som avslöjar etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

2. om hälsa, sexualliv eller sexuell läggning, eller

3. som består av genetiska uppgifter eller biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person.

Vad som anges i första stycket gäller endast om

1. personuppgifterna ingår i en uppgiftssamling som har ordnats så att det är möjligt att söka efter eller sammanställa dessa, och

2. det med hänsyn till verksamheten och de former under vilka uppgiftssamlingen hålls tillgänglig finns särskilda risker för otillbörliga intrång i enskildas personliga integritet. *Lag (2022:1524).*

Undantag för barnpornografi

14§ Denna grundlag är inte tillämplig på pornografiska bilder av personer vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som är under arton år. *Lag (2018:1801).*

2 kap. Allmänna handlingars offentlighet

Grundläggande bestämmelser

Handlingsoffentlighet

1§ Till främjande av ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande ska var och en ha rätt att ta del av allmänna handlingar. *Lag (2018:1801).*

Begränsning av handlingsoffentligheten

2 § Rätten att ta del av allmänna handlingar får begränsas endast om det krävs med hänsyn till

1. rikets säkerhet eller dess förhållande till en annan stat eller en mellanfolklig organisation,
2. rikets centrala finanspolitik, penningpolitik eller valutapolitik,
3. myndigheters verksamhet för inspektion, kontroll eller annan tillsyn,
4. intresset av att förebygga eller beivra brott,
5. det allmännas ekonomiska intresse,
6. skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, eller
7. intresset av att bevara djur- eller växtart.

En begränsning av rätten att ta del av allmänna handlingar ska anges noga i en bestämmelse i en särskild lag eller, om det anses lämpligare i ett visst fall, i en annan lag som den särskilda lagen hänvisar till. Efter bemyndigande i en sådan bestämmelse får regeringen genom förordning meddela närmare föreskrifter om bestämmelsens tillämplighet.

Riksdagen eller regeringen får i en sådan bestämmelse som avses i andra stycket ges befogenhet att efter omständigheterna medge att en viss handling lämnas ut. *Lag (2018:1801).*

Vad som är allmän handling

Handling

3 § Med handling avses en framställning i skrift eller bild samt en upptagning som endast med tekniska hjälpmedel kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt. *Lag (2018:1801).*

Allmän handling

4 § En handling är allmän, om den förvaras hos en myndighet och enligt 9 eller 10 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet. *Lag (2018:1801).*

Med myndighet jämställda organ

5 § Med myndighet jämställs i detta kapitel riksdagen och beslutande kommunal församling. *Lag (2018:1801).*

Handling som förvaras hos myndighet

6 § En upptagning som avses i 3 § anses förvarad hos en myndighet, om upptagningen är tillgänglig för myndigheten med tekniskt hjälpmedel som myndigheten själv utnyttjar för överföring i sådan form att den kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt.

En sammanställning av uppgifter ur en upptagning för automatiserad behandling anses dock förvarad hos myndigheten endast om myndigheten kan göra sammanställningen tillgänglig med rutinbetonade åtgärder och inte annat följer av 7 §. *Lag (2018:1801).*

7§ En sammanställning enligt 6 § andra stycket anses inte förvarad hos myndigheten om sammanställningen innehåller personuppgifter och myndigheten enligt lag eller förordning saknar befogenhet att göra sammanställningen tillgänglig. Med personuppgift avses all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person. *Lag (2018:1801)*.

8§ Brev eller annat meddelande som är ställt personligen till den som innehar befattning vid en myndighet anses som allmän handling, om handlingen gäller ett ärende eller någon annan fråga som ska handläggas av myndigheten och inte är avsedd för mottagaren endast som innehavare av annan ställning. *Lag (2018:1801)*.

Inkommen handling

9§ En handling anses ha kommit in till en myndighet, när den har anlänt till myndigheten eller kommit behörig befattningshavare till handa. I fråga om en upptagning som avses i 3 § gäller i stället att den anses ha kommit in till myndigheten när någon annan har gjort den tillgänglig för myndigheten på det sätt som anges i 6 §.

Tävlingsskrifter, anbud eller andra sådana handlingar som enligt tillkännagivande ska lämnas i förseglat omslag anses inte ha kommit in före den tidpunkt som har bestämts för öppnandet.

En åtgärd som någon vidtar endast som ett led i en teknisk bearbetning eller teknisk lagring av en handling som en myndighet har tillhandahållit ska inte anses leda till att handlingen har kommit in till den myndigheten. *Lag (2018:1801)*.

Upprättad handling

10§ En handling anses ha upprättats hos en myndighet, när den har expedierats. En handling som inte har expedierats anses upprättad när det ärende som den hänför sig till har slutbehandlats hos myndigheten eller, om handlingen inte hänför sig till ett visst ärende, när den har justerats av myndigheten eller färdigställts på annat sätt.

I stället för det som föreskrivs i första stycket gäller följande:

1. Diarier, journaler samt sådana register eller andra förteckningar som förs fortlöpande anses ha upprättats när de har färdigställts för anteckning eller införing.

2. Domar och andra beslut, som enligt vad som är föreskrivet ska avkunnas eller expedieras, samt protokoll och andra handlingar till den del protokollet eller handlingen hänför sig till ett sådant beslut, anses ha upprättats när beslutet har avkunnats eller expedierats.

3. Andra protokoll från en myndighet och därmed jämförliga anteckningar anses ha upprättats när de har justerats av myndigheten eller färdigställts på annat sätt.

Det som sägs i andra stycket 3 gäller inte protokoll hos riksdagens utskott, en kommuns revisorer, statliga kommittéer eller en kommunal myndighet i ärenden som denna endast bereder till avgörande. *Lag (2018:1801)*.

Överlämnad handling inom en myndighet

11 § Har ett organ som ingår i eller är knutet till en myndighet lämnat över en handling till något annat organ inom samma myndighet, anses handlingen som inkommen eller upprättad därigenom endast om organen uppträder som självständiga i förhållande till varandra.

Detsamma gäller om en handling har framställts för att lämnas på det sätt som anges i första stycket. *Lag (2018:1801)*.

Minnesanteckning, utkast och koncept

12 § En minnesanteckning som har gjorts hos en myndighet och som inte har expedierats ska inte heller efter den tidpunkt då den enligt 10 § är att anse som upprättad anses som allmän handling hos myndigheten. Minnesanteckningen anses dock som upprättad om den har tagits om hand för arkivering. Med minnesanteckning avses promemorior och andra uppteckningar eller upptagningar som har kommit till endast för föredragning eller beredning av ett ärende, dock inte till den del de har tillfört ärendet någon sakuppgift.

Utkast eller koncept till en myndighets beslut eller skrivelse och andra därmed jämställda handlingar som inte har expedierats anses inte som allmänna. Handlingen anses dock vara allmän om den tas om hand för arkivering. *Lag (2018:1801)*.

Handlingar som inte anses som allmänna

13 § En handling som förvaras hos en myndighet endast som ett led i en teknisk bearbetning eller teknisk lagring för någon annans räkning anses inte som allmän handling hos den myndigheten.

Som allmän handling anses inte en handling som en myndighet förvarar endast i syfte att kunna återskapa information som har gått förlorad i en myndighets ordinarie system för automatiserad behandling av information (säkerhetskopia). *Lag (2018:1801)*.

14 § Som allmän handling anses inte

1. ett brev, ett telegram eller någon annan sådan handling som har lämnats in till eller upprättats hos en myndighet endast för befordran av ett meddelande,

2. ett meddelande eller någon annan handling som har lämnats in till eller upprättats hos en myndighet endast för offentliggörande i en periodisk skrift som ges ut genom myndigheten,

3. en tryckt skrift, en ljud- eller bildupptagning eller någon annan handling som ingår i ett bibliotek eller som från en enskild har tillförts ett allmänt arkiv uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål eller privata brev, skrifter eller upptagningar som annars har överlämnats till en myndighet uteslutande för något av de angivna ändamålen,

4. en upptagning av innehållet i en sådan handling som avses i 3, om upptagningen förvaras hos en myndighet där den ursprungliga handlingen inte skulle vara att anse som allmän.

Det som föreskrivs i första stycket 3 om handlingar som ingår i bibliotek tillämpas inte på en upptagning i en databas som en myndighet har tillgång till enligt ett avtal med en annan myndighet, om upptagningen är allmän handling hos den myndigheten. *Lag (2018:1801)*.

Utlämnande av allmänna handlingar

Rätten att ta del av allmänna handlingar

15§ Den som begär ut en allmän handling som får lämnas ut ska genast eller så snart det är möjligt och utan avgift få ta del av handlingen på stället på ett sådant sätt att den kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt. En handling får även skrivas av, avbildas eller tas i anspråk för ljudöverföring. Kan en handling inte tillhandahållas utan att en sådan del av handlingen som inte får lämnas ut röjs, ska den i övriga delar göras tillgänglig för sökanden i avskrift eller kopia.

En myndighet är inte skyldig att tillhandahålla en handling på stället, om det möter betydande hinder. Detsamma gäller en upptagning som avses i 3 §, om sökanden utan beaktansvärd olägenhet kan ta del av upptagningen hos en närbelägen myndighet. *Lag (2018:1801)*.

Kopior av allmänna handlingar

16§ Den som önskar ta del av en allmän handling har även rätt att mot en fastställd avgift få en avskrift eller kopia av handlingen till den del handlingen får lämnas ut. En myndighet är dock inte skyldig att i större utsträckning än vad som följer av lag lämna ut en upptagning för automatiserad behandling i annan form än utskrift. En myndighet är inte heller skyldig att framställa en kopia av en karta, ritning eller bild eller av en upptagning som avses i 3 § och som inte är en upptagning för automatiserad behandling, om det skulle innebära svårigheter och handlingen kan tillhandahållas på stället.

En begäran att få en avskrift eller kopia av en allmän handling ska behandlas skyndsamt. *Lag (2018:1801)*.

Prövning av begäran

17§ En begäran att få ta del av en allmän handling görs hos den myndighet som förvarar handlingen.

Begäran prövas av den myndighet som anges i första stycket. Om det finns särskilda skäl, får det dock föreskrivas i en bestämmelse som avses i 2 § andra stycket att prövningen vid tillämpningen av bestämmelsen ska göras av någon annan myndighet. I fråga om en handling som är av synnerlig betydelse för rikets säkerhet kan det även genom förordning föreskrivas att endast en viss myndighet får pröva frågan om utlämnande. I de angivna fallen ska begäran om utlämnande genast hänskjutas till den behöriga myndigheten. *Lag (2018:1801)*.

18§ En myndighet får inte på grund av att någon begär att få ta del av en allmän handling efterforska vem denne är eller vilket syfte han eller hon har med sin begäran i större utsträckning än vad som behövs för att myndigheten ska kunna pröva om det finns hinder mot att handlingen lämnas ut. *Lag (2018:1801)*.

19§ Om någon annan än riksdagen eller regeringen avslår en begäran att få ta del av en handling eller lämnar ut en allmän handling med förbehåll som inskränker sökandens rätt att yppa dess innehåll eller annars förfoga över den, får sökanden överklaga beslutet. Ett beslut av ett statsråd ska överklagas till regeringen och ett beslut av någon annan myndighet ska överklagas till domstol.

I den lag som avses i 2 § ska det närmare anges hur beslut som avses i första stycket får överklagas. Ett överklagande ska alltid prövas skyndsamt.

För beslut av en myndighet som lyder under riksdagen gäller särskilda bestämmelser om överklagande. *Lag (2018:1801)*.

20§ En anteckning om hinder att lämna ut en allmän handling får göras endast på en handling som omfattas av en bestämmelse som avses i 2 § andra stycket. Den tillämpliga bestämmelsen ska anges. *Lag (2018:1801)*.

Ytterligare bestämmelser om allmänna handlingar

Allmänna handlingar hos enskilda organ

21§ Om en myndighets verksamhet ska övertas av ett enskilt organ, får det i lag föreskrivas att regeringen eller en beslutande kommunal församling får besluta att allmänna handlingar som hänför sig till den verksamheten och som organet behöver för verksamheten får överlämnas dit utan att handlingarna därigenom upphör att vara allmänna. Ett sådant organ ska i fråga om överlämnade handlingar jämföras med en myndighet när 15–20 §§ tillämpas. *Lag (2018:1801)*.

22§ I lag får det föreskrivas att regeringen får besluta att allmänna handlingar får överlämnas till Svenska kyrkan eller någon av dess organisatoriska delar för förvaring, utan att handlingarna därigenom upphör att vara allmänna. Detta gäller handlingar som senast den 31 december 1999 har kommit in till eller upprättats hos

1. myndigheter som har upphört och som har haft uppgifter som hänför sig till Svenska kyrkans verksamhet, eller

2. Svenska kyrkans beslutande församlingar.

När 15–20 §§ tillämpas ska Svenska kyrkan och dess organisatoriska delar jämföras med en myndighet i fråga om överlämnade handlingar. *Lag (2018:1801)*.

Bevarande och gallring

23§ Grundläggande föreskrifter om hur allmänna handlingar ska bevaras samt om gallring och annat avhållande av sådana handlingar får meddelas i lag. *Lag (2018:1801)*.

3 kap. Rätten till anonymitet

1§ En författare till en tryckt skrift är inte skyldig att sätta ut namn, pseudonym eller signatur på skriften. Detsamma gäller för den som har meddelat uppgifter för offentliggörande enligt 1 kap. 7 § och för utgivare av en tryckt skrift som inte är periodisk. *Lag (2018:1801)*.

2§ I ett mål om ansvar, skadestånd eller särskild rättsverkan på grund av tryckfrihetsbrott får ingen ta upp frågan om vem som är författare eller vem som är meddelare enligt 1 kap. 7 §. Detsamma gäller frågan om vem som är utgivare till en tryckt skrift som inte är periodisk.

Om författare eller utgivare har angetts på en skrift som inte är periodisk, med namn eller med en pseudonym eller en signatur som enligt vad som är allmänt känt syftar på en viss person, får dock frågan om han eller hon är ansvarig behandlas i målet. Detsamma gäller om någon i en skriftlig förklaring har uppgett sig vara författaren eller utgivaren eller självmant har lämnat en sådan uppgift i målet.

Första stycket hindrar inte att det i samma rättegång som avses i första och andra styckena handläggs en fråga om vem som är ansvarig för brott enligt 7 kap. 22 eller 23 §. *Lag (2018:1801)*.

Tystnadsplikt

3§ Den som har tagit befattning med tillkomsten eller utgivningen av en tryckt skrift eller med en framställning som har varit avsedd att införas i en tryckt skrift får inte röja vad han eller hon då har fått veta om vem som är författare, meddelare enligt 1 kap. 7 § eller utgivare av en skrift som inte är periodisk.

Tystnadsplikt enligt första stycket gäller även för den som på något annat sätt har varit verksam inom ett företag för utgivning av tryckta skrifter eller inom ett företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter. *Lag (2018:1801)*.

4§ Tystnadsplikt enligt 3 § gäller inte i följande fall:

1. Den till vars förmån tystnadsplikten gäller har samtyckt till att hans eller hennes identitet röjs.

2. Det är tillåtet enligt 2 § andra stycket att behandla frågan om identiteten.

3. Det rör sig om något av de brott som avses i 7 kap. 22 § första stycket 1.

4. En domstol finner i fråga om brott enligt 7 kap. 21 § eller 22 § första stycket 2 eller 3 att det är nödvändigt att uppgifter lämnas om huruvida det är den som är tilltalad eller skäligen misstänkt för den brottsliga gärningen som har lämnat meddelandet eller medverkat till framställningen. Uppgifterna ska i så fall lämnas vid en förhandling.

5. En domstol finner i något annat fall att det av hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att en uppgift om identiteten lämnas vid vittnesförhör eller förhör med en part under sanningsförsäkran.

Vid förhör som avses i första stycket 4 eller 5 ska rätten noga vaka över att det inte ställs frågor som kan inkräkta på tystnadsplikten utöver vad som har medgetts i varje särskilt fall. *Lag (2018:1801)*.

Efterforskningsförbud

5§ En myndighet eller ett annat allmänt organ får inte efterforska

1. författaren till en framställning som har införts eller varit avsedd att införas i en tryckt skrift,

2. den som har gett ut eller avsett att ge ut en framställning i en sådan skrift, eller

3. meddelare enligt 1 kap. 7 §.

Förbudet i första stycket hindrar inte efterforskning när det behövs för åtal eller något annat ingripande mot den som avses där som inte står i strid med denna grundlag. I sådana fall ska den tystnadsplikt som anges i 3 § beaktas. *Lag (2018:1801)*.

Repressalieförbud

6 § En myndighet eller ett annat allmänt organ får inte ingripa mot någon för att han eller hon i en tryckt skrift har brukat sin tryckfrihet eller medverkat till ett sådant bruk. *Lag (2018:1801)*.

Straff

7 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som

1. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot sin tystnadsplikt enligt 3 §,

2. uppsåtligen eller av oaktsamhet på en tryckt skrift sätter ut namn på eller pseudonym eller signatur för en författare eller, i fall som avses i 1 §, meddelare eller utgivare mot hans eller hennes vilja,

3. uppsåtligen eller av oaktsamhet på en tryckt skrift sätter ut namn på eller pseudonym eller signatur för någon som uppges vara författare, utgivare eller meddelare men som inte är det,

4. uppsåtligen efterforskar i strid med 5 §, eller

5. uppsåtligen ingriper i strid med 6 §, om åtgärden utgör avskedande, uppsägning, meddelande av disciplinpåföljd eller en liknande åtgärd.

Allmänt åtal för brott som avses i första stycket 1–3 får väckas endast om målsäganden har anmält brottet till åtal. *Lag (2018:1801)*.

Andra upphovsmän än författare

8 § Det som sägs i detta kapitel om författare gäller även andra upphovsmän till framställningar som har införts eller varit avsedda att införas i en tryckt skrift. *Lag (2018:1801)*.

4 kap. Rätten att trycka skrifter

1 § Varje fysisk och juridisk person har rätt att själv eller med hjälp av andra trycka skrifter. *Lag (2018:1801)*.

Ursprungsuppgifter

2 § En skrift som är tryckt i Sverige och avsedd att ges ut här ska innehålla tydliga uppgifter om vem som har tryckt skriften samt om ort och år för tryckningen. Motsvarande gäller en skrift för vilken utgivningsbevis gäller och som är mångfaldigad här genom fotokopiering eller någon liknande teknik. *Lag (2018:1801)*.

3 § Skyldigheten att sätta ut uppgifter enligt 2 § gäller inte bild- eller tillfällighetstryck. Med bild- eller tillfällighetstryck avses vykort och bild-

album, visitkort och notifikationer, adresskort, etiketter, blanketter samt affärstryck såsom reklam- och emballagetryck och andra sådana trycksaker. En förutsättning är att missbruk av tryckfriheten kan anses uteslutet på grund av texten eller framställningen i övrigt. *Lag (2018:1801)*.

Skyldighet att bevara exemplar

4§ Föreskrifter om skyldighet att bevara exemplar av tryckta skrifter för granskning och att lämna exemplar av tryckta skrifter till bibliotek eller arkiv får meddelas i lag.

Detsamma gäller föreskrifter om skyldighet att spela in program och bevara tekniska upptagningar som avses i 1 kap. 5 och 6 §§ samt att tillhandahålla dessa. *Lag (2018:1801)*.

Straff

5§ Den som vid framställningen av en skrift bryter mot 2 § döms till böter eller fängelse i högst ett år. *Lag (2018:1801)*.

6§ *Har betecknats 4 § genom lag (1976:955).*

7§ *Har upphävts genom lag (1976:955).*

8§ *Har betecknats 5 § genom lag (1976:955).*

9§ *Har betecknats 3 § genom lag (1976:955).*

5 kap. Rätten att ge ut periodiska skrifter

Ägare och utgivare

1§ En periodisk skrift ska ha en utgivare. Utgivaren utses av skriftens ägare. *Lag (2018:1801)*.

2§ Varje fysisk och juridisk person får vara ägare till en periodisk skrift. *Lag (2018:1801)*.

3§ En utgivare av en periodisk skrift ska vara en fysisk person med hemvist i Sverige. Den som är underårig eller i konkurs eller som har förvaltare enligt särskilda bestämmelser i lag får inte vara utgivare. *Lag (2018:1801)*.

Utgivarens befogenhet

4§ Utgivaren ska ha befogenhet att utöva tillsyn över skriftens utgivning och bestämma över dess innehåll så att ingenting får föras in i den mot hans eller hennes vilja. Varje inskränkning i denna befogenhet ska vara utan verkan. *Lag (2018:1801)*.

Anmälan om utgivare

5§ När en utgivare har utsetts, ska ägaren anmäla detta till en myndighet som anges i lag. Anmälan ska innehålla uppgift om utgivarens namn och

hemvist. Den ska även innehålla bevis om att utgivaren är behörig enligt 3 § och en förklaring av utgivaren om att han eller hon har åtagit sig uppdraget. *Lag (2018:1801)*.

6§ Om utgivaren inte längre är behörig eller om utgivarens uppdrag kommer att upphöra av något annat skäl, ska ägaren genast utse en ny utgivare och anmäla detta enligt 5 §. Anmälan ska om möjligt även innehålla bevis om att den förra utgivaren har fått del av anmälan. *Lag (2018:1801)*.

Ställföreträdare för utgivare

7§ En utgivare av en periodisk skrift får utse en eller flera ställföreträdare. För ställföreträdare gäller 3 §.

När en ställföreträdare har utsetts, ska detta anmälas till den myndighet som avses i 5 §. Tillsammans med anmälan ska det lämnas ett bevis om att ställföreträdaren uppfyller behörighetsvillkoren för utgivare och en förklaring dels av ställföreträdaren att han eller hon har åtagit sig uppdraget, dels av ägaren att han eller hon har godkänt ställföreträdaren.

Upphör utgivarens uppdrag, upphör också uppdraget som ställföreträdare. *Lag (2018:1801)*.

8§ Om en anmälan av ställföreträdare har gjorts enligt 7 §, får utgivaren överlämna åt ställföreträdaren eller, om flera ställföreträdare finns, åt någon av dem att i utgivarens ställe utöva den befogenhet som utgivaren har enligt 4 §.

Kan det antas att utgivaren på grund av sjukdom eller av annan tillfällig orsak oavbrutet under minst en månad inte kommer att utöva befogenheten som utgivare, ska han eller hon snarast överlämna denna till en ställföreträdare. Finns det ingen ställföreträdare, ska utgivaren genast utse en ställföreträdare och anmäla detta enligt 7 §. Detsamma gäller om uppdraget för den som har utsetts till ställföreträdare kommer att upphöra. *Lag (2018:1801)*.

Uppgift om utgivare

9§ På varje nummer eller häfte av en periodisk skrift ska utgivarens namn sättas ut. När en ställföreträdare har trätt in anges i stället ställföreträdarens namn. *Lag (2018:1801)*.

Utgivningsbevis

Utfärdande

10§ En periodisk skrift får inte ges ut innan det har utfärdats ett bevis om att det inte finns något hinder mot utgivning enligt denna grundlag (utgivningsbevis).

Ett utgivningsbevis meddelas av den myndighet som avses i 5 §. Ansökan görs av skriftens ägare. I ansökan ska skriftens titel, utgivningsort och utgivningsplan anges. *Lag (2018:1801)*.

11§ Ett utgivningsbevis får inte utfärdas innan det har gjorts en anmälan om utgivare enligt 5 §.

En ansökan får avslås om skriftens titel lätt kan förväxlas med titeln på någon annan skrift med utgivningsbevis. *Lag (2018:1801)*.

Giltighet och förnyelse

12§ Ett utgivningsbevis gäller i tio år. Därefter upphör beviset att gälla. Ett beslut om att beviset ska anses ha upphört vid tioårsperiodens utgång meddelas av den myndighet som avses i 5 §. Beviset får förnyas efter ansökan av skriftens ägare, varje gång för tio år från utgången av den föregående tioårsperioden. Om ansökan om förnyelse har gjorts före tioårsperiodens utgång fortsätter beviset att gälla till dess att beslutet med anledning av ansökan har fått laga kraft. *Lag (2018:1801)*.

Återkallelse

13§ Ett utgivningsbevis får återkallas i följande fall:

1. Ägaren har anmält att skriftens utgivning har upphört.
2. Äganderätten till skriften har övergått till någon som inte uppfyller behörighetsvillkor som har föreskrivits med stöd av denna grundlag.
3. Det finns ingen utgivare eller utgivaren uppfyller inte behörighetsvillkoren enligt 3 § eller behörighetsvillkor som har föreskrivits med stöd av denna grundlag, och en behörig utgivare utses inte omedelbart.
4. Det har gått sex månader från dagen då utgivningsbeviset utfärdades, utan att skriften har kommit ut.
5. Skriften har under något av de två senaste kalenderåren inte kommit ut med minst fyra nummer eller häften på särskilda tider.
6. Det visas inom sex månader från första gången skriften kom ut att beviset inte borde ha utfärdats med hänsyn till bestämmelsen i 11 § andra stycket.
7. Titeln på en skrift har typografiskt sett getts en sådan likhet med titeln på en annan skrift med utgivningsbevis att förväxling lätt kan ske och rättelse vidtas inte omedelbart. *Lag (2018:1801)*.

14§ Om ett utgivningsbevis har återkallats enligt 13 § första stycket 2, 3, 5 eller 7, krävs medgivande av skriftens ägare för att utgivningsbevis ska utfärdas för en annan skrift med en titel som har en sådan likhet med den första skriftens titel att de lätt kan förväxlas. Medgivande behövs dock inte om det har gått två år efter återkallelsen.

Detsamma gäller om det tidigare utgivningsbeviset har förklarats ha upphört att gälla. *Lag (2018:1801)*.

15§ Det får i lag meddelas föreskrifter om

1. skyldighet att anmäla ändrade förhållanden i fråga om utgivningsort och utgivningsplan,
2. giltighet och förnyelse av utgivningsbevis, och
3. återkallelse av utgivningsbevis. *Lag (2018:1801)*.

Straff

16§ Till böter döms

1. en ägare till en periodisk skrift som ges ut utan att utgivningsbevis finns eller utan att ägaren uppfyller behörighetsvillkor som har föreskrivits med stöd av denna grundlag,

2. en ägare till en periodisk skrift för vilken en ny utgivare inte utses och anmäls enligt 6 §,

3. en utgivare som inte överlämnar sitt uppdrag till ställföreträdare enligt 8 § andra stycket,

4. den som ger ut en periodisk skrift för vilken utgivningsförbud har meddelats enligt denna grundlag eller som uppenbart utgör en fortsättning av en sådan skrift, eller

5. den som på en periodisk skrift låter ange sitt namn som utgivare eller ställföreträdare utan att vara behörig.

Om skriften har förklarats vara brottslig eller omständigheterna annars är synnerligen försvårande, är straffet fängelse i högst ett år. *Lag (2018:1801)*.

17§ Till straff enligt 16 § döms även den som i en ansökan, anmälan eller förklaring som avses i detta kapitel medvetet lämnar oriktiga uppgifter. *Lag (2018:1801)*.

18§ Till penningböter döms en utgivare som inte sätter ut uppgifter om utgivarens namn på det sätt som anges i 9 §. Detsamma gäller en ställföreträdare som har trätt in som utgivare. *Lag (2018:1801)*.

19§ I lag får det föreskrivas om straff för den som bryter mot en föreskrift i lag som har meddelats med stöd av 15 § 1. *Lag (2018:1801)*.

6 kap. Rätten att sprida tryckta skrifter

1§ Varje fysisk och juridisk person har rätt att själv eller med hjälp av andra sprida tryckta skrifter. *Lag (2018:1801)*.

Undantag

2§ Utan hinder av denna grundlag gäller vad som föreskrivs i lag, när någon

1. visar en pornografisk bild på eller vid en allmän plats genom skyltning eller annat liknande förfarande på ett sätt som är ägnat att väcka allmän anstöt eller utan föregående beställning sänder eller tillställer någon en sådan bild på annat sätt, eller

2. bland barn och ungdom sprider en tryckt skrift som genom sitt innehåll kan verka förråande eller annars medföra annan allvarlig fara för de unga. *Lag (2018:1801)*.

3§ I lag får det meddelas föreskrifter om spridning av kartor, ritningar eller bilder som återger Sverige helt eller delvis och innehåller upplysningar av betydelse för rikets försvar. *Lag (2018:1801)*.

Skyldighet att befordra tryckta skrifter

4§ Den som enligt vad som följer av lag eller annan författning har en skyldighet att befordra tryckta skrifter får inte på grund av innehållet vägra eller ställa särskilda villkor för att utföra denna skyldighet. Detta gäller dock inte om befordran skulle innebära en sådan överträdelse som avses i 5 eller 6§.

Den som har en skyldighet enligt första stycket och som har tagit emot en tryckt skrift för befordran ska inte anses som skriftens spridare. *Lag (2018:1801)*.

Straff

5§ Till penningböter döms den som sprider en tryckt skrift som saknar en sådan uppgift som avses i 4 kap. 2§. Detsamma gäller om en sådan uppgift eller en uppgift som avses i 1 kap. 2§ andra stycket 2 är oriktig och spridaren känner till detta. *Lag (2018:1801)*.

6§ Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som sprider en tryckt skrift i vetskap om att den

1. har tagits i beslag eller förklarats konfiskerad,
2. har getts ut i strid med ett utgivningsförbud som har meddelats enligt denna grundlag, eller
3. uppenbart utgör en fortsättning av en skrift som omfattas av ett sådant förbud som avses i 2. *Lag (2018:1801)*.

7 kap. Tryckfrihetsbrott, meddelarbrott och anskaffarbrott

Gärningar som anses vara tryckfrihetsbrott

Vad som anses vara tryckfrihetsbrott

1§ Med beaktande av tryckfrihetens syfte att säkerställa ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande ska de gärningar som anges i 2–20 §§ anses vara tryckfrihetsbrott, om de begås i en tryckt skrift och är straffbara enligt lag. *Lag (2018:1801)*.

Olaga hot

2§ Som tryckfrihetsbrott anses olaga hot som innebär att någon hotar någon annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid. *Lag (2018:1801)*.

Förtal

3§ Som tryckfrihetsbrott anses förtal som innebär att någon utpekar någon annan som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller annars lämnar en uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning.

Förtal av avlidne medför ansvar, om gärningen är sårande för de efterlevande eller annars kan anses kränka den frid som bör tillkomma den avlidne.

Det ska inte dömas till ansvar om det med hänsyn till omständigheterna var försvarligt att lämna uppgift i saken och den som har lämnat uppgiften visar att uppgiften var sann eller att han eller hon hade skäligen grund för den. *Lag (2018:1801)*.

Förolämpning

4§ Som tryckfrihetsbrott anses förolämpning som innebär att någon riktar beskyllning, nedsättande uttalande eller förödmjukande beteende mot någon annan, om gärningen är ägnad att kränka den andres självkänsla eller värdighet. *Lag (2018:1801)*.

Uppvigling

5§ Som tryckfrihetsbrott anses uppvigling som innebär att någon uppmanar eller på annat sätt söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet eller åsidosättande av vad som åligger krigsman i tjänsten. *Lag (2018:1801)*.

Hets mot folkgrupp

6§ Som tryckfrihetsbrott anses hets mot folkgrupp som innebär att någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. *Lag (2018:1801)*.

Olaga våldsskildring

7§ Som tryckfrihetsbrott anses olaga våldsskildring som innebär att någon i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. *Lag (2018:1801)*.

Hot mot tjänsteman

8§ Som tryckfrihetsbrott anses hot mot tjänsteman som innebär att någon med hot om våld förgriper sig på någon annan för att tvinga fram, hindra eller hämnas för en åtgärd i hans eller hennes myndighetsutövning, i annan verksamhet där det finns samma skydd som är förenat med myndighetsutövning eller vid biträde till åtgärd som omfattas av sådant skydd.

Detsamma gäller om någon på detta sätt förgriper sig mot den som tidigare har utövat eller biträtt vid sådan verksamhet, för vad denne då gjort eller underlåtit att göra.

För försök eller förberedelse till sådant hot mot tjänsteman döms det till ansvar, såvida inte brottet, om det hade fullbordats, skulle ha varit att anse som ringa. *Lag (2018:1801)*.

Övergrepp i rättssak

9§ Som tryckfrihetsbrott anses övergrepp i rättssak som innebär att någon med hot om våld angriper någon annan

1. för att denne har gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett en utsaga hos en domstol eller annan myndighet, eller

2. för att hindra denne från en sådan åtgärd som anges i 1.

Detsamma gäller om någon med hot om gärning som medför lidande, skada eller olägenhet angriper någon annan för att denne har avlagt vittnesmål eller annars avgett en utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga. *Lag (2018:1801)*.

Uppror

10§ Som tryckfrihetsbrott anses uppror som innebär att någon, med uppsåt att statskicket med vapenmakt eller annars med våldsamma medel ska omstörtas eller att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten på så sätt ska framtvingas eller hindras, begår en handling som innebär en fara för uppsåtets förverkligande.

För försök, förberedelse eller stämpling till sådant uppror döms det till ansvar. *Lag (2018:1801)*.

Brott mot medborgerlig frihet

11§ Som tryckfrihetsbrott anses brott mot medborgerlig frihet som innebär att någon utövar olaga hot med uppsåt att påverka den allmänna åsiktsbildningen eller inkräkta på handlingsfriheten inom en politisk organisation eller en yrkes- eller näringsammanslutning och därigenom sätter yttrande-, församlings- eller föreningsfriheten i fara.

För försök till sådant brott mot medborgerlig frihet döms det till ansvar. *Lag (2018:1801)*.

Högförräderi

12§ Som tryckfrihetsbrott anses högförräderi som innebär att någon, med uppsåt att riket eller en del av det, med våldsamma eller annars lagstridiga medel eller med utländskt bistånd, ska läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket på så sätt ska lösryckas, begår en handling som innebär en fara för uppsåtets förverkligande.

Som tryckfrihetsbrott anses också högförräderi som begåtts med uppsåt att åtgärd eller beslut av statschefen, regeringen, riksdagen eller högsta domarmakten ska framtvingas eller hindras med utländskt bistånd, om handlingen innebär en fara för uppsåtets förverkligande.

För försök, förberedelse eller stämpling till sådant högförräderi döms det till ansvar. *Lag (2018:1801)*.

Krigsanstiftan

13§ Som tryckfrihetsbrott anses krigsanstiftan som innebär att någon med utländskt bistånd framkallar fara för att riket ska invecklas i krig eller andra fientligheter. *Lag (2018:1801)*.

Spioneri

14§ Som tryckfrihetsbrott anses spioneri som innebär att någon för att gå en främmande makt eller motsvarande tillhanda, obehörigen befordrar, lämnar eller röjer en uppgift rörande försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverkningssätt, underhandlingar, beslut, eller något förhållande i övrigt, vars uppenbarande för en främmande makt eller motsvarande kan medföra men för Sveriges säkerhet.

För försök, förberedelse eller stämpling till sådant spioneri döms det till ansvar. *Lag (2022:1517)*.

Utlandsspioneri

14 a § Som tryckfrihetsbrott anses utlandsspioneri som innebär att någon, i annat fall än som avses i 14 §, för att gå en främmande makt eller motsvarande tillhanda, obehörigen befordrar, lämnar eller röjer en hemlig uppgift som förekommer inom ramen för ett samarbete med en annan stat eller en mellanfolklig organisation eller i en mellanfolklig organisation i vilken Sverige är medlem, och vars uppenbarande för en främmande makt eller motsvarande är ägnat att medföra allvarligt men för Sveriges förhållande till någon annan stat eller en mellanfolklig organisation.

En gärning ska inte utgöra brott, om den med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarlig.

För försök, förberedelse eller stämpling till sådant utlandsspioneri döms det till ansvar. *Lag (2022:1517)*.

Obehörig befattning med hemlig uppgift

15§ Som tryckfrihetsbrott anses obehörig befattning med hemlig uppgift som innebär att någon, utan syfte att gå en främmande makt eller motsvarande tillhanda, obehörigen befordrar, lämnar eller röjer en uppgift

1. som avses i 14 §, om uppgiften rör något förhållande av hemlig natur, eller

2. som avses i 14 a §.

En gärning enligt första stycket 2 ska inte utgöra brott, om den med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarlig.

För försök eller förberedelse till sådan obehörig befattning med hemlig uppgift döms det till ansvar.

Det döms också till ansvar för stämpling till sådant brott, om detta är att anse som grovt. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas, om gärningen innefattade tillhandagående av en främmande makt eller motsvarande eller var av synnerligen farlig beskaffenhet med hänsyn till pågående krig eller rörde något förhållande av stor betydelse eller om den som har begått gärningen röjde vad som på grund av allmän eller enskild tjänst hade betrotts honom eller henne. *Lag (2022:1517)*.

Vårdslöshet med hemlig uppgift

16§ Som tryckfrihetsbrott anses vårdslöshet med hemlig uppgift som innebär att någon av grov oaktsamhet obehörigen befordrar, lämnar eller röjer en uppgift

1. som avses i 14 §, om uppgiften rör något förhållande av hemlig natur, eller

2. som avses i 14 a §.

En gärning enligt första stycket 2 ska inte utgöra brott, om den med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarlig. *Lag (2022:1517)*.

Landsförräderi eller landssvek

17§ Som tryckfrihetsbrott anses landsförräderi eller landssvek som innebär att någon, när riket är i krig eller bestämmelser i lag om sådant brott annars är tillämpliga,

1. missleder eller förråder dem som är verksamma för rikets försvar eller förleder dem till myteri, trolöshet eller modlöshet,

2. förråder egendom som är av betydelse för totalförsvaret, eller

3. begår någon annan liknande förrädisk gärning som är ägnad att medföra men för totalförsvaret eller innefattar bistånd åt fienden.

För försök, förberedelse eller stämpling till sådant landsförräderi eller landssvek döms det till ansvar. *Lag (2018:1801)*.

Landsskadlig vårdslöshet

18§ Som tryckfrihetsbrott anses landsskadlig vårdslöshet som innebär att någon av oaktsamhet begår en gärning som avses i 17 §. *Lag (2018:1801)*.

Ryktesspridning till fara för rikets säkerhet

19§ Som tryckfrihetsbrott anses ryktesspridning till fara för rikets säkerhet som innebär att någon, när riket är i krig eller bestämmelser i lag om sådant brott annars är tillämpliga,

1. bland allmänheten sprider eller till främmande makt framför eller låter framkomma falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, eller

2. bland krigsmän sprider falska rykten eller andra osanna påståenden som är ägnade att framkalla trolöshet eller modlöshet. *Lag (2018:1801)*.

Offentliggörandebrott

20§ Som tryckfrihetsbrott anses att någon

1. uppsåtligen offentliggör en allmän handling som inte är tillgänglig för var och en, om han eller hon har fått tillgång till handlingen i allmän tjänst, under utövande av tjänsteplikt eller i något därmed jämförbart förhållande,

2. offentliggör en uppgift och därvid uppsåtligen åsidosätter en tystnadsplikt som anges i en särskild lag, eller

3. när riket är i krig eller omedelbar krigsfara offentliggör en uppgift om förhållanden vars röjande enligt lag innefattar annat brott mot Sveriges säkerhet än de som anges i detta kapitel. *Lag (2018:1801)*.

Undantag

21§ Ett tillkännagivande i en annons eller i ett annat sådant meddelande ska inte anses vara ett tryckfrihetsbrott om det inte omedelbart av

meddelandets innehåll framgår att ansvar för ett sådant brott kan bli aktuellt. Är meddelandet straffbart tillsammans med en omständighet som inte omedelbart framgår av meddelandets innehåll, gäller vad som föreskrivs i lag.

Detsamma gäller ett meddelande genom chiffer eller på något annat sätt, som är hemligt för allmänheten. *Lag (2018:1801)*.

Meddelar- och anskaffarbrott

Brott av meddelare

22 § Om någon enligt 1 kap. 7 § första stycket meddelar en uppgift i syfte att den ska göras offentlig i en tryckt skrift och därigenom gör sig skyldig till något av följande brott, gäller vad som föreskrivs i lag om ansvar för det brottet:

1. uppror, högförräderi, spioneri, grovt spioneri, utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri, grov obehörig befattning med hemlig uppgift, landsförräderi, landssvek eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott,

2. oriktigt utlämnande av en allmän handling som inte är tillgänglig för var och en eller tillhandahållande av en sådan handling i strid med en myndighets förbehåll vid dess utlämnande, när gärningen är uppsåtlig, eller

3. uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt i de fall som anges i en särskild lag.

Första stycket gäller också om brottet begås av någon som, utan att vara ansvarig enligt 8 kap., medverkar som författare eller annan upphovsman eller som utgivare till en framställning som är avsedd att införas i en tryckt skrift.

I fråga om föreskrifter som avses i första stycket 3 tillämpas 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen. *Lag (2022:1517)*.

Brott av anskaffare

23 § Om någon enligt 1 kap. 7 § andra stycket anskaffar en uppgift i syfte att göra den offentlig i en tryckt skrift eller för att lämna ett meddelande och därigenom gör sig skyldig till ett brott som anges i 22 § första stycket 1, gäller vad som föreskrivs i lag om ansvar för det brottet. *Lag (2018:1801)*.

Ytterligare bestämmelser om tryckfrihetsbrott

Påföljd

24 § Vad som föreskrivs i lag om påföljd för brott som anges i 2–20 §§ gäller även när dessa anses vara tryckfrihetsbrott.

Vid bestämmande av påföljd ska det särskilt beaktas om en publicerad uppgift har rättats och rättelsen därefter offentliggjorts på ett lämpligt sätt. *Lag (2018:1801)*.

Publicering av domen

25 § Om den tilltalade döms för förtal eller förolämpning i en periodisk skrift enligt 3 eller 4 §, får domstolen efter yrkande av motparten besluta att domen ska föras in i skriften. *Lag (2018:1801)*.

Konfiskering

26 § En tryckt skrift som innefattar tryckfrihetsbrott får konfiskeras.

Konfiskering innebär att alla exemplar av skriften som är avsedda att spridas ska förstöras. Konfiskering innebär även att åtgärder ska vidtas så att formar, stenar, stereotyper, plåtar och annan liknande utrustning som kan användas uteslutande för tryckning av skriften inte kan missbrukas.

Vid bedömning av frågan om konfiskering ska det särskilt beaktas om en publicerad uppgift har rättats och rättelsen därefter offentliggjorts på ett lämpligt sätt. *Lag (2018:1801)*.

Borttagande ur en databas som innehåller bilagor

27 § Om ett sådant tillhandahållande ur en databas som avses i 1 kap. 5 eller 6 § innefattar tryckfrihetsbrott, får domstolen besluta att den som ansvarar enligt 8 kap. för det brottsliga yttrandet ska ta bort det ur databasen inom viss tid som domstolen bestämmer.

Om preskription har inträtt ska ett beslut enligt första stycket riktas mot den som annars skulle ha ansvarat för brottet. *Lag (2018:1801)*.

28 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som inte följer ett beslut enligt 27 §. *Lag (2018:1801)*.

Utgivningsförbud

29 § Om riket befinner sig i krig, får rätten i samband med konfiskering av en periodisk skrift meddela förbud mot att ge ut skriften under en viss tid. Ett sådant förbud får meddelas endast vid brott som avses i 10 §, 12–14 §§, 15 §, om brottet är att anse som grovt, och 17 §. Förbudet får gälla i högst sex månader från det att domen i tryckfrihetsmålet har fått laga kraft.

I fråga om konfiskering av en periodisk skrift som sprids i strid med ett utgivningsförbud eller uppenbart utgör en fortsättning av en skrift som avses med ett sådant förbud, gäller vad som föreskrivs i lag om förverkande av föremål på grund av brott. *Lag (2018:1801)*.

8 kap. Ansvar för tryckfrihetsbrott

Periodiska skrifter

Utgivare och ställföreträdare

1 § Ansvarig för tryckfrihetsbrott i en periodisk skrift är den som var anmäld som utgivare när skriften gavs ut. Om en ställföreträdare har anmälts och inträtt som utgivare, är i stället han eller hon ansvarig. *Lag (2018:1801)*.

2 § Utgivaren är ansvarig för tryckfrihetsbrott, trots att en ställföreträdare har inträtt som utgivare, om ställföreträdaren

1. inte längre var behörig när skriften gavs ut eller uppdraget annars upphört, eller

2. var utsedd för skens skull eller uppenbarligen inte hade de befogenheter som anges i 5 kap. 4 §. *Lag (2018:1801)*.

Ägare

3§ Skriftens ägare är ansvarig för tryckfrihetsbrott om det inte fanns utgivningsbevis när skriften gavs ut.

Om utgivningsbevis fanns, är ägaren ansvarig för tryckfrihetsbrott om

1. det inte fanns någon behörig utgivare när skriften gavs ut, eller
2. utgivaren var utsedd för skens skull eller uppenbarligen inte hade de befogenheter som anges i 5 kap. 4 §. *Lag (2018:1801)*.

Tryckare

4§ Kan det inte visas vem som var ägare till skriften när den gavs ut, är den som har tryckt skriften ansvarig för tryckfrihetsbrott i stället för ägaren. *Lag (2018:1801)*.

Spridare

5§ Om en skrift sprids utan uppgifter om vem som har tryckt skriften och det inte kan klarläggas vem denne är, blir spridaren ansvarig för tryckfrihetsbrott i stället för den som har tryckt skriften. Detsamma gäller om uppgifterna om vem som har tryckt skriften är felaktiga och spridaren känner till detta och det inte kan klarläggas vem som har tryckt skriften. *Lag (2018:1801)*.

Tryckta skrifter som inte är periodiska

Författare

6§ Författaren är ansvarig för tryckfrihetsbrott i en tryckt skrift som inte är periodisk, om han eller hon enligt 3 kap. 2 § har uppgetts vara författare till skriften.

Författaren är dock inte ansvarig om skriften har getts ut utan hans eller hennes samtycke. Författaren är inte heller ansvarig om hans eller hennes namn, pseudonym eller signatur har satts ut på skriften mot hans eller hennes vilja. *Lag (2018:1801)*.

Utgivare

7§ Om en särskild utgivare har uppgetts enligt 3 kap. 2 § för en tryckt skrift som innehåller eller är avsedd att innehålla bidrag av flera författare, är utgivaren ansvarig för tryckfrihetsbrott. Utgivaren är inte ansvarig om författarna till de enskilda bidragen är ansvariga enligt 6 §.

För andra tryckta skrifter än de som avses i första stycket är utgivaren ansvarig endast om författaren var avliden när skriften gavs ut.

Utgivaren är inte ansvarig om hans eller hennes namn, pseudonym eller signatur har satts ut på skriften mot hans eller hennes vilja.

Med utgivare avses i denna paragraf den som har tillhandahållit en skrift för tryckning och utgivning utan att vara författare till skriften. *Lag (2018:1801)*.

Förläggare

8§ Om varken en författare eller en utgivare är ansvarig enligt 6 eller 7 §, är i stället förläggaren ansvarig. Detsamma gäller om författaren eller utgivaren var avliden när skriften gavs ut.

Med förläggare avses den som har haft hand om tryckning och utgivning av någon annans skrift. *Lag (2018:1801)*.

Tryckare

9§ Om det inte finns någon förläggare enligt 8 §, är i stället den som har tryckt skriften ansvarig för tryckfrihetsbrott. Detsamma gäller om det inte kan visas vem förläggaren är. *Lag (2018:1801)*.

Spridare

10§ Det som anges i 5 § om spridarens ansvar för tryckfrihetsbrott tillämpas även på tryckta skrifter som inte är periodiska. *Lag (2018:1801)*.

Gemensamma bestämmelser

Övergång av ansvar i vissa fall

11§ Om den som enligt 2, 3, 6, 7 eller 8 § skulle ha varit ansvarig för tryckfrihetsbrott som ägare, författare, utgivare eller förläggare inte har känd hemvist i Sverige och det inte kan klarläggas var han eller hon befinner sig, går ansvaret över på den som skulle ha varit ansvarig efter honom eller henne.

Det som anges i första stycket ska inte innebära att ansvaret för tryckfrihetsbrott på den grunden går över på utgivare i annat fall än som avses i 7 § första stycket eller på spridare. *Lag (2018:1801)*.

12§ Om det finns en omständighet som enligt lag utesluter straffbarhet för den som skulle ha varit ansvarig för tryckfrihetsbrott enligt 1, 2, 3, 6, 7 eller 8 § som utgivare, ägare, författare eller förläggare, går ansvaret över på den som skulle ha varit ansvarig efter honom eller henne. Detta gäller endast om den som blir ansvarig har haft eller borde ha haft kännedom om den aktuella omständigheten. *Lag (2018:1801)*.

Invändning mot ansvar

13§ Om den som är tilltalad för tryckfrihetsbrott vill åberopa en omständighet som enligt detta kapitel medför att han eller hon inte ska vara ansvarig, ska denna omständighet åberopas före huvudförhandlingen. Annars får domstolen inte ta hänsyn till omständigheten. *Lag (2018:1801)*.

Ansvarets innebörd

14§ Den som är ansvarig för tryckfrihetsbrott enligt detta kapitel ska anses ha haft kännedom om innehållet i skriften och medgett utgivning av den. *Lag (2018:1801)*.

9 kap. Tillsyn och åtal

Justitiekanslern och Riksdagens ombudsmän

1§ Justitiekanslern ska vaka över att de gränser för tryckfriheten som anges i denna grundlag inte överskrids. *Lag (2018:1801)*.

2§ Justitiekanslern är ensam åklagare i mål om tryckfrihetsbrott. Ingen annan än Justitiekanslern får inleda förundersökning om ett sådant brott.

Endast Justitiekanslern och rätten får besluta om tvångsmedel med anledning av misstanke om tryckfrihetsbrott, om inte något annat anges i denna grundlag. *Lag (2018:1801)*.

3§ Justitiekanslern är ensam åklagare även i mål som avser meddelar- och anskaffarbrott enligt 7 kap. 22 och 23 §§. Detta gäller under förutsättning att det är fråga om ett tryckfrihetsmål enligt 12 kap. 1 §.

Justitiekanslern är ensam åklagare även i mål som i övrigt avser brott mot bestämmelser i denna grundlag.

I lag får det meddelas föreskrifter om befogenhet för Riksdagens ombudsmän att vara åklagare i mål som avses i denna paragraf. *Lag (2018:1801)*.

Regler om åtal

Regeringens anmälan och medgivande till åtal

4§ Regeringen får till Justitiekanslern anmäla en skrift till åtal för tryckfrihetsbrott.

I lag får det meddelas föreskrifter om att allmänt åtal för ett tryckfrihetsbrott kräver regeringens medgivande. *Lag (2018:1801)*.

Preskription vid allmänt åtal

5§ Allmänt åtal för tryckfrihetsbrott ska väckas inom sex månader från det att skriften gavs ut, om åtalet avser en periodisk skrift för vilken utgivningsbevis gällde vid utgivningen. För andra skrifter ska allmänt åtal väckas inom ett år från utgivningen. Annars får allmänt åtal inte väckas (preskription).

Om allmänt åtal har väckts inom den tid som anges i första stycket, får nytt åtal väckas även efter den tiden mot någon annan som är ansvarig för brottet.

Vad som föreskrivs i lag om den tid inom vilken brott ska beivras för att påföljd för brott inte ska anses falla bort, gäller även för tryckfrihetsbrott. *Lag (2018:1801)*.

6§ Vid tillämpning av 5§ ska utgivning enligt 1 kap. 5 eller 6§ anses ha skett när programmet sändes eller började tillhandahållas på det sätt som avses i 1 kap. 4§ yttrandefrihetsgrundlagen eller den tekniska uppbyggnaden lämnades ut för spridning. *Lag (2018:1801)*.

Angivelse och enskilt åtal

7§ Vad som föreskrivs i lag om målsägandens rätt att ange brott till åtal eller att själv väcka åtal gäller även för tryckfrihetsbrott. *Lag (2018:1801)*.

Konfiskering och borttagande utan åtal

8§ Finns det ingen ansvarig för ett tryckfrihetsbrott enligt 8 kap., får Justitiekanslern eller målsäganden i stället för att väcka åtal ansöka om att

skriften ska konfiskeras. Detsamma gäller om den som är ansvarig för brott inte kan delges stämning i Sverige. *Lag (2018:1801)*.

9§ Om ett sådant tillhandahållande ur en databas som avses i 1 kap. 5 eller 6 § innefattar tryckfrihetsbrott, och det inte finns någon som enligt 8 kap. är ansvarig för brottet, får Justitiekanslern eller målsäganden i stället för att väcka åtal ansöka om att domstolen ska besluta att det brottsliga yttrandet ska tas bort ur databasen inom viss tid som domstolen bestämmer. Detsamma gäller om den som är ansvarig för brott inte kan delges stämning i Sverige.

En ansökan om att domstolen ska besluta att ett yttrande som utgör tryckfrihetsbrott ska tas bort får också göras av Justitiekanslern eller målsäganden om den som genom ett beslut enligt 7 kap. 27 § har förelagts att ta bort yttrandet inte kan följa föreläggandet.

En ansökan som avses i första och andra styckena kan göras trots att brottet är preskriberat. *Lag (2018:1801)*.

10§ Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som inte följer ett beslut enligt 9 §. *Lag (2018:1801)*.

10 kap. Särskilda tvångsmedel

Konfiskeringsbeslag

Beslag inför konfiskering och åtal

1§ Om det finns anledning att konfiskera en tryckt skrift på grund av tryckfrihetsbrott, får skriften tas i beslag i avvaktan på beslut om konfiskering. *Lag (2018:1801)*.

2§ Innan åtal för tryckfrihetsbrott har väckts eller ansökan gjorts hos rätten om att skriften ska konfiskeras, får beslut om beslag meddelas av Justitiekanslern. En förutsättning är att brottet hör under allmänt åtal.

I lag får det meddelas föreskrifter om att även allmän åklagare får besluta om beslag. *Lag (2018:1801)*.

3§ Om ett beslag har verkställts utan rättens beslut, får den som drabbas begära att rätten prövar beslaget.

Om allmän åklagare har beslutat om beslag, ska beslutet skyndsamt anmälas till Justitiekanslern, som genast ska pröva om beslaget ska bestå. *Lag (2018:1801)*.

Tidsfrister

4§ När Justitiekanslern har beslutat om beslag eller fastställt ett beslag enligt 3 § andra stycket, ska åtal väckas eller ansökan om konfiskering göras inom två veckor efter Justitiekanslerns beslut. Annars upphör beslaget. *Lag (2018:1801)*.

Beslag efter åtal eller ansökan om konfiskering

5§ Om det har väckts åtal för tryckfrihetsbrott eller gjorts en ansökan om konfiskering av en skrift, får rätten besluta om beslag och häva beslag som tidigare har meddelats. *Lag (2018:1801)*.

Prövning av beslag när ett mål avgörs

6§ När ett mål avgörs, prövar rätten om tidigare beslag ska bestå.

Om målet avvisas på den grunden att rätten inte är behörig och det kan antas att talan om konfiskering kommer att föras i ett annat mål, får rätten bestämma att ett beslag ska bestå under en viss tid. Väcks inte talan inom denna tid upphör beslaget.

Andra stycket tillämpas också när rätten av något annat skäl skiljer målet från sig utan att pröva om en skrift är brottslig. *Lag (2018:1801)*.

Uppgifter i beslut om beslag

7§ Beslut om beslag ska innehålla uppgifter om det eller de avsnitt i den tryckta skriften som har gett anledning till beslaget och ska avse endast band, delar, nummer eller häften där ett sådant avsnitt förekommer. *Lag (2018:1801)*.

Verkställighet av beslag

8§ Polisen ska genast verkställa ett beslut om beslag. *Lag (2018:1801)*.

9§ Verkställighet av beslag ska omfatta endast de exemplar av den tryckta skriften som är avsedda för spridning. *Lag (2018:1801)*.

10§ Bevis om beslag ska utan avgift lämnas till den som beslaget har gjorts hos och till den som tryckt skriften. Beviset ska innehålla uppgifter om det eller de avsnitt i skriften som har gett anledning till beslaget. Ett sådant bevis ska lämnas så snart det är möjligt. *Lag (2018:1801)*.

11§ Om ett beslag har upphävts eller upphört, ska verkställigheten genast avbrytas och det beslagtagna lämnas tillbaka. *Lag (2018:1801)*.

Utredningsbeslag

12§ Sådana exemplar av en tryckt skrift som skäligen kan antas ha betydelse för utredningen i ett tryckfrihetsmål enligt 12 kap. får tas i beslag.

För ett sådant beslag gäller 2, 3, 5, 7, 8 och 11 §§. I övrigt gäller i tillämpliga delar det som i allmänhet är föreskrivet om beslag. Åtal ska dock alltid väckas inom en månad från det att beslut om beslag meddelades, om inte rätten på begäran från Justitiekanslern medger att tiden förlängs. *Lag (2018:1801)*.

Tvångsmedel vid krig och krigsfara

Tillfälligt utgivningsförbud

13§ Om riket är i krig får i avvaktan på rättens beslut enligt 7 kap. 29 § tillfälligt utgivningsförbud meddelas för en periodisk skrift. För ett sådant beslut gäller det som sägs om beslag i 2, 4 och 5 §§.

I fråga om beslag av en periodisk skrift som sprids i strid med ett utgivningsförbud eller som uppenbart utgör en fortsättning på en periodisk skrift som omfattas av ett sådant förbud, gäller det som i allmänhet är föreskrivet om beslag av föremål som kan förklaras förverkade. *Lag (2018:1801)*.

Förvar i avvaktan på beslag

14§ Om riket är i krig eller krigsfara och det vid en avdelning av försvarsmakten anträffas en tryckt skrift som uppenbart innebär sådan uppvigling som är straffbar enligt 7 kap. 5 § genom att krigsman därigenom kan förledas att åsidosätta vad som åligger honom eller henne i tjänsten, får skriften tas i förvar i avvaktan på beslut om beslag. Beslut om förvar fattas av en befattningshavare som enligt lag ska avgöra frågor om disciplinansvar för personal vid avdelningen.

Är det fara i dröjsmål får en åtgärd enligt första stycket vidtas av någon annan befattningshavare enligt föreskrifter som meddelas i lag. Om ett sådant beslut har fattats, ska anmälan skyndsamt göras hos den befattningshavare som avses i första stycket. Denne ska genast pröva om skriften ska bli kvar i förvar. *Lag (2018:1801)*.

15§ Ett beslut om förvar enligt 14 § ska så snart det kan ske anmälas till Justitiekanslern, som genast ska pröva om skriften ska tas i beslag. *Lag (2018:1801)*.

11 kap. Skadestånd

Allmänna förutsättningar

1§ Skadestånd för missbruk av tryckfriheten får grundas endast på att den skrift som kravet avser innefattar tryckfrihetsbrott.

I fråga om skadestånd på grund av brott som avses i 7 kap. 21–23 §§ gäller vad som är föreskrivet i lag.

Bestämmelserna om skadestånd i detta kapitel gäller i tillämpliga delar även frågor enligt 7 kap. 25 § om publicering av domar.

Bestämmelsen i 8 kap. 14 § gäller också i fråga om skadestånd för tryckfrihetsbrott. *Lag (2018:1801)*.

Vem som är ansvarig

2§ Endast den som är ansvarig för tryckfrihetsbrott enligt 8 kap. kan vara ansvarig för skadestånd.

Krav på skadestånd som kan riktas mot utgivaren till en periodisk skrift eller dennes ställföreträdare kan även riktas mot skriftens ägare. För andra tryckta skrifter kan krav på skadestånd mot en författare eller utgivare även riktas mot skriftens förläggare. *Lag (2018:1801)*.

3§ Om ansvaret för brott har gått över på någon annan enligt 8 kap. 11 eller 12 §, får krav på skadestånd även riktas mot den som skulle ha varit ansvarig, om och i den omfattning anspråket kan göras gällande enligt lag. *Lag (2018:1801)*.

4§ Om någon är ansvarig för skadestånd på grund av tryckfrihetsbrott i egenskap av ställföreträdare för en juridisk person, får krav på skadestånd även riktas mot den juridiska personen.

Om en förmyndare, god man eller förvaltare i den egenskapen är ansvarig för skadestånd på grund av tryckfrihetsbrott, får krav på skadestånd även riktas mot den för vilken förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren har utsetts.

Krav på skadestånd enligt denna paragraf får framställas om och i den omfattning anspråket kan göras gällande enligt lag. *Lag (2018:1801)*.

5§ Om två eller flera är ansvariga för skadestånd enligt detta kapitel, ansvarar de solidariskt för skadeståndet. I fråga om ansvaret dem emellan gäller vad som föreskrivs i lag. *Lag (2018:1801)*.

Skadestånd när straff för brottet inte kan dömas ut

6§ Krav på skadestånd med anledning av ett tryckfrihetsbrott kan framställas trots att straff för brottet inte kan dömas ut på grund av preskription eller av något annat skäl. *Lag (2018:1801)*.

12 kap. Rättegången i tryckfrihetsmål

Tryckfrihetsmål

1§ Tryckfrihetsmål enligt denna grundlag är mål om

1. ansvar eller skadestånd på grund av tryckfrihetsbrott enligt 7 kap. 2–20 §§,

2. ansvar eller skadestånd på grund av meddelarbrott enligt 7 kap. 22 §, eller

3. konfiskering eller borttagande efter ansökan enligt 9 kap. 8 eller 9 §.

Även mål om ansvar eller skadestånd på grund av anskaffarbrott enligt 7 kap. 23 § är tryckfrihetsmål, om den som anskaffat uppgiften har offentliggjort denna i en tryckt skrift eller meddelat den till någon annan för att offentliggöras på det sättet. Om uppgiften inte har offentliggjorts eller meddelats till någon annan för offentliggörande, är målet ett tryckfrihetsmål endast om det är uppenbart att anskaffandet har skett för offentliggörande i en tryckt skrift. *Lag (2018:1801)*.

2§ Tryckfrihetsmål prövas av den tingsrätt inom vars domkrets länsstyrelsen har sitt säte. Om det finns skäl att även låta en annan tingsrätt i länet pröva tryckfrihetsmål, får regeringen meddela föreskrifter om det. *Lag (2018:1801)*.

Prövningen

3§ I tryckfrihetsmål som gäller ansvar för brott ska en jury som består av nio medlemmar pröva om brott föreligger.

Är parterna överens om det, avgörs målet av rätten utan medverkan av jury.

Det är enbart rätten som prövar om den tilltalade är ansvarig för en skrift enligt 8 kap. *Lag (2018:1801)*.

4§ Juryn har funnit att brott föreligger om minst sex ledamöter är överens om det. Då ska även rätten pröva frågan.

Om rätten har en annan uppfattning än juryn, får rätten frikänna den tilltalade eller tillämpa en lindrigare straffbestämmelse. *Lag (2018:1801)*.

5§ Anser juryn att brott inte föreligger ska den tilltalade frikännas. *Lag (2018:1801)*.

6§ Om tingsrättens dom överklagas, får högre rätt inte frångå juryns bedömning i större utsträckning än tingsrätten. *Lag (2018:1801)*.

Val av juryledamöter

Jurygrupper

7§ För varje län ska det utses juryledamöter som fördelas i två grupper. Den första gruppen ska innehålla sexton juryledamöter och den andra åtta. För Stockholms län ska dock den första gruppen omfatta tjugofyra juryledamöter och den andra gruppen tolv.

Juryledamöterna i den andra gruppen ska vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol. *Lag (2018:1801)*.

Val

8§ Juryledamöter utses genom val för en tid av fyra kalenderår. *Lag (2018:1801)*.

9§ Juryledamöter väljs av fullmäktige i kommunen på regional nivå i länet. I Gotlands län är det kommunfullmäktige i Gotlands kommun som väljer.

Ska valet utföras av mer än en valmyndighet, fördelar länsstyrelsen antalet juryledamöter inom vardera gruppen mellan valmyndigheterna med ledning av folkmängden.

När en juryledamot ska väljas, ska tingsrätten anmäla detta till den valmyndighet som enligt första stycket ska genomföra valet. *Lag (2022:1523)*.

Behörighetskrav och andra krav på juryledamöter

10§ En juryledamot ska vara svensk medborgare och folkbokförd i länet. Den som är underårig eller har förvaltare enligt särskilda bestämmelser i lag får inte vara juryledamot.

En juryledamot bör vara omdömesgill, självständig och rättrådig. Bland juryledamöterna bör skilda samhällsgrupper och meningsriktningar samt olika delar av länet vara företrädde. *Lag (2018:1801)*.

Juryledamöters avgång och ersättare

11§ En juryledamot som har fyllt sextio år får avsäga sig uppdraget. Om en juryledamot vill avgå av något annat skäl, prövar tingsrätten om det finns giltigt hinder för honom eller henne att utöva uppdraget. Är en juryledamot inte längre valbar, upphör uppdraget. *Lag (2018:1801)*.

12§ Om en juryledamot avgår eller han eller hon upphör att vara valbar, ska valmyndigheten enligt 9§ utse en ersättare för återstoden av valperioden. Valet ska göras inom den jurygrupp som juryledamoten tillhörde.

Valet får göras av styrelsen i kommunen på regional nivå i stället för av fullmäktige. Ett sådant val gäller dock endast fram till fullmäktiges nästa möte. *Lag (2022:1523)*.

Överklagande av val av juryledamot

13§ Ett val av en juryledamot kan överklagas till tingsrätten. Även om valet inte överklagas ska tingsrätten självmant pröva juryledamöternas behörighet.

Vid överklagande av tingsrättens beslut i en fråga som avses i första stycket tillämpas vad som föreskrivs i lag om överklagande av en tingsrätts beslut under rättegång. Hovrättens beslut får inte överklagas.

Ett beslut om val av juryledamot gäller även om det överklagas, om rätten inte beslutar något annat. *Lag (2018:1801)*.

Hur jury bildas i mål

Förfarandet när jury bildas

14§ De som är utsedda till juryledamöter ska föras upp på en lista över juryledamöter. I listan ska varje grupp tas upp särskilt. *Lag (2018:1801)*.

15§ Vad som föreskrivs i lag om jäv för domare gäller även juryledamöter. *Lag (2018:1801)*.

16§ I ett mål där en jury ska delta redogör rätten för listan över juryledamöter och behandlar frågan om det finns jäv mot någon som är upptagen på listan.

Därefter ska juryn bildas av de juryledamöter som inte är jäviga. Det sker genom att vardera parten får utesluta tre juryledamöter inom den första gruppen och en inom den andra. Bland de kvarvarande tar rätten sedan genom lottning ut så många till suppleanter att sex juryledamöter kvarstår i den första gruppen och tre i den andra.

För en jury i Stockholms län får vardera parten utesluta fem juryledamöter inom den första gruppen och två inom den andra. *Lag (2018:1801)*.

17§ Om endast en av flera medparter vill utesluta juryledamöter, gäller den uteslutningen även för de övriga. Är medparterna inte överens om vilka juryledamöter som ska uteslutas, genomför rätten uteslutningen genom lottning. *Lag (2018:1801)*.

Förfarandet vid jäv eller laga förfall för juryledamot

18§ Den som inte har laga förfall är skyldig att tjänstgöra som juryledamot.

Om det på grund av jäv eller laga förfall för juryledamöter inte finns tillräckligt antal ledamöter i någon jurygrupp, utser rätten tre juryledamöter för varje ledamot som saknas. Av dessa ledamöter får vardera parten

utesluta en. De som utses ska uppfylla de krav som ställs på juryledamöter i den aktuella gruppen.

En juryledamot som tidigare har uteslutits från samma mål får inte utses. *Lag (2018:1801)*.

Ytterligare bestämmelser om rättegången

Gemensam jury

19 § Om flera mål ska prövas av jury, får rätten besluta att samma jury ska tjänstgöra i målen. Parterna ska tillfrågas innan rätten fattar ett sådant beslut.

Ska det utses en gemensam jury för flera mål, tillämpas det som anges i 17 § om uteslutning av juryledamot i mål där det finns flera parter på någon sida. *Lag (2018:1801)*.

Talan om skadestånd eller konfiskering

20 § Om det i ett mål om ansvar för brott även förs talan om skadestånd mot någon annan än den tilltalade, är det den tilltalade som vidtar de åtgärder som avses i 3 § andra stycket, 16 § andra stycket och 18 § andra stycket. *Lag (2018:1801)*.

21 § Vid talan om skadestånd som inte har samband med ett åtal gäller 3–6 och 15–19 §§. Om det i ett tryckfrihetsmål om ansvar för brott tidigare har prövats om brott föreligger, ska dock samma fråga inte prövas på nytt. Detsamma gäller talan om konfiskering av en tryckt skrift utan samband med åtal.

I ett mål om konfiskering enligt 9 kap. 8 § ska den uteslutning av juryledamöter som annars ska göras av parterna i stället utföras av rätten genom lottning.

Första och andra styckena gäller även i ett mål om borttagande av information ur en databas enligt 9 kap. 9 §. *Lag (2018:1801)*.

Närmare föreskrifter om rättegången

22 § Närmare föreskrifter om rättegången i tryckfrihetsmål får meddelas i lag.

Om det i samma län finns flera tingsrätter som är behöriga att pröva tryckfrihetsmål, bestämmer regeringen vilken tingsrätt som ska utföra de uppgifter som avses i 9 § tredje stycket och 11, 13 och 14 §§. *Lag (2018:1801)*.

Krig eller krigsfara

23 § Om riket är i krig eller krigsfara eller det råder sådana extraordinära förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara som riket har befunnit sig i, får det i lag meddelas föreskrifter om

1. anstånd med val av juryledamöter, och
2. undantag från juryledamöters rätt att avsäga sig uppdraget.

I lag får det föreskrivas att regeringen får meddela sådana föreskrifter. *Lag (2018:1801)*.

13 kap. Skrifter tryckta utomlands

Allmänna bestämmelser

Grundlagens tillämplighet

1§ I fråga om skrifter som tryckts utomlands och som ges ut i Sverige gäller, om inte annat föreskrivs, i tillämpliga delar vad som är föreskrivet i

- 1 kap. om tryckfriheten,
- 3 kap. om rätten till anonymitet,
- 6 kap. om rätten att sprida tryckta skrifter,
- 7 kap. om tryckfrihetsbrott, meddelarbrott och anskaffarbrott,
- 8 kap. 1–3, 6–8 och 11–14 §§ om ansvar för tryckfrihetsbrott,
- 9 kap. om tillsyn och åtal,
- 10 kap. om särskilda tvångsmedel,
- 11 kap. om skadestånd, och
- 12 kap. om rättegången i tryckfrihetsmål. *Lag (2018:1801)*.

2§ En skrift som har tryckts utomlands anses utgiven i Sverige när den har blivit utlämnad här till försäljning eller för spridning på annat sätt. *Lag (2018:1801)*.

3§ Om en periodisk skrift som huvudsakligen är avsedd att spridas i Sverige har tryckts utomlands, gäller i tillämpliga delar 5 kap. om rätten att ge ut periodiska skrifter. *Lag (2018:1801)*.

4§ Utgivningsbevis krävs inte för att ge ut en periodisk skrift som har tryckts utomlands och som inte huvudsakligen är avsedd att spridas i Sverige. Om utgivningsbevis finns, gäller i tillämpliga delar 5 kap. om rätten att ge ut periodiska skrifter. *Lag (2018:1801)*.

Ansvar för den som har lämnat ut skriften för spridning

5§ Om en skrift har tryckts utomlands, ska vad som anges i denna grundlag om tryckares ansvar gälla för den som har låtit lämna ut skriften för spridning i Sverige.

Om det inte kan visas vem som har låtit lämna ut skriften för spridning, är i stället den ansvarig som enligt 6 kap. är att anse som spridare. Detsamma gäller om den som har låtit lämna ut skriften för spridning här inte hade hemvist i Sverige när skriften gavs ut. *Lag (2018:1801)*.

Skyldighet att bevara exemplar samt pliktleverans

6§ Bestämmelserna i 4 kap. 4 § gäller också skrifter som har tryckts utomlands. *Lag (2018:1801)*.

Meddelar- och anskaffarfrihet

7§ Det som sägs om meddelar- och anskaffarfrihet i 1 kap. 7 § gäller även i fråga om en skrift som har tryckts utomlands och som ges ut här men som inte huvudsakligen är avsedd att spridas i Sverige och för vilken det inte heller finns utgivningsbevis.

Första stycket gäller dock inte om

1. meddelandet eller anskaffandet innefattar brott mot Sveriges säkerhet,
2. meddelandet innefattar ett sådant utlämnande eller tillhandahållande som avses i 7 kap. 22 § första stycket 2, eller
3. meddelandet utgör ett uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt. *Lag (2018:1801)*.

8§ Det som sägs om meddelar- och anskaffarfrihet i 7 § tillämpas för en skrift som inte har getts ut i Sverige, om uppgiften meddelats eller anskaffats här.

I fråga om periodiska skrifter jämförs meddelaren en författare eller någon annan upphovsman som har medverkat till en framställning i skriften. *Lag (2018:1801)*.

9§ Meddelaren har i fall som avses i 7 och 8 §§ rätt till anonymitet enligt 3 kap.

Bestämmelsen om undantag från tystnadsplikt i 3 kap. 4 § 3 ska dock omfatta även andra brott mot Sveriges säkerhet än de som anges där. *Lag (2018:1801)*.

10§ Om ett meddelande eller anskaffande enligt 7 eller 8 § är straffbart, gäller vad som anges i denna grundlag om meddelar- och anskaffarbrott.

Mål om ansvar eller skadestånd på grund av ett sådant brott handläggs enligt bestämmelserna om tryckfrihetsmål, om inte annat följer av 12 kap. 1 § andra stycket. *Lag (2018:1801)*.

14 kap. Allmänna bestämmelser

Resning i tryckfrihetsmål

1§ För resning i tryckfrihetsmål gäller vad som föreskrivs i lag.

Om resning beviljas i ett mål där en jury har prövat om brott föreligger, ska rätten samtidigt besluta att målet ska tas upp inför en ny jury av den domstol som först dömde i målet. Detta gäller under förutsättning att beslutet om resning grundas på en omständighet som kan antas ha haft betydelse för juryns prövning.

Om saken är uppenbar får den domstol som beviljar resning till förmån för den tilltalade dock omedelbart ändra domen. *Lag (2018:1801)*.

Tillsättande av en ny jury

2§ Om ett tryckfrihetsmål efter beslut av högre rätt ska tas upp på nytt inför en jury av den domstol som först dömde i målet, tillsätts den nya juryn enligt 12 kap. 15–21 §§. *Lag (2018:1801)*.

Skyndsam handläggning

3§ Tryckfrihetsmål och andra mål om brott mot bestämmelserna i denna grundlag ska behandlas skyndsamt. *Lag (2018:1801)*.

Internationellt rättsligt bistånd

4§ I fråga om internationellt rättsligt bistånd gäller vad som föreskrivs i lag. Sådant bistånd får inte lämnas i strid med svenska allmänna rättsprinciper på det tryckfrihetsrättsliga området. *Lag (2018:1801).*

Andra än svenska medborgare och svenska juridiska personer

5§ För andra än svenska medborgare och svenska juridiska personer får särskilda begränsningar göras genom lag i fråga om tryckfriheten och allmänna handlingars offentlighet. *Lag (2018:1801).*

Frågor som inte regleras i grundlagen

6§ I frågor som inte har reglerats särskilt i denna grundlag eller i en särskild lag som har meddelats med stöd av grundlagen, gäller vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning. *Lag (2018:1801).*

Övergångsbestämmelser

1976:955

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.
  2. De nya bestämmelserna äger ej tillämpning på skrift, som mångfaldigats genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande och som utgivits före ikraftträdandet.
-

1998:1438

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.
2. Äldre föreskrifter tillämpas på sådana tekniska upptagningar som spritts före ikraftträdandet.
3. De nya föreskrifterna i 1 kap. 7 § samt 5 kap. 5 och 7 §§ gäller även för utgivningsbevis som har utfärdats före ikraftträdandet. I stället för vad som sägs i 5 kap. 5 § fjärde stycket första meningen gäller sådana bevis för en period av tio år från lagens ikraftträdande.
4. I mål som rör skildring av barn i pornografisk bild tillämpas äldre föreskrifter, om talan väckts före ikraftträdandet.

Yttrandefrihetsgrundlagen¹

1 kap. Yttrandefriheten enligt denna grundlag

Syfte och grunder

1 § Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt enligt denna grundlag att i ljudradio, tv och vissa liknande överföringar, offentliga uppspelningar ur en databas samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. I den får inga andra begränsningar göras än de som följer av denna grundlag. *Lag (2018:1802).*

Tillämpningsområde

Definitioner

2 § I denna grundlag avses med

program: innehållet i ljudradio, tv eller andra sådana överföringar av ljud, bild eller text som sker med hjälp av elektromagnetiska vågor samt innehållet i offentliga uppspelningar ur en databas,

tekniska upptagningar: upptagningar som innehåller text, bild eller ljud och som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med ett tekniskt hjälpmedel,

databas: en samling av information lagrad för automatiserad behandling. *Lag (2018:1802).*

Sändningar

3 § Denna grundlag är tillämplig på sändningar av program som är riktade till allmänheten och avsedda att tas emot med tekniska hjälpmedel.

Som sändningar av program anses också tillhandahållande till allmänheten på särskild begäran av direktsända eller inspelade program, om starttidpunkten och innehållet inte kan påverkas av mottagaren och programmen tillhandahålls av någon som omfattas av 4 §.

Det som föreskrivs om program i denna grundlag gäller även program som förmedlas genom satellitsändning som utgår från Sverige. Program i tv som förmedlas hit genom satellitsändning som utgår från utlandet anses utgå från Sverige, om programmen huvudsakligen är avsedda att tas emot här i landet och vidare sänds här samtidigt och oförändrat. *Lag (2022:1525).*

¹ Yttrandefrihetsgrundlagen omtryckt 2022:1525.

Tillhandahållande ur databaser

4§ Denna grundlags föreskrifter om sändningar av program tillämpas också när information ur en databas, vars innehåll kan ändras endast av den som driver verksamheten, tillhandahålls allmänheten med hjälp av elektromagnetiska vågor

1. av någon av följande:

- a) en redaktion för en periodisk skrift eller ett program,
- b) ett företag för yrkesmässig framställning av sådana skrifter som avses i tryckfrihetsförordningen eller av tekniska upptagningar,
- c) en nyhetsbyrå, eller
- d) någon annan, om det finns utgivningsbevis för verksamheten enligt 5 §, och

2. på något av följande sätt:

- a) överföring på särskild begäran,
- b) överföring enligt överenskommelse i förväg,
- c) framställning på särskild begäran av tekniska upptagningar, skrifter eller bilder, eller
- d) offentlig uppspelning.

Även om viss information i databasen har tillförts av någon annan gäller grundlagen för sådana delar av databasen där det framstår som klart att informationen härrör från den som driver verksamheten.

Första stycket 1 a gäller inte en redaktion som tillhandahåller enbart sådana program som avses i 3 § andra stycket. *Lag (2022:1525).*

Särskilt om databaser med utgivningsbevis

5§ Utgivningsbevis utfärdas om

1. verksamheten är ordnad på det sätt som anges i 4 § och överföringarna utgår från Sverige,
2. en behörig utgivare har utsetts och åtagit sig uppdraget, och
3. verksamheten har ett namn som är sådant att det inte lätt kan förväxlas med namnet på en annan verksamhet enligt 4 §. *Lag (2018:1802).*

6§ Ett utgivningsbevis gäller i tio år. Därefter upphör beviset att gälla.

Beviset får förnyas, om det finns förutsättningar att utfärda ett sådant bevis. Det förnyas varje gång för tio år från utgången av den föregående tioårsperioden.

Om det inte längre finns förutsättningar att utfärda ett utgivningsbevis, får det återkallas. Detsamma gäller om verksamheten inte har påbörjats inom sex månader från den dag då utgivningsbeviset utfärdades eller om den som driver verksamheten har anmält att verksamheten har upphört. *Lag (2018:1802).*

7§ Varje databas ska ha ett namn.

Föreskrifter om utfärdande, upphörande, förnyelse och återkallelse av utgivningsbevis och om namn på databaser får meddelas i lag.

Föreskrifter om straff för den som bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av andra stycket får meddelas i lag. *Lag (2018:1802).*

Tekniska upptagningar

8 § Denna grundlag är tillämplig på tekniska upptagningar som är utgivna. En teknisk upptagning anses utgiven när den har lämnats ut för att spridas till allmänheten i Sverige genom att spelas upp, säljas eller tillhandahållas på annat sätt.

En teknisk upptagning ska inte anses utlämnad för att spridas till allmänheten i Sverige enbart på den grunden att den skickas härifrån till mottagare i utlandet.

Om grundlagen är tillämplig eller inte prövas i det enskilda fallet med utgångspunkt i vad som kan antas om spridningen. Om det inte framgår något annat av omständigheterna, ska grundlagen anses tillämplig på en upptagning som är försedd med sådana uppgifter som avses i 3 kap. 16 § eller 4 kap. 5 §. *Lag (2018:1802)*.

Program och tekniska upptagningar som jämföras med tryckta skrifter

9 § Att vissa program och tekniska upptagningar ska jämföras med tryckta skrifter framgår av 1 kap. 5 och 6 §§ tryckfrihetsförordningen. *Lag (2018:1802)*.

Grundläggande bestämmelser

Meddelar- och anskaffarfrihet

10 § Det står var och en fritt att meddela uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att göra dem offentliga i program eller genom tekniska upptagningar (meddelarfrihet). Denna frihet avser uppgifter som lämnas till

- en författare eller någon annan upphovsman,
- en utgivare, redaktion eller nyhetsbyrå, eller
- ett företag för framställning av tekniska upptagningar.

Det står också var och en fritt att anskaffa uppgifter i vilket ämne som helst i syfte att meddela eller offentliggöra dem enligt första stycket (anskaffarfrihet).

I dessa friheter får inga andra begränsningar göras än de som följer av denna grundlag. *Lag (2018:1802)*.

Censurförbud och förbud mot andra hindrande åtgärder

11 § Det som är avsett att framföras i program eller genom tekniska upptagningar får inte först granskas av en myndighet eller ett annat allmänt organ. Det är inte heller tillåtet för en myndighet eller ett annat allmänt organ att på grund av innehållet förbjuda eller hindra framställning, offentliggörande eller spridning bland allmänheten av ett program eller en teknisk upptagning, om åtgärden inte har stöd i denna grundlag. *Lag (2018:1802)*.

12 § Trots 11 § får det i lag meddelas föreskrifter om granskning och godkännande av rörliga bilder i en sådan offentlig uppspelning ur en databas som avses i 4 § första stycket 2 d. Detsamma gäller rörliga bilder i tekniska upptagningar som ska visas offentligt. *Lag (2018:1802)*.

13§ Det är inte tillåtet för myndigheter eller andra allmänna organ att på grund av innehållet förbjuda eller hindra innehav eller användning av sådana tekniska hjälpmedel som behövs för att kunna ta emot program eller för att kunna uppfatta innehållet i tekniska upptagningar, om åtgärden inte har stöd i denna grundlag. Detsamma gäller förbud mot anläggande av trådnät för sändning av program. *Lag (2018:1802).*

Exklusivitetsprincipen

14§ En myndighet eller ett annat allmänt organ får inte utan stöd i denna grundlag ingripa mot någon för att han eller hon i ett program eller en teknisk upptagning har missbrukat yttrandefriheten eller medverkat till ett sådant missbruk. Inte heller får de utan stöd i denna grundlag av sådan anledning ingripa mot programmet eller upptagningen. *Lag (2018:1802).*

Instruktion för tillämpningen

15§ Den som ska döma över missbruk av yttrandefriheten eller på annat sätt vaka över att denna grundlag efterlevs bör alltid ha i åtanke att yttrandefriheten är en grundval för ett fritt samhällsskick, alltid uppmärksamma ämnet och tanken mera än uttrycket, liksom syftet mera än framställningssättet samt i tveksamma fall hellre fria än fälla. *Lag (2018:1802).*

Undantag från grundlagen

Direktsändningar

16§ I fråga om program eller delar av program som består i direktsändningar av dagshändelser eller av sådana gudstjänster eller offentliga tillställningar som anordnas av någon annan än den som bedriver programverksamheten tillämpas inte bestämmelserna i

- 10 § om rätt att meddela och anskaffa uppgifter för offentliggörande,
- 14 § om förbud mot ingripanden,
- 15 § om förhållningssättet vid tillämpning av denna grundlag,
- 2 kap. om rätten till anonymitet,
- 5–8 kap. om yttrandefrihetsbrott, meddelarbrott och anskaffarbrott, ansvar för yttrandefrihetsbrott, tillsyn och åtal samt särskilda tvångsmedel,
- 10 kap. om rättegången i yttrandefrihetsmål, och
- 11 kap. 7 § om rätt att meddela och anskaffa uppgifter för offentliggörande i program från utlandet. *Lag (2018:1802).*

Vissa frågor som får regleras i lag

17§ I lag får det meddelas föreskrifter om

1. sändningar av program som huvudsakligen är avsedda att tas emot utomlands, eller
2. program som sänds genom tråd men som inte är avsedda att tas emot av någon större allmänhet.

Sådana föreskrifter får dock inte gälla det som sägs i 10–13 §§. *Lag (2018:1802).*

18§ Det som sägs i 1 kap. 11 och 12 §§ tryckfrihetsförordningen om att det i lag får meddelas föreskrifter om upphovsmäns rättigheter, vissa kommersiella annonser, kreditupplysningsverksamhet, produktinformation, tillvägagångssätt för anskaffande av uppgifter samt förbud mot att göra avbildningar, beskrivningar eller mätningar gäller också i fråga om program och om innehållet i tekniska upptagningar. *Lag (2022:1525)*.

19§ Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om förbud mot kommersiell reklam i program eller om villkor för sådan reklam.

Detsamma gäller föreskrifter om förbud mot och villkor för sådan annonsering och sändning av program som helt eller delvis bekostas av någon annan än den som bedriver programverksamheten. *Lag (2018:1802)*.

20§ Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om förbud mot offentliggörande av personuppgifter

1. som avslöjar etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening,

2. om hälsa, sexualliv eller sexuell läggning, eller

3. som består av genetiska uppgifter eller biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person.

Vad som anges i första stycket gäller endast om

1. personuppgifterna ingår i en uppgiftssamling som har ordnats så att det är möjligt att söka efter eller sammanställa dessa, och

2. det med hänsyn till verksamheten och de former under vilka uppgiftssamlingen hålls tillgänglig finns särskilda risker för otillbörliga intrång i enskildas personliga integritet. *Lag (2022:1525)*.

Undantag för barnpornografi

21§ Denna grundlag är inte tillämplig på pornografiska bilder av personer vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som är under arton år. *Lag (2018:1802)*.

2 kap. Rätten till anonymitet

1§ Upphovsmannen till ett program eller en teknisk upptagning är inte skyldig att röja sin identitet. Detsamma gäller för den som har framträtt i en sådan framställning och den som har meddelat en uppgift för offentliggörande enligt 1 kap. 10 §. *Lag (2018:1802)*.

2§ I mål om ansvar, skadestånd eller särskild rättsverkan på grund av yttrandefrihetsbrott i ett program eller en teknisk upptagning får ingen ta upp frågan om vem som är framställningens upphovsman, vem som har framträtt i den, vem som har tillhandahållit den för offentliggörande eller vem som är meddelare enligt 1 kap. 10 §.

Om någon har angetts som upphovsman till framställningen eller som den som har framträtt i denna, är det dock tillåtet att i målet pröva om han

eller hon är ansvarig. Detsamma gäller om någon i målet har uppgett sig vara upphovsmannen eller den som har framträtt.

Första stycket hindrar inte att det i en och samma rättegång handläggs både mål om yttrandefrihetsbrott och mål om brott som avses i 5 kap. 4 och 5 §§. *Lag (2018:1802)*.

Tystnadsplikt

3 § Den som har tagit befattning med tillkomsten eller spridningen av en framställning som utgjort eller varit avsedd att ingå i ett program eller en teknisk upptagning får inte röja vad han eller hon då har fått veta om vem som är upphovsman till framställningen eller har tillhandahållit den för att offentliggöras eller om vem som har framträtt i den eller är meddelare enligt 1 kap. 10 §.

Tystnadsplikt enligt första stycket gäller även för den som på något annat sätt har varit verksam inom ett företag som ger ut tekniska upptagningar eller sänder program eller på en nyhetsbyrå. *Lag (2018:1802)*.

4 § Tystnadsplikt enligt 3 § gäller inte i följande fall:

1. Den till vars förmån tystnadsplikten gäller har samtyckt till att hans eller hennes identitet röjs.

2. Det är tillåtet enligt 2 § andra stycket att behandla frågan om identiteten.

3. Det rör sig om något av de brott som avses i 5 kap. 4 § första stycket 1.

4. En domstol finner i fråga om brott enligt 5 kap. 3 § eller 4 § första stycket 2 eller 3 att det är nödvändigt att uppgifter lämnas om huruvida det är den som är tilltalad eller skäligen misstänkt för den brottsliga gärningen som har lämnat meddelandet eller medverkat till framställningen. Uppgifterna ska i så fall lämnas vid en förhandling.

5. En domstol finner i något annat fall att det av hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att en uppgift om identiteten lämnas vid vittnesförhör eller förhör med en part under sanningsförsäkran.

Vid förhör som avses i första stycket 4 eller 5 ska rätten noga vaka över att det inte ställs frågor som kan inkräkta på tystnadsplikten utöver vad som har medgetts i varje särskilt fall. *Lag (2018:1802)*.

Efterforskningsförbud

5 § En myndighet eller ett annat allmänt organ får inte efterforska

1. upphovsmannen till en framställning som har offentliggjorts eller varit avsedd att offentliggöras i ett program eller en teknisk upptagning eller den som har framträtt i en sådan framställning,

2. den som har tillhandahållit eller avsett att tillhandahålla en framställning för offentliggörande i ett program eller en teknisk upptagning, eller

3. den som har meddelat uppgifter enligt 1 kap. 10 §.

Förbudet i första stycket hindrar inte efterforskning när det behövs för åtal eller något annat ingripande mot den som avses där om ingripandet inte står i strid med denna grundlag. I sådana fall ska den tystnadsplikt som anges i 3 § beaktas. *Lag (2018:1802)*.

Repressalieförbud

6 § En myndighet eller ett annat allmänt organ får inte ingripa mot någon för att han eller hon i ett program eller en teknisk upptagning har brukat sin yttrandefrihet eller medverkat till ett sådant bruk. *Lag (2018:1802).*

Straff

7 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som

1. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot sin tystnadsplikt enligt 3 §,
2. uppsåtligen eller av oaktsamhet i ett program eller en teknisk upptagning lämnar felaktiga uppgifter om vem som är framställningens upphovsman eller har tillhandahållit den för offentliggörande, vem som framträder i den eller vem som har lämnat uppgifter i den,
3. uppsåtligen efterforskar i strid med 5 §,
4. uppsåtligen ingriper i strid med 6 §, om åtgärden utgör avskedande, uppsägning, meddelande av disciplinpåföljd eller en liknande åtgärd.

Allmänt åtal för brott som avses i första stycket 1 och 2 får väckas endast om målsäganden har anmält brottet till åtal. *Lag (2018:1802).*

3 kap. Rätten att sända, framställa och sprida

Sändning av program

Rätt att sända genom tråd

1 § Varje fysisk och juridisk person har rätt att sända program genom tråd. *Lag (2018:1802).*

2 § Den frihet som följer av 1 § hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om

1. skyldighet för nätinnehavare att i den utsträckning det behövs med hänsyn till allmänhetens intresse av tillgång till allsidig upplysning ge utrymme för vissa program och för tillhörande tjänster som utgörs av eller underlättar tillgången till textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik som syftar till att göra programmen tillgängliga för personer med funktionsnedsättning,

2. skyldighet för nätinnehavare att ge utrymme för överföringar i den utsträckning det behövs med hänsyn till intresset av konkurrens beträffande sådana överföringar i nätet eller allmänhetens intresse av tillgång till sådana överföringar,

3. skyldighet för nätinnehavare att vidta åtgärder för att tillförsäkra mottagarkretsen inflytande över programvalet,

4. skyldighet för den som sänder program i tv eller tillhandahåller sådana program genom överföring ur en databas enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 a att göra programmen tillgängliga för personer med funktionsnedsättning genom textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik,

5. skyldighet för den som sänder program i tv eller tillhandahåller sådana program genom överföring ur en databas enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 a att främja framställning av och tillgång till program med europeiskt ursprung,

6. ingripanden mot fortsatt sändning av ett utbud som inriktas på våldsframställningar, pornografiska bilder eller hets mot folkgrupp, eller

7. villkor för att sända program för verksamhet som bedrivs med ett uppdrag att sända ljudradio eller tv i allmänhetens tjänst, under förutsättning att uppdraget finansieras med allmänna medel. *Lag (2022:1525).*

Sändning på annat sätt än genom tråd

3 § Rätten att sända program på annat sätt än genom tråd får regleras genom lag som innehåller föreskrifter om tillstånd och villkor för att sända.

Det allmänna ska eftersträva att radiofrekvenserna tas i anspråk på ett sätt som leder till vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet. *Lag (2018:1802).*

4 § Det ska finnas möjlighet för sammanslutningar att få tillstånd att sända ljudradioprogram i lokala radiosändningar i den utsträckning som tillgängliga radiofrekvenser medger. Närmare föreskrifter om detta får meddelas i lag. *Lag (2018:1802).*

Vissa förutsättningar för begränsningar i rätten att sända

5 § I fråga om sådana begränsningar i rätten att sända program som avses i 2–4 §§ gäller vad som föreskrivs om begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter i 2 kap. 21–23 §§ regleringsformen. *Lag (2018:1802).*

Redaktionell självständighet

6 § Den som sänder program avgör självständigt vad som ska förekomma i programmen. *Lag (2018:1802).*

Domstolsprövning

7 § Frågor om rätten att sända program ska kunna prövas av domstol eller av en nämnd vars sammansättning är bestämd i lag och vars ordförande ska vara eller ha varit ordinarie domare. Ett beslut av regeringen prövas av domstol och behöver endast avse beslutets laglighet.

Om saken gäller ett ingripande på grund av missbruk av yttrandefriheten, ska frågan prövas av domstol under medverkan av jury enligt de närmare föreskrifter som meddelas i lag. Detta gäller dock inte om saken rör överträdelse av sådana föreskrifter eller villkor i fråga om kommersiell reklam, annan annonsering eller sändning av program som avses i 1 kap. 19 §. *Lag (2018:1802).*

Bevarandeskyldighet och pliktleverans

8 § Föreskrifter om skyldighet att bevara inspelningar av program och hålla dem tillgängliga för granskning i efterhand och om att lämna dem till arkiv får meddelas i lag. *Lag (2018:1802).*

Undantag för kartor, ritningar eller bilder som återger Sverige

9§ I lag får det meddelas föreskrifter med syfte att förebygga att kartor, ritningar eller bilder som återger Sverige helt eller delvis och innehåller upplysningar av betydelse för rikets försvar sprids genom sändning av program. *Lag (2018:1802).*

Framställning och spridning av tekniska upptagningar

Rätten till framställning och spridning

10§ Varje fysisk och juridisk person har rätt att framställa och sprida tekniska upptagningar. För rätten att offentligt visa film, videogram eller någon annan teknisk upptagning med rörliga bilder kan det dock krävas granskning och godkännande i enlighet med 1 kap. 12 §. *Lag (2018:1802).*

Undantag från spridningsrätten

11§ Utan hinder av denna grundlag gäller det som föreskrivs i lag, när någon i förvärvssyfte till den som är under femton år lämnar ut filmer, videogram eller andra tekniska upptagningar med rörliga bilder med ingående skildringar av verklighetstrogen karaktär som återger våld eller hot om våld mot människor eller djur. *Lag (2018:1802).*

12§ Bestämmelserna i denna grundlag hindrar inte att det i lag meddelas föreskrifter om straff och särskild rättsverkan för den som

1. visar pornografiska bilder på eller vid allmän plats genom skyltning eller något liknande förfarande på ett sätt som kan väcka allmän anstöt,
2. utan föregående beställning med post eller på annat sätt tillställer någon pornografiska bilder, eller
3. bland barn och ungdomar sprider tekniska upptagningar som genom sitt innehåll kan verka förråande eller medföra annan allvarlig fara för de unga.

Detsamma gäller i fråga om straff och särskild rättsverkan för den som bryter mot föreskrifter om granskning och godkännande av filmer, videogram eller andra tekniska upptagningar med rörliga bilder som ska visas offentligt samt av rörliga bilder i en sådan offentlig uppspelning ur en databas som avses i 1 kap. 4 § första stycket 2 d. *Lag (2018:1802).*

13§ I lag får det meddelas föreskrifter med syfte att förebygga spridning genom teknisk upptagning av kartor, ritningar eller bilder som återger Sverige helt eller delvis och innehåller upplysningar av betydelse för rikets försvar. *Lag (2018:1802).*

Bevarandeskyldighet och pliktleverans

14§ Föreskrifter om skyldighet att bevara exemplar av tekniska upptagningar och att hålla dem tillgängliga för granskning får meddelas i lag. I lag får det också meddelas föreskrifter om skyldighet att lämna exemplar av sådana upptagningar till en myndighet och att lämna upplysningar i anslutning till sådan skyldighet. *Lag (2018:1802).*

Skyldighet att befordra tekniska upptagningar

15§ Den som enligt vad som följer av lag eller annan författning har en skyldighet att befordra tekniska upptagningar får inte på grund av innehållet vägra eller ställa särskilda villkor för att utföra denna skyldighet. Detta gäller dock inte om befordran skulle innebära en sådan överträdelse som avses i 18 § andra stycket eller 19 §.

Den som har en skyldighet enligt första stycket och som har tagit emot en teknisk upptagning för befordran ska inte anses som upptagningens spridare. *Lag (2018:1802).*

Ursprungsuppgifter

16§ Exemplar av tekniska upptagningar ska föras med tydliga uppgifter om vem som har låtit framställa upptagningen, om exemplaren framställs i landet och är avsedda för spridning här. Det ska även anges när, var och av vem exemplaren har framställts. Närmare föreskrifter om detta får meddelas i lag. *Lag (2018:1802).*

Registrering av försäljnings- eller uthyrningsverksamhet

17§ Föreskrifter om skyldighet för den som yrkesmässigt säljer eller hyr ut filmer, videogram eller andra tekniska upptagningar med rörliga bilder att anmäla sig för registrering hos en myndighet får meddelas i lag eller, i fråga om anmälan innehåll och hur anmälan närmare ska ske, med stöd av lag. *Lag (2018:1802).*

Straff

18§ Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som framställer en teknisk upptagning och då uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 16 § eller bestämmelser som avses där.

Till penningböter döms den som sprider en teknisk upptagning som saknar någon uppgift som är föreskriven i 16 §, om det sker uppsåtligen eller av oaktsamhet. Detsamma gäller om en sådan uppgift är oriktig och spridaren känner till detta. *Lag (2018:1802).*

19§ Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som sprider en teknisk upptagning i vetskap om att upptagningen har tagits i beslag eller konfiskerats enligt denna grundlag. *Lag (2018:1802).*

Upptagningar, skrifter och bilder beställda ur en databas

20§ Av en sådan teknisk upptagning, skrift eller bild som avses i 1 kap. 4 § första stycket 2 c ska databasens namn framgå, liksom när, var och hur upptagningen, skriften eller bilden har framställts. Den som driver verksamheten ska se till att upptagningen, skriften eller bilden har sådana uppgifter. Närmare föreskrifter om detta får meddelas i lag. *Lag (2018:1802).*

21§ Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 20 § eller bestämmelser som avses där.

Till penningböter döms den som lämnar ut en sådan teknisk upptagning, skrift eller bild som avses i 1 kap. 4 § första stycket 2 c och som saknar någon uppgift som är föreskriven i 20 §, om det sker uppsåtligen eller av oaktsamhet. Detsamma gäller om en sådan uppgift är oriktig och den som lämnar ut upptagningen, skriften eller bilden känner till detta. *Lag (2018:1802)*.

4 kap. Utgivare

Krav och befogenheter

1 § Program och tekniska upptagningar ska ha en utgivare. Utgivare av program ska enligt vad som närmare föreskrivs i lag utses för varje program eller för hela eller delar av programverksamheten.

Utgivaren utses av den som bedriver sändningsverksamheten eller låter framställa den tekniska upptagningen. *Lag (2018:1802)*.

2 § En utgivare ska vara en fysisk person med hemvist i Sverige. Den som är underårig eller i konkurs eller som har förvaltare enligt särskilda bestämmelser i lag får inte vara utgivare. *Lag (2018:1802)*.

3 § Utgivaren ska ha befogenhet att utöva tillsyn över framställningens offentliggörande och att bestämma över dess innehåll så att ingenting får föras in i den mot hans eller hennes vilja. Varje inskränkning i denna befogenhet ska vara utan verkan. *Lag (2018:1802)*.

Uppgift om utgivare

4 § Uppgift om vem som är utgivare av program ska hållas tillgänglig för allmänheten. Närmare föreskrifter om detta får meddelas i lag. *Lag (2018:1802)*.

5 § Av en teknisk upptagning ska det framgå vem som är utgivare. Utgivaren ska se till att varje exemplar av upptagningen har en sådan uppgift.

Av en sådan teknisk upptagning, skrift eller bild som efter beställning har framställts ur en databas enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 c ska det framgå vem som är utgivare för databasen. Utgivaren ska se till att varje exemplar har en sådan uppgift. *Lag (2018:1802)*.

Ställföreträdare

6 § En utgivare för programverksamhet får utse en eller flera ställföreträdare. För ställföreträdare gäller 2–4 §§. Upphör utgivarens uppdrag, upphör också uppdraget att vara ställföreträdare. *Lag (2018:1802)*.

Straff

7 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 §. Om omständigheterna är synnerligen försvårande är straffet fängelse i högst ett år.

Till penningböter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 5 §.

I lag får det föreskrivas straff för den som bryter mot en föreskrift i lag som har meddelats med stöd av 4 eller 6 §. *Lag (2018:1802)*.

5 kap. Yttrandefrihetsbrott, meddelarbrott och anskaffarbrott

Gärningar som anses vara yttrandefrihetsbrott

1 § De gärningar som anges som tryckfrihetsbrott i 7 kap. 2–20 §§ tryckfrihetsförordningen ska anses vara yttrandefrihetsbrott, om de begås i ett program eller en teknisk upptagning och är straffbara enligt lag. *Lag (2018:1802)*.

2 § Under de förutsättningar som anges i 1 § anses som yttrandefrihetsbrott även sådan olaga våldsskildring som innebär att någon genom rörliga bilder närgånget eller utdraget skildrar grovt våld mot människor eller djur med uppsåt att framställningen sprids. Detta gäller dock inte om gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. *Lag (2018:1802)*.

3 § Ett tillkännagivande i en annons eller i ett annat sådant meddelande ska inte anses vara ett yttrandefrihetsbrott om det inte omedelbart av meddelandets innehåll framgår att ansvar för ett sådant brott kan bli aktuellt. Är meddelandet straffbart tillsammans med en omständighet som inte omedelbart framgår av meddelandets innehåll, gäller vad som föreskrivs i lag.

Detsamma gäller ett meddelande genom chiffer eller på något annat sätt, som är hemligt för allmänheten. *Lag (2018:1802)*.

Meddelar- och anskaffarbrott

4 § Om någon enligt 1 kap. 10 § meddelar en uppgift i syfte att göra den offentlig i ett program eller en teknisk upptagning och därigenom gör sig skyldig till något av följande brott, gäller vad som föreskrivs i lag om ansvar för det brottet:

1. uppror, högförräderi, spioneri, grovt spioneri, utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri, grov obehörig befattning med hemlig uppgift, landsförräderi, landssvek eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott,

2. oriktigt utlämnande av en allmän handling som inte är tillgänglig för var och en eller tillhandahållande av en sådan handling i strid med en myndighets förbehåll vid dess utlämnande, när gärningen är uppsåtlig, och

3. uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt i de fall som anges i en särskild lag.

Första stycket gäller också om brottet begås av någon som, utan att vara ansvarig enligt 6 kap., medverkar som författare eller annan upphovsman till en framställning som är avsedd att offentliggöras i ett program eller en teknisk upptagning eller medverkar genom att framträda i programmet.

I fråga om föreskrifter som avses i första stycket 3 tillämpas 2 kap. 22 § första stycket regeringsformen. *Lag (2022:1518)*.

5§ Om någon enligt 1 kap. 10 § anskaffar en uppgift i syfte att göra den offentlig i ett program eller en teknisk upptagning eller för att lämna ett meddelande och därigenom gör sig skyldig till ett brott som anges i 4 § första stycket 1, gäller vad som föreskrivs i lag om det brottet. *Lag (2018:1802)*.

Ytterligare bestämmelser om yttrandefrihetsbrott

Påföljd

6§ Vad som föreskrivs i lag om påföljd för brott som anges i 1 och 2 §§ gäller även när dessa anses vara yttrandefrihetsbrott.

Vid bestämmande av påföljd ska det särskilt beaktas om en publicerad uppgift har rättats och rättelsen därefter offentliggjorts på ett lämpligt sätt. *Lag (2018:1802)*.

Publicering av domen

7§ Om den tilltalade döms för förtal eller förolämpning i ett program enligt 1 §, får domstolen efter yrkande av motparten besluta att domen helt eller delvis ska återges i ett program i samma sändningsverksamhet.

Skyldigheten att återge domen får avse ett sammandrag av domen som domstolen har gjort. *Lag (2018:1802)*.

Konfiskering

8§ En teknisk upptagning som innehåller yttrandefrihetsbrott får konfiskeras.

Är brottet olaga våldsskildring gäller också vad som föreskrivs i lag om särskild rättsverkan av brott.

Konfiskering innebär att alla exemplar av upptagningen som är avsedda att spridas ska förstöras. Konfiskering innebär även att åtgärder ska vidtas så att föremål som kan användas särskilt för att mångfaldiga den tekniska upptagningen inte ska kunna användas för att framställa ytterligare exemplar.

Vid bedömning av frågan om konfiskering ska det särskilt beaktas om en publicerad uppgift har rättats och rättelsen därefter offentliggjorts på ett lämpligt sätt. *Lag (2018:1802)*.

6 kap. Ansvar för yttrandefrihetsbrott

Vem som är ansvarig

Utgivare och ställföreträdare

1§ Utgivaren är ansvarig för yttrandefrihetsbrott i ett program eller en teknisk upptagning.

Om en ställföreträdare har inträtt som utgivare, är han eller hon ansvarig. *Lag (2018:1802)*.

2§ Utgivaren är ansvarig, trots att en ställföreträdare har inträtt som utgivare, om

1. ställföreträdaren inte längre var behörig när brottet begicks eller uppdraget annars upphört,
2. ställföreträdaren var utsedd för skens skull eller uppenbarligen inte hade de befogenheter som anges i 4 kap. 3 §, eller
3. uppgift om ställföreträdaren inte har hållits tillgänglig för allmänheten på föreskrivet sätt. *Lag (2018:1802).*

Den som bedriver sändningsverksamhet eller låter framställa en teknisk upptagning

3§ Den som bedriver sändningsverksamhet eller låter framställa en teknisk upptagning är ansvarig för yttrandefrihetsbrott, om

1. det inte fanns någon behörig utgivare när brottet begicks,
2. utgivaren var utsedd för skens skull eller uppenbarligen inte hade de befogenheter som anges i 4 kap. 3 §, eller
3. uppgift om utgivaren inte har hållits tillgänglig för allmänheten på föreskrivet sätt. *Lag (2018:1802).*

Spridare

4§ Den som sprider en teknisk upptagning är ansvarig för yttrandefrihetsbrott i stället för den som anges i 3 §, om uppgift enligt 3 kap. 16 § om vem som har låtit framställa upptagningen

1. saknas och det inte kan klarläggas vem han eller hon är,
2. avser en person som saknar känd hemvist i Sverige och som inte heller kan påträffas här under rättegången,
3. avser en person som har hemvist utomlands, eller
4. är oriktig och den som sprider upptagningen känner till detta. *Lag (2018:1802).*

Ansvar vid vissa direktsändningar

5§ I fråga om andra direktsända program än sådana som avses i 1 kap. 16 § får det i lag föreskrivas att den som framträder i programmet ska ansvara för sina yttranden själv. *Lag (2018:1802).*

Särskilda regler om utgivares ansvar för information i en databas

6§ Om en utgivare av en databas enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 a–c har underrättats av Justitiekanslern eller målsäganden om att databasen innehåller viss information som kan utgöra yttrandefrihetsbrott, och utgivaren inom två veckor efter det att underrättelsen togs emot tar bort informationen ur databasen, kan han eller hon inte hållas ansvarig för informationen. Detta gäller endast om det kan antas att informationen började tillhandahållas ur databasen tidigare än ett år innan underrättelsen.

Närmare föreskrifter om underrättelser enligt första stycket får meddelas i lag. *Lag (2018:1802).*

7§ Om en utgivare av en databas enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 a–c, utan en föregående underrättelse enligt 6 §, har delgetts en stämningsansökan

med yrkande om ansvar eller skadestånd för yttrandefrihetsbrott avseende viss information i databasen, och utgivaren inom två veckor efter delgivningen tar bort informationen ur databasen, kan han eller hon inte hållas ansvarig för informationen.

Trots första stycket kan utgivaren hållas ansvarig om det görs antagligt att informationen började tillhandahållas ur databasen ett år innan utgivaren delgavs stämmingsansökningen eller senare. *Lag (2018:1802)*.

Invändning mot ansvar

8§ Om den som är tilltalad för yttrandefrihetsbrott vill åberopa en omständighet som enligt detta kapitel medför att han eller hon inte ska vara ansvarig, ska denna omständighet åberopas före huvudförhandlingen. Annars får domstolen inte ta hänsyn till omständigheten. *Lag (2018:1802)*.

Answarets innebörd

9§ Den som är ansvarig för yttrandefrihetsbrott enligt detta kapitel ska anses ha haft kännedom om innehållet i programmet eller den tekniska upptagningen och medgett sändning eller utgivning. *Lag (2018:1802)*.

7 kap. Tillsyn och åtal

Huvudregel för tillsyn och åtal

1§ Bestämmelserna i 9 kap. 1–7 §§ tryckfrihetsförordningen om tillsyn och åtal gäller också i fråga om program, tekniska upptagningar och yttrandefrihetsmål, om inte annat följer av bestämmelserna i detta kapitel. *Lag (2018:1802)*.

Justitiekanslerns överlämnande av åklagaruppdrag

2§ Justitiekanslern får när det gäller tekniska upptagningar överlämna åt allmän åklagare att vara åklagare i yttrandefrihetsmål om ansvar eller konfiskering på grund av olaga hot, hets mot folkgrupp, olaga våldsskildring, hot mot tjänsteman, övergrepp i rättssak eller brott mot medborgerlig frihet. Rätten att väcka allmänt åtal får dock inte överlämnas när det gäller yttrandefrihetsbrotten hets mot folkgrupp eller brott mot medborgerlig frihet. *Lag (2018:1802)*.

Preskription vid allmänt åtal

3§ Den tid inom vilken allmänt åtal för yttrandefrihetsbrott ska väckas är i fråga om

1. program sex månader från det att programmet sändes,
2. tillhandahållande som avses i 1 kap. 4 § första stycket 2 a–c sex månader från när informationen inte längre tillhandahölls,
3. offentlig uppspelning ur en databas som avses i 1 kap. 4 § första stycket 2 d sex månader från uppspelningen, och
4. tekniska upptagningar ett år från det att upptagningen gavs ut.

Beträffande sådana tekniska upptagningar som saknar någon av de i 3 kap. 16 § föreskrivna uppgifterna gäller dock vad som är föreskrivet i lag om tid för väckande av talan med den begränsningen att allmänt åtal inte

får väckas senare än två år från det att Justitiekanslern fick kännedom om upptagningen. *Lag (2018:1802)*.

Konfiskering utan åtal

4§ Finns det ingen ansvarig för ett yttrandefrihetsbrott enligt 6 kap. när det gäller en teknisk upptagning, får åklagaren eller målsäganden i stället för att väcka åtal ansöka om att upptagningen ska konfiskeras. Detsamma gäller när den som är ansvarig för brott inte kan delges stämning i Sverige. *Lag (2018:1802)*.

Granskning och tillsyn i vissa fall

5§ I lag får det meddelas föreskrifter om att en nämnd vars sammansättning är bestämd i lag och vars ordförande ska vara eller ha varit ordinarie domare ska granska om program som någon har sänt står i överensstämmelse med de föreskrifter eller andra villkor som gäller för sändningarna.

En sådan nämnd får endast uttala sin mening och förelägga den sändande att följa föreskrifterna eller villkoren. I lagen får det föreskrivas att ett föreläggande av nämnden får förenas med vite. Frågor om ansvar för yttrandefrihetsbrott och om utdömande av vite prövas alltid av domstol enligt 3 kap. 7 §. *Lag (2022:1525)*.

6§ I lag får det meddelas föreskrifter om särskild tillsyn över att yttrandefriheten i filmer, videogram eller andra tekniska upptagningar med rörliga bilder inte missbrukas genom olaga våldsskildring. Tillsynen får även avse att sådana upptagningar som innehåller våld eller hot om våld inte i förvärvssyfte sprids till den som är under femton år.

Det får i lag meddelas föreskrifter om befogenhet för en myndighet att vid tillsyn enligt första stycket tillfälligt ta hand om ett exemplar av en film, ett videogram eller en teknisk upptagning med rörliga bilder som kan antas innehålla en framställning som innefattar olaga våldsskildring. *Lag (2018:1802)*.

7§ I fråga om sådana föreskrifter som avses i 5 och 6 §§ gäller vad som föreskrivs om begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter i 2 kap. 21–23 §§ regeringsformen. *Lag (2018:1802)*.

8 kap. Särskilda tvångsmedel

Beslag av tekniska upptagningar

Huvudregel

1§ Bestämmelserna i 10 kap. tryckfrihetsförordningen om beslag av tryckta skrifter gäller också i fråga om beslag av tekniska upptagningar, om inte annat följer av bestämmelserna i detta kapitel. *Lag (2018:1802)*.

Särskilda regler om beslag

2§ När Justitiekanslern har beslutat om konfiskeringsbeslag eller fastställt ett sådant beslag, får rätten på Justitiekanslerns begäran medge att den

tidsfrist som anges i 10 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen förlängs, om tiden är otillräcklig med hänsyn till beslagets omfattning eller någon annan omständighet. Förlängningen får inte avse längre tid än som är oundgängligen nödvändig och får omfatta sammanlagt högst två veckor. *Lag (2018:1802)*.

3 § Om Justitiekanslern enligt 7 kap. 2 § har överlämnat åt allmän åklagare att vara åklagare i yttrandefrihetsmål gäller vad som anges i detta kapitel och i 10 kap. 2, 4 och 12 §§ tryckfrihetsförordningen om Justitiekanslerns uppgifter även den allmänna åklagaren. Vad som anges i 10 kap. 3 § andra stycket tryckfrihetsförordningen om anmälan av beslag gäller dock inte allmän åklagare. *Lag (2018:1802)*.

4 § Beslut om beslag av teknisk upptagning ska innehålla uppgifter om det eller de avsnitt av framställningen som har gett anledning till beslaget.

Om det vid ett sådant utredningsbeslag som avses i 10 kap. 12 § tryckfrihetsförordningen inte är möjligt att i beslutet närmare ange varje avsnitt som har gett anledning till beslaget, ska det i efterhand i ett särskilt beslut anges vilka avsnitt som åberopas som brottsliga. Ett sådant beslut ska meddelas så snart det är möjligt.

Beslaget gäller endast de särskilda skivor, rullar eller andra sådana delar av upptagningen där dessa avsnitt förekommer. *Lag (2018:1802)*.

5 § Bevis om beslag ska utan avgift lämnas till den som beslaget har gjorts hos och den som har låtit framställa den tekniska upptagningen. Beviset ska innehålla uppgifter om det eller de avsnitt i upptagningen som har gett anledning till beslaget. Ett sådant bevis ska lämnas så snart det är möjligt. *Lag (2018:1802)*.

Beslag av upptagningar, skrifter eller bilder beställda ur en databas

6 § För en upptagning, skrift eller bild som har beställts ur en databas enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 c gäller vid yttrandefrihetsbrott vad som anges om utredningsbeslag i 10 kap. 12 § tryckfrihetsförordningen. I stället för 10 kap. 7 och 10 §§ gäller dock beträffande tekniska upptagningar vad som föreskrivs i 4 och 5 §§. *Lag (2018:1802)*.

9 kap. Skadestånd

Allmänna förutsättningar

1 § Skadestånd för missbruk av yttrandefriheten genom innehållet i ett program eller en teknisk upptagning får grundas endast på att det program eller den tekniska upptagning som krävet avser innefattar yttrandefrihetsbrott.

I fråga om skadestånd på grund av brott som avses i 5 kap. 3–5 §§ gäller vad som är föreskrivet i lag.

Vad som sägs om skadestånd enligt detta kapitel gäller i tillämpliga delar även krav enligt 5 kap. 7 § på att en dom om förtal eller förolämpning ska återges i ett program.

Bestämmelsen i 6 kap. 9 § gäller också i fråga om skadestånd på grund av yttrandefrihetsbrott i ett program eller en teknisk upptagning. *Lag (2018:1802)*.

Vem som är ansvarig

2§ Den som är ansvarig för yttrandefrihetsbrott enligt 6 kap. är även ansvarig för skadestånd.

Krav på skadestånd kan även riktas mot den som bedriver programverksamheten eller har låtit framställa den tekniska upptagningen.

Om en utgivare inte ansvarar för yttrandefrihetsbrott till följd av 6 kap. 6 och 7 §§ är han eller hon inte heller ansvarig för skadestånd. *Lag (2018:1802)*.

3§ Vid direktsändningar som avses i 1 kap. 16 § är gärningsmannen ansvarig för skadestånd på grund av brott som han eller hon begår i sändningen.

Krav på skadestånd kan även riktas mot den som bedriver programverksamheten. *Lag (2018:1802)*.

4§ Om den som skulle ha varit ansvarig för yttrandefrihetsbrott i en teknisk upptagning inte har någon känd hemvist i landet när brottet begås och inte heller kan påträffas här under rättegången och ansvaret därför övergår på den som sprider upptagningen enligt 6 kap. 4 § 1 och 2, får krav på skadestånd ändå riktas även mot den som skulle ha varit ansvarig. Det gäller i den utsträckning skadestånd kan dömas ut enligt lag. *Lag (2018:1802)*.

5§ Om någon är ansvarig för skadestånd på grund av yttrandefrihetsbrott i egenskap av ställföreträdare för en juridisk person, får krav på skadestånd även riktas mot den juridiska personen.

Om en förmyndare, god man eller förvaltare i den egenskapen är ansvarig för skadestånd på grund av yttrandefrihetsbrott, får krav på skadestånd även riktas mot den för vilken förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren har utsetts.

Krav på skadestånd enligt denna paragraf får framställas om och i den omfattning anspråket kan göras gällande enligt lag. *Lag (2018:1802)*.

6§ Om två eller flera är ansvariga för skadestånd enligt detta kapitel, ansvarar de solidariskt för skadeståndet. I fråga om ansvaret dem emellan gäller vad som föreskrivs i lag. *Lag (2018:1802)*.

Skadestånd när straff för brottet inte kan dömas ut

7§ Krav på skadestånd med anledning av ett yttrandefrihetsbrott kan framställas trots att straff för brottet inte kan dömas ut på grund av preskription eller av något annat skäl. *Lag (2018:1802)*.

10 kap. Rättegången i yttrandefrihetsmål

1 § Vad som sägs i 12 kap. tryckfrihetsförordningen om rättegången i tryckfrihetsmål ska gälla också i fråga om motsvarande mål som avser program och tekniska upptagningar (yttrandefrihetsmål). Hänvisningen i 12 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen till 8 kap. tryckfrihetsförordningen ska avse 6 kap. denna grundlag.

De som har utsetts till juryledamöter för tryckfrihetsmål ska också vara juryledamöter i yttrandefrihetsmål. *Lag (2018:1802)*.

11 kap. Program och tekniska upptagningar från utlandet

Vidaresändningar av program från utlandet

1 § För samtidig och oförändrad vidaresändning här i landet av program som avses i 1 kap. 3 § och som kommer från utlandet eller förmedlas hit genom satellitsändning men inte utgår från Sverige, gäller denna grundlag enbart i fråga om

- censurförbud och förbud mot andra hindrande åtgärder enligt 1 kap. 11 §,
- innehav av tekniska hjälpmedel och anläggande av trådnät enligt 1 kap. 13 §,
- förbud mot ingripanden enligt 1 kap. 14 §,
- det förhållningssätt som enligt 1 kap. 15 § ska iakttas vid tillämpningen av denna grundlag,
- rätt att sända program i tråd enligt 3 kap. 1 §, och
- särskilda regler för lagstiftning och rättslig prövning enligt 3 kap. 5 och 7 §§.

Dessutom ska bestämmelserna om meddelar- och anskaffarfrihet i 4 och 7 §§ tillämpas.

Om riksdagen har godkänt en internationell överenskommelse om program, får sådana föreskrifter om reklam och annonsering som avses i 1 kap. 19 § inte hindra vidaresändning av program om det skulle strida mot överenskommelsen. *Lag (2018:1802)*.

Tekniska upptagningar från utlandet

2 § Bestämmelserna i 1–10 och 12 kap. är tillämpliga på sådana tekniska upptagningar som har framställts utomlands och som lämnas ut för spridning i Sverige. Vad som sägs i denna grundlag om den som har låtit framställa upptagningen ska då i stället gälla den som lämnar ut upptagningen för spridning här i landet. *Lag (2018:1802)*.

Meddelar- och anskaffarfrihet

3 § Det som sägs om meddelar- och anskaffarfrihet i 1 kap. 10 § gäller även i fråga om sådana tekniska upptagningar som har framställts utomlands och som lämnas ut för spridning här men som inte huvudsakligen är avsedda att spridas i Sverige.

Första stycket gäller dock inte om

1. meddelandet eller anskaffandet innefattar brott mot Sveriges säkerhet,
2. meddelandet innefattar ett sådant utlämnande eller tillhandahållande som avses i 5 kap. 4 § första stycket 2, eller
3. meddelandet utgör ett uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt. *Lag (2018:1802)*.

4§ Det som sägs om meddelar- och anskaffarfrihet i 3 § tillämpas för en teknisk upptagning som inte har lämnats ut för spridning i Sverige, om uppgiften meddelats eller anskaffats här. *Lag (2018:1802)*.

5§ Meddelaren har i fall som avses i 3 och 4 §§ rätt till anonymitet enligt 2 kap.

Bestämmelsen om undantag från tystnadsplikt i 2 kap. 4 § 3 ska omfatta även andra brott mot Sveriges säkerhet än de som anges där. *Lag (2018:1802)*.

6§ Om ett meddelande eller anskaffande är straffbart enligt 3 eller 4 §, gäller vad som anges i denna grundlag om meddelar- och anskaffarbrott.

Mål om ansvar eller skadestånd på grund av ett sådant brott handläggs enligt bestämmelserna om yttrandefrihetsmål, om inte annat följer av 10 kap. 1 § denna grundlag och 12 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen. *Lag (2018:1802)*.

7§ Om ett program sänds från en sändare utanför Sverige, gäller 3–6 §§ i fråga om rätten att meddela och anskaffa uppgifter och att vara anonym, om uppgifterna har meddelats eller anskaffats här.

I fråga om program som sänds från öppna havet eller luftrummet däröver får det dock i lag föreskrivas undantag från rätten att meddela och anskaffa uppgifter. *Lag (2018:1802)*.

12 kap. Allmänna bestämmelser

1§ Vad som föreskrivs i 14 kap. 1–3 §§ tryckfrihetsförordningen om resning, tillsättande av en ny jury och skyndsamt handläggning av mål gäller också i fråga om motsvarande mål enligt denna grundlag. *Lag (2018:1802)*.

Internationellt rättsligt bistånd

2§ I fråga om internationellt rättsligt bistånd gäller vad som föreskrivs i lag. Sådant bistånd får inte lämnas i strid med svenska allmänna rättsprinciper på det yttrandefrihetsrättsliga området. *Lag (2018:1802)*.

Andra än svenska medborgare och svenska juridiska personer

3§ För andra än svenska medborgare och svenska juridiska personer får särskilda begränsningar göras genom lag i fråga om yttrandefriheten enligt denna grundlag. *Lag (2018:1802)*.

Frågor som inte regleras i grundlagen

4§ I frågor som inte har reglerats särskilt i denna grundlag eller i en särskild lag som har meddelats med stöd av grundlagen, gäller vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning. *Lag (2018:1802)*.

Övergångsbestämmelser

1991:1469

1. Denna grundlag träder i kraft den 1 januari 1992.

2. De nya föreskrifterna skall inte tillämpas på radioprogram som har sänts före ikraftträdandet.

3. I fråga om filmer och ljudupptagningar som har lämnats ut för spridning före ikraftträdandet skall de nya föreskrifterna tillämpas med följande undantag:

a) En film eller en ljudupptagning skall anses ha lämnats ut för spridning den dag denna grundlag trätt i kraft.

b) Föreskrifterna i 2 kap., 3 kap. 13 § första–tredje styckena, 4 kap., 6 kap. 1–5 §§ och 10 kap. 1 § första stycket andra meningen skall inte tillämpas.

c) Den som sprider en film är ansvarig för yttrandefrihetsbrott i filmen, om spridningen skulle ha varit straffbar även enligt äldre bestämmelser.

d) Ansvar för yttrandefrihetsbrott i en ljudupptagning ligger på upphovsmannen och den som framträder i upptagningen, om de är att anse som gärningsmän, samt på den som har låtit framställa upptagningen och på den som sprider den, allt under förutsättning att deras handlande skulle ha varit straffbart även enligt äldre bestämmelser.

e) I stället för vad som föreskrivs i 8 kap. 2 § första stycket gäller att skadestånd kan krävas ut av den som enligt c) och d) bär det straffrättsliga ansvaret för innehållet i en film eller en ljudupptagning.

f) De nya föreskrifterna gäller inte i fråga om spridning som före ikraftträdandet har skett av filmer med skildringar av sexuellt våld eller tvång eller närgångna eller utdragna skildringar av grovt våld mot människor eller djur.

g) De nya föreskrifterna tillämpas inte vid prövning av talan som har väckts före ikraftträdandet. Skulle en tillämpning av de nya föreskrifterna ha lett till frihet från påföljd, får någon sådan dock inte ådömas.

1994:1477

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995. Har beslut om beslag meddelats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas för beslaget.

1998:1439

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

2. I fråga om tekniska upptagningar som inte omfattas av tidigare lydelse och som har lämnats ut för spridning före ikraftträdandet skall de nya föreskrifterna tillämpas med följande undantag.

a) En teknisk upptagning skall anses ha lämnats ut för spridning den dag denna grundlag trätt i kraft.

b) Föreskrifterna i 2 kap., 3 kap. 13 § första–tredje styckena, 4 kap., 6 kap. 1 och 2 §§ och 10 kap. 1 § första stycket andra meningen skall inte tillämpas.

c) Den som sprider en teknisk upptagning är ansvarig för yttrandefrihetsbrott i upptagningen, om gärningen skulle ha varit straffbar även enligt äldre bestämmelser.

d) I stället för vad som föreskrivs i 8 kap. 2 § första stycket gäller att skadestånd kan krävas ut av den som enligt c bär det straffrättsliga ansvaret för innehållet i en teknisk upptagning, om skadeståndsskyldighet förelegat enligt bestämmelser i vanlig lag.

e) De nya föreskrifterna gäller inte i fråga om spridning som före ikraftträdandet har skett av tekniska upptagningar med bilder som innefattar skildringar av sexuellt våld eller tvång.

f) De nya föreskrifterna tillämpas inte vid prövning av talan som har väckts före ikraftträdandet. Skulle en tillämpning av de nya föreskrifterna ha lett till frihet från påföljd, får någon sådan dock inte dömas ut.

3. De äldre föreskrifterna skall tillämpas på ljudupptagningar som har lämnats ut för spridning före ikraftträdandet.

4. I mål som rör skildring av barn i pornografisk bild tillämpas äldre föreskrifter, om talan väckts före ikraftträdandet.

2002:909

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

2. Äldre föreskrifter tillämpas på sådant tillhandahållande som avses i 1 kap. 9 § och som skett före ikraftträdandet.

3. Den nya föreskriften i 7 kap. 1 § andra stycket första meningen om preskriptionstid för yttrandefrihetsbrott vid tillhandahållande som avses i 1 kap. 9 § tillämpas endast på information som fortfarande finns i databasen vid ikraftträdandet.

4. Den nya föreskriften i 7 kap. 1 § andra stycket tredje meningen tillämpas endast på tekniska upptagningar som ges ut efter ikraftträdandet.

2018:1802

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2. Bestämmelserna i 6 kap. 6 och 7 §§ tillämpas även på information i en databas som började tillhandahållas före ikraftträdandet.

Sakregister

Omfattar regeringsformen (RF), successionsordningen (SO), riksdagsordningen (RO), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

I sakregistret hänvisas till grundlagarna och riksdagsordningen på samma sätt som i tidigare versioner av denna bok.

Läsanvisning

RF 2:1 st. 1 p.1 läses: andra kapitlet, första paragrafen, första stycket, första punkten i regeringsformen.

A

Abdikation RF 5:5

Abolition RF 12:9

Acklamation, vid avgörande av riksdagsärende RO 3:4; 11:8–10; 12:6, 17

Alkoholpolitiska åtgärder, ärende i SoU RO bilaga punkt 9

Alkoholreklam TF 1:12

Allemansrätten RF 2:15

Allmän domstol RF 11:1

Allmän förvaltningsdomstol RF 11:1

Allmän motionstid RO 9:11

Allmänna, det RF 1:2; 2:1–2, 6, 8, 15, 18; 8:2

Allmänna handlingar RF 2:1; 8:21; TF 1:1; 2 kap.; 7:20, 22

Amnesti RF 12:9

Anföranden, i kammaren RO 6:15–19, 21; 6.21.1; 6:22; 6.22.1–2; 6.23.1; 8:4; 8.4.2; 8:8

Anmälningssplikt, för den som säljer eller hyr ut filmer, videogram m.m. YGL 3:17

Annons, tillkännagivande i annons TF 7:21; YGL 5:3; jfr **Kommersiell annons**

Anonymitetsskydd TF 3 kap.; YGL 2 kap.

Anskaffande av uppgifter, tillvägagångssätt TF 1:12; YGL 1:18

Anskaffarbrott TF 7:23; 13:10; YGL 5:5; 11:6

Anskaffare TF 1:7; 7:23; YGL 1:10; 5:5

Anslag, anvisning av RF 9:3–5; RO 9:5; användning av RF 9:7; fördelning på utgiftsområden RO 9:5; 11:18; Riksdagsförvaltningens förslag RO 14:2

Anstånd med att fullgöra förpliktelse, bemyndigande till regeringen om normgivning RF 8:4

Ansvar, regeringens RF 1:6; statsråds RF 13:1–4

Ansvarighet, för icke periodisk skrift TF 8:6–14; för periodisk skrift TF 8:1–5, 11–14; för tryckfrihetsbrott TF 8 kap.; för yttrandefrihetsbrott YGL 6 kap.

”Ansvaring” TF 5:4; 8:3

Ansvarsfrihet, för fullmäktige och direktionen i Riksbanken RF 9:16

Anteckning, om medborgare i allmänt register, förbud mot RF 2:3

Arbete, rätt till RF 1:2
Arbetsgivare, rätt att vidta stridsåtgärder RF 2:14
Arbetslivspolitik, ärende i AU RO bilaga punkt 15
Arbetslöshetsförsäkring, ärende i AU RO bilaga punkt 15
Arbetsmarknad och arbetsliv (utgiftsområde 14), ärende i AU RO 9.5.3; bilaga punkt 15
Arbetsmarknadspolitik, ärende i AU RO bilaga punkt 15
Arbetsmarknadsutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 15
Arbetsmiljö, ärende i AU RO bilaga punkt 15
Arbetsplenium RO 1:3; 6:10, 12, 13; 11:6; utskottssammanträde under RO 7.15.3
Arbetsrätt, ärende i AU RO bilaga punkt 15
Areella näringar, landsbygd och livsmedel (utgiftsområde 23), ärende i MJU RO 9.5.3; bilaga punkt 13
Arkiv TF 2:14; 4:4; 13:6
Arkivering TF 2:12
Arrendenämnderna, ärende i JuU RO bilaga punkt 4
Arvode, till riksdagsledamot och ersättare RO 5:2
Arvsrätt se **Successionsrätt**
Associationsrätt, ärende i CU RO bilaga punkt 5
Avbildningar, förbud mot att göra TF 1:12; YGL 1:18
Avgifter, föreskrift om RF 2:10; 8:9; 9:1
Avgång, från uppdrag i riksdagen RO 12:4, 13–15; från uppdrag som riksdagens ombudsman RO 13:4; från uppdrag som riksrevisor RO 13:7; från uppdrag som riksrevisionsdirektör RO 13:7a; från uppdrag som riksdagsledamot och ersättare RF 4:11
Avgörande, av regeringsärende RF 7:3; av riksdagsärende RF 4:6–7; RO 11 kap.
Avskrift TF 2:16
Avslutning, av kammarsammanträde RO 6:14
Avstängning, från domartjänst RF 11:8–9
Avsägelse, av uppdrag i riksdagen RO 12:4; av uppdrag som juryledamot TF 12:11; av uppdrag som riksdagsledamot och ersättare RF 4:11
Avsättning se **Entledigande**
Avvikande mening, i yttrande till annat utskott RO 10:11

B

Barn, omsorger om, ärende i SoU RO bilaga punkt 9
Barns rätt RF 1:2
Barnpornografi TF 1:14; ög 1998 punkt 4; YGL 1:21; ög 1998 punkt 4
Befattningshavare, se **Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner**
Befordran, av tryckta skrifter TF 6:4; av tekniska upptagningar YGL 3:15
Behandlingstvång, för riksdagsärende RO 10:3
Behörighet, domare RF 11:6, 11; förvaltningstjänstemän m.fl. RF 12:5; justitiekanslern RF 12:6; kanslichef RO 14.12.1; riksdagens ombudsmän RF 12:6; riksdagsledamot RF 3:4; 4:11; riksrevisor RF 12:6; statschef RF 5:2; statsråd RF 6:2; uppdrag i riksdagen RO 12:13

Bemyndigande se **Överlåtelse av beslutanderätt**

Beredning, av regeringsärende RF 7:1–2; av riksdagsärende RF 4:5; RO 10 kap.

Beredningskrav, i riksdagsstyrelsen RO 9:17a, i utskott RO 10:4, 9

Beredningstväng, för riksdagsärende RF 4:5; RO 10:2

Beskrivningar, förbud mot att göra TF 1:12; YGL 1:18

Beslag, av tekniska upptagningar YGL 8 kap.; av tryckt skrift TF 6:6; 10 kap.

Beslut se **Avgörande**

Beslutförhet, i regeringen RF 7:4

Besvär se **Överklagande**

Bevis för riksdagsledamot och ersättare RO 3:3

Bevarandeskyldighet, inspelningar av program YGL 3:8; tekniska upptagningar YGL 3:14; tryckta skrifter TF 4:4

Bibliotek TF 4:4; 13:6; handling som ingår i TF 2:14

Bildupptagning TF 2:14

Bilagor, i form av program eller tekniska upptagningar TF 1:5–6

Biografcensur YGL 1:12

Bordläggning, av ärende i kammaren RO 6.13.2; 10:2; 11:2–3; förslag att ärende får avgöras efter kort tillgänglighetstid RO 6.13.2; 11:2; 11.2.2; vid lika röstetal RO 11:12

Bostad, rätt till RF 1:2

Bostadsförsörjning, bostadspolitik, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Bostadsstöd, ärende i SfU RO bilaga punkt 8

Brev TF 2:8, 14

Brevundersökning, skydd mot RF 2:6

Brott och rättsverkan av brott, lagstiftning om RF 8:3

Brottsbalken, ärende i JuU RO bilaga punkt 4

Brottspåföljd, eftergift eller mildring genom nåd RF 12:9; förbud mot retroaktivitet RF 2:10

Budget RF 9:1–5, 11; beredningskrav för vissa förslag RO 10:4; beslut om RO 11:18; propositioner om RF 9:2; RO 7:6; 9:5–6, 11; tidsram för avgörande RO 11:15; ärende i FiU RO 7:9

Budgetlagen RF 9:11; RO 9.5.4

Budgetperiod RF 9:3–6

Budgetprocessen RF 9 kap.; RO 9:5; 9.5.1–4; 9:6; 9.6.1; 11:18; 11.18.1

Budgetpropositionen RF 9:2; RO 7:6; 9:5; 9.5.1; 9.6.1; 9:11

Budgettekniska frågor, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Budgetår RF 9:3; RO 9:5–6; 11:15; 11:18; 11.18.1

C

Censur, förbud mot TF 1:8; YGL 1:11

Chiffer, meddelande genom TF 7:21

Civilrätt, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Civilrättslig lagstiftning RF 8:2; RO 7:5

Civilutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 5

D

Dagordning se **Föredragningslista i kammaren**

Databas TF 1:5–6; 7:27; 9:9; YGL 1:1, 2, 4–7; 1:12; 3:2; 3:12; 3:20; 4:5; 7:3; utgivares ansvar för information YGL 6:6–7; ög 2018 punkt 2

Debatt, utan samband med annan handläggning RO 6.13.2; 6:23; 6.23.1

Debattbegränsningar se **Yttranderätt i kammaren**, begränsning

Decharge se **Konstitutionsutskottet**, granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Delegation, till en mellanfolklig organisation RO 13:18, till parlamentarisk kontrollgrupp för Europol RO 13:22a

Delegering se **Överlåtelse av beslutanderätt**

Delning av ärende, mellan utskott RO 7:6

Deltagande på distans, vid utskottssammanträde RO 7.16.1

Demokrati RF 1:1–2; 2:21

Demonstrationsfrihet RF 2:1; begränsning RF 2:20, 24, 25; ”negativ” RF 2:2

Departement RF 7:1, 5

Departementschef RF 7:1, 3, 5; 10:13

Diarier TF 2:10

Direktsändning, av dagshändelser m.m. YGL 1:16

Diskriminering, förbud mot RF 2:12–13; ög. 2010 punkt 3; motverkande av RF 1:2; åtgärder mot, ärende i AU RO bilaga punkt 15

Dispensrätt, regeringens RF 12:8

Dom TF 2:10

Domare RF 11:3, 6–7, 9–11; krav för befattning RF 2:9; 3:12; 8:20; 11:1; RO 13:17; 13.23.2

Domarnämnden RO 13.23.2

Domstolar RF 1:8–9; 11:1–3, 5, 9, 12; ög 2010 punkt 4; förbud mot inrättande av specialdomstol RF 2:11; i tryckfrihetsmål TF 12:2; i yttrandefrihetsmål YGL 10:1; lagprövning RF 11:14; offentlighet vid förhandling RF 2:11, 25; rätt till prövning av frihetsberövande i domstol RF 2:9, 25; skiljande av riksdagsledamot från uppdraget RF 4:11; skyldighet mot riksdagens ombudsmän RF 13:6

Domstolsväsendet, ärende i JuU RO bilaga punkt 4

Drottning, regerande RF 1:5; 5:1, 4–6, 8; SO 2; bekännelsekrav SO 4

Dödsstraff, förbud mot RF 2:4

E

Effektivitetsrevision RO 9:18; 10:8

Efterforskningsförbud TF 3:5, 7; YGL 2:5, 7

Egendomsskydd RF 2:15

Ekonomisk politik, ärende i FiU RO 7:9

Ekonomisk trygghet för familjer och barn (utgiftsområde 12), ärende i SfU RO 9.5.3; bilaga punkt 8

Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning (utgiftsområde 10), ärende i SfU RO 9.5.3; bilaga punkt 8

Ekonomisk trygghet vid ålderdom (utgiftsområde 11), ärende i SfU RO 9.5.3; bilaga punkt 8

- Ekonomisk vårproposition** RO 9.5.2–3; 9.6.1
- Ekonomiska åtaganden**, statens RF 9:8
- Elektromagnetiska vågor** YGL 1:2, 4
- Elektronisk omröstning** RO 11.10.1–2; 11.10.4
- Elektroniska kommunikationer**, ärende i TU RO bilaga punkt 12
- Energi** (utgiftsområde 21), ärende i NU RO 9.5.3; bilaga punkt 14
- Energipolitik**, ärende i NU RO bilaga punkt 14
- Ensamansvar** TF 8 kap.; YGL 6 kap.
- Enskild**, lagstiftning om RF 8:2; överlåtelse av förvaltningsuppgift till RF 12:4
- Enskilda personliga förhållanden**, övervakning och kartläggning RF 2:6
- Enskilt anspråk**, med anledning av tryckfrihetsbrott; med anledning av yttrandefrihetsbrott, se **Skadestånd**
- Entledigande**, av domare RF 11:7, 9; av konung eller drottning RF 5:6; av riksrevisor RF 13:8; av statsministern och andra statsråd RF 6:7–9, 11
- Ersättare**, för gruppleddare RO 4:3; i delegationen till Europarådet RO 13.18.2; i Domarnämnden RO 13.23.2; inträdesordning och tjänstgöring RO 12:10; i konvent för fördragsändringar i EU RO 13:22; i krigsdelegationen RO 13:11; i riksdagsstyrelsen RO 4.4.1–2; i riksdagsorgan RO 12:9–10; 12.9.1–2; för ordföranden i Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner RO 13:14a; för ordföranden i Riksdagens arvodesnämnd RO 13:15; för ordföranden i Riksdagens överklagandenämnd RO 13:17; för ordföranden i Valprövningsnämnden RO 13:13; för riksdagsledamot RF 3:2, 4, 9, 12–13; 4:10–11, 13; RO 3:3; 5:2, 3, 5, 6; 5.5.1; 12:9; för talmannen i riksdagsstyrelsen RO 4.4.2; för talmannen i Utrikesnämnden RO 13:9; för talmannen vid ledning av kammarsammanträden RO 6:4–5; för talmannen vid regeringsbildning m.m. RF 6:12
- Ersättning**, vid expropriation m.m. RF 2:15
- Etniskt ursprung** RF 1:2; 2:12, 24
- EU-dokument** RO 6.13.2; 9:20; 10:2–3, 10
- EU-nämnden** RF 10:10; RO 4:5; 7:3–4, 14–20; 14:2; kallelse RO 7.15.1; kansli RO 14.2.1; ledamotsantal RO 7:4; ordförande RO 4.5.1; 7.15.1–2; protokoll och nedteckning RO 7.15.4–5; regeringens samråd med RO 7:14; sammanträden RO 7:15–18; suppleant RO 12:9; tystnadsplikt RO 7:20
- Europakonventionen** se **Europeiska konventionen**
- Europaparlamentet**, val till RF 8:2
- Europarådet** RF 1:10; val av svensk delegation till den parlamentariska församlingen RO 13.18.2
- Europeiska konventionen**, angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna RF 2:19; 10:6
- Europeiska unionen (EU)** RF 1:10; 10:4, 6, 10; avgiften till (utgiftsområde 27), ärende i FiU RO 9.5.3; bilaga punkt 2; information till riksdagen RF 10:10; RO 9:21–23; interparlamentariskt samarbete RO 7:14a; konvent för fördragsändringar RO 13:22; skyldighet för regeringen att lämna upplysningar till utskott RO 10:8–9; skyldighet för utskotten att följa arbetet RO 7:13; skyldigheter för regeringen mot riksdagen RF 10:10; RO 7:12, 14; 9:21–22; 10:10; val till Europaparlamentet RF 8:2; årlig

skrivelse från regeringen till riksdagen med berättelse över verksamheten
 RO 9:21; ärenden som väcks genom dokument från EU RO 6.13.2; 9:20;
 10:2–3, 10; överläggningar med utskott RO 7:12
Europol, parlamentarisk kontrollgrupp för RO 13:22a
Evangeliska läran SO 4
Exekutionsväsendet, ärende i SkU RO bilaga punkt 3
Exklusivitetsprincipen TF 1:9; YGL 1:14
Expediering TF 2:10, 12
Expeditioner, regeringens RF 7:7
Expropriation, av enskild egendom RF 2:15; ärende i CU RO bilaga
 punkt 5
Extra val RF 3:11; 6:5, 7; 13:4; RO 2.2.1; 3:9; uppehåll i kammarens
 arbete RO 6:11; 11:16–17, 20

F

Fackutskott RO 7:5
Familjeförmåner, ärende i SfU RO bilaga punkt 8
Fasta valkretsmandat RF 3:6–8
Fastighetsbildning, ärende i CU RO bilaga punkt 5
Film RF 2:1; ög 1976 punkt 4; YGL 1:1; ärende i KU RO bilaga punkt 1
Finansmakten RF 9 kap.
Finansplan RO 9:5
Finansutskottet RF 4:3; 9:5; RO 7:2; 7.2.1; 7:9; 7.15.1; 10.6.1; 13.21.1;
 bilaga punkt 2; beredning av val av riksdagens råd för Riksrevisionen
 13.8.1; följa upp och utvärdera Riksbankens verksamhet RO 7:9; rätt att
 väcka åtal RO 13:24; rätt att väcka ärende inom annat utskotts bered-
 ningsområde RO 9:16; tillfälle att yttra sig till andra utskott i vissa ären-
 den RO 10:4
Fiske, ärende i MJU RO bilaga punkt 13
Flygplatser, ärende i TU RO bilaga punkt 12
Folkbildning, ärende i KrU RO bilaga punkt 10
Folkbokföring, ärende i SkU RO bilaga punkt 3
Folkomröstning, i grundlagsfråga RF 8:2, 16; RO 6.13.1; 9:25; 11:3, 14,
 17; rådgivande RF 8:2
Folkstyrelse RF 1:1; 2:21
Fondväsendet, ärende i FiU RO bilaga punkt 2
”Formella lagkraftens princip” RF 8:18; ög 1974 punkt 6
Forskning, skydd för dess frihet RF 2:18; ärende i UbU RO bilaga
 punkt 11
Forskning i näringspolitiska frågor, ärende i NU RO bilaga punkt 14
Fotografers, rätt till sina verk RF 2:16, 25
Fotokopiering TF 1:2; 4:2
Framställning, av tekniska upptagningar YGL 3:10; av tryckta skrifter
 TF 4 kap.
Framställning från riksdagsorgan RO 9:17; 9.17.1–2, 4–5;
 behandlingstvång i utskott RO 10:3; beredningstvång i utskott RO 10:2;
 motionsrätt RO 9:12–13; 9.13.1; 9.14; punkt på föredragningslistan

- RO 6.13.2; underrättelse genom riksdagsskrivelse RO 11:21; återkallelse RO 9:26; 9.26.1
- Framställning till regeringen**, med anledning av granskningsbetänkande RF 13:2
- Fri- och rättigheter** RF 2 kap.
- Frihetsberövande**, domstolsprövning RF 2:9, 25; riksdagsledamots RF 4:12; RO 5:7; 5.7.1; 10:2; bilaga punkt 1; skydd mot RF 2:8, 25
- Frihetsstraff**, undantag från särskilt förfarande vid lagstiftning RF 2:22
- Fråga till statsråd** RF 13:5; RO 8:5–8; 8.6.1–2; 8.7.1–2; 8.8.1
- Frågestund** RO 8:8; 8.8.1
- Fullmäktige i Riksbanken** se **Riksbanksfullmäktige**
- Fyllnadsväl** se **Kompletteringsväl**
- Fyraprocentsspärren** RF 3:7
- Fällande dom för förtal eller förolämpning**, skyldighet att återge sådan i periodisk skrift TF 7:25; i program YGL 5:7
- Följdmotion** RO 9:12–14; 9.13.1; 9:26
- Fördrag, internationellt** se **Internationell överenskommelse**
- Fördragsändringar inom EU**, konvent för RO 13:22
- Föredragande**, vid regeringssammanträde RF 7:5
- Föredragningslista**, i kammaren RO 6:6, 13; 6.13.1–2; 11:6
- Förening av arbetstagare**, rätt att vidta stridsåtgärder RF 2:14
- Föreningsfrihet** RF 2:1; begränsning RF 2:20, 24, 25; ”negativ” RF 2:2
- Förenade nationerna** RF 1:10
- Föreskrifter** RF 8 kap.; ög 2010 punkt 5; för förvaltningen inom riksdagen och dess myndigheter RF 8:13; RO 14:2
- Författare**, ansvar för tryckt skrift TF 8:6; rätt till anonymitet TF 3 kap.; rätt till sina verk RF 2:16, 25; uppgifter till TF 1:7; 7:22
- Förflyttningsskyldighet**, för domare RF 11:7
- Förhandsanmälan**, till talarlista vid kammarsammanträde RO 6.21.1; 6:22; 6.22.1
- Förhandsgranskning**, av program eller teknisk upptagning YGL 1:11; av skrift TF 1:8
- Förläggare**, ansvar för tryckt skrift TF 8:8
- Förmåner**, vid sjukdom, arbetsskada och ålderdom samt till efterlevande ärenden i SfU RO bilaga punkt 8
- Förolämpande uttryck**, vid kammarsammanträde RO 6:16
- Förordning** RF 8:1; 15:6; kungörande av RF 8:19; regeringens dispensrätt RF 12:8
- Förråande skrift**, spridning bland barn och ungdom TF 6:2
- Förråande tekniska upptagningar**, spridning bland barn och ungdom YGL 3:12
- Förslagsrätt i riksdagen** RF 4:4; RO 9 kap.; för regeringen RO 9:2–9; för riksdagsledamot RO 9:10–15; för riksdagsorgan (utom utskott) RO 9:17; för utskott RO 9:16; genom dokument från EU RO 9:20; riksrevisors rapporter RO 9:18–19
- Försvaret och samhällets krisberedskap** (utgiftsområde 6), ärende i FöU RO 9.5.3; bilaga punkt 7
- Försvarmakten**, insättande i strid m.m. RF 15:13

Försvarsutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 7
Försäkringsavtalsrätt, ärende i CU RO bilaga punkt 5
Försäkringsväsendet, ärende i FiU RO bilaga punkt 2
”Förtjänst och skicklighet” RF 11:6; 12:5
Förtroligt meddelande RF 2:6, 25
Förundersökning TF 9:2; YGL 7:1
Förvaltning RF 1:4, 8–9; 12 kap.; av statens egendom RF 9:9
Förvaltningsekonomiska frågor, ärende i FiU RO bilaga punkt 2
Förvaltningsmyndighet RF 1:8–9; 12:1–2, 5; rätt att meddela föreskrifter RF 8:10; skyldighet mot riksdagens ombudsmän RF 13:6; uppdrag att ingå internationell överenskommelse RF 10:2; se även **Myndigheter och Statlig myndighet**
Förvaltningsrätt RF 11:1
Förvaltningsrättsliga ämnen, ärende i KU RO bilaga punkt 1
Förvaltningsuppgifter, förbud för riksdagen att fullgöra RF 12:3; överlåtelse till annan stat m.m. RF 10:8; överlämnande till kommun m.fl. RF 12:4
Förverkande RF 2:10; TF 10:13
Förvisningsförbud RF 2:7
Föräldrabalken RO 13:5; ärende i CU RO bilaga punkt 5

G

Gemensam lista, vid val inom riksdagen RO 12:7, 10
Genmäle se **Replik**
Granskning i efterhand, av program YGL 3:8; 7:5
Granskningsbetänkande från KU RF 13:2
Granskningssexemplar TF 4:4
Granskningsrapport, från riksrevisor RO 9:18–19; 10:8
Grundlagar RF 1:3; beslut om RF 8:14–16, 18; RO 9:24; 11:17; 11.17.1; folkomröstning om RF 8:2, 16; RO 6.13.1; 9:25; 11:3, 14; förbud mot att överlåta beslutanderätt till mellanfolklig organisation RF 10:7; interpellation stridande mot RO 8:3; skriftlig fråga stridande mot RO 8:6; under krig RF 15:5–6; yrkande stridande mot RO 11:7; ärende i KU RO 7:8
Gruppering, av ledamöter vid val med slutna sedlar RO 12:8; 12.8.4–5
Gruppledare RF 6:4; RO 1:3; 4:3; representation i riksdagsstyrelsen RO 4.4.2; talmannens samråd med RF 6:4; RO 1:3; 3.8.1; 4:3; 6.2.1, 6.16.1; 6:20, 22–23, 6.23.1; 8.7.1; 9:20; 13:18; 14.5.1; regeringsbildning RF 6:4; definition RO 1:3; samråd RO 4:3; ordningsregler i kammaren RO 6.16.1; uppläggning av debatterna RO 6:20; talarordning vid viss överläggning RO 6:22; särskilt anordnade debatter RO 6:23; talmannens samråd om tidpunkt för start av nytt riksmöte RO 3.8.1; talmannens samråd om tidsfrist för svar på viss fråga RO 8.7.1; behandling av EU-dokument RO 9:20; vissa internationella delegationer RO 13:19; val av riksdagsdirektör RO 14.5.1
Gåvor, registrering och hantering av RO 5.2.2

H

Hamnar, ärende i TU RO bilaga punkt 12

Handel, ärende i NU RO bilaga punkt 14; utrikes, ärende i UU RO bilaga punkt 6

Handelsbalken, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Handlingar se **Allmänna handlingar**

Hantverk, ärende i NU RO bilaga punkt 14

Heltalsmetoden, vid val inom riksdagen RO 12:8, 12.8.4

Hemlig avlyssning, skydd mot RF 2:6

Hemligstämpling TF 2:20

Hemligt kammarsammanträde RO 6:7–8, 13

Hinder, mot skrifts utgivning m.m. TF 1:8; mot offentliggörande av program m.m. YGL 1:11; mot utlämnande av allmänna handlingar TF 2:15

Hovrätt RF 11:1

Hudfärg RF 1:2; 2:12, 24

Husrannsakan, skydd mot RF 2:6, 25; undantag från särskilt förfarande vid lagstiftning RF 2:22

Huvudbestämmelse, i riksdagsordningen RF 4:7; RO 1:1; 12:8; beslut om RF 8:17

Huvudförslag RO 11:10

Huvudomröstning RO 11:10, 12

Hyresnämnderna, ärende i JuU RO bilaga punkt 4

Hälsa, goda förutsättningar för RF 1:2

Hälsovård, ärende i SoU RO bilaga punkt 9

Hälsovård, sjukvård och social omsorg (utgiftsområde 9), ärende i SoU RO 9.5.3; bilaga punkt 9

”Händelse av större vikt”, motion med anledning av RO 9:15

Hänvisning till annat utskott RO 11:5

Högre utbildning, ärende i UbU RO bilaga punkt 11

Högsta domstolen RF 11:1; ög 1974 punkt 7; beslut om resning och återställande av försutten tid RF 11:13; prövning av åtal mot ledamot av Högsta förvaltningsdomstolen RF 11:8; prövning av åtal mot statsråd RF 13:3

Högsta förvaltningsdomstolen RF 11:1; beslut om resning och återställande av försutten tid RF 11:13; prövning av åtal mot ledamot av Högsta domstolen RF 11:8

I

Idrotts- och friluftsvärksamhet, ärende i KrU RO bilaga punkt 10

Ikraftträdande, bemyndigande till regeringen att besluta om RF 8:5

Immateriellt, ärende i NU RO bilaga punkt 14

Immunitet, riksdagsledamots RF 4:12; RO 5:7; 5.7.1; 10:2; bilaga punkt 1; statschefs RF 5:8; talmans RF 4:13

Industri, ärende i NU RO bilaga punkt 14

Information, från EU till riksdagen RO 9:23; från regeringen till riksdagen RO 6:7; 6.13.2; 6:18; 9:7; från regeringen till riksdagen om EU-samarbetet RF 10:10; RO 9:21–22

Informationsfrihet RF 2:1; begränsning RF 2:20, 23, 25; vid fördelning av radiofrekvenser YGL 3:3

Informationskonselj RF 5:3

Införsel, bemyndigande till regeringen om normgivning RF 8:3

Ingripande, mot program eller teknisk upptagning YGL 1:14

Initiativrätt se **Förslagsrätt i riksdagen**

Inkommen handling TF 2:9

Inkomster, statens se **Statens inkomster**

Inresehinder, förbud mot RF 2:7

Inrättning, utländsk och internationell RF 10:8

Instruktionen TF 1:10; YGL 1:15

Instämmande, vid kammarsammanträde RO 6.22.3

Integration, ärende i AU RO bilaga punkt 15

Integration och jämställdhet (utgiftsområde 13), ärende i AU RO 9.5.3; bilaga punkt 15

Integritet, kroppslig RF 2:4–8; personlig RF 2:6

Internationell förpliktelse RF 10:5

Internationell privaträtt, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Internationell samverkan (utgiftsområde 5), ärende i UU RO 9.5.3; bilaga punkt 6

Internationell överenskommelse RF 10:1–5, 9; RO 13:18; ärende i UU RO bilaga punkt 6

Internationella delegationer i riksdagen RO 13:18–19

Internationella förhållanden RF 10 kap.

Internationellt bistånd (utgiftsområde 7), ärende i UU RO 9.5.3; bilaga punkt 6

Internationellt ekonomiskt samarbete, ärende i UU RO bilaga punkt 6

Internationellt kulturellt samarbete, ärende i KrU RO bilaga punkt 10

Internationellt rättsligt bistånd TF 14:4; YGL 12:2

Internationellt utvecklings-samarbete, ärende i UU RO bilaga punkt 6

Interparlamentariskt samarbete i EU RO 7:14a; 9:1, 20

Interparlamentariska unionen RO 13:19

Interpellation RF 13:5; RO 8:2–4

It-politik, ärende i TU RO bilaga punkt 12

J

Jakt, ärende i MJU RO bilaga punkt 13

JK se **Justitiekanslern**

JO se **Riksdagens ombudsmän**

Jordabalken, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Jordbruk, ärende i MJU RO bilaga punkt 13

Journal TF 2:10

Juridiska personer, överlämnande av förvaltningsuppgift till RF 12:4

Jury TF 12:3–19, 21, 23; 14:1–2; YGL 10:1; 12:1

Jurylista TF 12:14, 16

Juryledamöter, avsägelse av uppdraget TF 12:11; i Stockholms län TF 12:7; utslutning av TF 12:17; val av TF 12:7–10, 12; överklagande av val av TF 12:13

Justering av riksdagsprotokoll RO 6:24; 6.24.1–2
Justitiekanslern RF 12:1; TF 9:1–3, 8–9; 10:2–4, 12, 15; YGL 7:1–2;
 medborgarskap som behörighetskrav RF 12:6; talan mot justitieråd
 RF 11:8
Justitieombudsmän se **Riksdagens ombudsmän**
Justitiekottet RO 7.2.1; bilaga punkt 4
Jämförelsetal, vid val inom riksdagen RO 12:8; 12.8.4
Jämkning av arvode och ersättningar RO 5:2
Jämställdhet RF 2:13; ärende i AU RO bilaga punkt 15
Järnvägar, ärende i TU RO bilaga punkt 12
Jäv, för statsråd RF 6:2; vid kammarsammanträde RF 4:6; RO 6:19; vid
 utskottssammanträde RO 7:21

K

Kallelse, till kammaren RO 6:9–10; 6.10.1; 6:12; 11:6; till riksdags-
 styrelsen RO 4.4.2; till riksmöte RO 3.2.1; till utskott och EU-nämnden
 RO 7.15.1; till valberedning RO 12.2.2
Kammarrätt RF 11:1; ög 1974 punkt 7
Kammaren RO 6 kap.
Kammarsekreterare RO 6.3.1; 12.8.1
Kanslichef, vid utskotten och EU-nämnden RO 14.2.1
Karta, över Sverige eller del därav, spridande TF 6:3
Kognatisk tronföljd SO 1
”Kommandomål” RF 7:3
Kommersiell annons, förbud mot TF 1:12; YGL 1:18
Kommersiell reklam, förbud mot TF 1:12; YGL 1:19
Kommittéberättelse RO 9:9
Kommun RF 1:7; 14 kap.; beslutanderätt under krig och krigsfara
 RF 15:12; lagstiftning om RF 8:2; parkeringsavgifter RF 8:9; remissin-
 stans RF 7:2; rätt att meddela föreskrifter RF 8:1, 9–10; trafikförhållanden
 RF 8:9; överlåtelse av förvaltningsuppgift till RF 12:4
Kommunal beskattning RF 8:2, 7, 21; 14:4; ärende i SkU RO 7:10
Kommunal ekonomi, ärende i FiU RO bilaga punkt 2
Kommunal indelning, lagstiftning om RF 14:6
Kommunal självstyrelse RF 1:1; 14:2–3; ärende i KU RO bilaga punkt 1
Kommunal utjämning RF 14:5
Kommunallagstiftning RF 8:2
Kommunalt anställdas, skyldighet mot riksdagens ombudsmän RF 13:6
Kommunerna, allmänna bidrag till (utgiftsområde 25), ärende i FiU
 RO 9.5.3; bilaga punkt 2
Kommunernas befogenheter, lagstiftning om RF 8:2
Kommunernas organisation och verksamhetsformer, lagstiftning om
 RF 8:2
Kommunernas åligganden, lagstiftning om RF 8:2, 21
Kommunikationer (utgiftsområde 22), ärende i TU RO 9.5.3; bilaga
 punkt 12
Kompletteringsval, till riksdagsorgan RO 12:14, 15
Koncept TF 2:12

- Konfiskering** TF 6:6; 7:26, 29; 9:8; 10:1; 12:1, 21; YGL 5:8; 7:4
- Konkurs** RF 8:3
- Konkursrätt**, ärende i CU RO bilaga punkt 5
- Konselj** RF 5:3; 6:6
- Konstitutionell lagstiftning**, ärende i KU RO bilaga punkt 1
- Konstitutionsutskottet** RF 4:3; RO 7:2; 7.2.1; 7:8; bilaga punkt 1; anmälan av vilande beslut om grundlag eller riksdagsordning RO 9:24; avgörande vid talmans vägran att ställa proposition RO 11:7; avgörande vid talmans vägran att tillåta interpellation RO 8:3; avgörande vid talmans vägran att tillåta skriftlig fråga RO 8:6; beredning av val av riksrevisor och riksrevisionsdirektör RO 13.6.1; beredning av val till Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorerna RO 13.16.1; beredning av val till Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner RO 13.14a.1; beredning av val till Riksdagens arvodesnämnd RO 13.15.1; beredning av val till Riksdagens ombudsmän RO 13.3.1; beredning av val till riksdagens råd för Riksrevisionen 13.8.1; beredning av val till Statsrådsarvodesnämnden RO 13.14.1; beslutanderätt vid rättighetsbegränsande lagstiftning RF 2:22; RO 10:5; 11.19.2; beslutanderätt vid undantag från tidsfrist vid grundlagsstiftning RF 8:14; RO 9:24; förslag om entledigande av riksdagens ombudsman RO 13:4; förslag om entledigande av riksrevisor RO 13:7; förslag om entledigande av riksrevisionsdirektör 13:7a; förutsättningar för begränsningar av fri- och rättigheter RF 2:22; granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning RF 13:1–2; rätt att väcka åtal mot statsråd RF 13:3; rätt att väcka åtal mot ledamot av riksdagsstyrelsen m.fl. RO 13:24; samråd med Riksdagens ombudsmän RO 13.2.1
- Konstnärers**, rätt till sina verk RF 2:16, 25
- Konsumentpolitik**, ärende i CU RO bilaga punkt 5
- Kontraposition** (motförslag i votering) RO 11:10–11
- Kontrollmakt** RF 13 kap.
- Konungahuset** RF 5:4–5
- Konungen** RF 1:5; 5:1, 4–6, 8; ög 1974 punkt 6–7; SO
- Kreditpolitik**, ärende i FiU RO bilaga punkt 2
- Kreditupplysningsverksamhet** TF 1:12; YGL 1:18
- Kreditväsendet**, ärende i FiU RO bilaga punkt 2
- Krig och krigsfara** RF 15 kap.; TF 7:29; 10:13–15; 12:23; undantag från retroaktivitetsförbud RF 2:10
- Krigsdelegationen** RF 15:2–3, 5, 7; RO 13:11; 13.11.1–2; 13:12; sekreterare RO 14:4; stängda dörrar RO 13.11.2; tystnadsplikt i RO 13.11.2
- Krigsförklaring** RF 15:14
- Kriminalvården**, ärende i JuU RO bilaga punkt 4
- Kroppslig integritet** RF 2:4–8
- Kroppsligt ingrepp**, skydd mot RF 2:6, 25
- Kroppsstraff**, skydd mot RF 2:5
- Kroppsvsitation**, skydd mot RF 2:6, 25
- Kultur, medier, trossamfund och fritid** (utgiftsområde 17), ärende i KrU RO 9.5.3; bilaga punkt 10
- Kulturarv**, ärende i KrU RO bilaga punkt 10

Kultur- och bildningsändamål, ärende i KrU RO bilaga punkt 10
Kulturutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 10
Kungl. Maj:t RF ög 1974 punkt 7
Kungörande, av föreskrifter RF 8:19
Kvalificerad majoritet se **Särskild beslutsregel**
Kvalificerat förfarande se **Lagstiftning, rättighetsbegränsande**
Kvorumregel se **Beslutförhet**
Kärnteknisk säkerhet och strålskydd, ärende i FöU RO bilaga punkt 7
Könsdiskriminering, förbud mot RF 2:13; ög 2010 punkt 3;
 motverkande av RF 1:2

L

Lagar RF 8 kap.
Lagprövning RF 11:14; 12:10
Lagrådet RF 8:20–22; RO 9:2, 17b; 10:5
Lagstadgad tid RO 9:27
Lagstiftning RF 1:4; 8 kap.; rättighetsbegränsande RF 2:20–25; 15:7;
 RO 6.13.2; 9:26; 10:5, 6; 11:7, 14, 19; 11.19.1–2; 11:20
Lagstiftningsakt i EU RO 9:20; 10:10
Landsförvisning, förbud mot RF 2:7
Lantmäteriväsendet, ärende i CU RO bilaga punkt 5
Ledighet, riksdagsledamots RO 5:3–4; 5.4.1
Lika röstetal, i kammaren RF 4:7; RO 11:11–12; i krigsdelegationen
 RO 13:12; i utskott RO 10:11; i val inom ett riksdagsorgan RO 12:17; i
 val med slutna sedlar RO 12:6, 8
Likhet inför lagen RF 1:9
Ljudradio YGL 1:1
Ljudupptagning RF 2:1; TF 2:3, 14; YGL 1:1
Lottning, vid kammarbeslut i ärende RO 11:11–12; vid val inom
 riksdagen RO 12:6, 8, 12.8.4; vid val inom riksdagsorgan RO 12:17
Luftfart, ärende i TU RO bilaga punkt 12
Lån, upptagande av RF 9:8
Länsförvaltning, ärende i KU RO bilaga punkt 1
Lönebildningsfrågor, ärende i AU RO bilaga punkt 15

M

Majoritetsprincip RF 4:7
Mandat RF 3:6–9; 15:11
Mandatfördelning, mellan partierna RF 3:7–9; mellan valkretsarna
 RF 3:6
Mandatperiod RO 13.18.2; se även **Valperiod**
Medborgarskap se **Svenskt medborgarskap**
Meddelande TF 2:8
Meddelarbrott TF 7:22; 13:10; YGL 5:4; 11:6
Meddelarfrihet TF 1:7; 13:7–8; YGL 1:10; 11:1, 3–4
Meddelarskydd se **Anonymitetsskydd, Anskaffare, Efterforsknings-**
förbud och Meddelarfrihet

- Medicinsk påverkan**, skydd mot RF 2:5
- Mellanfolklig domstol** RF 10:7
- Mellanfolkliga brottmålsdomstolar** RF 10:14
- Mellanfolklig organisation** RF 8:5; 10:1, 7–8, 13; RO 6:7; 7:20; 13:18–19; ärende i UU RO bilaga punkt 6
- Migration** (utgiftsområde 8), ärende i SfU RO 9.5.3; bilaga punkt 8
- Miljö- och jordbruksutskottet** RO 7.2.1; bilaga punkt 13
- Miljö- och naturvård**, allmän (utgiftsområde 20), ärende i MJU RO 9.5.3; bilaga punkt 13
- Miljövård**, ärende i MJU RO bilaga punkt 13
- Minister** se **Statsråd**
- Minnesanteckning** TF 2:12
- Minoritetets möjligheter** RF 1:2
- Minoritetsrätt**
- i EU-nämnden** RO 7.15.1;
  - i riksdagen**, avbrytande av uppehåll i kammararbetet RO 6:12; folkomröstning i grundlagsfråga RF 8:16; misstroendeförklaring mot statsråd RF 13:4; motionsrätt med anledning av händelse av större vikt RO 9:15; särskild procedur vid rättighetsbegränsande lagstiftning RF 2:22; vid val inom riksdagen RO 12:6, 7, 12; återförvisning från kammaren RO 11:5, 12;
  - i Utrikesnämnden** RF 10:12;
  - i utskott** RO 7:12; 7.15.1; 10:3, 9
- Missbruksfrågor**, ärende i SoU RO bilaga punkt 9
- Misstroendeförklaring** RF 6:7; 13:4; RO 6.13.1; 9:25; 11:3, 14
- Moratorium**, bemyndigande till regeringen om normgivning RF 8:4
- Motförslag** (kontraposition) RO 11:10–11
- Motion**, beredning i utskott RO 10:2–4; punkt på föredragningslistan RO 6.13.2; väckande RO 9:10–15; återkallande RO 9:26
- Motionsrätt**, med anledning av händelse av större vikt RO 9:15; med anledning av proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse RO 9:12; med anledning av återkallelse av proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse RO 9:26
- Motionstid**, allmän RO 9:11; vid framläggande av proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse RO 9:12, 13; vid uppskov av proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse RO 9:14; vid återkallelse av proposition, skrivelse, framställning eller redogörelse RO 9:26; ändrad RO 9:13
- Muntlig fråga** RO 8:8
- Muntlig information från regeringen** RO 6.13.2, 6:18
- Myndigheter** TF 2:5, 11; förbud att bestämma om domstols dömande RF 11:3; förbud att bestämma om förvaltningsmyndighets beslut RF 12:2; yttrande till regeringen RF 7:2; se även **Förvaltningsmyndighet** och **Statlig myndighet**
- Myndighetsutövning** RF 10:8; 12:2, 4
- Myndighetsålder**, statschefens RF 5:2
- Målsägandebrott** TF 9:7; YGL 7:1
- Målsättningsstadgande** RF 1:2
- Mätningar**, förbud mot att göra TF1:12; YGL 1:18
- Mötesfrihet** RF 2:1; begränsning RF 2:20, 24–25; ”negativ” RF 2:2

N

Namnuppprop, vid omröstning i kammaren RO 11.10.1; 11.10.3–4; vid riksmötets start RO 3:3; 3.8.2; vid val med slutna sedlar inom riksdagen RO 12.8.1

Naturvård, ärende i MJU RO bilaga punkt 13

Nordiska rådets svenska delegation, val till RO 13.18.1

Normgivning RF 8 kap.

Nyhetsbyrå TF 1:7; 3:3; YGL 1:4, 10; 2:3

Nåd RF 12:9

Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorn

RO 13:16; 13.16.1

Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner RO 13:14a, 13.14a.1

Näringsfrihet RF 2:17, 25

Näringsliv (utgiftsområde 24), ärende i NU RO 9.5.3; bilaga punkt 14

Näringspolitik, ärende i NU RO bilaga punkt 14

Näringsutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 14

O

Oavsättlighet, domares RF 11:7

Ockupation RF 15:9–11

Offentlig förvaltning RF 1:8–9

Offentlig makt RF 1:1–2

Offentlig uppspelning ur databas YGL 1:1–2, 4, 12; 3:12; 7:3

Offentlighet, allmänna handlingars RF 2:1; TF 2 kap.; vid domstolsförhandling RF 2:11, 25; kammarsammanträde RF 4:9; RO 6:7, 26–27; vid sammanträde i utskott och EU-nämnden RO 7:17–19

Offentligt organ, lagprövning RF 12:10; på ockuperat område RF 15:9

Ogiltiga valsedlar, vid val inom riksdagen RO 12.8.3–5

Ombudsmän se **Riksdagens ombudsmän**

Omröstning, i kammaren RF 4:7; RO 3:4; 11:7–12, 14, 19; i utskott RO 10:11; om beslut om krigsdelegationen RO 13:12; regeringsbildning RF 6:4; statsministeromröstning efter val RF 6:3

Omval, inom riksdagen RO 12.11.2; 12:12

Omyndighet, tronföljarens RF 5:5

Opinionsbildning, ärende i KU RO bilaga punkt 1

Opinionsfriheter RF 1:1; 2:1–3; begränsning RF 2:20–25; ”negativa” RF 2:2, 25

Ordförandekonferensen RO 4:5

Ordförandeval, inom riksdagsorgan RO 12:16

Ordinarie domare RF 11:6–10; behörighet RF 11:11; krav för befattning RF 2:9; 3:12; 11:1; RO 13:13, 14a, 15, 17; 13.23.2; rättsställning RF 11:7–10; utnämning RF 11:6

Ordinarie val RF 3:3; RO 2:2; vid krig och krigsfara RF 15:11

Ordning bland åhörare, vid kammarsammanträde RO 6:27; vid utskottens och EU-nämndens öppna sammanträden RO 7:19

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, val till delegationen RO 13.18.3

Organisationer se **Sammanslutningar**

Otillbörligt yttrande, vid kammarsammanträde RO 6:16

Otillåtet offentliggörande se **Tryckfrihetsbrott** och **Yttrandefrihetsbrott**

Otillåtet yttrande se **Tryckfrihetsbrott** och **Yttrandefrihetsbrott**

P

Parlamentarism RF 1:1, 6

Parti, vid val till riksdagen RF 3:1, 7–9

Partigrupp, anmälan av efterträdare till representant vid förtida avgång RO 12:14; beredning av val av riksdagsdirektör RO 14.5.1; ledamot som lämnar RO 12:13; regeringsbildning RF 6:4; representation i EU-nämnden RO 7:4; representation i riksdagsstyrelsen RO 4.4.2; representation i riksdagens råd för Riksrevisionen RO 13:8; representation i valberedningen RO 3:5; suppleanters tjänstgöring RO 12:10; talmannens samråd med företrädare för (gruppledare) RF 6:4; RO 1:3; 4:3; 6.16.1; 6:20, 22–23; 8.7.1; 9:20; 13:19; 14.5.1

(se **Gruppledare** för respektive hänvisning); uppgift i motion RO 9.10.1

Partistöd, ärende i KU RO bilaga punkt 1

Penning- och betalningsväsendet, lagstiftning om RF 9:14

Penningpolitik RF 9:13; ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Periodiska skrifter TF 1:4; 1:5; 2:14; ansvar TF 8:1–5, 11–14; konfiskering TF 7:29; utgivning TF 5 kap.; utgivningsförbud TF 7:29; utomlands tryckta TF 13:3–4

Personlig integritet, skydd för RF 2:6, 20, 25; ög 2010 punkt 2

Personröst, särskild, vid val till riksdagen RF 3:1

Personuppgift RF 8:21; TF 2:7; förbud mot offentliggörande av TF 1:13; YGL 1:20

Plan- och bygglagstiftningen, ärende i CU bilaga punkt 5

Planering, av riksdagens arbete RO 4 kap.; 4.4.1; 6:2, 12; 8:4; 8.8.1; samråd om RO 6.2.1

Plenisalen, ledamöternas placering RO 6:25; plats för talare RO 6.25.2; plats för åhörare RO 6:26

Plenum se **Kammaren**

Polisväsendet, ärende i JuU RO bilaga punkt 4

Pornografi TF 1:14; 6:2; YGL 1:21; 3:2; 3:12

Post, ärende i TU RO bilaga punkt 12

Preskriptionsfrist, för tryckfrihetsbrott TF 9:5; för yttrandefrihetsbrott YGL 7:3

Presstödet, ärende i KU RO bilaga punkt 1

Prins/prinsessa SO 4–5, 8

Pris- och konkurrensförhållanden i näringslivet, ärende i NU RO bilaga punkt 14

Privat- och familjeliv RF 1:2

Produktinformation TF 1:12; YGL 1:18

Program YGL 1:2; 3:1–9; från utlandet YGL 11 kap.

Promemoria TF 2:12

Promulgation RF 8:19

Proportionalitet, vid riksdagsval RF 3:8; vid val av valberedningen RO 3:5; vid val inom riksdagen RO 12:8; 12.8.4

Proposition RO 9:2–6; behandlingstvång RO 10:3; beredning i utskott RO 10:2; motionsrätt RO 9:12–14, 26; punkt på föredragningslistan RO 6.13.2; riksdagsskrivelse med anledning av RO 11:21; återkallelse RO 9:26

Proposition till beslut RO 11:7, 9, 12; omröstningsproposition RO 11.10.1

Protokoll, EU-fördrag 9:23; vid kammarsammanträden RO 3.8.2; 6:24; 8.3.1; 8.7.2; 14:4; snabbprotokoll RO 6.24.1; vid regeringssammanträden RF 7:6; 13:1; RO 9:2; vid Utrikesnämndens sammanträden RO 13.10.1; vid utskottens och EU-nämndens sammanträden RO 7.15.4; 10:3, 9; TF 2:10

Protokollsutdrag, med anledning av subsidiaritetsprövning RO 6.13.2; 10:3

Provisorisk budget RF 9:5; RO 10.6.1

Prövning av mål, i domstol (överinstans) RF 11:1

Pseudonym TF 3:1–2

R

Radio- och tv-apparater, rätt till innehav YGL 1:13

Radio- och tv-program se **Program**

Radiofrågor, ärende i KrU RO bilaga punkt 10; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Redaktion TF 1:7; YGL 1:4, 10

Redogörelse från riksdagsorgan RO 9:17–18, 22a; 13.23.1; behandlingstvång RO 10:3; beredning i utskott RO 10:2; motionsrätt RO 9:12, 14; punkt på föredragningslistan RO 6.13.2; återkallelse RO 9:26

Regeringen RF 1:6; 6 kap.; abolutionsrätt RF 12:9; anställning av arbetstagare vid förvaltningsmyndigheter RF 12:5; ansvar för övergripande valutapolitiska frågor RF 9:12; befogenheter i krig och krigsfara RF 15:2, 5–6, 8–9; beslut om extra val RF 3:11; beslut om stängda dörrar vid kammarsammanträde RF 4:9, RO 6:7; beslut om tystnadsplikt i utskott och EU-nämnden RO 7:20; beslutförhet RF 7:4; beslutsformer RF 7:3; dispensrätt RF 12:8; disposition av statens tillgångar RF 9:8; förbud att fatta beslut på ockuperat område RF 15:9; föreskriftsrätt RF 8:1, 3–8; förordnande av riksföreståndare RF 5:7; förordnande av sekreterare i Utrikesnämnden RO 13.10.1; förslag om förkortad motionstid RO 9:13; förslag till riksdagen RF 2:10; 4:4; 9:2; RO 9:2–9; granskning i KU RF 13:1; information till och samråd med EU-nämnden RO 7:14; information till och samråd med Utrikesnämnden RF 10:11; information till och överläggningar med utskotten i EU-frågor RO 7:12; 10:8; information till riksdagen RO 6:18; 9:7; information till riksdagen i EU-frågor RF 10:10; RO 9:21–22; ingående av internationell överenskommelse RF 10:1–2; inhämtande av yttrande från Lagrådet RF 8:21; insättande av försvarsmakten RF 15:13; insättande av väpnade styrkor RF 15:16; kammarens arbete RO 6:11–12; konseljsammanträde RF 5:3; myndigheter

under regeringen RF 12:1; nåderätt RF 12:9; sammankallande av FiU RO 7.15.1; samråd med talmannen om propositionsavlämnandet RO 9:4; upptagande av lån m.m. RF 9:8; utnämning av ordinarie domare RF 11:6

Regeringsarbetet RF 7 kap.

Regeringsbildning RF 6:4–6; under krig RF 15:4

Regeringsformen RF 1:3; 10:7–8; se även **Grundlagar**

Regeringsförklaring RO 3:6

Regeringskansli RF 7:1; anmälan av statsråd till riksdagens frågestund RO 8.8.1

Regeringsprotokoll RF 7:6; 13:1

Regeringsrätten RF ög 1974 punkt 7

Regeringssammanträde RF 7:3–6

Regeringsskifte RF 6:6; RO 9.5.1

Regeringsskrivelse se **Skrivelse från regeringen**

Regeringsärende RF 7:1–3; granskning av handläggningen i KU RF 13:1

Regional utveckling (utgiftsområde 19), ärende i NU RO 9.5.3; bilaga punkt 14

Regional utvecklingspolitik, ärende i NU RO bilaga punkt 14

Registrering, av åtaganden och ekonomiska intressen RO 5.2.1; av gåvor RO 5.2.2

Rekvision, under krig, krigsfara m.m. RF 15:6

Religionsfrihet RF 2:1, 25; ”negativ” RF 2:2; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Remiss, till Lagrådet RF 8:21; RO 10:5; till utskott RF 4:4–5; RO 10:2; vid beredning av regeringsärenden RF 7:2; vid beredning i utskott RO 10:4, 8

Renskötsel, rätt för samer att bedriva RF 2:17

Replik, vid överläggning i kammaren RO 6:22; 6.22.2

Representativt statsskick RF 1:1, 4

Repressalieförbud TF 3:6–7; YGL 2:6–7

Reservation, mot regeringsbeslut RF 7:6; till utskottsbetänkande eller utlåtande RO 10:11

Resning RF 11:13; TF 14:1; YGL 12:1

Restkompetens, för regeringen RF 8:7

Retroaktivitet, beträffande brottspåföljd, skatt, statlig avgift RF 2:10

Revisor se **Riksrevisionen**

Rikets administrativa indelning, ärende i KU RO bilaga punkt 1

Rikets försvar RF 15:13

Rikets styrelse RF 1:4, 6; (utgiftsområde 1), ärende i KU RO 9.5.3; bilaga punkt 1

Riksbanken RF 9:13–16; framställningsrätt RO 9:17; föreskriftsrätt RF 8:13; RO 14:2; ärende i KU RO bilaga punkt 1; ärende i FiU RO 7:9

Riksbankens Jubileumsfond se **Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond**

Riksbanksdirektionen RF 9:16; RO 9:17; åtal mot RO 13:24

Riksbanksfullmäktige RF 9:16; RO 9:17; 13:21; åtal mot RO 13:24

Riksdagen RF 1:4, 6; 3 kap.; RO; bemyndigande till regeringen RF 8:3–5; bemyndigande till riksdagens myndigheter RF 8:13; beslut om regeringsbildning och regeringens arbetsformer under krig RF 15:4; finansmakt RF 9:1, 3–9, 11; förbud att bestämma om domstols dömande

RF 11:3; förbud att bestämma om förvaltningsmyndighets beslut
 RF 12:2; förbud att fullgöra förvaltningsuppgift RF 12:3; förbud att fullgöra rättskipningsuppgift RF 11:4; godkännande av internationell överenskommelse RF 10:3–4, 9; godkännande av vissa initiativ från EU RO 9:20; inkallande vid krig och krigsfara RF 15:1; lagstiftning RF 8:1–2, 8, 14–17; medgivande att insätta väpnade styrkor RF 15:16; misstroendeförklaring RF 6:7; 13:4; rätt till information och samråd om EU-samarbetet RF 10:10; statsministeromröstning efter val RF 6:3; subsidiaritetskontroll RO 9:20; underställning av förordning RF 8:6; utfärdande av föreskrifter RF 8:19; utseende av riksföreståndare RF 5:5–7; utseende av statsminister RF 6:4–5; överlåtelse av beslutanderätt inom EU-samarbetet RF 10:6; överlåtelse av beslutanderätt till internationell organisation RF 10:7; överlåtelse av rättskipnings- och förvaltningsuppgifter till en annan stat m.fl. RF 10:8

Riksdagens arvodesnämnd RO 13:15

Riksdagens kontrollmakt RF 13 kap.

Riksdagens myndigheter RF 12:1; disposition av tillgångar RF 9:8; föreskriftsrätt RF 8:11, 13; Riksdagsförvaltningens uppgifter RO 14:2; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Riksdagens ombudsmän (JO) RF 13:6; RO 13:2–4; förslagsrätt RO 9:17; 9.17.2; 9.17.5; medborgarskap som behörighetskrav RF 12:6; nämnd för lön till RO 13:16; talan mot justitieråd RF 11:8; åklagare i tryckfrihetsmål TF 9:3; åtal mot RO 13:24; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Riksdagens råd för Riksrevisionen RO 13:8; beredning av val av RO13.8.1

Riksdagens val RO 12 kap.; av delegation till mellanfolklig organisation RO 13:18; av Europarådets svenska delegation RO 13.8.2; av krigsdelegationen RF 15:2; RO 13:11; av ledamöter till Domarnämnden RO 13.23.2; av ledamöter till gemensamma kontrollgruppen för Europol RO 13:22a; av ledamöter i konvent för fördragsändringar inom EU RO 13:22; av ledamöter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond RO 13.23.1; av Nordiska rådets svenska delegation RO 13.18.1; av Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorerna RO 13:16; av Nämnden för prövning av statsråds och vissa andra befattningshavares övergångsrestriktioner RO 13:14a; av riksbanksfullmäktige RF 9:16; RO 13:21; av Riksdagens arvodesnämnd RO 13:15; av Riksdagens ombudsmän RF 13:6; RO 13:2–4; av Riksdagens överklagandenämnd RO 13:17; av riksdagsdirektör RO 14:5; av riksföreståndare RF 5:5, 7; RO 13:20; av Riksrevisionens parlamentariska råd RO 13:8; av riksrevisionsdirektör RO 13:6-7a; av riksrevisor RF 13:8, RO13:6-7; av Statsrådsarvodesnämnden RO 13:14; av svenska delegationen till Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa RO 13.18.3; av talmän RF 4:2; RO 3:3–4; av Utrikesnämnden RF 10:12; RO 13:9; av Valprövningsnämnden RF 3:12; RO 13:13

Riksdagens valberedning RO 3:3; 7.4.1; 12:2, 7; 12.9.1

Riksdagens överklagandenämnd RO 13:17; 14:8; åtal mot 13:24

Riksdagsarbetet RF 4 kap.; RO; se även **Riksdagen**

Riksdagsbeslut RF 4:7; RO 11 kap.; expedition av RO 14:4

Riksdagsdirektör RO 4.4.2; 14:4–7; åtal mot 13:24

Riksdagsförvaltningen RO 4:4; 14 kap.; anmälan av statsråd till frågestund RO 8.8.1; ansökan om ledighet 5.4.1; framställningsrätt rörande RO 9.17.2; förhandsanmälan av anförande RO 6.21.1; ingivande av framställning eller redogörelse RO 9.17.1; ingivande av granskningsrapporter och årliga rapporter RO 9:18; ingivande av interpellation RO 8.3.1; ingivande av motion RO 9.10.1; ingivande av proposition RO 9.2.1; ingivande av skriftlig fråga RO 8.6.1; ingivande av skrivelse RO 9.7.1; ingivande av återkallelse RO 9.26.1; ingivande av överklagande av val RO 12.11.1; svar på skriftlig fråga RO 8:7; 8.7.1

Riksdagsledamot RO 5 kap.; arvode och ekonomiska förmåner RO 5:2; avgång RF 4:11; begränsning av yttranderätt i kammaren RO 6:21; behörighet RF 3:4; behörighet för uppdrag inom riksdagen RO 12:13; bevis om val RO 3:3; bistånd med sakuppgifter RO 14:2; fullgörande av uppdrag utan hinder av tjänsteuppgift m.m. RF 4:10; förbud att utöva befogenhet på ockuperat område RF 15:9; förslagsrätt i riksdagen RF 4:4; RO 9:10–15, 26; granskningsanmälan till KU RF 13:1; immunitet RF 4:12; RO 5:7; 10:2; bilaga punkt 1; ledighet RF 4:13; RO 5:3–5; registrering av åtaganden och ekonomiska intressen RO 5.2.1; rätt att begära omröstning RO 11:9; rätt att begära val med slutna sedlar RO 12:6; rätt att ställa interpellation och fråga RF 13:5; RO 8 kap.; rätt att överklaga val inom riksdagen RO 12:11; skyldighet att fullfölja uppdrag RO 12:4; ställning RF 4:10–13; talan mot RF 4:12; utseende av RF 3:9; valbarhet RF 3:4; yrkanderätt i kammaren RO 11:4; yttranderätt i kammaren RF 4:6; RO 6:15

Riksdagsordningen RF 8:17–18; RO 9:24; 11:17; interpellation stridande mot RO 8:3; skriftlig fråga stridande mot RO 8:6; under krig RF 15:5; yrkande stridande mot RO 11:7; ärende i KU RO 7:8

Riksdagsskrivelse RO 9:8; 9.17.3; 11:21

Riksdagsstyrelsen RO 4:4; begäran om avsked av riksdagsdirektör RO 14:6; förslagsrätt i riksdagen RO 9:17; 9.17.2; inhämtande av yttrande från Lagrådet RO 9:17b; redogörelse med anledning av riksdagens skrivelser RO 9.17.3; åtal mot ledamot av RO 13:24

Riksdagsval RF 3 kap.; RO 2 kap.; förbud mot på ockuperat område RF 15:9; vid krig och krigsfara RF 15:11

Riksdagsärende, avgörande RF 4:6–7; RO 11 kap.; beredning RF 4:5; RO 10 kap.; väckande RF 4:4; RO 9 kap.

Riksföreståndare (även vice och tillfällig) RF 5:5, 7–8; RO 12.2.1; 13:20

Riksmöte RF 4:1; RO 3 kap.; början RF 3:10; definition RO 1:3

Riksrevisionen RF 13:7–9; RO 9:17; 9.17.2; 13:5–8; 14:2; ärende i FiU RO bilaga punkt 2; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Riksrevisionsdirektör RO 13:5–7a; förslagsrätt i riksdagen RO 9:17; åtal mot RO 13:24; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Riksrevisor RF 13:8; RO 13:5–8; förslagsrätt i riksdagen RO 9:17; granskningsrapporter RO 9:18, 19; 10:9; medborgarskap som behörighetskrav RF 12:6; Nämnden för lön till RO 13:16; redogörelser till riksdagen avseende revisionsberättelser RO 9.17.6; regeringens informationskyldighet till utskott RO 10:8, 9; åtal mot RO 13:24; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Riktlinjebeslut, för statens verksamhet RF 9:6; RO 9:5

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen RF 10:14

Rymdfrågor, ärende i UbU RO bilaga punkt 11

Rättegång, i tryckfrihetsmål TF 12 kap.; i yttrandefrihetsmål

YGL 10 kap.; rättvis och inom skälig tid RF 2:11

Rättegångsbalken, ärende i JuU RO bilaga punkt 4

Rättelse, av oriktig eller missvisande uppgift TF 1:12; betydelse för bedömning av fråga om konfiskering TF 7:26; YGL 5:8; betydelse för bedömning av påföljd för tryckfrihetsbrott TF 7:24; för yttrandefrihetsbrott YGL 5:6

Rättigheter se **Fri- och rättigheter**

Rättighetsbegränsande lagstiftning se **Lagstiftning, rättighetsbegränsande**

Rättskipning RF 1:8; 11 kap.

Rättskipningsuppgift RF 11:2; förbud för riksdagen att fullgöra RF 11:4; överlåtelse till annan stat m.m. RF 10:8

Rättsmedicin, ärende i JuU RO bilaga punkt 4

Rättssäkerhet RF 2:9–11

Rättstvist mellan enskilda, avgörande i domstol RF 11:5

Rättsväsendet (utgiftsområde 4), ärende i JuU RO 9.5.3; bilaga punkt 4

Rörelsefrihet RF 2:4–8

Röstlängd RF 3:4

Rösträtt, allmän och lika RF 1:1; vid val till riksdagen RF 3:4

Rösträttsålder, vid val till riksdagen RF 3:4

S

Saklighet och opartiskhet, domstolars och förvaltningsmyndigheters RF 1:9

Samer, rätt att bedriva renskötsel RF 2:17

Samhällets räddningstjänst, ärende i FöU RO bilaga punkt 7

Samhällets sårbarhet, ärende i FöU RO bilaga punkt 7

Samiska folket RF 1:2

Samhällsekonomi och finansförvaltning (utgiftsområde 2), ärende i FiU RO 9.5.3; bilaga punkt 2

Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik (utgiftsområde 18), ärende i CU RO 9.5.3; bilaga punkt 5

Sammansatt utskott RO 7:7

Sammanslutningar, yttranden till regeringen RF 7:2

Satellitsändning, som inte utgår från Sverige YGL 11:1; som utgår eller anses utgå från Sverige YGL 1:3

Sedelmonopol, för Riksbanken RF 9:14

Sekretssmarkering TF 2:20

Sexuell läggning RF 1:2; 2:12; ög 2010 punkt 3

Sjuklön, ärende i SfU RO bilaga punkt 8

Sjukvård (utgiftsområde 9), ärende i SoU RO 9.5.3; bilaga punkt 9

Självständighet, domstolarnas RF 11:3; förvaltningens RF 12:2;

Riksbankens RF 9:15; riksrevisors RF 13:8

Sjöfart, ärende i TU RO bilaga punkt 12

Sjö- och kustövervakning, ärende i FöU bilaga punkt 7
Skadestånd, på grund av innehållet i ett program eller en teknisk upptagning YGL 9 kap.; på grund av tryckfrihetsbrott TF 11 kap.; 12:1, 20–21; 13:1, 10
Skadeståndsrätt, ärende i CU RO bilaga punkt 5
Skatt, förbud mot retroaktivitet RF 2:10; kommunal RF 8:2, 7; 14:4; RO 7:10; statlig RF 1:4; 8:3; 9:1; RO 7:10
Skatt, tull och exekution (utgiftsområde 3), ärende i SkU RO 9.5.3; bilaga punkt 3
Skatteförfarandet, ärende i SkU RO bilaga punkt 3
Skatteutskottet RO 7:2; 7:10; bilaga punkt 3
Skiljaktig mening, vid regeringssammanträde RF 7:6
Skogsbruk, ärende i MJU RO bilaga punkt 13
Skolväsendet, ärende i UbU RO bilaga punkt 11
Skriftlig fråga RO 8:5–7
Skrivelse från finansutskottet RO 10.6.1
Skrivelse från regeringen till riksdagen RO 9:7; beredning i utskott RO 10:2; kommittéberättelse RO 9:9; med anledning av riksdagens skrivelser RO 9:8; med anledning av riksrevisorernas rapporter RO 9:19; med berättelse över verksamheten i Europeiska unionen RO 9:21; motionsrätt RO 9:12, 14; 9.13.1; punkt på föredragningslistan RO 6.13.2; återkallelse RO 9:26
Skrivelse från riksdagen se **Riksdagsskrivelse**
Skyltningsförbud, beträffande pornografisk bild TF 6:2; YGL 3:12
Slutsatser från överläggningar i ordförandekonferensen RO 4:5, 4.5.2
Social omsorg RF 1:2
Sociala ärenden, ärende i SoU RO bilaga punkt 9
Socialavgifter, ärende i SfU RO bilaga punkt 8
Socialförsäkringsbalken, ärende i SfU RO bilaga punkt 8
Socialförsäkringsutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 8
Socialtjänstfrågor, ärende i SoU RO bilaga punkt 9
Socialutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 9
Solidariskt ansvar TF 11:5; YGL 9:6
Specialdestination RF 9:3
Spelmarknaden, ärende i KrU RO bilaga punkt 10
Spridare TF 6:1, 4–6; 8:5, 10; 13:5; YGL 6:4
Spridning, av skrifter TF 6 kap.; av tekniska upptagningar YGL 3:10–17
Spridningsrätt TF 6 kap.; YGL 3 kap.
Spörsmål RF 13:5; RO 8 kap.; jfr **Fråga till statsråd, Interpellation** och **Skriftlig fråga**
Statens budget se **Budget**
Statens egendom, ärende i FiU RO bilaga punkt 2
Statens inkomster RF 9:1; användning av RF 9:7; beräkning av RF 9:3–4; RO 11:18; förslag till RO 9:5; återverkningar på RO 10:4; ärende i FiU RO 7:9
Statens medel RF 1:4
Statens tillgångar RF 9:8–9
Statens upphandling, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Statens utgifter RF 9:1; RO 11:18; förslag till RO 9:5; utgiftsområden RO 9:5; 9.5.3; återverkningar på RO 10:4

Statens åtaganden RF 9:8–9

Statlig avgift RF 9:1; förbud mot retroaktivitet RF 2:10

Statlig företagsamhet, ärende i NU RO bilaga punkt 14

Statlig förvaltningsorganisation RF 12:1

Statlig myndighet, skyldighet att underrätta utrikesministern om internationell fråga RF 10:13; skyldighet att yttra sig till utskott RO 7:17; 10:8; skyldighet mot Riksrevisionen RF 13:7; se även **Förvaltningsmyndighet** och **Myndigheter**

Statlig rationalisering, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Statlig redovisning, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Statlig revision, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Statlig statistik, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Statlig upplåning RF 9:8

Statliga arbetsgivarfrågor, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Statliga skatter, ärende i SkU RO 7:10

Statligt anställda RF 12:5–7; skyldighet att lämna upplysningar och yttranden till riksdagens ombudsmän RF 13:6

Statschef RF 1:5; 5 kap.; SO; ordförande i Utrikesnämnden RF 10:12; vid krig RF 15:10; ämbetsförklaring RO 6:17; öppnande av riksmöte RO 3:6

Statsministern RF 6:1; anmälan för riksdagen av nya statsråd RF 6:6; avgivande av regeringsförklaring RO 3:6; entledigande RF 6:3, 7–9, 11; förordnande av krigsdelegationen RF 15:2; i Utrikesnämnden RF 10:12; RO 13:10; information till statschefen RF 5:3; kallelse m.m. till regerings-sammanträde RF 7:4; ställföreträdare för RF 6:10; underskrift av regeringsbeslut RF 7:7; utseende av annat statsråd än departementschef till föredragande RF 7:5; utseende av departementschef RF 7:1; utseende av statsråd RF 6:1; val av RF 6:4–6; RO 6.13.1; 11:3; ärenden angående verkställighet inom försvarsmakten av författningar m.m. RF 7:3; se även **Statsråd**

Statsministeromröstning RF 6:3; RO 6.13.1; 11:3

Statsråd, anmälan för riksdagen av nya statsråd RF 6:6; behörighet RF 6:2; besvarande av interpellation RO 8:2–4; besvarande av skriftlig fråga RO 8:5–7; entledigande RF 6:7–9, 11; ersättare i riksdagen RF 4:13; frågestund RO 8:8; förenlighet med uppdrag i riksdagen RO 12:13; 13:11; 13.21.1; granskning av statsrådets tjänsteutövning RF 13:1; misstroende-förklaring RF 6:7; 13:4; RO 6.13.1; 9:25; 11:3, 14; muntlig information i kammaren RO 6.13.2; 6:18; närvaro i EU-nämnden och utskott RO 7:16; plats i plenisalen RO 6:25; Utrikesnämnden RO 13:10; utseende av RF 6:1; yttrande i kammaren RF 4:6; RO 6:15, 19, 22; åtal mot RF 13:3; övergångsrestriktioner RO 13:14a

Statsrådsarvodesnämnden RO 13:14

Statsskick RF 1:1; principerna för RF 10:6

Statsskuld, ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Statsskuldräntor m.m. (utgiftsområde 26), ärende i FiU RO 9.5.3; bilaga punkt 2

Statutgifter se **Statens utgifter**

”Stencilregeln” TF 1:2

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond RO 13.23.1; revisionsberättelse RO 9.17.6

Straff, förbud mot retroaktivitet RF 2:10

Strejkrätt se **Stridsåtgärder på arbetsmarknaden**

Stridsåtgärder på arbetsmarknaden RF 2:14

Studiestöd (utgiftsområde 15), ärende i UbU RO 9.5.3; bilaga punkt 11

Ställföreträdande ombudsman se **Riksdagens ombudsmän**

Ställföreträdare, för statsminister RF 6:10; för utgivare av periodisk skrift TF 5:7–9, 16, 18; 8:1; för utgivare av program YGL 4:6; 6:1

Stängda dörrar, vid kammarsammanträde RF 4:9; RO 6:7–8, 13; vid riksdagsstyrelsens sammanträden RO 4.4.2; vid Utrikesnämndens sammanträden RO 13:10; vid utskottens och EU-nämndens sammanträden RO 7:16

Subdelegation RF 8:10

Subsidiaritetskontroll RO 7:8; 9:20; 10:3, 10

Successionsberättigad, giftermål SO 5; medborgarskap SO 4; regentskap i annan stat SO 8; trosbekännelse SO 4; uppfostran SO 4

Successionsordningen RF 1:3, 5; 5:1; se även **Grundlagar**

Successionsrätt SO 1, 4–5, 8

Suppleant se **Ersättare**

Svenska kyrkan, allmänna handlingar TF 2:22; som trossamfund RF 8:2, 17

Svenskt medborgarskap, behörighetskrav för domare RF 11:11; behörighetskrav för uppdrag som tillsätts genom val av riksdagen RO 12:3; behörighetskrav för justitiekanslern, riksdagens ombudsmän och riksrevisorn RF 12:6; behörighetskrav för kanslichef i utskott och EU-nämnd RO 14.2.1; behörighetskrav för statligt anställda RF 12:6; behörighetskrav för statschef RF 5:2; behörighetskrav för statsråd RF 6:2; behörighetskrav för successionsberättigad SO 4; förbud att beröva någon RF 2:7; krav för rörelsefrihet inom riket RF 2:8; krav för skydd mot landsförvisning m.m. RF 2:7; krav för skydd mot åsiktsregistrering RF 2:3; villkor för rösträtt och valbarhet i riksdagen RF 3:4; ärende i SfU RO bilaga punkt 8

Säkerhetskontroll, i riksdagen RO 6.26.1; 7.18.1

Säkerhetskopia TF 2:13

Sändningsrätt YGL 3 kap.

Särskild beslutsregel RO 11:8; 11.10.1; 11:14

Särskild rättsverkan av brott RF 2:10

Särskild utredning, av omständigheter som kan ligga till grund för att skilja en riksrevisor från uppdraget RO 13:7

Särskilt utskott RO 7:2; 7.2.2

Särskilt yttrande, i utskottsbetänkande, i utlåtande eller i yttrande till annat utskott RO 10:12

T

Talan, mot riksdagsledamot RF 4:12; RO 5:7; 10:2; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Talarordning, vid kammarsammanträde RO 6:22

Talman RF 4:2; RO 3:3–4; 4:2; 6:2; anmälan av ansökan om hävande av immunitet RO 5:7; avskrivning av återkallat ärende RO 9.26.1; beredning av val av riksdagsdirektör RO 14.5.1; beslut om annan sammanträdesort än Stockholm RF 4:1; 15:1; beslut om avbrott i kammarens arbete RO 6:11; 11:16; beslut om debatt utan samband med annan handläggning RO 6:23; beslut om namnupprop RO 3.8.2; beslut om ordningsregler i kammaren RO 6.16.1; beslut om talarordning RO 6:22; beslut om vissa internationella delegationer RO 13:19; biträde av riksdagsdirektören RO 14:4; bestämmande av dag för justering RO 6.24.2; entledigande av statsministern och övriga statsråd RF 6:7–9; ersättare för RF 4:13; fastställande av antal ledamöter från partigrupp i valberedningen RO 3.5.1; frågestund RO 8:8; fråntagande av ordet RO 6:16; förenlighet med uppdrag i riksdagen RO 12:13; förhandsprövning av ansökan om hävande av immunitet RO 5:7; förordnande för statsministern RF 6:6; förslag att ärende får avgöras efter kort tillgänglighetstid RO 6.13.2; 11:2; 11.2.2; förslag om avslutande av kammaröverläggningar RO 11:6; förslag om begränsning av yttranderätten RO 6:21; förslag om godkännande av gemensam lista vid val RO 12:7; förslag om motionstid RO 9:11, 13; förslag om ny statsminister RF 6:4–6; RO 6.13.1; 11:3; förslag om propositionsavlämnande RO 9:3; förslag om återförvisning av ärende till utskott RO 11:12–13; immunitet RF 4:13; inkallande av ersättare RO 5:5; interpellationer RO 8:3; 8.4.1; kallelse till finansutskottet RO 7.15.1; kallelse till första sammanträde i utskott och EU-nämnden RO 7.15.1; kallelse till kammarsammanträde RO 6:9, 12; kallelse till riksdagsstyrelsen RO 4.4.2; kallelse till sammanträde med riksdagen vid krig och krigsfara RF 15:1; kallelse till valberedningens första sammanträde RO 12.2.2; ledamot av Utrikesnämnden RF 10:12; RO 13:9, 12; ledning av kammarens sammanträden RO 6:3–6; ledning av riksdagsarbetet RO 4:2; ordförande i krigsdelegationen RO 13:11, 12; ordförande i ordförandekonferensen RO 4.5.1; ordförande i riksdagsstyrelsen RO 4.4.1; planering av kammarens arbete RO 6:2; plats i plenisalen RO 6:25; prövning av ledighetsansökan RO 5:4; samråd med gruppledare RF 6:4; RO 1:3; 3.8.1; 4:3; 6.2.1; 6.16.1; 6:20, 22–23; 8.7.1; 9:20; 13:18; 14.5.1 (se **Gruppledare** för respektive hänvisning); samråd med regeringen om propositionsavlämnande RO 9:4; samråd med riksdagsstyrelsen om planeringen av kammarens arbete RO 6.2.1; samråd med utskottspresidium RO 11.2.2; skriftliga frågor RO 8:6; 8.7.1; ställande av proposition till beslut RO 11:7, 12; tillfällig riksföreståndare RF 5:7; undertecknande av riksdagsskrivelse RO 11.21.1; uppgifter vid riksmötets öppnande RO 3:6; uppgifter vid val av efterträdare i ett organ RO 12:14; uppgifter vid val i riksdagen RO 12:7; 12.8.1–2; uppgifter vid ärendes avgörande RO 11:7, 9–10, 12; uppgifter vid överklagande av val i riksdagen RO 12.11.1–2; uppläggning av kammarens överläggningar RO 6:20; upprättande av föredragningslistan RO 6:13; utvisning av åhörare RO 6:27; val av RF 4:2; RO 3:3–4; 12.2.1; vid regeringsskifteskonselj RF 6:6; yttranderätt RO 6:6; överlämnande av Rikrevisionens granskningsrapporter RO 9:18

Tekniska upptagningar RF 2:1; YGL 1:2, 4, 8; 3:20; 4:5; från utlandet YGL 11:2; förbud mot förhandsgranskning YGL 1:11

Television YGL 1:1; ärende i KrU RO bilaga punkt 10; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Tidsfrist vid framläggande av grundlagsförslag RF 8:14; anmälan av beslut om undantag RO 9:24

Tidsram för ärendens avgörande RO 11:15–17

Tillfällig riksföreståndare RF 5:4–5, 7; RO 12.2.1; 13:20

Tillgänglighet, beslut efter samråd RO 4.3.1; betänkandens och utlåtandens RO 6.13.2; 11:2; föredragningslistan RO 6:13; protokoll RO 6:24

Tillsyn TF 9 kap.; över program och tekniska upptagningar YGL 7 kap.

Tilläggsbestämmelse, i riksdagsordningen RF 8:17; RO 1:1; 6:21; 7:5; 8:7; 12:6; 12.11.2; 13.11.2; 13:18

Tilläggsbudget se **Ändringsbudget**

Tingsrätter RF 11:1

Tjänsteutövning, statsråds RF 13:1, 3, 5

Tobaksreklam TF 1:12

Tortyr, skydd mot RF 2:5

Totalförsvaret, ärende i FöU RO bilaga punkt 7

Trafikutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 12

Traktat se **Internationell överenskommelse**

Transportförbud TF 6:4; YGL 3:10

Transporträtt, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Tronföljare SO 7

Tronföljd se **Successionsrätt**

Trossamfund RF 2:2; föreskrifter om RF 8:2, 17; (utgiftsområde 17), ärende i KrU RO 9.5.3; bilaga punkt 10

Tryckfrihet RF 2:1

Tryckfrihetsbrott TF 7:1–20

Tryckfrihetsförordningen RF 1:3; 2:1; 8:21; se även **Grundlagarna**

Tryckfrihetsmål TF 12 kap.; 14:1–3

Tryckpress TF 1:2

Tryckt skrift TF 1:2–3; periodisk TF 1:4; 5 kap.; utomlands TF 13 kap.

Trädgårdsnäring, ärende i MJU RO bilaga punkt 13

Trängselskatt RF 8:9

Tull på införsel av vara, bemyndigande till regeringen om normgivning RF 8:3

Tv se **Television**

Tvistemål, avgörande i domstol RF 11:5

Tvångsmedel TF 10 kap.; YGL 8 kap.

Tystnadsplikt, bemyndigande om införande i annan form än lag RF 2:20; i fråga om vem som lämnat uppgift för offentliggörande TF 3:3–4, 7; 7:20, 22; 13:7; YGL 2:3–4, 7; i kammaren RO 6:8; i Utrikesnämnden RF 10:12; RO 13.10.2; i utskotten och EU-nämnden RO 7:20; undantag från särskilt förfarande vid lagstiftning RF 2:22

U

Uddatalsmetoden RF 3:8

Underskrift, av regeringsbeslut RF 7:7; av riksdagsskrivelse RO 11.21.1

Underställning, av föreskrifter som förvaltningsmyndigheter meddelat efter bemyndigande från regeringen RF 8:12; av föreskrifter som regeringen meddelat efter bemyndigande från riksdagen RF 8:6; RO 9:3

Ungdom, omsorger om, ärende i SoU RO bilaga punkt 9
Ungdomsverksamhet, ärende i KrU RO bilaga punkt 10
Unionen för Medelhavet RO 13:19
Uppdrag inom riksdagen, kompletteringsval RO 12:15; krav på svenskt medborgarskap RO 23:3; skyldighet att kvarstå i RO 12:4; upphörande av uppdrag RO 12:13; utseende av efterträdare RO 12:14; val till RO 12 kap.
Uppehåll, i kammarsammanträde RO 6:14
Uppföljning, av riksdagsbeslut RF 4:8
Upphovsrätt RF 2:16, 25; TF 1:11; YGL 1:18
Upphörande av lag, bemyndigande till regeringen att besluta om RF 8:5
Upplysning av statlig myndighet till utskott RO 7:17; 10:4, 8, 9
Uppresning, omröstning genom RO 11.10.4–5
Upprop se **Namnupprop**
Upprättad handling TF 2:10
Uppskov, med grundlagsärende RO 11:17; med val vid krigsfara RF 15:11; med ärende RO 10:6; 11:15–16, 20; motionsrätt med anledning av RO 9:14
Uppsåtspresumtion TF 8:14; YGL 6:9
Uppsägning av internationell överenskommelse RF 10:5
Upptagning, för automatiserad behandling TF 2:6–7, 16; skydd mot upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande RF 2:6, 25
Ursprungsmärkning, av tekniska upptagningar YGL 3:16
Utbildning, rätt till RF 1:2; 2:18
Utbildning och universitetsforskning (utgiftsområde 16), ärende i UbU RO 9.5.3; bilaga punkt 11
Utbildningsutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 11
Utfrågning, vid utskottens och EU-nämndens sammanträden RO 7:17; 10:8
Utfärdande, av föreskrifter RF 8:19
Utgifter, statens se **Statens utgifter**
Utgiftsområden RO 9:5; 9.5.3; 11:18; ärende i utskott RO bilaga
Utgiftsram RO 11:18
Utgivare, av icke periodisk skrift TF 8:7; av periodisk skrift TF 5:1, 3–9; 8:1–2; av program och tekniska upptagningar YGL 4 kap.
Utgivning TF 5 kap.
Utgivningsbevis TF 1:2, 4; 5:10–16; YGL 1:5–7
Utgivningsförbud TF 7:29; 10:13
Utgivningsplan TF 1:4; 5:10, 15
Utjämningsmandat RF 3:6, 8
Utlåtande, av utskott till kammaren i EU-fråga se **Utskottsbetänkande och utskottsutlåtande**
Utlämnande av allmän handling TF 2:15–19
Utlänning, begränsning av fri- och rättigheter RF 2:25; begränsning i fråga om tryckfrihet och allmänna handlingars offentlighet TF 14:5; begränsning i fråga om yttrandefrihet YGL 12:3; tillträde till statlig anställning RF 12:6; utövning av rättskipningsuppgifter RF 11:11
Utnämning, av ordinarie domare RF 11:6
Utomlands tryckta skrifter TF 13 kap.
Utrikesdepartementet, chefen för RF 10:13

Utrikeshandel, ärende i UU RO bilaga punkt 6

Utrikesnämnden RF 10:11–12; RO 13:9–10, 12; skyldighet för regeringen att överlägga med RF 10:3, 11; tystnadsplikt RF 10:12; RO 13.10.2; vid krig eller krigsfara RF 15:2, 15; RO 13:12

Utrikesutskottet RO 7.2.1; bilaga punkt 6

Utskott RF 4:3; RO 7 kap.; behandlingstvång RO 10:3; beredningskrav RO 10:4, 9; beredningstvång RF 4:5; RO 10:2; betänkande se **Utskotts-
betänkande och utskottsutlåtande**; delning av ärende RO 7:6; EU-frågor RO 7:12–13; 10:10; förslag att ärende får avgöras efter kort tillgänglighetstid RO 6.13.2; 11:2; 11.2.2; förslag om uppskov av ärende RO 11.15.1; 11.17.1; 11:20; granskningsanmälan till KU RF 13:1; inhämtande av upplysningar och yttrande RO 10:4, 5, 7–10; inhämtande av yttrande från Lagrådet RF 8:21; RO 10:5; kanslier RO 14.2.1; ledamotsantal RO 7:4; minoritetsskydd RO 7:12; 7.15.1; 10:3, 9; omröstning RO 10:11; ordförande RO 4:5.1; 7.15.1–2; 10:11; 11.2.2; ordförandekonferens RO 4:5; sammansatt RO 7:7; sammanträde se **Utskottssammanträde**; suppleant RO 12:9; uppföljning och utvärdering RF 4:8; uppskjutna ärenden RO 10:6; utskottsinitiativ RO 9:16; val inom RO 12:16–17; valperiod RO 7:2; yrkande om bifall till betänkande RO 11:4; yttrande från finansutskottet RO 10:4, 9; yttrande mellan utskott RO 10:4, 7, 9, 11–12; yttrande till utskott RO 10:8–9; ärendefördelning RO 7:5, 8–11, bilaga; överflyttning av ärenden mellan utskott RO 7:11 **Utskottsbetänkande och utskottsutlåtande** RO 10:3; anmälan i kammaren RO 11:2; avgörande vid arbetsplenum RO 6:10, 13; 11:6; bordläggning RO 6.13.2; 11:2; förslag att ärende får avgöras efter kort tillgänglighetstid RO 6.13.2; 11:2; 11.2.1–2; vid lika röstetal RO 11:12; punkt på föredragningslistan RO 6.13.2; reservation RO 10:11; särskilt yttrande RO 10:12; tillgänglighet RO 6.13.2; 11:2; utskottsinitiativ RO 9:16; yrkande i kammaren RO 11:4; återförvisning från kammaren RO 11:5, 12–13

Utskottsinitiativ RO 9:16

Utskottssammanträde RO 7:15–21; deltagande på distans RO 7.16.1; jäv RO 7:21; kallelse RO 7.15.1; offentlighet RO 7:17; protokoll RO 7.15.4; samtidigt med kammarsammanträde RO 7.15.3; tystnadsplikt RO 7:20

Utspridare se **Spridare**

Utsökning RF 8:3

Utsökningsbalken, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Utvärdering, av riksdagsbeslut RF 4:8

V

Val inom riksdagen RO 12 kap.; av efterträdare RO 12:14; beredning RO 12:2; gemensam lista RO 12:7; giltighetstid RO 12:5; kompletteringsval RO 12:15; med acklamation RO 12:6, 17; med slutna sedlar RO 3:4; 12:6–8, 11, 17; 13:3, 6, 13, 17, 20; 14:5; nytt val efter överklagande RO 12:12; platsfördelning RO 12:8; punkt på

föredragningslistan RO 6.13.2; suppleanter RO 12:9–10; upphörande av uppdrag RO 12:13, 12.13.1 valsedlar RO 12.8.1–5; 12.11.3; 12.17.1; överklagande RO 12:11–12

Val inom utskott och andra riksdagsorgan RO 12:16–17

Val till riksdagen se **Riksdagsval**

Valbarhet, för riksdagsledamot och ersättare RF 3:4; för uppdrag som tillsätts av riksdagen RO 12:4

Valberedningen, riksdagens RO 3:3, 5; 7.4.1; 12:2, 7; 12.9.1

Valkretsar RF 3:5

Vallagen RO 5:5; 12.8.4

Valperiod, definition RO 1:3; riksdagens RF 3:10; vid val inom riksdagen RO 12:5; se även **Mandatperiod**

Valprövningsnämnden RF 3:12; 4:11; RO 13:13; granskning av bevis RO 3:3; åtal mot ledamot RO 13:24; överklagande av val med slutna sedlar i riksdagen RO 12:11

Valsedlar, vid val inom riksdagen RO 12.8.1–5; 12.11.3; vid val inom riksdagsorgan RO 12.17.1

Valsystem, vid riksdagsval RF 3:6–9

Valutapolitik, regeringens ansvar RF 9:12; ärende i FiU RO bilaga punkt 2

Vapenstillestånd, överenskommelse om RF 15:15

Vattenrätt, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Verkställighet av lag, föreskrifter om RF 8:7

Vice riksföreståndare se **Riksföreståndare**

Vice talmän RF 4:2; RO 3:3–4; 4:2; ersättare för talman som ordförande i riksdagsstyrelsen RO 4.4.2; ersättare för talman som tillfällig riksföreståndare RF 5:7; ersättare för talman vid kammarsammanträde RO 6:4, 6; ersättare för talman vid regeringsbildning m.m. RF 6:12; ersättare för talman vid sammanträde med ordförandekonferens RO 4.5.1; omröstning med namnupprop RO 11.10.3; plats i plenisalen RO 6:25; rätt att delta i riksdagsstyrelsens överläggningar RO 4.4.2; samråd med talman vid utseende av statsminister RF 6:4; suppleant för talmannen i Utrikesnämnden RO 13:9, 12; val av RF 4:2; RO 3:3–4; 12.2.1

Vidaresändning YGL 11:1

Videogram RF 2:1; YGL 1:1; 3:10–12, 17; 7:6

Vilande beslut, i grundlagsärende m.m. RF 8:14–15; RO 9:24; 10:6; 11:14–17, 20

Vilande rättighetsbegränsande lagförslag RF 2:22; RO 9:26; 10:5–6; 11:7, 14, 19–20

Votering se **Omröstning**

Våldsskildring, som yttrandefrihetsbrott YGL 5:2; spridning till barn och ungdomar YGL 3:11

Vårproposition RO 9.5.2–3; 9.6.1

Värdertjänst, ärende i MJU RO bilaga punkt 13

Vägar, ärende i TU RO bilaga punkt 12

Vägran, att befordra tekniska upptagningar YGL 3:15; att befordra tryckta skrifter TF 6:4

Vägtrafik, ärende i TU RO bilaga punkt 12

Välfärd, den enskildes RF 1:2

Väpnad styrka RF 15:16

Väpnat angrepp RF 15:13

Y

Yrkande, om att rättighetsbegränsande lagförslag ska vila RF 2:22; RO 6.13.2; 11:14, 19; om folkomröstning i grundlagsfråga RF 8:16; RO 6.13.1; 9.25; 11:3, 14; om misstroendeförklaring RF 13:4; RO 6.13.1; 9.25; 11:3, 14; stridande mot grundlag eller riksdagsordning RO 11:7; under överläggningen om ett utskottsbetänkande RO 11:4–5, 9–12

Yrkesfrihet RF 2:17

Yttrande, från finansutskottet RO 10:4, 9; från Lagrådet RF 8:20–22; RO 9:2, 17b; 10:5, 8; mellan utskott RO 10:4, 7, 9, 11–12; till ett utskott RO 10:8; till riksdagsstyrelsen från riksdagsmyndigheter RO 9.17.2; till Valprövningsnämnden RO 12.11.1

Yttrandefrihet RF 2:1; begränsning RF 2:20–23, 25; det allmännas strävan efter vidaste möjliga vid fördelning av radiofrekvenser YGL 3:3; ”negativ” RF 2:2; ärende i KU RO bilaga punkt 1

Yttrandefrihet i kammaren RF 4:6; RO 6:15–19, se även **Yttranderätt i kammaren**

Yttrandefrihetsbrott YGL 5:1–3

Yttrandefrihetsgrundlagen RF 1:3; 2:1; 8:21; se även **Grundlagar**

Yttrandefrihetsmål YGL 10 kap.

Yttrandefrihetsärenden, ärende i KU RO 4.6.1

Yttranderätt i kammaren RF 4:6; RO 6:15–19; begränsning RO 6:16, 21; särskilda debatter RO 6:23; talmannens RO 6:6; vid frågestund RO 8:8; vid interpellationsdebatt RO 8.4.2; vid ärendedebatter RO 6:20–22

Å

Åhörare, vid kammarsammanträde RO 6:26–27; vid öppet sammanträde med utskott och EU-nämnden RO 7:18–19

Åklagare, i mål mot riksdagsledamot RO 5:7; i tryckfrihetsmål TF 9:2–3; i yttrandefrihetsmål YGL 7:1–2; 8:3

Åklagarväsendet, ärende i JuU RO bilaga punkt 4

Ålderspresident RO 1:3; i kammaren RO 3.3.1; 6:5–6; i Utrikesnämnden RO 13:12; i utskott och EU-nämnden RO 7.15.2

Årlig rapport, från Riksrevisionen RO 9:18

Årlig revision RO 9:18

Årsredovisning för staten RF 9:10; RO 7:9; 9.17.6

Åsiktsbildning, fri RF 1:1

Åsiktsregistrering RF 2:3

Åsiktsreklam YGL 1:19

Åtal, för tryckfrihetsbrott TF 9:4–7; för yttrandefrihetsbrott YGL 7:1–3; mot befattningshavare i riksdagen och dess myndigheter RO 13:24; bilaga punkt 1; mot ledamot i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen RF 11:8; mot riksdagsledamot RF 4:12; RO 5:7; 10:2; bilaga punkt 1; mot statsråd RF 13:3

Återförvisning till utskott RO 11:5; av lagärende RO 11:13; 11.19.2; vid lika röstetal RO 11:12

Återkallelse, av interpellation RO 8.3.2; av proposition, skrivelse, framställning, redogörelse eller motion RO 9:26; av skriftlig fråga RO 8.6.2

Återkrav av arvode och ersättningar RO 5:2

Återställande av försutten tid RF 11:13

Ä

Ägare, till periodisk skrift TF 5:2; 8:3

Äktenskapsbalken, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Äldre, omsorger om, ärende i SoU RO bilaga punkt 9

Ämbetsförklaring, statschefens RO 6:17

Ändringsbudget RF 9:4; RO 9:6; 11:18

Ärendefördelning mellan utskott RO 7:5, 8–11; bilaga

Ärvdabalken, ärende i CU RO bilaga punkt 5

Ö

Öppen omröstning RO 11:10

Överenskommelse, internationell RF 10:1–5, 9; RO 13:18; ärende i UU RO bilaga punkt 6

Överflyttning av ärende mellan utskott RO 7:11

Övergångsregering RF 3:11; 6:11

Övergångsrestriktioner, nämnd för prövning RO 13:14a

Överklagande, av beslut att vägra utlämnande av handling TF 2:19; av beslut av riksdagsorgan i förvaltningsärende RO 14:8; av val av juryman TF 12:13; av val med slutna sedlar inom riksdagen RO 12:11; av val till riksdagen RF 3:12; RO 12:12

Överlåtelse av beslutanderätt, från regeringen till enskilt statsråd RF 7:3; från riksdagen eller regeringen till förvaltningsmyndighet eller kommun RF 8:1, 9–11; från riksdagen till regeringen RF 8:3–5; 15:6; ög 2010 punkt 5; inom ramen för samarbete i Europeiska unionen RF 10:6; till mellanfolklig organisation eller domstol RF 10:7

Överlåtelse av rättskipnings- eller förvaltningsuppgift till annan stat m.m. RF 10:8

Överläggning, regeringens om EU-frågor RO 7:12, 16–17

Överlämnande av förvaltningsuppgift, till kommuner, andra juridiska personer och enskilda individer RF 12:4

I många länder finns en skriven författning som bl.a. reglerar hur landet ska styras. Sveriges författning består av fyra grundlagar: regeringsformen, successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Där regleras bl.a. hur riksdagen och regeringen ska utses och arbeta samt skyddet av medborgarnas fri- och rättigheter. Riksdagens organisation och arbetsformer regleras närmare i riksdagsordningen som intar en mellanställning mellan grundlag och vanlig lag.

Boken inleds med en översikt över grundlagsutvecklingen i Sverige. Därefter redogörs för det huvudsakliga innehållet i grundlagarna och riksdagsordningen. Bokens mest omfattande del innehåller grundlagarna i den lydelse de har fr.o.m. den 1 januari 2023 och riksdagsordningen i den lydelse den har fr.o.m. den 1 september 2023. Boken innehåller också ett sakregister till grundlagarna och riksdagsordningen.